

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО»

**ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА
ЕНЦИКЛОПЕДІЯ**

ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР

**З НАПРЯМУ
«БІОЛОГІЯ»**
у двох частинах

**Частина II
М–Я**

Київ, 2016

УДК
ББК

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»
(Протокол №6 від 30 листопада 2016 р.)

Рецензенти:

Ковтун М. Ф. – доктор біологічних наук, професор
Аністратенко В. В. – доктор біологічних наук, професор

ВЕЛИКА УКРАЇНЬСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ. ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ з напрямку «Біологія» (у 2-х частинах). Частина I: А-Л / Укладачі: Межжерін С. В, Межжеріна Я. О. – К: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016. – 224 с.

Тематичний реєстр гасел підготовлено з метою систематизації, категоризації та узагальнення інформативного матеріалу з напрямку «Біологія». Видання складається з передмови та переліку термінів окремого напрямку, включених до загального універсального видання «Велика українська енциклопедія».

Наукове видання призначене для викладачів, аспірантів, студентів біологічного профілю, усіх, хто здійснює наукові дослідження в галузі біології, екології та охорони природи.

УДК
ББК

ISBN

© Державна наукова установа «Енциклопедичне
видавництво», 2016

Частина II

М-Я

Мабуйі (*Mabuja*) – род ящірок родини сцинкових

Мавпи – 1) в широкому сенсі – всі примати за виключенням людини, чотирирукі ссавці, у вузькому сенсі – вищі примати крім людини (на відміну від напівмави); 2) (*Cercopithecus*) – рід приматів родини мавпових

Мавпи-павуки – див. *Коатові*

Мавпові (*Cercopithecidae*) – родина приматів

Магалебка (*Prunus mahaleb*) – вид дерев'янистих рослин роду слив

Магнітобіологія – галузь біології, яка вивчає вплив магнітного поля на організми

Магнолієві (*Magnoliaceae*) – родина квіткових рослин порядку магнолієцвітих

Магнолієцвіті (*Magnoliales*) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Магнолія (*Magnolia*) – рід рослин родини магнолієвих

Магонія (*Mahonia*) – рід рослин, в тому числі декоративних, родини барбарисових

Магот, макак лісовий, бербер (*Macaca sylvanus*) – вид приматів з роду макак родини мавпових, єдина мавпа, яка живе в дикому вигляді на території Європи (Гібралтар)

Магура, Ігор Сильвестрович (1928) – біолог, нейрофізіолог, академік НАН України (1995), Україна

Мадагаскарські вівери, фаланукові (*Eupleridae*) – родина ссавців ряду хижих

Мадагаскарські пастушки (*Mesitornithidae*) – родина тропічних птахів ряду журавлеподібних

Мадагаскарські черепахи (*Astrochelys*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Мадія посівна (*Madia sativa*) – олійна рослина родини айстрових

Мадрепорові корали (*Madreporaria*) – ряд тварин типу кишковопорожнинних

Мадриган – див. *Беладонна звичайна*

Мазами (*Mazama*) – рід ссавців родини оленячих

Маїс – див. *Кукурудза*

Майки (*Meloe*) – рід жуків родини наривників

Майна, індійський шпак (*Acridtheres tristis*) – вид родини шпакових

Майнот, Джордж Річардс (1885–1950) – патофізіолог та гематолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1934), США

Майоран (*Origanum majorana*) – багаторічна ефіроолійна трав'яниста рослина родини глухоропівових

Майорці, цинія (*Zinnia*) – рід трав'янистих рослин родини айстрових (складноцвітих)

Майякові (Mayasaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Мак (*Papaver*) – рід трав'янистих рослин родини макових

Макадамія (*Macadamia*) – рід рослин родини протейних

Макак лісовий – див. *Магом*

Макака резус, макак-резус (*Macaca mulatta*) – вид приматів родини мартишкових

Макаки (*Macacus*) – рід приматів родини мавпових

Макак-резус – див. *Резус*

Макарченко, Олександр Федорович (1903–1979) – нейрофізіолог, академік АН УРСР (1961), Україна

Маквіс – див. *Маки*

Маки, маквіс – екологічний регіон Середземномор'я

Мак-Клінток, Барбара (1902–1992) – цитогенетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1983), США

Маклеод, Джон Джеймс Річард (1876–1935) – фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1923), Велика Британія

Маклора оранжева (*Maclura pomifera*) – дерево родини шовковицевих

Маков, Костянтин Іванович (1911–1948) – гідрогеолог, член-кореспондент АН УРСР (1948), Росія – Україна

Макові (Papaveraceae) – родина квіткових рослин порядку макоцвітих

Макоцвіті (Papaverales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Макрелеві тунці (*Euthynnus*) – рід риб родини скумбрієвих

Макрелешукові (Scomberesocidae) – родина морських риб

Макрелі – див. *Скумбрії*

Макрогаметогенез, мегagamетогенез – утворення жіночих статевих клітин у вищих рослин

Макрогенез – теорія видоутворення

Макроглія – тип нервових клітин

Макроеволюція – утворення нових родів, родин, рядів, класів, типів

Макроелементи – хімічні елементи, присутні в клітині у великій кількості

Макроергічні зв'язки – зв'язки у біологічних макромолекулах, багаті на енергію

Макроергічні сполуки – молекули, що мають макроергічні зв'язки

Макроміцети – гриби, що утворюють великі плодові тіла, добре помітні неозброєним оком

Макромолекули біологічні – полімерні органічні біомолекули (білки, нуклеїнові кислоти, полісахариди)

Макронуклеус – вегетативне ядро інфузорій

Макроподи (*Macropodus*) – рід лабіринтових риб, використовуються як акваріумні

Макроподові (*Macropodusinae*) – підродина лабіринтових риб

Макроспора, мегаспора – велика гаплоїдна клітина у різноспорових рослин, з якої утворюються жіночі гамети рослин

Макроспорогенез – утворення макроспор у рослин

Макроспорофіл, мегаспорофіл – лист, на якому розвиваються макроспорангії

Макрофаги, полібласти – клітини мезенхімальної природи в тваринному організмі здатні до захвату і перетравлення бактерій

Макрофагічна система – система захисних клітин організму тварин і людини

Макрофіти – великі за розмірами рослини, зазвичай застосовується до водних рослин

Макрофлора – частина рослинного світу за виключенням мікроорганізмів (водоростей)

Макроцефалія, макрокефалія – збільшення розмірів голови у новородженої дитини

Макроцистис (*Macrocystis*) – рід бурих водоростей порядку ламінарієвих

Макроцитоз – наявність в крові аномально великих еритроцитів

Максили – верхні щелепи

Максилоподи – див. *Ногощелени*

Максилоподи (Maxilloroda) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Максимов, Микола Олександрович (1882–1950) – біолог, ботанік, один із основоположників екологічної фізіології рослин, академік АН СРСР (1946), Росія

Максимович, Карл Іванович (1827–1891) – ботанік, академік Петербурзької АН (1875), Росія

Мактра (*Mastra*) – рід двостулкових молюсків

Макула – див. *Жовта пляма*

Мала лисиця (*Atelocynus microtis*) – хижий ссавець родини собачих

Мала панда (*Ailurus fulgens*) – вид хижих ссавців

Малайський ведмідь, біруанг (*Helarctos malayanus*) – представник родини медвежих

Малакологія – розділ зоології, що вивчає молюсків

Малалеука – див. *Чайне дерево*

Малий мозок – див. *Мозочок*

Малина (*Rubus*) – рід рослин родини розових

Малинники (Butoridae) – родина жуків

Малі сліпаки (*Nannosplax*) – рід ссавців родини сліпакових

Малі тритони, гладенькі тритони (*Lissotriton*) – рід земноводних родини саламандрових

Малігнізація – придбання клітинами організму властивостей злоякісної пухлини

Малороти, наностоми (*Nannostomus*) – рід риб родини лебіасинових, використовуються як акваріумні рибки

Малотус (*Mallotus*) – рід тропічних молочайних дерев

Малоцетинкові, олігохети (Olychochaeta) – підклас (за старою систематикою клас) безхребетних тварин типу кільчастих червів

Малюта, Станіслав Станіславович (1938) – генетик, член-кореспондент НАН України (2000), Україна

Малярійні комари (*Anopheles*) – рід кровосисних комарів

Мальва (*Malva*) – рід трав'янистих рослин родини мальвових

Мальвові (Malvaceae) – родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Мальвоцвіті (Malvales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Мальзербієві (Malesherbiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Малькольмія (*Malcolmia*) – рід рослин родини капустяних

Мальок – стадія розвитку костних риб

Мальпігі, Марчелло (1628 – 1694) – біолог, медик, один з основоположників мікроскопічної анатомії рослин і тварин, Італія

Мальпігієві (Malpighiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Мальпігієві судини – видільні органи комах і павуків

Мальпігієві тільця – клубочки артеріальних капілярів в нирках

Мальпігія (*Malpighia*) – рід тропічних рослин родини мальпігієвих

Мальтоза, солодовий цукор – дисахарид з двох залишків глюкози

Мамаліологія – див. *Теріологія*

Мамби (*Dendroaspis*) – рід отруйних змій родини аспідових

Мадея американська (*Mammea americana*) – фруктова рослина родини звіробійних

Мамілярія (*Mammillaria*) – рід рослин родини кактусевих

Маммалогія – див. *Теріологія*

Мамонт, мамут (*Mammuthus*) – рід вимерлих слонів

Мамонтове дерево – див. *Секвойядендрон*

Мамура (*Rubus arcticus*) – рослина роду малин родини розових

Мамут – див. *Мамонт*

Манакінові (Pipridae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Манго (*Mangifera*) – рід тропічних рослин

Мангобеї (*Cercocebus*) – рід мавп

Мангостан, мангустин, гарцинія (*Garcinia mangostana*) – культурна рослина родини звіробійних

Мангри, мангрові зарості – тип тропічних вологих лісів

Мангрове дерево, корінник (*Rhizophora mangle*) – головний компонент мангрів, рослина родини ризофорових

Мангусти (*Herpestes*) – рід хижих ссавців родини мангустових

Мангустин – див. *Мангостан*

Мангустові (Herpestidae) – родина ссавців ряду хижих

Мандарин (*Citrus reticulata*) – вид цитрусових рослин

Мандаринка (*Aix galericulata*) – далекосхідна качка, вид птахів родини качиних

Мандибула – нижня щелепа у хребетних ссавців

Мандибули, жвали – верхні щелепи у членистоногих

Мандрагора (*Mandragora*) – рід рослин родини пасльонових

Мандрили (*Mandrillus*) – рід приматів родини мавпових

Мандрівний голуб (*Ectopistes migratorius*) – відомий вид птахів підродини справжніх голубів, знищений людиною

Мандрівні гени – див. *Транспозони*

Манжетка (*Alchemilla*) – рід культурних рослин родини розових

Манілкара (*Manilkara*) – рід рослин-молочників родини сапотових

Маніок (*Manihot*) – рід рослин родини молочайних

Маніт – шестиатомний спирт, що міститься в рослинах

Маноза – моносахарид, гексоза, ізомер глюкози

Манорик, Андрій Васильович (1921–1974) – біолог, фізіолог рослин, член-кореспондент АН УРСР (1973), Україна

Манта, морський диявол (*Manta birostris*) – величезний скат, вид хрящових риб родини орлякових

Мантісна хижа (*Mantispa styriaca*) – вид комах ряду сітчастокрилих фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Мантісна штирійська (*Mantispa styriaca*) – вид комах ряду сітчастокрилих родини мантиспідів, внесений до Червоної книги України

Мантія – частина тіла у молюсків

Манул (*Felis manul*) – вид диких котів

Мар'ян – див. *Валеріана*

Марabu (*Leptoptilus*) – рід тропічних птахів родини лелекових

Маразміни – токсичні речовини деяких грибів

Марал (*Cervus elaphus sibiricus*) – сибірський підвид благородного оленя

Мараловий корінь (*Leuzea carthamoides*) – пасовищна і лікарська рослина родини айстрових

Маранг (*Artocarpus odoratissimus*) – тропічне фруктове дерево родини тутових

Марантові (Marantaceae) – родина квіткових рослин порядку імбирецвітих

Маратісві – назва порядку (Marattiales), класу (Marattiopsida) і родини (Marattiaceae) папоротеподібних рослин

Маргаритка, стокротка (*Bellis*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Марей, Етьєн-Жюль (1830–1904) – біолог, фізіолог та винахідник, президент Французької АН (1895–1904), Франція

Марена (*Rubia*) – рід рослин родини маренових

Марени, вусачі (*Barbus*) – рід риб родини коропових, п'ять видів якого внесені до Червоної книги України

Маренка (*Asperula*) – рід рослин родини маренових

Маренові (Rubiaceae) – родина квіткових рослин порядку тирличцевітих

Марикультура – штучне вирощування морських організмів

Маринки (*Schizothorax*) – рід прісноводних риб родини коропових

Маркграфієві (Marcegraviaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Маркевич, Олександр Прокопович (1905–1999) – зоолог, академік АН УРСР (1957), Україна

Марлини (*Makaira*) – рід морських риб родини вітрильникових

Мармозетки, вістіті (*Callithrix*) – рід приматів родини капуцинових

Мармуровий краб (*Pachygrapsus marmoratus*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Мароканська сарана (*Dociostaurus maroccanus*) – вид шкідливих комах родини саранових ряду прямокрилих

Маррі, Джозеф (1919–2012) – Нобелівська премія з фізіології та медицини (1990)

Марсилея чотирилиста (*Marsilea quadrifolia*) – вид судинних рослин родини марсилієвих, внесений до Червоної книги України

Марсилієві – порядок (Marsileales) і родина (Marsileaceae) папоротеподібних рослин

Мартенс, Карл Едуард фон (1831–1904) – біолог, анатом та зоолог, Німеччина

Мартини (*Larus*) – рід птахів родини мартинових

Мартини трипалі (*Rissa*) – рід птахів родини мартинових

Мартинієві (Martyniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Мартинові (Laridae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Мартишки (*Cercopithecus*) – рід приматів родини мавпових

Мартишкові (Cercopithecidae) – родина ссавців ряду приматів

Мархур – див. *Гвинторога коза*

Марціус, Карл Фрідріх Філіпп фон (1794–1868) – ботанік та етнограф, Німеччина

Маршанцієві – спільна назва порядку (Marchantiales) і родини (Marchantiaceae) рослин відділу мохоподібних

Маршанція (*Marchantia*) – рід мохів

Мар'ян – див. *Валеріана*

Маскування тварин – забарвлення, форма і поведінка, що роблять тварин менш помітними

Маскулізація – розвиток у самок статевих ознак самців

Маслина – див. *Олива*

Маслинка, лох (*Elaeagnus*) – рід рослин родини маслинкових

Маслинкові, лохові (Elaeagnaceae) – родина квіткових рослин порядку маслинкоцвітих

Маслинкоцвіті (Elaeagnales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Маслинова муха (*Dacus oleae*) – вид комах-шкідників

Маслинові, оливові (Oleaceae) – родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Маслиноцвіті (Oleales) – порядок квіткових рослин

Маслюк (*Suillus*) – рід їстівних грибів порядку болетальних флори України

Маслюкові (Pholidae) – родина костистих риб ряду окунеподібних

Маслянокислі бактерії – бактерії, здатні здійснювати бродіння цукрів з утворенням масляної кислоти

Мастодонзаври (Mastodonsaurus) – група гігантських викопних амфібій підкласу лабіринтодонтів

Мастодонти (Mammutidae) – родина викопних ссавців

Мастоцити – див. *Тучні клітини*

Масць – забарвлення свійських ссавців

Мате, парагвайський чай (*Ilex paraguariensis*) – вид рослин родини падубових

Математична біологія – галузь біології про математичні методи вивчення біологічних об'єктів

Материнка – див. *Душиця*

Мати-й-мачуха (*Tussilago*) – рід рослин родини айстрових

Матиола, левкой (*Matthiola*) – рід рослин родини капустяних

Матка, 1) – орган жіночої статеві системи деяких тварин; 2) – самка бджіл

Маткові труби – фалопієві труби, частина жіночих статевих органів, поєднують черевну порожнину з порожниною матки

Маточка – одна з головних частин квітки, жіноча репродуктивна частина квітки, яка містить насінні зачатки

Маточне молочко – секрет бджіл

Матрикс – колоїдна речовина цитоплазми

Матурна, рябець великий (*Euphydryas maturna*) – вид комах фауни України, занесений до Європейського Червоного списку

Махагонієве дерево, махагоні – низка деревних порід, що мають деревину червоного кольору з різними відтінками

Махагонь, червоне дерево – цінна деревна тропічних рослин, що має червоне забарвлення

Махайроди (*Machairodus*) – рід вимерлих шаблезубих кішок

Махаон (*Papilio machaon*) – вид комах ряду лускокрилих родини косатцевих, внесений до Червоної книги України

Махорка (*Nicotiana rustica*) – культурна рослина родини пасльонових

Махровість квітки – форма оцвітини, пов'язана зі збільшенням числа пелюсток

Мацелюх, Богдан Павлович (1932) – мікробіолог, член-кореспондент АН УРСР (1990), Україна

Мацерація – розпад тканин на клітини

Мацков, Федір Пилипович (1897–1977) – фізіолог, член-кореспондент АН УРСР (1948), Росія – Україна

Мацука, Геннадій Харлампійович (1930) – біохімік, академік АН УРСР (1985), Україна

Мачок (*Glaucium*) – рід рослин родини макових

Мачок жовтий (*Glaucium flavum*) – вид судинних рослин родини макових, внесений до Червоної книги України

Маш – див. *Квасоля золотиста*

Мегагаметогенез – див. *Макрогаметогенез*

Мегалодонт середній (*Megalodontes medius*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини пильщики-мегалодонтидів, внесений до Червоної книги України

Мегалоцит – первинний еритроцит

Мегантропи (*Meganthropus*) – рід вимерлих приматів

Мегариси (*Megarhyssa*) – рід комах ряду перетинчастокрилих, два види якого внесені до Червоної книги України

Мегаспора – див. *Макроспора*

Мегаспорофіл – див. *Макроспорофіл*

Мегатерії (*Megatherium*) – вимерлий рід велетенських лінивців

Мегахіла Жіро, бджола-листоріз (*Megachile giraudi*, *Xanthosarus giraudi*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини бджіл-мегахілідів, внесений до Червоної книги України

Мед бджолиний – квітковий нектар, частково перетравлений бджолами

Медавар, Пітер Брайан (1915–1987) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1960), Бразилія – Велика Британія

Медака китайська (*Oryzias sinensis*) – риба родини медакових, вид фауни України

Медакові (Adrianchthyidae) – родина риб ряду сарганоподібних

Меденицький зоопарк – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа

Медико-генетична консультація – прогнозування появи у дитини спадково визначених ознак

Медична п'явка (*Hirudo medicinalis*) – вид п'явок, що використовуються в медицині, внесена до Червоної книги України

Медіальний – розташований ближче до середини тіла

Медіатори – речовини, що впливають на нервові клітини

Медова трава (*Holcus*) – рід рослин родини злакових

Медовикові, меліантові (Melianthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку геранієцвітих

Медоїд (*Mellivora capensis*) – вид ссавців родини куніцевих

Медоносні рослини – рослини, які є кормовою базою бджільництва

Медососові (Meliphagidae) – родини співочих птахів

Медоуказчикові (Indicatoridae) – родина дятлоподібних

Медузагінові (Medusagynaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Медузандрові (Medusandraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Медуза – стадія статевого розмноження деяких кишковопорожнинних

Медузи-коренероти (Rhizostomeae) – ряд тварин типу кишковопорожнинні

Медулозові – родина (Medullosacea) і ряд (Medullosales) голонасінних рослин

Медулярна пластинка – див. *Нервова пластинка*

Медунка (*Pulmonaria*) – рід весняних рослин родини шорстколистих

Меезія (*Meesia*) – рід мохоподібних рослин родини меезієвих, три види якого внесені до Червоної книги України

Меєргоф, Отто Фріц (1884–1951) – біохімік та лікар, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1922), Німеччина

Межняк – гібрид тетерука та глухаря

Мезанти – рослини, що мають певний період цвітіння

Мезенхіма – ембріональна сполучна тканина, сукупність слабо диференційованих клітин у зародків багатоклітинних тварин

Мезогіпус (*Mesohippus*) – рід викопних конячих

Мезоглея – речовина, що заповнює проміжок між клітинами у губок

Мезодерма – шар клітини у тваринного зародка

Мезозаври (Mesosaurus) – вимерлий ряд рептилій

Мезозої (Mesozoa) – збірна назва перших багатоклітинних тварин, яких представляють два типи

Мезозойська ера, мезозой – період розвитку життя на Землі

Мезокаріоти (Mesocaryota) – деякі водорості, які за типом організації ядра і клітин є проміжними між прокариотами і еукаріотами

Мезокефалія – див. *Мезоцефалія*

Мезонефрос – див. *Первинна нирка*

Мезосапробіонти, мезосапробні організми – істоти, що живуть в помірковано забрудненій воді

Мезотардигради (Mesotardigrada) – клас безхребетних тварин типу тихоходів

Мезотелій – шар клітин епітелію хребетних

Мезотрофи – рослини, що живуть на ґрунті з поміркованим рівнем поживних речовин

Мезотрофні водойми – водойми з середнім рівнем продуктивності організмів

Мезофіл – див. *Хлоренхіма*

Мезофільні організми – організми, що надають перевагу «середнім» умовам існування

Мезофіти – рослини, що ростуть в умовах середнього рівня вологи

Мезоцефалія, мезокефалія – пропорційні розміри голови

Мейоз – редукційний поділ клітин, за якого утворюються клітини, що містять гаплоїдний набір хромосом

Мексиканські черепахи (Dermatemyidae) – родина рептилій ряду черепах

Меланізм – різке збільшення меланіну в клітинах, що призводить до появи темнозабарвлених особин

Меланіни – клас органічних сполук, похідних амінокислоти тирозину, знайдених у живих організмах, де вони переважно виконують роль пігментів

Меланолевка (*Melanoleuca*) – рід базидіальних грибів флори України

Меланосоми – клітинні компоненти, що містять меланін

Меланотропін – меланоцит-стимулюючий гормон гіпофізу

Меланофілові (Melanophyllaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Меланофори – клітини тварин, які містять гранули з пігментом меланіном

Меланохалеа елегантна (*Melanohalea elegantula*) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Меланоцити – клітини шкіри, що продукують меланін

Мелантієві (Melanthiaceae) – родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Меластомові (Melastomataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Мелатонін – основний гормон епіфізу

Мелієві (Meliaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Меліса (*Melissa*) – рід пряних рослин родини глухокропивових

Мелітта Ванковича (*Melitta wankowiczi*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини меліттідів, внесений до Червоної книги України

Мелітурга булавовуса (*Melitturga clavicornis*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини андренідів, внесений до Червоної книги України

Мелло, Крейг Кемерон (1960) – молекулярний генетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2006), США

Мелозіра (*Melosira*) – рід діатомових водоростей

Мельник, Микола Ілліч (1875–1954) – ботанік, дійсний член НТШ (1920), Україна

Мельничук, Дмитро Олексійович (1943) – біохімік, академік НАН України (1997), Україна

Мембрана плазматична – див. *Плазматична мембрана*

Мембранна теорія збудження – теорія функціонування клітинних мембран

Мембранний потенціал спокою – різниця в потенціалах по різні сторони клітинної мембрани

Мембранний транспорт – перенесення різноманітних сполук через клітинну мембрану

Мембранологія – галузь біології, яка вивчає будову і функціонування біологічних мембран

Мемцилонові (Memecylaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Менахіони – група вітамінів

Менделізм – теорія спадковості, запропонована Грегором Менделем, основа класичної генетики

Менделювання – успадкування ознак у відповідності до законів Менделя

Менделя закони – три закони успадкування дискретних ознак

Мендель, Грегор Йоганн (1822–1884) – біолог, один з піонерів генетики, Чехія – Австрія

Мензбир, Михайло Олександрович (1855–1935) – зоолог та зоогеограф, засновник московської школи орнітології та порівняльної анатомії, академік АН СРСР (1929), Росія

Менінгокок (*Neisseria meningitidis*) вид грамнегативний бактерій, що викликають менінгококову інфекцію

Меніск – хрящі колінного суглоба

Меніспермові (Menispermaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку жовтцевоцвітих

Менопауза – природне припинення регул

Менструальний цикл – цикл визрівання яйцеклітини в жіночому організмі

Менструація, місячка, регули – частина менструального циклу, під час якої відбувається відторгнення ендометрію

Менський зоопарк – зоологічний парк загальнодержавного значення, м. Мена Чернігівської області

Менхедени (*Brevoortia*) – рід морських промислових риб родини оселедцевих

Мересниці – див. *Гольяни*

Меризія азовська (*Moerisia maeotica*) – вид гідроїдів ряду атекатів, внесений до Червоної книги України

Мерингія бузька (*Moehringia hypanica*) – вид судинних рослин родини гвоздичних, внесений до Червоної книги України

Меристема – твірна тканина рослин, недиференційовані клітини рослин, що здатні до активного поділу, і з яких утворюються всі постійні тканини

Мерланг (*Merlangius merlangus*) – цінна промислова риба родини тріскових, вид фауни України

Мерлузові (Merlucciidae) – родина промислових риб

Меромізи (*Meromyza*) – рід злакових мух, шкідники сільського господарства

Меростомові, ракоскорпіони (Merostomata) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Мерріфілд, Роберт Брюс (1921–2006) – хімік, біохімік, Нобелівська премія з хімії (1984), США

Мертвоїдові (Silphidae) – родина комах ряду жуків

Мертвонароджуваність – народження дитини, яка вмерла під час вагітності

Месові (Maesaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересовцвітих

Метабіоз – особлива форма коменсалізму

Метаболізм – див. *Обмін речовин*

Метаболіти – речовини, що утворюються в наслідок проміжного метаболізму

Метаболія – див. *Метаморфоз*

Метагенез – чергування статевого та нестатевого поколінь

Метазоа (Metazoa) – підцарство багатоклітинних тварин

Метамерія – сегментація тіла тварин

Метаморфоз, метаболія – глибоке перетворення будови в ході індивідуального розвитку

Метанефридії – органи виділення деяких безхребетних

Метанефрос – тазова нирка вищих хребетних

Метаплазія – заміщення клітин одного типу на інший

Метаплазма – загальна назва продуктів життєдіяльності в клітині

Метасеквойя (*Metasequoia*) – рід деревних рослин родини кипарисових

Метасимпатична нервова система – частина периферійної нервової системи

Метаталамус – частина таломічної області мозку ссавців

Метафаза – перша стадія мітозу

Метгемоглобін – речовина, похідна від гемоглобіну

Метелики-листовидки (*Kallima*) – рід комах родини німфалідів

Метис – див. *Помісь*

Метіонін (Met) – амінокислота, що входить до складу білків

Метлюг (*Apera*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Метцгерієві (Metzgeriales) – за класичною систематикою, порядок рослин відділу мохоподібних

Механічні тканини – тканини рослин, що складаються з мертвих клітин

Механоламаркізм – одна з еволюційних течій, напрям неоламаркізму

Механорецептори – закінчення чутливих нервових волокон, що реагують на механічні подразнення

Механохорія – спосіб поширення насіння в деяких рослин, за якого стиглі плоди швидко розкриваються, розкидаючи насіння

Механоцити – клітини, що синтезують колаген

Мечников, Ілля Ілліч (1845–1916) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1908), Україна–Франція

Мечоносці (*Xiphophorus*) – рід риб родини пецилієвих, використовуються як акваріумні риби

Мечорил, риба-меч, меч-риба (*Xiphias gladius*) – риба родини мечориллових, вид фауни України

Мечориллові (Xiphiidae) – родина риб ряду окунеподібних

Мечохвости (Xiphosura) – ряд водних хеліцерових артропод

Меч-риба – див. *Мечорил*

Меч-трава болотна (*Cladium mariscus*) – вид судинних рослин родини осокових, внесений до Червоної книги України

Мигальна перетинка – захисний орган ока амфібій, рептилій, птахів, акул та деяких ссавців

Мигання – захисний безумовний рефлекс

Мигдалеподібне тіло – область мозку, скупчення сірої речовини мигдалеподібної форми

Мигдалики – орган в ротоглотці, сформований лімфоїдною тканиною

Мигдалина – ядро головного мозку хребетних, включаючи людину

Мигдаль (*Amygdalus*) – рід рослин родини розових

Миготливий епітелій, в'їчастий епітелій – тип епітеліальної тканини

Мизодендрові (Misodendraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сандалоцвітих

Миколаївський зоопарк – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа, діє у м. Миколаїв з 1901

Миколайчики (*Eryngium*) – рід рослин родини зонтичних

Мильне дерево (*Sapindus*) – рід дерев та кущів родини сапіндових

Мильнянка (*Saponaria*) – рід звичайних рослин родини гвоздикових

Миневі (Lotidae) – родина риб ряду тріскоподібних

Минь річковий (*Lota lota*) – вид променеперих риб ряду тріскоподібних родини миневих, внесений до Червоної книги України

Минь середземноморський (*Gaidropsarus mediterraneus*) – риба родини миневих, вид фауни України

Миротамнові, міротамнові (Myrothamnaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гунероцвітих

Мирсінові (Myrsinaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Мирт (*Myrtus communis*) – рід рослин родини миртових

Миртові (Myrtaceae) – родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Миртоцвіті (Myrtales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Митник – див. *Шолудивник*

Митральний (двостулковий) клапан – один із клапанів серця, який лежить між лівим передсердям та лівим шлуночком та регулює потік крові з лівого передсердя серця в лівий шлуночок

Мичка – див. *Біловус*

Миша жовтогорла (*Sylvaemus flavicollis*) – вид ссавців родини мишачих, вид фауни України

Миша курганцева (*Mus spicilegus*) – вид ссавців родини мишачих, вид фауни України

Миша лісова (*Sylvaemus sylvaticus*) – вид ссавців родини мишачих, вид фауни України

Миша мала (*Sylvaemus uralensis*) – вид ссавців родини мишачих, вид фауни України

Миша польова (*Apodemus agrarius*) – вид ссавців родини мишачих, вид фауни України

Миша степова (*Sylvaemus arianus*) – вид ссавців родини мишачих, вид фауни України

Миша хатня (*Mus musculus*) – вид ссавців родини мишачих, вид фауни України

Миша-крихітка, миша малесенька (*Micromys minutus*) – вид ссавців родини мишачих, вид фауни України

Мишачі (Muridae) – родина ссавців ряду гризунів

Мишівки (*Sicista*) – рід ссавців родини мишівоквих, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Мишівкові (Sminthidae) – родина ссавців ряду гризунів

Мишій, могар (*Setaria*) – рід рослин родини злакових

Мишоховостові (Rhinoromatidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Міддендорф, Олександр Федорович (1815–1894) – зоолог, ботанік та географ, академік Петербурзької АН (1850), Естонія – Росія

Мідії (*Mytilus*) – рід двостулкових молюсків

Мідянка звичайна (*Coronella austriaca*) – вид плазунів ряду змії родини вужевих, внесений до Червоної книги України

Мієлін – речовина багата на ліпід, що складає основу мієлінової оболонки

Мієлоїдна тканина – кровотворна тканина хребетних тварин

Мієлоцит – незріла форма гранулоцита

Міжвузля – частина стебла рослин між вузлами

Міжклітинна речовина – позаклітинна складова тканини

Міжклітинники – порожнини між клітинами у рослин

Міжклітинні контакти – специфічні ділянки клітинної мембрани, що забезпечують сполучення клітин

Міжнародний союз охорони природи, МСОП – міжнародна організація, метою якої є захист природних ресурсів

Міжоплодень – середній шар оплодня, звичайно добре виражений у соковитих плодів у вигляді м'якоті

Мізиди (Misida) – ряд вищих ракоподібних, три види якого внесені до Червоної книги України

Мізостоміди (Myzostomida) – клас безхребетних тварин типу кільчастих червів

Мії (*Mya*) – рід морських двостулкових моллюсків

Мікобактерії (Mycobacteriaceae) – родина актиномицетів

Мікоз – хвороба, що викликається грибами

Мікологія – галузь біології, яка вивчає гриби

Мікоплазми (*Mycoplasma*) – рід бактерій, що не мають клітинної стінки

Мікориза – симбіотичне співжиття гриба з рослиною

Мікотоксини – токсини грибів

Мікотрофи – рослини, які нормально ростуть і розвиваються завдяки мікоризним контактам з грибами

Мікроби – див. *Мікроорганізми*

Мікробіологія – розділ біології, що займається вивченням мікроорганізмів, в основному вірусів і бактерій

Мікробіота (*Microbiota decussata*) – вічнозелений хвойний чагарник із родини кипарисових

Мікробіотерієві (Microbiotheriidae) – родина сумчастих ссавців ряду дремероподібних

Мікробіотерії – див. *Дремероподібні*

Мікроровсинки – циліндричні вирости цитоплазми

Мікроглія – особливі нервові клітини

Мікроеволюція – еволюційні події на видовому рівні або рівні популяцій

Мікроелементи – група хімічних елементів, що необхідні для організму у мізерній кількості

Мікроцефалія – див. *Мікроцефалія*

Мікрококи (*Micrococcus*) – рід бактерій

Мікрокопалини – викопні залишки мікроорганізмів

Мікрокосм у біології – погляд на організм як на всесвіт в мініатюрі

Мікроліпофриси (*Microlipophrys*) – рід риб родини собачкових

Мікромерія чебрецелиста (*Micromeria serpyllifolia*) – вид судинних рослин родини губоцвітих, внесений до Червоної книги України

Мікронуклеус – дрібне, генеративне ядро у інфузорій

Мікроорганізми – збірна назва групи живих організмів, розмір яких менше 0,1 мм, і які не видно неозброєним оком: прокаріоти (бактерії, археї) та еукаріоти (деякі гриби і найпростіші)

Мікроніле – отвір в оболонках яєць, що слугує для входу до яйця сперматозоїда

Мікросателіти – некодуючі ділянки ДНК, що мають повтори нуклеотидних послідовностей

Мікросоми – особливі структури клітини

Мікроспора – дрібна спора вищих рослин, з якої розвивається чоловічий заросток

Мікроспорангій – орган, де розвиваються мікроспори

Мікроспоридії (Microspora, Microsporidia) – відділ паразитичних спорууючих одноклітинних організмів

Мікроспорогенез – утворення мікроспор

Мікроспорофіл – листок папоротеподібних, на якому виникають лише мікроспорангії

Мікроспороцит – мікроспора до проходження мейозу

Мікротільце – див. *Пероксисома*

Мікротрубочки – скелетні компоненти рухливих клітин

Мікрофаги – одна з форм лейкоцитів

Мікрофіламенти – опорно-рухові компоненти рухливих клітин

Мікрохірургія – операції на рівні окремих клітин

Мікрохіруси (*Microchirus*) – рід риб родини язикових

Мікроцефалія, мікрокефалія – дефект розвитку черепа, при якому він має розміри, менші за нормальні

Мікроцити – еритроцити ненормально маленького розміру, які виникають при деяких формах анемії

Мікрощелепні (Micrognathozoa) – тип первинноротих тварин

Міксини (Muxini) – клас або інфратип черепних тварин типу хордових

Міксиноподібні (Muxiniformes) – ряд круглоротих тварин

Міксобактерії, слизові бактерії (Muxobacteriales) – порядок бактерій

Міксозоа (Muxozoa) – клас кишковопорожнинних тварин

Міксоспоридії (Mixosporidia) – клас найпростіших

Міксотрофи – організми здатні до фотосинтезу і гетеротрофного живлення

Міктофові (Muxtophidae) – родина риб з ряду міктофоподібних

Міктофоподібні (Muxtophiformes) – ряд риб класу променеперих

Мільн-Едвардс, Альфонс (1835–1900) – теріолог, орнітолог, карцинолог, Франція

Мільн-Едварс, Анрі (1800–1885) – біолог, зоолог, Франція

Мільштейн, Сезар (1927–2002) – імунолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1984), Аргентина – Велика Британія

Мімікрія – особлива форма тіла чи забарвлення, маскування безпечних організмів під небезпечні (жаркі, отруйні)

Мімоза (*Mimosa*) – рід рослин родини бобових

Мімозка (*Lagonychium*) – рід рослин родини бобових

Мінералокортикоїди – гормони, які синтезуються в клубочковій зоні кори надниркових залоз і регулюють водно-сольовий обмін в організмі

Мінеральне живлення рослин – сукупність процесів поглинання, транспортування і засвоєння рослинами хімічних елементів, одержаних з ґрунту у формі іонів мінеральних солей

Мінеральний обмін – сукупність процесів обміну мінеральних речовин, що знаходяться в організмі переважно у вигляді неорганічних сполук

Мінімуму закон Лібіха – див. Лібіха закон мінімуму

Мінливість організмів – властивість потомства здобувати відмінності від батьківських форм

Мінога карпатська (*Eudontomyzon danfordi*) – вид міног ряду міногоподібних родини міногових, внесений до Червоної книги України

Мінога українська (*Eudontomyzon mariae*) – вид міног ряду міногоподібних родини міногових, внесений до Червоної книги України

Міногові (Petromyzontidae) – родина тварин ряду міногоподібних

Міногоподібні (Petromyzontiformes) – ряд тварин класу круглоротих

Мінтай (*Theragra chalcogramma*) – промислова риба родини тріскових

Мінуарція (*Minuartia*) – рід судинних рослин родини гвоздикових, два види якого внесені до Червоної книги України

Мінуючі мухи (Agromyzidae) – родина двокрилих комах

Міобласти – молоді м'язові клітини

Міоген – білки м'язів, що розчиняються в воді

Міогіпус (*Miohippus*) – рід викопних тварин родини конячих

Міоглобін – дихальний білок м'язів хребетних

Міодокарпові (Myodocarpaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Міозин – скоротливий білок м'язів

Міокард – особлива м'язова серцева тканина

Міологія – галузь фізіології, яка вивчає м'язи

Міомери – частини мускулатури тулуба

Міонема – скоротлива фібрила найпростіших

Міоплазма – див. *Саркоплазма*

Міоспори – вичопні спори

Міофібрили – скоротливі мікронитки клітин м'язів

Міоцен, міоценовий період – частина Кайназойського періоду

Міоцит – одноядерна м'язова клітина

Мірабіліс – див. *Нічна красуня*

Мірика, восковниця (*Myrica*) – рід рослин родини восковникових

Мірикарія (*Myricaria*) – рід кущових або напівкущових рослин родини тамариксових

Мірикові (Myricaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку букоцвітих

Мірікі (*Brachyteles*) – рід приматів родини коатових

Мірікіні, нічні мавпи (*Aotus*) – рід приматів родини нічних мавп

Міріостома шийкова (*Myriostoma coliforme*) – вид грибів родини геастрових, внесений до Червоної книги України

Мірмекологія – газузь зоології, що вивчає мурашок, розділ ентомології

Мірмики (*Mirmica*) – рід комах родини мурах, ґрунтові мурахи

Міроунг – див. *Морський слон*

Містакокаріди (Mystacocarida) – підклас ракоподібних тварин

Місяць-риба (*Mola mola*) – найбільша за масовою та найплідніша серед кісткових риб, вид ряду скелезубоподібних

Місячка – див. *Менструація*

Місячниця оживаюча, лунарія оживаюча (*Lunaria rediviva*) – вид судинних рослин родини капустяних, внесений до Червоної книги України

Міські ластівки (*Delichon*) – рід птахів родини ластівкових

Мітлиця, польовиця (*Agrostis*) – рід судинних рослин родини тонконогових, два види якого внесені до Червоної книги України

Мітогени – речовини, що стимулюють мітози

Мітоз – непрямий клітинний поділ еукаріотів, або поділ ядра

Мітотичний апарат – клітинна структура, що слугує для мітотичного поділу клітин тварин

Мітохондрія, хондріосома – двомембранна клітинна органела, енергетична станція клітини, функція якої полягає в окисненні речовин і запасанні енергії

Мітрастеомові (Mitrastemonaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Мітчерліха правило – правило сукупної дії факторів, поправка до закону Лібіха

Міхурник (*Colutea*) – рід рослин родини бобових

Міхурниця, пухирник (*Cystopteris*) – рід судинних рослин родини міхурницевих, три види якого внесені до Червоної книги України

Міцелій – вегетативне тіло грибів і актиноміцетів, те ж саме, що грибноця

Мішені теорія – ідея в радіобіології, згідно з якою в біологічних об'єктах є особливо чутливі «мішені», ураження яких призводить до поразки всього об'єкта

Мішер, Фридріх (1844–1895) – фізіолог, гістолог та біолог, першовідкривач нуклеїнової кислоти, Швейцарія

Мішечниці (Psychidae) – родина метеликів

Мішкокрилові (Emballonuridae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Мішкоротоподібні (Saccopharyngiformes) – ряд риб класу променеперих

Мішотчасті щури, мішотчасті стрибуни, гетеромісові (Heteromyidae) – родина ссавців ряду мишоподібних

Мішустін, Євген Миколайович (1901–1991) – мікробіолог, академік АН СРСР (1974), Росія

Мнемозина (*Parnassius mnemosyne*) – вид денних метеликових родини парнасових, який занесено до Червоної книги України

Мнієві (Mniaceae) – родина мохів порядку брієвих

Моа (*Dinornis*) – рід вимерлих птахів

Моа, моаподібні (Dinornithiformes) – ряд вимерлих безкілевих птахів, деякі види якого сягали гігантських розмірів

Мобільні генетичні елементи, МГЕ – див. *Транспозони*

Мобільні гени – див. *Транспозони*

Мовчан, Василь Архипович (1903–1964) – зоолог, член-кореспондент АН УРСР (1951), Україна

Могар – див. *Мишій*

Могери (*Mogera*) – рід ссавців родини кротових

Могильник (*Aquila heliaca*) – вид птахів ряду соколоподібних родини яструбових, внесений до Червоної книги України

Могильщики (*Necrophorus*) – рід комах родини жуків-мертвоїдів

Модилевський, Яків Самуїлович (1883–1968) – біолог, член-кореспондент АН УРСР (1939), Україна

Модифікація у біології – неспадкова зміна ознак організму (фенотипу), що виникає під впливом умов середовища та не передається потомству

Модрина (*Larix*) – рід хвойних дерев, серед яких вид внесений до Червоної книги України

Модринофомес лікарський, модринова губка (*Laricifomes officinalis*) – вид грибів родини фомітопсисових, внесений до Червоної книги України

Мозазаврові (Mosasauridae) – родина викопних ящерів

Мозаїцизм – наявність в одному організмі різних генетичних типів клітин

Мозаїчна еволюція – неоднаковий темп перебудови різних органів

Мозер, Едвард (1962) – нейрофізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2014)

Мозер, Майнхард (1924–2002) – біолог-систематик, один з провідних мікологів 20 ст., іноземний член АН України (1992) – Австрія

Мозер, Мей-Брітт (1963) – психолог, нейрофізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2014), Норвегія

Мозковий череп, нейрокраніум – частина черепу, яка містить головний мозок

Мозкові міхури – розширення нервової трубки у ембріонів хребетних

Мозкові оболонки – оболонки, що вкривають мозок

Мозкові центри – місця скупчення певних нейронів

Мозок – головний орган нервової системи розвинених тварин

Мозочок – відділ головного мозку хребетних

Мойва (*Mallotus villosus*) – промислова риба родини корюшкових

Мокреці (Ceratopogonidae) – родина комарів

Мокрець, зірочник середній (*Stellaria media*) – рослина родини гвоздикових поширений бур'ян

Мокриці, стоноги (Oniscoidea) – надродина рівноногих ракоподібних

Мокротиння – трахеобронхіальний секрет, що виділяється при кашлі

Мокруха (*Gomphidius*) – рід шляпинкових грибів флори України

Молеві (Tineidae) – родина метеликів

Молекулярна біологія – розділ біології, наука, яка вивчає біологічні процеси на рівні біополімерів: нуклеїнових кислот і білків та їх надмолекулярних структур

Молекулярна генетика – розділ біології, наука, яка вивчає молекулярні основи спадковості та мінливості

Молі – позатаксономічна група метеликів, до якої відносять переважно невеликих за розміром нічних метеликів

Молінезія (*Poecilia sphenops*) – вид пецилієвих риб, використовуються як акваріумна рибка

Молінія (*Molinia*) – рід декоративних рослин родини тонконогових (злакових)

Моліш, Ганс (1856–1937) – біолог, фізіолог рослин, Чехія–Австрія

Моллюгинові, молюгинові (Molluginaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Молодило (*Sempervivum*) – рід рослин родини товстолистих, два види якого внесені до Червоної книги України

Молодильник (*Isoetes*) – рід рослин родини молодильникових

Молодильникові – родина (Isoetaceae) та порядок (Isoetales) рослин відділу плауноподібних

Молозиво – продукт виділення молочних залоз

Молокан (*Mulgedium*) – рід рослин родини складноцвітих

Молоки, молочко – сім'яна рідина риб

Молоко – продукт виділення молочних залоз

Молотоголові (Scopidae) – родина птахів

Молотоголові акули (Sphyrnidae) – родина акул

Молоточок – одна з трьох слухових кісточок

Молох (*Moloch horridus*) – ящірка родини агамових

Молочаєцвіті (Euphorbiales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Молочай (*Euphorbia*) – рід рослин родини молочайних, три види якого внесені до Червоної книги України

Молочайні (Euphorbiaceae) – родина квіткових рослин порядку молочаєцвітих

Молочанськ – місто Токмацького р-ну Запорізької обл.

Молочко – див. *Молоки*

Молочна кислота – продукт безкисневого ропаду глюкози

Молочна пліснява (*Geotrichum candidum*) – патогенний гриб

Молочне дерево (*Brosimum galactodendron*) – тропічне дерево родини шовковицевих

Молочник (*Lactarius*) – рід шляпинкових грибів

Молочні залози – специфічні шкірні залози ссавців

Молочнокисле бродіння – анаеробне окислення вуглеводів, кінцевим продуктом якого є молочна кислота

Молочнокислі бактерії – бактерії що викликають молочнокисле бродіння

Молоски (*Mollusca*) – тип первинноротих тварин

Моляри – великі кутні зуби ссавців

Моль, Гуго (1805–1875) – ботанік, один із основоположників цитології рослин, Німеччина

Мольви – див. *Морські жуки*

Момордика, гарбуз китайський гіркий (*Momordica*) – рід трав'янистих ліан родини гарбузових

Момотові (Momotidae) – родина тропічних птахів ряду ракшеподібних

Монашка (*Lymantria monacha*) – нічний метелик родини волнянок

Монімієві (Monimiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лавроцвітих

Моніторинг у біології – контроль стану біологічних об'єктів протягом тривалого часу

Моно, Жак Люсьєн (1910–1976) – мікробіолог та біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1965), Франція

Моно, Теодор Андре (1902–2000) – натураліст, мандрівник, дослідник Сахари, автор опису низки біологічних таксонів, Франція

Моногамія – утворення стійких статевих пар

Моногеней, багатоустки (Monogenea) – клас безхребетних тварин типу плоских червів

Моногенетичні сисуні (Monogenoidea) – ряд плоских червів

Монодакни (*Monodacna*) – рід двостулкових молюсків

Монози – див. *Моносахариди*

Монокарпічні рослини – рослини, що цвітуть і плодоносять раз на життя

Моноуклетили – мономер нуклеїнових кислот

Мононхи, однозуби (*Mononchus*) – рід круглих червів

Моноплакофори (Monoplasophora) – клас безхребетних тварин типу молюсків

Моноплоїдія – гаплоїдія, явище, протилежне поліплоїдії, кратне зменшення числа хромосом у потомства порівняно з материнською особиною

Моносахариди, монози – прості цукри

Моноспермія – запліднення яйцеклітини однією чоловічою гаметою

Монофагія – вузькоспеціалізоване живлення, крайній ступінь спеціалізації харчування у тварин за рахунок тільки одного єдиного виду їжі

Монофілія – монофілітичність, еволюційне походження таксону від одного спільного предка

Монохазій – тип суцвіття

Моноцити – тип лейкоцитів

Монстера (*Monstera*) – рід рослин родини ароїдних

Монтаньє, Люк Антуан (1932) – вірусолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2008), Франція

Монтеверде, Микола Августинович (1856–1929) – ботанік, член-кореспондент АН СРСР (1922), Росія

Монтинієві (Montiniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку пасльоноцвітих

Монтієві (Montiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Монченко, Владислав Іванович (1932–2016) – зоолог, академік НАН України (2003), Україна

Морган, Томас Хант (1866–1945) – зоолог, один із основоположників генетики, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1933), США

Моргана закон – правило, згідно з яким відхилення від незалежного розподілу ознак при спадкуванні означає, що гени, локалізовані в одній хромосомі

Морганіда – одиниця розташування генів у хромосомі

Моргун, Володимир Васильович (1938) – генетик та селекціонер, академік АН УРСР (1990), Україна

Моржі (*Odoboenus*) – рід ссавців групи ластоногих

Моржові (Odobenidae) – родина ссавців ряду хижих

Морингові (Moringaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Морі, Луї Фердинанд Альфред (1817–1892) – біолог, фізіолог, предтеча психоаналізу, Франція

Морімус темний (*Morimus funereus*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-вусачів, внесений до Червоної книги України

Морінові (Morinaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Морква (*Daucus*) – рід рослин родини зонтичних

Морківниця прибережна, зореморквиця прибережна (*Astrodaucus littoralis*) – вид судинних рослин родини селерових, внесений до Червоної книги України

Мородунка (*Xenus cinereus*) – дрібний кулик, вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Морози – див. *Айстра верболиста*

Морозник, чемерник (*Helleborus*) – рід рослин родини жовтецевих

Морозостійкість рослин – властивість рослин витримувати низькі температури

Морони (*Morone*) – рід риб родини моронових

Моронові (Moronidae) – родина риб ряду окунеподібних

Морошка, північна ягода (*Rubus chamaemorus*) – вид рослин родини розових

Морська видра – див. *Калан*

Морська ігуана (*Amblyrhynchus cristatus*) – ігуана, що живе виключно на Галапагоських островах, єдиний представник роду морських ігуан родини ігуанових

Морська капуста, ламінарія (*Laminaria*) – рід рослин родини ламінарієвих

Морська корова (*Hydrodamalis stelleri*) – знищена людиною морська тварина родини дюгоневих ряду сирен

Морська ластівка – див. *Хроміс звичайний*

Морська лисиця (*Raja clavata*) – хрящова риба родини скатоподібних, вид фауни України

Морська миша (*Aphrodita aculeata*) – вид тварин ряду багатощетинкових червів

Морська свиня звичайна, фоцена звичайна (*Phocoena phocoena*) – вид ссавців родини морських свиней, вид фауни України

Морська цибуля (*Urginea maritima*) – багаторічна цибулинна рослина родини холодкових

Морський диявол – див. *Манта*

Морський дракончик, змійка (*Trachinus draco*) – хижий вид окунеподібних

Морський єдинокор – див. *Нарвал*

Морський заяць, лахтак (*Erignathus barbatus*) – вид ссавців родини тюленевих

Морський карась звичайний (*Diplodus vulgaris*) – риба родини спарових, вид фауни України

Морський кіт, хвостокол звичайний (*Dasyatis pastinaca*) – хрящова риба родини хвостоколових, вид фауни України

Морський коник довгорилий (*Hippocampus guttulatus*) – вид променеперих риб ряду колючкоподібних родини морських голок, внесений до Червоної книги України

Морський кріт (*Upogebia pusilla*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Морський леопард (*Hydrurga leptonyx*) – хижий антарктичний тюлень, вид ссавців родини справжніх тюленей

Морський тарган (*Saduria entomon*) – вид ряду равноногих ракоподібних

Морський чорт європейський, вудильник звичайний (*Lophius piscatorius*) – вид променеперих риб ряду вудильникоподібних родини вудильникових, внесений до Червоної книги України

Морські ангели (Squatinae) – родина акул

Морські бутони – див. *Бластоїдеї*

Морські вугри – див. *Конгери*

Морські вушка (Haliotidae) – родина черевоногих моллюсків

Морські голки (*Syngnathus*) – рід променеперих риб ряду колючкоподібних, два види якого внесені до Червоної книги України

Морські жолуди (Balanomorpha) – підряд вусоногих ракоподібних

Морські зайці (*Erignathus*) – рід ссавців групи ластоногих

Морські зайці, аплізії (*Aplysia*) – рід черевоногих моллюсків

Морські зірки (Asteroidea) – клас голкошкірих

Морські змії (Hydrophiidae) – родина змій

Морські їжаки, ехінозої (Echinoidea) – клас безхребетних типу голкошкірих

Морські йоржи – див. *Скорпени*

Морські карасі, ласкири (*Diplodus*) – рід риб родини спарових

Морські качечки (Lepadomorpha) – підряд вусоногих ракоподібних

Морські клоуни (Antennariidae) – родина риб ряду вудильникоподібних

Морські коники (*Hippocampus*) – рід риб родини морських голок

Морські котики (*Callorhinus*) – рід ссавців групи ластоногих

Морські леви (Otariinae) – підродина вухатих тюленів

Морські лисиці (Alopiidae) – родина скатів

Морські лисички (Agonidae) – родина скопенових риб

Морські лілії (Crinoidea) – клас безхребетних тварин типу голкошкірих

Морські лящі (Bramidae) – родина морських риб

Морські мині (*Gaidropsarus*) – рід риб родини умбрових

Морські миші – спільна назва представників двох родин риб ряду вудильщикоподібних

Морські окуні (*Dicentrarchus*) – рід риб родини моронових

Морські павуки (Pantopoda) – клас членистоногих

Морські пера (Pennatularia) – колоніальні тварини ряду кишковопорожнинних

Морські півні (Triglidae) – родина риб ряду скорпеноподібних

Морські свині, фоценові (Phocoenidae) – родина ссавців ряду китоподібних

Морські свинки, кавії (*Cavia*) – рід гризунів родини свинкових

Морські слони (*Mirounga*) – рід морських ссавців родини тюленевих

Морські стрілки – див. Щетинкощелепні

Морські фініки (*Lithophaga*) – рід свердлячих молюсків родини мітілід

Морські черепахи (Cheloniidae) – родина рептилій ряду черепах

Морські чорти (Lorhiidae) – родина риб ряду вудильщикоподібних

Морські шуки, мольви (*Molva*) – рід риб родини миневих

Морські язики, солії – назва роду (*Solea*) і родини (Soleoidea) риб ряду камбалоподібних

Мортук (*Eretopurum*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Морула – етап розвитку зародка

Моруліна пухирчаста (*Morulina verrucosa*) – вид ногохвосток ряду подуроморфів, внесений до Червоної книги України

Морфа – дискретний морфологічний тип всередині одного біологічного виду

Морфін – алкалоїд, який міститься в маку снодійним (*Papaver somniferum*)

Морфогенез – процес формотворення, виникнення і розвиток спеціалізованих клітин (цитогенез), тканин (гістогенез), органів (органогенез), що супроводжується диференціюванням клітин і тканин

Морфози – зміни фенотипу під впливом оточуючого середовища

Морфологія – галузь біології, яка вивчає зовнішню будову організмів

Морфотип, 1) – особина, що має певні морфологічні відмінності, 2) – типова форма біологічного виду з високим ступенем поліморфізму

Морянка (*Clangula hyemalis*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Москалик – див. *Червоноклоп безкрилий*

Москіти (Phlebotomidae) – родина комарів

Московець, Семен Микитович (1900–1971) – вірусолог, член-кореспондент АН УРСР (1967), Україна

Мосякін, Сергій Леонідович (1961) – ботанік, член-кореспондент НАН України (2012), Україна

Мотилін – білковий гормон

Мотиль – личинки комарів-звонців

Мотонейрон – особлива нервова клітина

Моторна кора – частина кори великих півкуль

Мохи (Bryophyta) – відділ зелених рослин

Моховик (*Xerocomus*) – рід їстівних грибів флори України

Моховик паразитний (*Boletus parasiticus*) – вид грибів родини боровикових, внесений до Червоної книги України

Моховинка лежача, мшанка (*Sagina procumbens*) – широко розповсюджена рослина родини гвоздичних

Мохоподібні – велике парафілетичне угруповання наземних рослин, які не мають судин

Мохуватки (Bryozoa) – тип первинноротих тварин

Мохунка – див. *Фізалис*

Мошки (Simuliidae) – родина комарів

Мошонка – складова статевої системи, шкіряна сумка, що містить сім'яники у ссавців

Мудицула (*Mudicula*) – рід грибів флори України

Мужоція (*Mougeotia*) – рід водоростей

Музейний жук (*Anthrenus museorum*) – вид жуків шкіроїдів

Мукоїди – застарілий термін, яким називали певну групу білків

Мукополісахариди – лінійні полісахариди

Мукопротеїди – група складних білків

Мукор (*Mucor*) – рід нижчих грибів

Муксун (*Coregonus muksun*) – вид сигових риб

Мул – гібрид самки коня й самця осла

Мулові мухи – див. *Бджоловидки*

Мулові черепахи (Kinosternidae) – родина рептилій ряду черепах

Мунго, 1) – (*Mungos mungo*) смугастий мангуст, вид хижих ссавців родини мангустових; 2) – (Galidiinae) підродина родини мадагаскарських вивер

Мунтжак (*Muntiacus muntjak*) – вид ссавців родини оленевих

Мунтінгієві (Muntingiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Муравйов, Володимир Павлович (1885–1963) – ботанік, член-кореспондент АН УРСР (1951), Україна

Мурад, Ферід (1936) – лікар і фармаколог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1998), США

Мурахи (Formicidae) – родина перетинчастокрилих комах

Мурахоїдові (Mymecophagidae) – родина ссавців ряду неповнозубих

Мурашині леви, мурашинолевові (Mymeleonidae) – родина комах, три види якої внесені до Європейського Червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі

Мурашинолевові – див. *Мурашині леви*

Мурашка руда лісова (*Formica rufa*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин

Мурени (*Muraena*) – рід риб родини муренових

Мусатенко, Людмила Іванівна (1936) – ботанік, член-кореспондент НАН України (2003), Україна

Мускарин – токсин мухоморів

Мускат – див. *Мускатне дерево*

Мускатне дерево, мускатник (*Myristica*) – рід вічнозелених дводомних дерев родини мускатникових

Мускатний горіх – див. *Мускатне дерево*

Мускатник – див. *Мускатне дерево*

Мускатникові (Myristicaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку магнолієцвітих

Мускулатура – система м'язів організму

Мускули – див. *М'язи*

Мускус – сильно пахуча речовина, що виробляється особливими залозами деяких тварин, або яку отримують з деяких рослин

Мускусний бик – див. *Вівцебик*

Мускусний олень – див. *Кабарга*

Мускусні залози – залози, що виробляють мускус

Мускуснокенгурові (Hypsiprymnodontidae) – родина ссавців ряду кускусоподібних

Мустанг – здичавілий кінь, що живе в преріях

Мутабельність – схильність до мутацій

Мутагенез – явище виникнення мутацій

Мутагени – фактори, що викликають мутації

Мутагенність – властивість викликати мутації

Мутант – організм, що має певну мутацію

Мутаційна теорія – низка положень щодо природи, мінливості і виникнення мутацій

Мутація – будь-яка спадкова зміна будови генетичного апарата

Мутин (*Mutinus*) – рід грибів родини веселкових, два види якого внесені до Червоної книги України

Мутуалізм – вид взаємовигідного симбіозу

Муфлон, вівця гірська (*Ovis ammon*) – вид ссавців родини свинячих, вважається предком свійських баранів, вид фауни України

Муха кімнатна (*Musca domestica*) – типовий представник підряду мух

Муха хатня – див. *Кімнатна муха*

Мухи справжні (Muscidae) – родина комах ряду двокрилих

Мухи це-це (*Glossina*) – рід двокрилих комах, представники якого переносять сонну хворобу

Мухи, коротковусі (Brachycera) – підряд двокрилих комах

Мухоловка звичайна (*Scutigera coleoptrata*) – вид багатоніжок ряду губоногих, внесений до Червоної книги України

Мухоловки (*Muscicapa*) – рід птахів родини мухоловкових

Мухоловки строкаті (*Ficedula*) – рід птахів родини мухоловкових

Мухоловкові (Muscicapidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Мухомор (*Amanita*) – рід отруйних неїстівних і їстівних шляпинкових грибів, два види якого внесені до Червоної книги України

Муцини – загальна назва глікопротеїдів, що входять до складу секретів всіх слизистих залоз

Мучниця, ведмеже вушко (*Arctostaphylos uva-ursi*) – рослина родини верескових

Мушлеві (Conchifera) – підтип молюсків

Мушлеві амеби (Testacea) – ряд найпростіших класу саркодових

Мушлевілістоногі (Conchostraca) – підряд ластоногих раків

Мушля – черепашка, раковина, захисний скелетний утвір деяких безхребетних

Мушмула, чишкун (*Mespilus*) – рід плодових дерев родини розових

Мшанка – див. *Моховинка лежача*

Мюллер, Герман Джозеф (1890–1967) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1946)

Мюллер, Йоганнес Петер (1801–1858) – біолог, відкрив мікропіле, мюллерів канал, Німеччина

Мюллерів канал – ебріональне утворення у хребетних

М'яз – сукупність волокон, що складаються з м'язових клітин

М'язи, мускули – органи тіла тварин, що здатні скорочуватися під впливом нервових імпульсів

М'язова система – сукупність м'язів організму

М'язова тканина – один з видів тканин тварин

М'язове скорочення – фізіологічне зменшення довжини м'язового волокна

М'якотілі черепахи (Trionychoidea) – родина черепах

М'якотілкові (Cantharidae) – родина жуків

М'якух болотний, хаммарбія болотна (*Hammarbya paludosa*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

М'якуш – внутрішній шар плодового тіла гриба

М'ясні мухи (Calliphoridae) – родина мух

М'ята (*Mentha*) – рід рослин родини глухокропивових

Наваги (*Eleginus*) – рід риб родини трескових

Навашин, Сергій Гаврилович (1857–1930) – ботанік, академік АН СРСР (1918) та НАН України (1924), Росія–Україна–Грузія

Навікула (*Navicula*) – рід діатомових водоростей

Навколосерцева сумка – див. *Перикард*

Нагідки, календула (*Calendula*) – рід рослин родини айстрових

Нагніздні птахи – види птахів, в яких при вилупленні з яйця пташенята зовсім не мають оперення, іноді сліпі та постійно потребують батьківської опіки

Нагорний, Олександр Васильович (1887–1953) – фізіолог, член-кореспондент НАН України (1948), Україна

Надбородник (*Eriopogon*) – рід рослин родини зозуленцевих, предстаник якого внесений до Червоної книги України

Надбрівні дуги, надбрів'я – довгасті опуклості лобової кістки над очницями

Надбрів'я – див. *Надбрівні дуги*

Надгортанник – еластична пластика в гортані ссавців

Надомінантність – перевага гетерозиготного генотипу над гомозиготними

Надкісниця – див. *Окістя*

Надклас – допоміжна таксономічна категорія біологічної класифікації, вища від класу

Надколінок, колінна чашечка – кістка ноги

Надкрила – передні крила у деяких рядів комах

Надниркові залози – залози внутрішньої секреції, розташовані на верхній поверхні нирок

Надряд – таксономічна категорія вище ряду

Надсон, Георгій Адамович (1867–1940) – ботанік, генетик та мікробіолог, академік АН СРСР (1929), Україна–Росія

Надхрястя – див. *Охрястя*

Надцарство – таксономічна категорія вище царства

Наземні хребетні – див. *Тетраподи*

Наїдіди – див. *Водяні змійки*

Наїзники – див. *Їздиці*

Найпростіші (Protozoa) – велике парафілетичне угруповання різноманітних одноклітинних та колоніальних еукаріотичних організмів

Накорінниця червона, дифеліпея червона (*Diphelypaea coccinea*) – вид судинних рослин родини вовчкових, внесений до Червоної книги України

Намбат, сумчастий мурахоїд (*Myrmecobius fasciatus*) – вид ряду хижих сумчастих, єдиний вид родини сумчастих мурахоїдів

Нандуподібні (Rheiformes) – ряд птахів надряду безкілевих

Нанізм – карликовий зріст

Нанобактерії – утворення на межі живого і неживого

Наностоми – див. *Малороти*

Наперстянка (*Digitalis*) – рід садових і лікарських рослин

Напіввыводкові птахи – мішаний між нагніздними та выводковими птахами тип розвитку

Напіввид – таксономічна категорія нище виду і вище підвиду

Напівмаври – примітивні примати

Напівпрохідні риби – риби, які можуть жити в опріснених пригирлових ділянках моря, а розмножуються в прісній воді

Напівтвердокрилі, клопи (Hemiptera) – ряд комах типу членистоногих

Напівтушканові (*Zapodidae*) – родина ссавців ряду гризунів

Напівхордові, геміхордові (Hemichordata) – тип вторинноротих тварин

Наплив у біології – потовщення або нарід на стовбурах, гілках чи коренях деревних рослин

Нарвал, морський єдинорог (*Monodon monoceros*) – ссавець родини нарвалових ряду китоподібних

Нарвалові (*Monodontidae*) – родина ссавців ряду китоподібних

Наривникові (*Meloidae*) – родина жуків

Народжуваність – інтенсивність процесу появи нових особин за рахунок розмноження

Нартецієві (*Nartheciaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку діоскоресцевітих

Нарцис (*Narcissus*) – рід рослин родини амарилісових

Нарцис вузьколистий (*Narcissus angustifolius*) – вид судинних рослин родини амарилісових, внесений до Червоної книги України

Насінина, насіння – орган статевого розмноження рослин

Насінний зачаток – багатоклітинний зачаток, з якого розвивається після запліднення розвивається насінина

Насінний фонд – запас насіння культурних рослин в державі

Насінник – плід, або дерево, що залишили на насіння

Насінні папороті (Pteridospermatophyta) – група вимерлих голонасінних рослин

Насінні рослини – велике парафілетичне угруповання організмів, які утворюють насіння і належать до царства рослин

Наскельниця лежача (*Loiseleuria procumbens*) – вид судинних рослин родини вересових, внесений до Червоної книги України

Наслідуваність – генетична обумовлена компонента мінливості в ряду поколінь

Наслідування – характер успадкування ознак в ряду поколінь

Насонов, Дмитро Миколайович (1895–1957) – гістолог та цитофізіолог, член-кореспондент АН СРСР (1943), академік АМН СРСР (1945), Польща–Росія

Насонов, Микола Вікторович (1855–1939) – зоолог, академік Петербурзької АН (1906), Росія

Настії – ростові рухи рослин

Настурція (*Tropaecolum*) – рід рослин родини настурцієвих

Натанс, Даніел (1928–1999) – мікробіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1978), США

Нативний – природний, натуральний

Натуралізація – фаза акліматизації

Натуралізм – природознавство, комплекс наук про природу

Наукорія (*Naucoria*) – рід грибів флори України

Наутилоїдеї (Nautiloidea) – підклас головоногих моллюсків, що мають черепашку

Наутилуси, кораблики (*Nautilus*) – сучасний рід наутилоїдей

Наутилусоподібні (Nautilidae) – ряд головоногих моллюсків

Нафтохінон, вітамін К – жиророзчинний вітамін, необхідний для синтезу факторів зсідання крові і деяких інших білків, здійснення в окисного фосфорилування

Нахлібництво – одна з форм коменсалізму

Національна безпека екологічна – стан захищеності життєво важливих інтересів та потреб особи, суспільства, держави, людства в цілому, біоти Землі від несприятливого впливу навколишнього середовища

Національний ботанічний сад імені Миколи Гришка НАН України – установа Відділення загальної біології НАН України, діє у м. Київ з 1935

Національний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Національний парк – одна з форм утримання природно-заповідного фонду національного значення

Наяда – личинка бабки

Наядові – порядок (Najadales) і родина (Najadaceae) однодольних рослин

Наядоцвіті (Najadales) – порядок квіткових рослин

Неандерталець, людина неандертальська (*Homo neanderthalensis*) – викопна форма людини, яка існувала 230,000-27,000 роках до н. е.

Невматофори – див. *Повітряні корені*

Нево, Євіатар (1929) – ботанік, іноземний член НАН України (1997), Ізраїль

Неврон – див. *Нейрон*

Невропор – отвір нервової трубки

Невроцель – порожнина нервової трубки

Негер, Ервін (1944) – біолог, біофізик, іноземний член НАН України (1994) за спеціальністю: біофізика

Незабудка (*Myosotis*) – рід рослин родини шорстколистих

Незавершені гриби (Fungi imperfecti) – клас вищих грибів

Незамінні амінокислоти – ті амінокислоти, що не синтезуються в організмі певного виду тварин

Нейрамінідази – група ферментів-гідролаз

Нейрит – див. *Аксон*

Нейробіологія – галузь біології, яка вивчає будову та функцію нервової системи

Нейробласт – ембріональний попередник нейрона

Нейрогемальні органи – частини нейросекреторних систем

Нейроглія – див. *Глія*

Нейрогормони – група біологічно активних речовин, що виробляються особливими гормонами

Нейрогуморальна регуляція – тип регуляції більшості тваринних організмів

Нейроендокринологія – галузь біології та медицини, розділ ендокринології

Нейрокраніум – див. *Мозковий череп*

Нейрокраніум – мозкова частина черепа

Нейромедіатори – особливі речовини, що діють на нейрони

Нейрон, неврон – основна клітина нервової тканини

Нейронна теорія – точка зору на принципи функціонування нервової системи

Нейропептиди – біологічно активні пептиди, що містяться в нейронах

Нейропиль – сітка з нейронів

Нейропровідність – передавання імпульсів вздовж нервового волокна

Нейропсихологія – галузь біології, наука на межі психології і нейрофізіології

Нейросекреція – виділення нейрогормонів

Нейрофізини – білкові носії нейрогормонів

Нейрофізіологія – галузь біології, яка вивчає фізіологію нервових процесів

Нейрула – стадія зародка хордових тварин

Нейруляція – початок утворення центральної нервової системи під час ембріогенеза

Нейстон – сукупність організмів, що живуть біля поверхні води

Нейтрофіли – тип лейкоцитів

Некера Мензіса (*Neckera menziesii*) – вид мохоподібних родини некерових, внесений до Червоної книги України

Некробіоз – незворотні патологічні зміни в клітинах

Некроз – омертвіння тканини

Некрофаги, трупоїди – тварини-пожирачі відмерлих тканин

Некроценоз – скупчення мертвих організмів

Нексус – ділянка контакту двох клітинних мембран

Нектар – особливий солодкуватий сік, що виділяється квітками

Нектарники – органи, що виділяють нектар

Нектарниці (Nectariniidae) – родина співочих горобцеподібних птахів.

Нектарокускусові, хоботноголові кускуси (Tarsipedidae) – родина ссавців ряду кускусорподібних

Нектароскордій болгарський (*Nectaroscordum bulgaricum*) – вид судинних рослин родини цибулевих, внесений до Червоної книги України

Нектон – угруповання тварин, що активно плавають в товщі води

Нектонематоиди (Nectonematoida) – клас безхребетних тварин типу волосатиків

Нельма, білорибця (*Stenodus leucichthys nelma*) – цінна промислова риба родини лососевих

Немаліон глистовидний (*Nemalion helminthoides*) – вид водоростей родини немаліонових, внесений до Червоної книги України

Нематоди – див. *Круглі черви*

Немеїди, риодиніди (Riodinidae, Nemeobiidae) – родина денних метеликів

Немертини (Nemertina) – тип первинноротих тварин

Немертодерматиди (Nemertodermatida) – клас безхребетних тварин типу ацеломорфів

Немець, Богуміл (1873–1966) – ботанік, один з основоположників експериментальної цитології, Чехія

Неморальна рослинність – рослини зони широколистяних лісів

Неоантроп – сучасна людина виду *Homo sapiens*

Неоарктична біогеографічна область, Неоарктика – біогеографічний виділ, що охоплює Північну Америку без тропічних зон

Неоген – другий період Кайназою

Неогея – біогеографічне царство, що відповідає неотропічній біогеографічній області, що поширюється на Південну та Центральну Америку

Неодарвінізм – те ж саме, що синтетична теорія еволюції

Неозбросні немертини (Anopla) – клас безхребетних тварин типу немертин

Неозоологія – розділ зоології, який вивчає сучасних тварин

Неокортекс, нова кора – частина півкуль головного мозку

Неоламаркізм – сукупність еволюційних концепцій, що заперечують формотворну роль природного добору

Неони (*Paracheirodon*) – рід риб родини харацинових, використовуються як акваріумні рибки

Неонтологія – наука, що вивчає виключно сучасний органічний світ

Неотенія – розмноження тварин на личиночних стадіях

Неотінея (*Neotinea*) – рід судинних рослин родини зозулинцевих, два види якого внесені до Червоної книги України

Неотропіка – біогеографічний регіон, що охоплює всю Південну Америку, частину Центральної Америки, острови Карибського басейну і південну частину Флориди

Неотропічна біогеографічна область – див. *Неотропіка*

Неофіти – занесені на дану територію види рослин

Непарний шовкопряд (*Ocneria dispar*) – шкідливий метелик родини совок

Непарнокопитні (Perissodactyla) – ряд плацентарних ссавців

Непентес (*Nepenthes*) – рід хижих рослин родини непентесові

Непентесові, непентові (*Nepenthaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Неповнозубі (*Xenarthra*) – надряд плацентарних ссавців

Нерви – тяжи нервової системи

Нервізм – теорія в фізіології

Нервова пластинка – медулярна пластинка, нервова система хордових на ранніх стадіях онтогенезу

Нервова регуляція – регуляція функцій організму за допомогою нервової системи

Нервова система – сукупність взаємопов'язаних нервових органів і структур

Нервова тканина – один з чотирьох видів тваринних тканин

Нервова трубка – зачаток центральної нервової системи хордових

Нервовий вузол – скупчення нейронів

Нервовий гребінь – нервовий матеріал зародків

Нервовий імпульс – хвиля збудження, що проходить от нейрона до нейрона

Нервовий ланцюжок – нервова система деяких безхребетних

Нервовий центр – сукупність нейронів з чіткою локалізацією

Нервові волокна – відростки нейронів

Нервові закінчення – спеціальні структури на кінцях відростків нейронів

Нервові сплетіння – сітчасте сполучення нервових волокон

Нервові хвороби – захворювання нервової системи

Нервово-рефлекторна регуляція – основа нервової регуляції

Нереїдові (*Nereidae*) – родина багатощетинкових черв'яків

Нерест – процес розмноження у риб та амфібій

Нерестовище – місце, де відбувається нерест риб та амфібій

Неринія (*Nerinea*) – рід вимерлих моллюсків

Неритові відклади – осади на дні моря

Неріліди (*Nerillidae*) – родина багатощетинкових черв'яків

Нерка (*Onchorhencus nerka*) – тихоокеанський лосось, вид риб родини лососевих

Нерозень, качка сіра (*Anas strepera*) – вид птахів ряду гусеподібних родини качиних, внесений до Червоної книги України

Нерозлучники (*Agapornis*) – рід птахів родини папугових

Нерпа кільчаста, тюлень кільчастий (*Phoca hispida*) – вид родини справжніх тюленей

Нерпи (*Pusa*) – рід ссавців родини тюленевих

Нерс, Пол (1949) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2001), Велика Британія

Нес фон Езенбек, Крістіан Готтфрід Даніель (1776–1858) – ботанік, зоолог, філософ, автор описів бл. 7000 таксонів рослин, Німеччина

Несправжні борошнисторосляні гриби – родина грибів класу ооміцетів, паразити багатьох рослин

Несправжній паразитизм – псевдопаразитизм, випадкове нетривале існування одного вільно живучого організму в тілі іншої тварини

Нестатеве розмноження, агамогенез – форма відтворення живих істот, яке відбувається без участі гамет

Нестори (Nestorinae) – підродина папугоподібних птахів

Нетопири (*Pipistrellus*) – рід ссавців родини лиликових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Нетріум (*Netrium*) – рід одноклітинних водоростей

Неурадові (Neuradaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Нефридії – органи виділення безхребетних

Нефролепіс (*Nephrolepis bostoniensis*) – папороть, яку вирощують як кімнатну рослину

Нефрома (*Nephroma*) – рід грибів родини нефромових, два види якого внесені до Червоної книги України

Нефрон – структурна одиниця нирки

Нефропор – зовнішній отвір нефридія

Нефротом – зачаток органів виділення у хребетних

Нехвороща – див. *Полин звичайний*

Нехрущі (*Amphimallon*) – рід комах родини пластинчатовусих

Нечіпай-зілля – див. *Переступень білий*

Нечуйвітер (*Hieracium*) – рід багаторічних трав'янистих рослин родини айстрових

Нижчі звірі – див. *Сумчасті*

Нижчі рослини, водорості, таломні (Thallophyta) – неформальний термін, який характеризує велике парафілетичне угруповання рослин, тіло яких не розділено на частини (корінь, стебло, лист)

Нирки – орган виділення хребетних і моллюсків

Ниркова миска – структура нирки

Нирковий чай, ортосифон (*Orthosiphon stamineus*) – рід рослин родини глухокропивових

Ниркові – збірна група родів (*Netta*, *Aythya*) мисливських видів качок

Ниссові, нисові (Nyssaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку кизилювоцвітих

Нитчасті бактерії – група бактерій зі специфічною будовою

Нитчасті водорості – зелені водорості, клітини тіла котрих з'єднані в прості або розгалужені нитки

Нитчаткові, філярії (Filariata) – підряд паразитичних нематод

Ніацин, нікотинова кислота – водорозчинний вітамін PP (вітамін B3), попередник коферментів НАД і НАДФ, що є переносниками електронів і беруть участь в найважливіших процесах обміну речовин

Нігрітеля карпатська – див. *Чорнянка карпатська*

Нігті – рогові пластинки на пальцях, характерні для приматів

Ніздрі – носові отвори хребетних

Нікітін, Володимир Миколайович (1907–1993) – фізіолог, геронтолог, академік НАН України (1967), Україна

Нікітський ботанічний сад НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ, діє у смт Нікіта Ялтинської міськради АР Крим з 1812

Ніколь, Шарль Жюль Анрі (1866–1936) – бактеріолог і паразитолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1928), Франція

Нікольський, Олександр Михайлович (1858–1942) – зоолог, академік НАН України (1919), Росія–Україна

Нікотин – алкалоїд тютюну

Нікотинаміддинуклеотид (НАД) – динуклеотид, який слугує акцептором електронів і протонів

Нікотинаміддинуклеотидфосфат (НАДФ) – динуклеотид, який є коферментом багатьох ферментів

Нікотинова кислота – див. *Ніацин*

Ніктагінові, ночецвітні (Nyctaginaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Нільгау (*Boselaphus tragocamelus*) – вид ссавців родини бикових

Німиця – див. *Блекота*

Німки, оси-німки (Mutillidae) – родина пухнастих ос ряду перетинчастокрилих комах

Німфа – личинка багатьох груп комах

Німфаліди, сонцевики (Nymphalidae) – родина денних метеликів

Ніренберг, Маршалл Воррен (1927–2010), генетик та біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1968), США

Ніс – орган нюху ссавців

Нітелла (*Nitella*) – рід водоростей родини нітеллових, два види якого внесені до Червоної книги України

Нітелопсіс притуплений (*Nitelopsis obtusa*) – вид водоростей родини нітелопсидових, внесений до Червоної книги України

Нітрифікація – процес перетворення сполук нітрогену в ґрунті

Нітрифікуючі бактерії – бактерії, що окислюють аміак до нітратів

Нітрофільні рослини – рослини, що ростуть на ґрунтах багатих на сполуки азоту

Ніфарг середній (*Nipargoides intermedius*) – вид ракоподібних ряду амфіпод, внесений до Червоної книги України

Ніч, Крістіан Людвіг (1782–1837) – зоолог, розробник класифікації птахів, Німеччина

Нічна красуня, мірабіліс (*Mirabilis*) – рід садових рослин родини ночесвітних

Нічна свічка (*Oenothera*) – рід рослин родини онагрових

Нічне павине око (*Saturnia*) – спільна назва двох родів нічних метеликів

Нічниці (*Myotis*) – рід ссавців родини лиликових

Нічні мавпи – див. *Мірікіні*

Нова кора – див. *Неокортекс*

Новик, Катерина Йосипівна (1898–1984) – палеоботанік, член-кореспондент НАН України (1951), Україна

Новицька-Усенко, Людмила Василівна (1934) – фізіолог, член-кореспондент НАН України (1991), Україна

Новозеландський льон (*Phormium tenax*) – багаторічна рослина, що культивується

Ноги – кінцівки наземних тварин, за допомогою яких вони пересуваються

Ногоплідник – див. *Подокарп*

Ногоплідникові – див. *Подокарпові*

Ногохвістки, колемболи (*Colembola*) – ряд або підклас членистоногих тварин

Ногощелепи, максилоподи – кінцівки, що входять до складу ротового апарату ракоподібних

Ногошупальця, педипальпи – друга пара кінцівок у павукоподібних

Ноден, Шарль Віктор (1815–1899) – ботанік, автор описів багатьох видів насінних рослин, Франція

Ноземи (*Nosema*) – рід паразитичних мікроспоридій

Нокардії (*Nocardiaceae*) – родина бактерій

Ноктилюки – див. *Ночесвітки*

Ноланея (*Nolanea*) – рід грибів флори України

Номогенез – еволюційна теорія, що визнає закономірний характер мінливості організмів, що лежить в основі еволюційного процесу

Ноогенез – виникнення і еволюція розуму

Ноокомунікологія – теорія соціальної інформаційної комунікації, цикл наукових дисциплін

Ноосфера – сфера розуму в біосфері, сфера, де визначальною є розумова діяльність людини

Ноосферологія – вчення про ноосферу

Норадреналін – гормон, медіатор нервової системи

Нори – глибокі укриття в ґрунті хребетних тварин

Норка американська (*Mustela vison*) – вид ссавців родини куницевих, вид фауни України

Норка європейська (*Mustela lutreola*) – вид ссавців ряду хижих родини куницевих, внесений до Червоної книги України

Норлейцин – амінокислота, яка не входить до складу білків

Норма реакції – діапазон модифікаційної мінливості організму, клітини

Нормобласт – стадія розвитку еритроцитів

Нормоцит – без'ядерний еритроцит

Норцеві (*Podicipedidae*) – родина птахів ряду норцеподібних

Норцеподібні (*Podicipediformes*) – ряд птахів надряду кілегрудих

Норці (*Podiceps*) – рід птахів родини норцевих

Носар (*Gymnocephalus acerinus*) – вид риб родини окуневих, внесений до Червоної книги

Носаті мавпи – див. *Носачі*

Носатки (*Libythea*) – рід метеликів роду німфалід

Носачі, носаті мавпи (*Nasalis*) – рід приматів родини мавпових

Носова порожнина – порожнина в носі, де у ссавців зосереджені нюхові рецептори

Носоглотка – відділ дихальних шляхів

Носорогові (Rhinocerotidae) – родина ссавців ряду непарнокопитних

Носток (*Nostoc*) – рід водоростей

Носухи (*Nasua*) – рід ссавців родини єнотових

Нотогея – біогеографічне царство, що відповідає Австралійській біогеографічній області

Нотозаври (Notosauria) – підряд вимерлих ящерів

Ноториктові (Notoryctidae) – родина ссавців ряду сумчастих кротів

Нототенії (*Notothenia*) – рід промислових риб родини окунеподібних

Нототиласові (Notothylaceae) – родина мохів порядку антоцеротових

Нотоунгуляти (Notoungulata) – ряд вимерлих копитних

Нотофагові (Nothofagaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку букоцвітих

Нотофагус (*Nothofagus*) – рід рослин родини букових

Ночесвітки, ноктилюки (*Noctiluca*) – рід найпрстіших динофлагелят

Нуг (*Guizotia*) – рід рослин родини складноцвітих

Нуди (Nuda) – клас кишковопорожнинних тварин

Нуклеаза – фермент, який гідролізує фосфодієфірний зв'язок у молекулі нуклеїнової кислоти.

Нуклеїнові кислоти – група біополімерів, одиницею яких є нуклеотиди

Нуклеозиди – сполука азотистої основи і п'ятиуглецевого цукру

Нуклеоїд – місце в цитоплазмі прокаріотичної клітини, де знаходиться ДНК

Нуклеоль – див. *Ядерце*

Нуклеоплазма – каріоплазма, неструктурований вміст клітинного ядра, відмежований від цитоплазми ядерною оболонкою

Нуклеопротейди – сполука нуклеїнової кислоти і білка

Нуклеосома – структурна частина хромосоми

Нуклеотиди, мононуклеотиди – одиниці будови нуклеїнових кислот, що складаються з азотистої основи, п'ятиатомного цукру та залишка ортофосфатної кислоти

Нуклеотидилтрансферази – пірофосфорилази, ферменти класу трансфераз, каталізують синтез нуклеїнових кислот з нуклеозидтрифосфатів

Нуклеус – див. *Ядро*

Нумуліти (*Nummulites*) – рід вимерлих одноклітинних морських організмів

Нут – див. *Баранячий горох*

Нутація у рослин – кругові рухи рослин

Нутрієві (*Myocastoridae*) – родина ссавців ряду гризунів.

Нутрія, болотяний бобер (*Myocastor coypus*) – вид ссавців родини нутрієвих, вид фауни України

Нуцеллус – ядро насінного зачатка

Нюсляйн-Фольхард, Крістіана (1942) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1995), Німеччина

Нюх – вид чуття

Нюховий аналізатор, органи нюху – орган чуття, сукупність структур, що сприймає подразнення хеморецепторів, що реагують на речовини, що знаходяться в повітрі

Нюхові рецептори – див. Нюховий аналізатор

Ньюленд, Джуліус Артур (1878–1936) – ботанік, хімік, збирач унікальних гербаріїв, Бельгія–США

Ньяла (*Tragelaphus angasi*) – лісова антилопа, тварина родини бикових

Обвійник (*Periploca*) – рід витких куштів родини кутрових

Обгортка – скупчені листки, що оточують суцвіття

Обезводнювання – надлишкова втрата води організмом

Облади (*Oblada melanura*) – риба родини спарових, вид фауни України

Облисіння, плішивість – некомпенсоване випадіння волосся

Облігатність паразита – нездатність паразитичного організму існувати поза межами організма хазяїна

Обліпіха, щець (*Hippophae*) – рід рослин родини маслинкових

Облітерація – сплюснення клітин і тканин у рослин

Обмін речовин, метаболізм – сукупність хімічних реакцій в клітині

Ободова кишка – відділ товстої кишки

Образки, білокрильник болотяний, кала (*Calla palustris*) – багаторічна трав'яниста рослина родини ароїдні

Обростання – див. *Перифітон*

Оваріальні гормони – гормони яєчників у жінок (естроген і прогестерон)

Овес (*Avena sativa*) – культурна рослина

Овізм – історична течія в біології, помилкове вчення, згідно з яким у жіночій статевій клітині, яйці – міститься мікроскопічний дорослий організм, розвиток якого – це лише збільшення розмірів

Овоальбумін – білок курячого яйця

Овогенез – процес утворення яйцеклітини у тварин

Оводи – група видів паразитичних мух, що належать до трьох родин

Овоцит – ооцит, яйцеклітина

Овуляція – процес дозрівання жіночої яйцеклітини

Огар (*Tadorna ferruginea*) – вид птахів ряду гусеподібних родини качкових, внесений до Червоної книги України

Огіркова трава, огірочник (*Borrago*) – рід рослин родини шорстолистіх

Огірок (*Cucumis sativus*) – культурна рослина

Огірок-пирскач – див. *Шалений огірок*

Огірочник – див. *Огіркова трава*

Одеський дельфінарій – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа

Одеський зоопарк – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа загальнодержавного значення, діє у м. Одеса з 1922

Одинарник (*Trientalis*) – рід рослин родини первоцвітових

Одногорбий верблюд – див. *Дромадер*

Одноденки (Ephemeroptera) – ряд комах типу членистоногих

Однодольні (Monocotyledones) – клас насінних рослин відділу вищих рослин

Однодомні рослини – рослини, у яких одностатеві жіночі (маточкові) і чоловічі (тичинкові) квітки знаходяться на одній особині

Однозернянка (*Triticum monococcum*) – дикорослий предок культурної пшениці

Одноклітинні – організми, що складаються з однієї клітини

Однолопатеві (Monogononta) – клас безхребетних тварин типу колововерток

Однопокривні (Monochlamydeae) – група первиннопокривних дводольних рослин

Однопрохідні, яйцекладні (Monotremata) – єдиний сучасний ряд інфракласу першозвірів

Одонтобласти – клітини, з яких розвивається дентин зубів

Одонтоліти – скам'янілі зуби ссавців

Одонтологія, одонтографія – галузь біології, розділ антропології, що вивчає еволюцію зубів

Одуд (*Upupa epops*) – вид птахів родини одудових, вид фауни України

Одудоподібні (Upuriformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Одум, Юджин Плізантс (1913–2002) – еколог, автор новаторських праць з екосистемної екології, США

Ожика (*Luzula sylvatica*) – багаторічна трав'яниста рослина родини ситникових

Ожина (*Eubatus*) – рід чагарників, для яких характерні м'які ягоди родини розових

Озброєні немертини (Ecnorla) – клас безхребетних тварин типу немертин

Озерні гольяни (*Rhynchocypris*) – рід риб родини коропоподібних.

Озерні дельфіни (Lipotidae) – родина ссавців ряду китоподібних

Оказакі фрагменти – короткі ділянки ДНК, що формуються під час реплікації

Оказакі, Рейдзі (1930–1975) – японський молекулярний біолог, відомий за свої дослідження реплікації ДНК

Окані (*Okapia johnstoni*) – ссавець, родич жирафа

Океанаріум – басейн з представниками океанської фауни

Океанічна фауна – тваринний світ океану

Океанологія – галузь біології та географії, яка вивчає океани

Окен, Лоренц (1779–1851) – ботанік, міколог, зоолог, натураліст, фізіолог, філософ, Швейцарія

Окислення біологічне – те ж саме й що й клітинне дихання

Окисне дезамінування – окисний розклад амінокислот у тварин

Окисне фосфорилювання – синтез молекул АТФ в процесі дихання

Окістя, надкісниця – сполучнотканинна оболонка, що покриває поверхню кістки

О'Кіф, Джорджія (1887–1986) – живописець, основоположниця американського модернізму, США

Око – орган зору

Окопник, живокіст (*Symphytum*) – рід рослин родини шорстколистих

Оксибіоз – життя пов'язане з поглинанням вільного кисню

Оксигемоглобін – сполука Оксигену і гемоглобіну

Оксидази – група ферментів

Оксидоредуктази – група ферментів

Оксиетира жовтовуса (*Oxyethira flavicornis*) – вид комах ряду волохокрилих родини гідроптилідів, внесений до Червоної книги України

Оксилофіти – рослини сфагнових болот

Оксипор (*Oxyporus*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Окситоцин – гормон гіпоталамуса білкової природи

Оксихілюс кобельта (*Oxychilus kobelti*) – вид червоногих ряду легеневиких, внесений до Червоної книги України

Окснер, Альфред Миколайович (1898–1973) – біолог, член-кореспондент НАН України (1972), Україна

Окулярні листконоси (Mormoopidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Окуневі (Percidae) – родина риб ряду окунеподібних

Окунеподібні (Perciformes) – ряд променеперих риб

Окуні (*Perca*) – рід риб родини окуневих

Олаксові (Olasaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сандалоцвітих

Олеандр (*Nerium oleander*) – вид рослин родини кутрових

Олеїнова кислота – ненасичена багатоатомна жирна кислота, що входить до складу рослинних олій

Оленебик – див. *Канна*

Оленеві, оленячі (Cervidae) – родина ссавців ряду парнокопитних.

Оленка волохата (*Epicometis hirta*) – жук родини пластинчастовусих

Олень благородний (*Cervus elaphus*) – вид ссавців родини оленевих, вид фауни України

Олень плямистий (*Cervus nippon*) – вид ссавців родини оленячих, вид фауни України

Оленьцеві, оленькові (Tragulidae) – родина ссавців ряду парнокопитних

Олива, маслина (*Olea*) – рід рослин родини маслинових

Олігомеризація органів і структур – явище зменшення числа сегментних відділів тіла в еволюції тварин

Олігопептиди – поліпептидний ланцюг, що складається з кількох залишків амінокислот

Олігосахариди – короткий ланцюг, що складається з моносахаридів

Оліготрофні водойми – водні системи, що характеризується низьким вмістом біогенних речовин

Оліготрофні рослини і мікроорганізми – такі, що пристосовані до життя в малопродуктивних водоймах

Олігофагія – живлення певних тварин дуже обмеженими видами їжі

Олігохети – див. *Малоцетинкові*

Олігоцен – третя епоха Палеогену

Олії – рослинні жири

Олійна пальма (*Elaeis*) – рід рослин родини пальмових, що об'єднує два види пальм, в тому числі африканську олійну пальму, з якої отримують пальмову олію

Оліндіас несподіваний (*Olindias inexpectata*) – вид гідроїдів ряду лімномедуз, внесений до Червоної книги України

Олінієві (Oliniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Олітріхові мохи (Polytrichopsida) – клас рослин відділу мохів

Олуші (Sulidae) – родина пеліканоподібних птахів

Оляпка, водяний горобець (*Cinclus cinclus*) – птах родини пронуркових

Оляпкові (Cinclididae) – родина горобцеподібних

Ольпідій (*Olpidium brassicae*) – шкідливий грибок

Оман (*Inula*) – рід рослин родини складноцвітих

Омари (Homaridae) – родина десятиногих ракоподібних

Оматидій – див. *Фасетка*

Омброфіти – рослини з поверхневою кореневою системою

Омег водяний (*Oenanthe*) – рід водяних рослин родини зонтичних

Омела біла (*Viscum album*) – рослина-паразит родини омелових

Омелюх (*Bombycilla garrulus*) – вид птахів родини омелюхових, вид фауни України

Омелюхові (Bombycillidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Омелянський, Василь Леонідович, (1867–1928) – мікробіолог, академік АН СРСР (1923), Україна – Росія

Омельченко, Федір Захарович (1865–1924) – мікробіолог, патолог і антрополог, організатор національної медичної науки, член колективу авторів російсько-українського медичного тлумачника (1920–1924), академік НАН України (1921), Польща

Омніпотентність – див. *Тотипотентність*

Омуль (*Coregonus autumnalis*) – цінна байкальська промислова риба, вид сугів родини лососевих

Омура, Сатоші (1935) – Нобелівська премія з фізіології та медицини (2015)

Онагр (*Equus hemionus onager*) – підвид дикого віслюка

Онагрові (Onagraceae) – родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Ондатра (*Ondatra zibethicus*) – вид ссавців родини політкових, вид фауни України

Онїхоптерохеїлюс паласа (*Onychopterocheilus pallasii*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини складчастокрилих ос, внесений до Червоної книги України

Онїхофори (Onichophora) – тип царства тварин

Онкогени – ген, що стимулює утворення ракової клітини

Онкосфера – мікроскопічна личинка стрічкових червів

Онкоцефал кримський (*Oncocephalus paternus*) – вид комах ряду напівтвердокрилих родини редувіїдів, внесений до Червоної книги України

Онклеєві (Opocleaceae) – родина папоротеподібних рослин

Онтобіологія – наука, що вивчає вікові особливості організму

Онтогенез – індивідуальний розвиток особини (організму) з моменту зародження до природної смерті або до припинення існування одноклітинного організму в результаті поділу

Онтофаги – див. *Калюди*

Оогамія – тип статевого процесу, при якому зливаються велика нерухома жіноча гамета з маленькою рухливою чоловічою

Оогенез – див. *Овогенез*

Оогоній – 1) жіночий статевий орган рослин; 2) незріла жіноча статеві клітина тварин під час мітотичних поділів

Оокардіум простягнутий (*Oocardium stratum*) – вид водоростей родини десмідієвих, внесений до Червоної книги України

Оологія – галузь біології, яка вивчає яйця тварин

Ооміцети (Oomycota) – група грибоподібних істот

Ооцида – незріла жіноча статеві клітина після мейозу

Ооцит, овоцит – жіноча статеві клітина статеві клітина в період її зростання в яєчнику (ооцит 1-го порядку) і дозрівання (ооцит 2-го порядку)

Опаліни (Opalinatea) – клас найпростіших

Опарін, Олександр Іванович (1894–1980) – біолог та біохімік, автор теорії виникнення життя на Землі з абіотичних компонентів, академік АН СРСР (1946) – Росія

Опахало – частина контурного пера птаха

Опахоподібні (Lampridiformes) – ряд кісткових риб

Опеньок (*Armillaria*) – рід грибів флори України

Оперення – покрив тіла птахів

Оперон – функціональна одиниця зчитування генетичної інформації у прокаріотів

Опілієві (Opilidae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сандалоцвітих

Оплодень – стінка плода насінних рослин

Оплопанакс, заманиха (*Oplonax*) – рід рослин родини аралієвих

Опорно-руховий апарат – комплекс структур, що забезпечує опору і пересування організму

Опосум (*Didelphis*) – рід сумчастих ссавців родини опосумових

Опосумові (Didelphidae) – родина ссавців ряду опосумоподібних

Опосумоподібні (Didelphiformes) – ряд сумчастих ссавців

Опробковіння – зміна структури оболонки рослинних клітин, їхнє просякнення суберином, через що вони стають непроникними для води

Опромінення організму – вплив іонізуючої радіації на організм

Опсини – світлочутливі рецептори в світлочутливих клітинах сітківки

Опсоніни – бактерицидні фактори крові, які підсилюють фагоцитоз

Оптимум в екології – найбільш придатні умови існування

Оптична система ока – система сприйняття та фокусування зорових хвиль оком

Опунція (*Opuntia*) – рід рослин родини кактусових

Орангутан (*Pongo*) – людиноподібна азійська мавпа

Орбелі, Леон Абгарович (1882–1958) – фізіолог, один з творців еволюційної фізіології, академік (1935) та віце-президент (1942–1946) АН СРСР, Вірменія – Росія

Орган зору – див. *Зоровий аналізатор*

Орган у біології – відособлена сукупність різних типів кліток і тканин, що виконує певну функцію в межах живого організму

Органела, органоїд – постійна спеціалізована структурно-функціональна одиниця клітини

Органи нюху – див. *Нюховий аналізатор*

Органи світіння – органи або скупчення клітин, які можуть випромінювати світло

Органи тіла – функціонально і структурно відокремлені частини тіла вищих тварин і рослин

Органи чуття – системи тварин, що забезпечують, завдяки своїм рецепторам, отримання і первинний аналіз інформації з навколишнього світу і від інших органів

Організм – будь-яка жива істота

Органічний світ, жива природа – сукупність живих організмів, які населяють біосферу

Органогенез – виникнення і розвиток органів рослин і тварин

Органогени – чотири (С, N, H, O) найбільш масові в органічних сполуках хімічні елементи

Органографія – галузь біології, яка вивчає зовнішню форму організмів

Органоїд – див. *Органела*

Органотрофні мікроорганізми – бактерії, що використовують органічні речовини

Ордовик – другий період Палеозоя

Ореїни (*Oreina*) – рід комах ряду твердокрилих родини жуків-листоїдів, два види якого внесені до Червоної книги України

Орел степовий (*Aquila rapax*) – вид птахів ряду соколоподібних родини яструбиних, внесений до Червоної книги України

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*) – вид птахів ряду соколоподібних родини яструбиних, внесений до Червоної книги України

Ореопітек (*Oreopithecus bambolii*) – вид вимерлих вищих приматів

Орикси – див. *Сарнобуки*

Ориктоценоз – скупчення викопних решток вимерлих організмів з одного певного місця

Орібі (*Ourebia ourebi*) – вид тварин родини порожнисторогих

Орлани (*Haliaeetus*) – рід птахів родини яструбиних один з яких в Червоній книзі України

Орли (*Aquila*) – рід хижих птахів родини яструбиних

Орлики (*Aquilegia*) – рід рослин родини жовтецевих, багато видів і форм якого використовуються в якості садових квітів

Орляк (*Pteridium*) – рід папоротей

Орлякоподібні, хвостоколоподібні (Myliobatiformes) – ряд скатів класу хрящових риб

Орнітин – амінокислота, що не зустрічається в білках

Орнітиновий цикл – реакція що призводять до синтезу сечовини

Орнітогамія, орнітофілія – запилення квіток птахами

Орнітозухи (*Ornithosuchus*) – рід вимерлих рептилій

Орнітологія – галузь зоології, яка вивчає птахів

Орнітоміми (*Ornithomimus*) – рід вимерлих рептилій

Орнітоподи (Ornithoroda) – вимерлі організми підряду динозаврів

Орнітофауна, авіфауна – видовий склад птахів певної місцевості

Орнітофілія – див. *Орнітогамія*

Ороговіння – затвердіння тканини завдяки накопиченню в ній кератину

Орографічні фактори – елементи абіотичних факторів середовища

Оронго – див. *Чуру*

Орорін (*Orrorin tugenensis*) – викопна людиноподібна мавпа, яка мешкала в Східній Африці приблизно 6 млн років тому, вважається другим найдавнішим відомим представником ранніх гомінід

Оротова кислота – вітамін B13

Ортогнатизм – особливості будови черепа (в антропології)

Ортоміксовіруси (Orthomyxoviridae) – родина РНК-вмісних вірусів

Ортосифон – див. *Нирковий чай*

Ортотейцій рудуватий (*Orthothecium rufescens*) – вид мохоподібних родини плагіотецієвих, внесений до Червоної книги України

Орусус паразитичний (*Orussus abietinus*) – вид комах ряду перетинчастокри-
лих родини орусидів, внесений до Червоної книги України

Орхідеї – побутова назва всіх рослин родини зозулинцевих

Орябок, рябчик (*Tetrastes bonasia*) – вид птахів ряду куродібних родини те-
терукових, внесений до Червоної книги України

Осеїн – органічна речовина кісток

Осел, віслик (*Equus asinus*) – вид роду коней

Оселедець керченський (*Alosa maotica*) – промислова прохідна риба родини
оселедцевих, вид фауни України

Оселедець чорноморський, оселедець-куцак (*Alosa immaculata*) – риба ро-
дини оселедцевих, вид фауни України

Оселедцеві (Clupeidae) – родина риб ряду оселедцеподібних.

Оселедцеві королі, ременетілі (Regalecidae) – родина морських риб ряду
лампридоподібних

Оселедцеподібні (Clupeiformes) – ряд променеперих риб

Осердя – див. *Перикард*

Осетри (*Acipenser*) – рід риб родини осетрових, три види якого внесені до
Червоної книги України

Осетрові (Acipenseridae) – родина риб ряду осетроподібних

Осетроподібні (Acipenseriformes) – ряд риб класу променеперих

Оси – група родин жалючих перетинчастокрилих комах

Оси справжні (Vespoidea) – родина жалючих комах

Осика, тополя тремтяча (*Populus tremula*) – вид деревних рослин родини
вербових

Осиковик – див. *Бабка*

Оситняг – див. *Комши*

Осифікація – див. *Скостеніння*

Осіменіння – процес зближення гамет у тварин і людини; передує заплід-
ненню

Осітник пізньоцвітовий, штернбергія пізньоцвітова (*Sternbergia colchici-
flora*) – вид судинних рослин родини амарилісових, внесений до Червоної
книги України

Османтус (*Osmanthus*) – рід рослин родини маслинових

Осморегуляція – регуляція осмотичного тиску в організмі

Осморецепція – рецептори, які реагують на зміну осмотичного тиску в рідинах організму

Осмунда – див. *Пласник*

Осмундея (*Osmundea*) – рід водоростей родини родомелієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Осмундові – чистоустові, порядок (*Osmundales*) та родина (*Osmundaceae*) папоротеподібних рослин

Особина у біології – кожен окремий організм

Осоїд (*Pernis apivorus*) – вид птахів родини яструбиних, вид фауни України

Осока (*Carex*) – рід трав'янистих рослин родини осокових, двадцять чотири види якого внесені до Червоної книги України

Осокір – див. *Тополя чорна*

Осокові (*Syringaceae*) – родина квіткових рослин порядку осокоцвітих

Осокоцвіті (*Syngnetales*) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Осот (*Cirsium*) – рід рослин родини складноцвітих

Осот різнолистий (*Cirsium heterophyllum*) – вид судинних рослин родини айстрових, внесений до Червоної книги України

Оставник одеський, гімноспермій одеський (*Gymnospermum odessanum*) – вид судинних рослин родини барбарисових, внесений до Червоної книги України

Остеобласт – клітина кісткової тканини

Остеокласт – особлива клітина кісток

Остеологія – галузь морфології хребетних тварин, яка вивчає кістки

Остеон – структурна одиниця будови кістки

Остеоцит – зріла клітина кісткової тканини

Остепнені луки – тип лугової рослинності

Остистий відросток – структура хребця

Остіжник валеріаноподібний, центрантус валеріаноподібний (*Centranthus calcitrapa*) – вид судинних рослин родини валеріанових, внесений до Червоної книги України

Остракоди – див. *Черепашкові раки*

Остракум – середній шар раковина молюска

Острівна фауна і флора – природна сукупність видів рослин і тварин, що населяють острови

Острівці Лангерганса – особливі скупчення клітин в підшлунковій залозі

Остудник – див. *Грижниця*

Остюк – гострий відросток квіткової чи колоскової луски у багатьох рослин родини тонконогових

Ость – різновидність волосся хутра ссавців

Осумі, Йосінорі (1945) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2016)

Отавність – властивість трави відростати

Отека – сумка, у якій відбувається визрівання яєць деяких комах

Отоліти – див. *Статоліти*

Отруйні залози – залоз тварин, в яких виробляються токсини

Отруйні організми – організми, що містять речовини, при контакті з якими в інших організмів виникають порушення життєвих функцій

Отрутозуби (*Heloderma*) – родина отруйних ящірок

Оуен, Річард (1804–1892) – зоолог та палеонтолог, автор низки зоологічних таксонів, автор першого опису археоптерикса, Велика Британія

Офігомфус Цецилія (*Ophiogomphus cecilia*) – вид комах ряду бабок родини дідків, внесений до Червоної книги України

Офіури, змієхвістки (*Orhiuroidea*) – клас морських безхребетних типу голкошкірих

Офрис (*Ophrys*) – рід рослин родини орхідних, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Охнові (*Ochnaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Охорона навколишнього середовища, охорона природи – комплекс заходів, спрямованих на збереження історичного середовища існування

Охрофітові водорості (*Ochrophyta*) – відділ рослин типу хромістів

Охрястя, надхрястя – сполучнотканинна оболонка хряща

Оцвітина – сукупність відозмінених листочків, що оточують тичинки і маточки цвітка

Оцелот (*Felis pardalis*) – вид кішок

Оцтове дерево – див. *Сумах*

Оцтовокислі бактерії (*Acetobacter*) – рід бактерії, що приймають участь у оцтовокислому бродінні

Очанка (*Euphrasia*) – рід напівпаразитичних рослин родини вовчкових

- Очеревина** – серозна оболонка, що вкриває черевну порожнину
- Очерет** (*Phragmites*) – рід водних рослин родини тонконогових
- Очеретник** (*Calamagrostis*) – рід рослин родини тонконогових
- Очеретниця** – див. *Шовкова трава*
- Очеретяні щури** (Thryonomidae) – родина ссавців ряду гризунів
- Очеретянки** (*Acrocephalus*) – рід птахів родини кропив'янкових
- Очиток** (*Sedum*) – рід рослин родини товстянкових
- Очиток великий**, заяча капуста (*Sedum maximum*) – рослина родини товстолистих
- Очиток застарілий** (*Sedum antiquum*) – вид судинних рослин родини товстолистих, внесений до Червоної книги України
- Очка Гессе** – органи зору ланцетника
- Очка курячі** (*Anagallis*) – рід ґрунтопокривних рослин родини первоцвітових
- Очки гладенькі** (*Biscutella laevigata*) – вид судинних рослин родини капустяних, внесений до Червоної книги України
- Очкова змія** – див. Індійська кобра
- Очковий ведмідь** (*Tremarctos ornatus*) – вид тварин родини ведмежих
- Очна ямка** – див. *Очниця*
- Очне дно** – задня частина внутрішньої поверхні очного яблука
- Очне яблуко** – структурна основа ока
- Очниця** – очна ямка, кісткова порожнина в черепі, в якій розташоване очне яблуко і його допоміжні структури
- Очоа, Северо** (1905–1993) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1959), Іспанія – США
- Ошибені** (Ophidiformes) – ряд кісткових риб
- Ошибнеподібні** (Ophidiiformes) – ряд риб класу променеперих
- Ощупники** (Pselaphidae) – родина жуків
- Павине око денне** (*Inachis io*) – метелик родини німфалід
- Павине око нічне** – див. в статті *Сатурнії*
- Павиноочка грушева** (*Saturnia pyri*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин
- Павиноочкові**, сатурнієві (Saturniidae) – родина лускокрилих комах

Павичі (*Pavo*) – рід птахів родини фазанових

Павіани (*Pario*) – рід приматів родини мартишкових

Павлов Іван Петрович (1849–1936) – фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1904)

Павлова, Марія Василівна (1854–1938) – академік НАН України, за спеціальністю: палезоологія

Павловнія (*Paulownia*) – рід рослин родини павловнієвих

Павловнієві (Paulowniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Павроподи – див. *Пауроподи*

Павуки (Araneae) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Павуки-колопряди, павуки-кругопряди (Araneidae) – родина павуків

Павуки-птахоїди (Theraphosidae) – родина павуків

Павукові черепахи (*Puxis*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Павукоподібні мавпи, коати (*Ateles*) – рід мавп

Павукоподібні, арахніди (Arachnida) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Павук-самітник коричневий (*Loxosceles reclusa*) – американський павук, що оселяється в домах, і укуси якого небезпечні для людини, викликають хворобу локсоцелизм

Павук-хрестовик, хрестовик звичайний (*Araneus diadematus*) – вид павуків родини павуків-колопрядів, поширений на території України

Павутина – секрет павутинних залоз

Павутинні бородавки – видозмінені черевні ніжки павуків, на верхівках яких відкриваються протоки павутинних залоз

Павутинні залози – органи членистоногих тварин, які секретують павутину

Павутинні кліщі (Tetranychidae) – родина кліщів-шкідників рослин

Павутинник (*Cortinarius*) – рід грибів флори України

Пагін – вегетативний орган рослин

Пагелі, пагри (*Pagellus*) – рід риб родини спарових

Пагель червоний (*Pagellus erythrinus*) – вид променеперих риб ряду окунеподібних родини спарових, внесений до Червоної книги України

Пагри (*Pagrus*) – рід риб родини спарових

Падуб (*Ilex*) – рід родини падубових

Падубові (Aquifoliaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку падубоцвітих

Падь, медяна роса, медв'яна роса – солодка клейка рідина на поверхні рослин, буває рослинного або тваринного походження

Пажитниця (*Lolium*) – рід рослин родини тонгонових

Пазуха – 1) в ботаніці заглиблення між черешком листка і стеблом; 2) в анатомії порожнина в деяких органах тіла

Пакаранові (Dinomyidae) – родина ссавців ряду гризунів

Паки (*Cuniculus*) – рід гризунів родини пакових

Паксил – див. *Свинуха*

Паладе, Джордж (1912–2008) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1974)

Паламедєї (Anhimidae) – родина птахів ряду гусеподібних

Паламокладій справжньозелений (*Palamocladium euchloron*) – вид мохоподібних родини брахітецієвих, внесений до Червоної книги України

Палеакантоцефали (Palaeacanthoscephala) – клас безхребетних тварин типу акантоцефалів

Палеарктика – див. *Палеоарктична біогеографічна область*

Палемон (*Carterocephalus palaemon*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Палеоантропи – викопні гомініди, узагальнена назва викопних предків людей, які жили в Азії, Африці та Європі 250-35 тис років тому

Палеоантропология – розділ антропології, яка вивчає викопних предків людини

Палеоарктика – див. *Палеоарктична біогеографічна область*

Палеоарктична біогеографічна область, Палеоарктика, Палеоарктика – внутропічна Євразія та Північна Африка в біогеографії

Палеобіоценоз – частина біоценозу, що збереглася у викопному стані

Палеобіологія – див. *Палеонтологія*

Палеоботаніка, фітопалеонтологія, палеофітологія – галузь біології та геології, яка вивчає викопні рослини

Палеогеновий період, палеоген – період кайнозойської ери

Палеогея – біогеографічне царство, що охоплює Індо-Малайську та Ефіопську області

Палеоекологія – галузь біології, яка вивчає умови життя та зв'язок з оточуючим середовищем викопних організмів

Палеоетноботаніка – галузь біології, яка вивчає викопні рослини певних територій

Палеозавр – викопна ящірка

Палеозойська ера, палеозой – стародавній період розвитку життя на Землі

Палеозоологія – галузь біології та геології, яка вивчає викопні тваринні організми

Палеокортекс – найдавніша частина кори головного мозку

Палеоніски (*Paleonisci*) – надряд вимерлих променистих риб

Палеонтологічний літопис – еволюційна історія розвитку Землі і життя

Палеонтологія – галузь біології та геології, наука, яка вивчає викопні організми

Палеотерії (*Palaeotherium*) – рід вимерлих ссавців

Палеофіт – викопна рослина

Палеофітологія – див. *Палеоботаніка*

Палеоцен, палеоценова епоха – ранній відділ палеогенового періоду

Палеоценоз – частина біоценозу, що збереглася у викопному стані

Палист крушиновий – див. *Лимонниця*

Паличка Коха (*Mycobacterium tuberculosis*) – бактерія, збудник туберкульозу

Палички в анатомії – клітини-фоторецептори сітківки ока хребетних

Палії (*Salvelinus*) – рід риб родини лососевих

Палімбія (*Palimbia*) – рід судинних рослин родини селерових, два види якого внесені до Червоної книги України

Палінгенез – поява у зародка ознак, властивих дорослим формам віддалених предків

Палінгенія довгохвоста (*Palingenia longicauda*) – вид комах ряду одноденок родини палінгенієвих, внесений до Червоної книги України

Палінологія – галузь ботаніки, яка вивчає будову спор

Паліноморфи – мікроскопічні залишки викопних істот

Палінтомія – множинний поділ клітини

Палісадна тканина – стовпчастий мезофіл, хлорофілоносна тканина листка

Палісандрове дерево – деревина деяких видів рослин з роду жакаранд

Паліурус (*Paliurus*) – рід рослин родини жостерових

Палія американська, голець арктичний (*Salvelinus fontinalis*) – риба родини лососевих, вид фауни України

Палладін, Володимир Іванович (1859–1922) – біолог, ботанік і біохімік, академік НАН України, за спеціальністю: біохімія, академік Петербурзької академії наук (1914)

Паллас, Петер-Симон (1741–1811) – біолог, натураліст, геолог, етнограф та енциклопедист

Палоло – 1) загальне найменування багатошарових черв'яків двох родин: Eunicidae і Nereida; 2) назва відокремлених від тіла багатошарових черв'яків задніх сегментів, що містять статеві продукти

Палтуси – збірна назва деяких родів родини камбалових

Палудела відстовбурчена (*Paludella squarrosa*) – вид мохоподібних родини меззієвих, внесений до Червоної книги України

Пальмароза (*Cymbopogon martinii*) – рослина родини тонконогових (злакових)

Пальми сагові – група видів пальм роду метроксилонів

Пальміра (*Borassus flabellifer*) – рослина родини пальмових

Пальмовий злодій (*Birgus latro*) – вид раків надродина раків-самітників, відомий своєю здатністю лазити на дерева

Пальмові (Arecaceae, Palmaceae) – родина квіткових рослин порядку арцидноцвітих

Пальцекрилки (Pterophoridae) – родина метеликів

Пальцеперові (Polyneniidae) – родина риб ряду кефалеподібних

Пальчатокорінник (*Dactylorhiza*) – рід рослин родини зозуленцевих

Пальчатокорінник римський, зозульки римські (*Dactylorhiza romana*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Пампа (пампаси) – степи Південної Америки

Пампасний олень (*Ozotocerus bezoarticus*) – вид ссавців родини оленевих

Пам'ятки природи – унікальні природні об'єкти, які підлягають охороні

Пам'ять – сукупність вищих психічних функцій, які об'єднують процеси закріплення, збереження та відтворення пережитого досвіду

Пангамова кислота – вітамін B15, в організмі покращує ліпідний обмін, має антигіпоксичну та антитоксичну дію

Пангенезис – помилкова гіпотеза успадкування ознак

Панголіни (Pholidota) – ряд плацентарних ссавців

Панголінові (Manidae) – родина ссавців ряду ящерів

Панда велика, бамбуковий ведмідь (*Ailuropoda melanoleuca*) – вид ссавців родини ведмежих

Панда мала – див. *Мала панда*

Пандан (*Pandanus*) – рід рослин родини панданових

Панданові (Pandanaaceae) – родина квіткових рослин порядку панданоцвітих

Панданоцвіті (Pandanales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Пандові – 1) (Ailuridae) – родина ссавців ряду хижих, 2) (Pandaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Пандорина (*Pandorina*) – рід водоростей родини вольвоксових

Панеоліна (*Panaeolina*) – рід грибів флори України

Панкреатин – травний ферментний засіб

Панкреатичний сік – травний сік, рідина, яку виділяє підшлункова залоза

Панміксія – вільне схрещування роздільностатевих особин в популяціях

Паннарія шерстиста (*Pannaria conoplea*) – вид грибів родини панарієвих, внесений до Червоної книги України

Панорпи (*Panorpa*) – рід комах ряду скорпійонниць

Панспермія – гіпотеза про космічну появу життя

Пантери (*Panthera*) – рід хижаків родини котячих

Панти – молоді роги оленів

Пантоданти (Pantodonta) – підряд вимерлих ссавців

Пантотенова кислота – вітамін B5, водорозчинний вітамін, потрібний для здійснення процесів клітинного дихання, синтезу й окиснення жирних кислот, синтезу стероїдів і гему

Пантотерії (Pantotheria) – підклас вимерлих ссавців

Пантофагія – див. *Еврифагія*

Панус (*Panus*) – рід грибів родини трутовикових флори України

Панцир у біології – твердий покрив тіла тварин чи рослин

Панцирнікоподібні – див. *Панцирні жуки*

Панцирні веретільниці (*Pseudopus*) – рід плазунів родини веретільницевих

Панцирні риби, плакодерми (Placodermi) – клас викопних шелепноротих

Панцирні соми, калліхтові (Callichthyidae) – родина променеперих риб

Панцирні щуки, панцирнікоподібні (Lepisosteiformes) – ряд риб класу променеперих

Панцирні, панцирні молюски, хітони, боконервові (Polyplacophora, Loricata, Amphineura) – клас безхребетних тварин типу молюсків

Папаверин – алкалоїд з маку

Папаїн – фермент рослинного походження

Папайя (*Carica papaya*) – дерево родини карикових

Паперове дерево (*Broussonetia papyrifera*) – вид родини тутових

Папіломавіруси (Papillomaviridae) – родина вірусів

Папілярні лінії і візерунки – складки шкіри на поверхні долонь і підшов

Папірус – 1) (*Cyperus papyrus*) тропічна багаторічна трав'яниста рослина родини осокових, широко застосовувана у побуті; 2) у єгиптян та інших стародавніх народів – матеріал для письма з цієї рослини; 3) стародавній рукопис на такому матеріалі

Паповавіруси (Papovaviridae) – група онкогенних вірусів

Папоротеvidні (Polypodiopsida) – клас рослин відділу папоротеподібних

Папоротеподібні, папороті, поліподіофіти (Pteridophyta) – відділ вищих спорових рослин

Папороті водяні (Hydropterididae) – підклас рослин класу папоротевидних

Папороті деревовидні – збірна група вимерлих папоротей

Папороті насінні – див. *Насінні папороті*

Папороть жіноча (*Athyrium filix-femina*) – звичайний вид папоротей

Папороть чоловіча (*Dryopteris*) – рід папоротеподібних рослин

Папуга хвилястий (*Melopsittacus undulatus*) – вид родини справжніх папуг

Папугоподібні (Psittaciformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Парабазальний апарат – органоїд клітини джгутіконосців

Парабіоз – стан, граничний між життям і не життям клітини

Парабленіуси (*Parablennius*) – рід риб родини собачкових

Парабронхи – легеневі трубочки

Паравертебральні ганглії – нервові вузли

Паравеспа царська (*Paravespa rex*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини складчастокрилих ос, внесений до Червоної книги України

Параганглії – ендокринні залози хребетних

Парагвайський чай – див. *Mate*

Паразити у біології – організми, які живуть за рахунок своїх хазяїв

Паразитизм – вид симбіозу, коли один вид пригнічує інший

Паразитичні перетинчастокрилих – група перетинчастокрилих комах, головним чином їздці, личинки яких розвиваються в тілі інших істот

Паразитоїд – організм, личинкова стадія розвитку якого проходить всередині організму хазяїна, якого він поступово з'їдає

Паразитологія – розділ біології, наука про паразитичні організми

Паразитоносій – інвазована особина, яка сама від паразитів не потерпає, однак від якої можуть заразитися паразитами інші

Паразитофауна – видовий склад паразитів

Паразитоценоз – сукупність паразитів в межах одного хазяїна

Паракрифові (Paracryphiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку паракрифоцвітих

Паралелізм – незалежний схожій еволюційний розвиток організмів

Парамагнетизм біосистем – реакція живих систем на вплив магнітного поля

Парамеції, тувельки, інфузорії-тувельки (*Paramecium*) – рід інфузорій

Параміксівіруси (Paramyxoviridae) – родина РНК-вмісних вірусів

Паранефрцит – видільна клітина

Парантроп (*Paranthropus*) – викопний рід людиноподібних гомінід, близьких до австралопітеків, який жив приблизно 1,95 мільйонів років тому

Парапатрія – ситуація, коли ареали близьких видів тільки торкаються один одного

Парапітек (*Parapithecus*) – викопний рід людиноподібних мавп, який існував близько 35 мільйонів років тому

Параподії – бічні вирости тіла у багатощетинкових червів

Парасексуальний процес – кон'югація, статевий процес інфузорій

Парасимпатична нервова система – частина автономної (вегетативної) нервової системи

Паратип – один з екземплярів типової серії, за якою був описаний новий таксон

Паратиреоїдний гормон – гормон паращитовидної залози

Паратирин – паратиреоїдний гормон

Паратомія – тип вегетативного розмноження багатоклітинних

Парафиз – придаток переднього мозку

Парафізи – нитковидні утвори водоростей

Парафілія – один з різновидів монофілії в еволюції

Паращитовидні залози – залози внутрішньої секреції

Парвовіруси (Parvoviridae) – родина патогенних вірусів

Парейзаври (Pareiasauria) – підряд вимерлих плазунів

Паренхіма – тканина внутрішнього середовища багатоклітинних організмів

Паренхіматичні клітини – клітини основної тканини рослин

Паренхімула – личиночна форма нижчих безхребетних

Паренхімули теорія – виникнення багатоклітинних тварин

Парило (*Agrimonia*) – рід рослини родини розових

Парк левів «Тайган» – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа, найбільший у Європі розплідник левів та інших тварин, переважно великих ссавців

Парканний гриб (*Gloeophyllum sepiarium*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Пармелієла щетинистолиста (*Parmeliella triptophylla*) – вид грибів родини панарієвих, внесений до Червоної книги України

Пармелія (*Parmelia*) – рід лишайників родини пармелієвих

Пармотрема перли нова, пармелія китайська (*Parmotrema perlata*) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Парниковий ефект – збільшення температури Землі внаслідок накопичення вуглекислого газу в атмосфері

Парнокопитні (Artiodactyla) – ряд плацентарних ссавців (за класичною систематикою)

Парнолистникові (Zygophyllaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку парнолистникоцвітих

Паройкія – форма взаємовідносин організмів

Паролистові (Zygophyllaceae) – родина квіткових рослин порядку рутоцвітих

Паросток – пагін рослини, що розвивається

Паротиди – 1) привушні залози земноводних, що синтезують буфотоксин; 2) найбільші слинні залози людини

Партеногенез – спосіб статевого розмноження організмів, при якому організм з яйцеклітини розвивається без запліднення

Партеногонія – нестатевий розвиток личинкових стадій

Партенокарпія – утворення плоду без запліднення

Партъє Бенно (1932) – іноземний член НАН України, за спеціальністю: біохімія

Парування – див. *Копуляція*

Пасинкування – штучне видалення зайвих бічних пагонів

Пасифлорові (Passifloraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Паслін (*Solanum*) – рід рослин родини пасльонових

Пасльонові (Solanaceae) – родина квіткових рослин порядку пасльоноцвітих

Пасльоноцвіті (Solanales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Пасовищні кліщі, іксодові кліщі (Ixodidae) – родина кліщів

Пасока – рідина, що виділяється з судин рослин

Пасифлора, страстоцвіт (*Passiflora*) – рід рослин родини пасифлорових

Пастер, Луї (1822–1895) – біолог, мікробіолог і хімік, винахідник методу консервування, що названий на його честь (пастеризація)

Пастерели (*Pasteurella*) – рід патогенних бактерій

Пастеризація – спосіб консервування, контрольована теплова обробка продуктів, призначена для знищення бактерій та інших мікроорганізмів

Пастернак (*Pastinaca*) – рід рослин родини селерових

Пастуша сумка (*Capsella*) – рід рослин родини капустяних

Пастушки (*Rallus*) – рід птахів родини пастушкових

Пастушкові (Rallidae) – родина птахів ряду журавлеподібних

Пастушок водяний (*Rallus aquaticus*) – вид птахів родини пастушкових, вид фауни України

Патогени – начала (бактерії, віруси, грибки, віроїди, пріони), що викликають хвороби

Патогенність – здатність патогенних начал викликати захворювання

Патологічна анатомія – галузь анатомії, яка вивчає порушення будови організмів

Патологічна фізіологія – галузь фізіології, яка вивчає порушення функцій живих організмів

Патологія – ненормальність, відхилення від нормальної будови чи роботи організму

Патон, Євгенія Борисівна (1956–2009) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія

Патрен, Ежен-Луї-Мельхіор (1742–1815) – біолог, ботанік, мінералог, натураліст

Пауроподи, павроподи (Pauropoda) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Пахітена – стадія профазы-1 мейозу

Пахіцефус степовий (*Pachycephus cruentatus*) – вид комах ряду перетинчатокрылих родини пильщиків-цефід, внесений до Червоної книги України

Пахуча трава (*Anthoxanthum*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Пахучі залози – екзокринні залози, які виділяють пахучий секрет, що слугує для захисту і комунікації тварин

Пацюк сірий (*Rattus norvegicus*) – вид ссавців родини мишачих

Пацюк чорний (*Rattus rattus*) – вид ссавців родини мишачих

Пацюки (*Rattus*) – рід ссавців родини мишачих

Пачоський, Юзеф Кондратович (1864–1942) – біолог, ботанік

Пачулі (*Pagostemon patchouli*) – тропічна кущова рослина родини глухокропивових

Пеганові (Peganeae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Пегасоподібні (Pegasiformes) – ряд променеперих риб

Пегасофери (Pegasoferae) – за сучасною молекулярною систематикою, клада тварин класу ссавців

Пегузи (*Pegusa*) – рід риб родини язикових

Педипальпи – див. *Ногощупальця*

Педіаструм Каврайського (*Pediastrum kawraiskyi*) – вид водоростей родини гідродікцієвих, внесений до Червоної книги України

Педіпальпи – друга пара кінцівок

Педобіологія – галузь біології, яка вивчає ґрунтові організми

Педогамія – форма статевого процесу

Педоморфоз – спосіб еволюції за допомогою педогенезу

Пекан, карія (*Carya pecan*) – дерево родини горіхових

Пекарієві (Tayassuidae) – родина ссавців ряду парнокопитних

Пектини – складні вуглеводні

Пелагіаль – товща води як середовище для життя

Пелагічні організми – організми, які живуть у товщі води

Пеламіда, пеламіда атлантична (*Sarda sarda*) – риба родини скумбрієвих, вид фауни України

Пеламіди (*Sarda*) – рід риб родини скумбрієвих

Пеларгонія (*Pelargonium*) – рід кімнатних рослин родини геранієвих

Пелекоцера широколоба (*Pelecocera latifrons*) – вид комах ряду двокрилих родини дзюрчалок (повисюх) – внесений до Червоної книги України

Пелієві (Pelliaceae) – родина мохів порядку метцгерієвих

Пелікан кучерявий (*Pelecanus crispus*) – вид птахів ряду пеліканоподібних родини пеліканових, внесений до Червоної книги України

Пелікан рожевий (*Pelecanus onocrotalus*) – вид птахів ряду пеліканоподібних родини пеліканових, внесений до Червоної книги України

Пелікани (*Pelecanus*) – рід птахів родини пеліканових

Пеліканові (Pelecanidae) – родина птахів ряду веслоногих

Пеліканоподібні, веслоногі (Pelecaniformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Пелікозаври (Pelycosauria) – викопні звіроподібні плазуни

Пелікула – клітинна оболонка деяких найпростіших

Пеломедузові (Pelomedusidae) – родина черепах

Пеломедузові черепахи (Pelomedusidae) – родина рептилій ряду черепах

Пелюстки – частина квітки

Пелядь (*Coregonus peled*) – риба родини лососєвих, вид фауни України

Пельтігера (*Peltigera*) – рід лишайників

Пенантієві – див. Пентафілаксові

Пенатні діатомеї (Pennatophyceae) – клас відділу діатомових водоростей

Пенєєві (Penaeaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Пенетрантність – показник фенотипічного прояву алеля певного гена в популяції

Пеніс – чоловічий копулятивний орган

Пеніум (*Penium*) – рід харових водоростей

Пеніум Борге (*Penium borgeanum*) – вид водоростей родини гонатозігових, внесений до Червоної книги України

Пеніцил (*Penicillium*) – рід пліснявих грибів відділу аскоміцетів

Пеніцилін – перший антибіотик

Пеннет, Реджинальд (1875–1967) – біолог, генетик, автор таблиці поєднання батьківських алелей («решітки Паннета»)

Пеннета решітка – див. *Решітка Пеннета*

Пентадіпландрові (Pentadiplandraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Пентафілаксові, пенантієві (Pennantiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Пентафілові (Pentaphylacaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Пентафрагмові (Pentaphragmataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Пентозани – високомолекулярні полісахариди

Пентози – п'ятиуглецеві цукри

Пентозофосфатний цикл, пентозний цикл – універсальний ланцюг окиснення шестиатомних вуглеводів до п'ятиатомних в цитоплазмі клітини

Пенторові (Penthoraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Пенунгуляти (Paenungulata) – за сучасною молекулярною систематикою, клада тварин класу ссавців, до якої, за певними особливостями будови скелета і зубів, об'єднали даманоподібних, хоботних і сирен

Пепсин – травний фермент шлунку

Пепсиноген – попередник пепсину

Пептидази – ферменти-гідролази, що діють на пептидний зв'язок

Пептиди – амінокислотні залишки

Пептидний зв'язок – ковалентний зв'язок між амінокислотами

Первинна нирка – мезонефрос, парний орган виділення хребетних тварин

Первинні анеліди (Archiannelida) – клас безхребетних тварин типу кільчастих червів

Первиннобезкрилі, аптериготи (Apterygota) – ряд безкрилих комах типу членистоногих

Первиннопокривні (Archichlamydeae) – підклас дводольних рослин

Первиннопорожнинні черви (Nemathelminthes) – парафілетичне угруповання безхребетних тварин

Первиннороті (Protostomia) – велике парафілетичне угруповання двобічно-симетричних тварин

Первиннотрахейні (Onichophora) – тип первинноротих тварин

Первиннохордові (Hemichordata) – тип царства тварин

Первоцвіт весняний, лісове зілля (*Primula veris*) – вид рослин роду первоцвітів

Первоцвіт, примула (*Primula*) – рід рослин родини первоцвітових, три види якого внесені до Червоної книги України

Первоцвіти – побутова назва всіх декоративних ранньовесняних квітів

Первоцвіті (Primulales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Первоцвітові, примулові (Primulaceae) – родина квіткових рослин порядку первоцвітих

Пергачі – див. *Кожани*

Переамінування, трансамінування – ферментативний процес обміну амінокислот

Перевізник (*Actitis hypoleucos*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Перев'язка, перегузня (*Vormela peregusna*) – вид ссавців ряду хижих родини куницевих, внесений до Червоної книги України

Переадаптація – особливий вид пристосувань організмів

Передміхурова залоза – чоловіча статева залоза

Передньозяброві (Prosobranchia) – підклас черевоногих молюсків

Передплесно – частина стопи

Передпліччя – частина руки

Передсердя – відділ серця до якого надходить кров

Перекотиполе – нетаксономічна група степових та пустельних рослин семи родин особливої форми тіла, які у сухому стані перекочуються під дією вітра

Перелівниця Метіс (*Apatura metis*) – вид метеликів родини німфалід фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Переліска (*Mercurialis*) – рід рослин родини молочайних

Переломник (*Androsace*) – рід рослин родини первоцвітових

Переломник Козо-Полянського (*Androsace koso-poljanskii*) – вид судинних рослин родини первоцвітових, внесений до Червоної книги України

Перельоти птахів – щорічні сезонні масові міграції птахів

Перепілка (*Coturnix coturnix*) – вид птахів родини фазанових, вид фауни України

Переривчаста рівновага – положення квантової еволюції, згідно якого ви-
доутворення відбувається стрибкоподібно

Пересмішникові (Mimidae) – родина співочих птахів

Перестріч (*Melampyrum*) – рід однорічних напівпаразитичних рослин ро-
дини вовчкових

Переступень білий, бріонія, нечіпай-зілля (*Bryonia alba*) – вид однорічних
витких рослин родини гарбузових

Перетинчастокрилі (Hymenoptera) – ряд комах типу членистоногих

Перехресне запилення – алогамія, спосіб розмноження рослин

Перець (рослина) – загальноприйнята назва низки культурних видів рослин
родини перцевих

Перець стручковий (*Capsicum*) – рід рослин родини пасльонових

Перець чорний (*Piper nigrum*) – вид рослин родини перцевих

Перидерма – вторинна покривна тканина судинних рослин

Перикард – серцева сумка, осердя, зовнішня сполучнотканинна оболонка
серця

Перикардіальні залози – залози перикарду

Перилімфа – рідина, що міститься між стінками лабіринтів внутрішнього
вуха

Перистальтика – хвилеподібне скорочення гладеньком'язових порожнистих
трубчастих органів

Перистозяберні, крилозяброві (Pterobranchia) – клас тварин типу напівхор-
дових

Перистоста мердвенева (*Peristoma merduenianum*) – вид червононогих ряду ле-
гневих, внесений до Червоної книги України

Периферична нервова система – частина нервової системи

Перифітон – обростання, сукупність водних організмів, що заселяють
щільні субстрати

Перідіскові (Peridiscaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіт-
кових рослин порядку ломикаменецевітих

Перкарина чорноморська (*Percarina demidoffii*) – вид променеперих риб ряду
окунеподібних родини окуневих, внесений до Червоної книги України

Перкарини, сопачі (*Percarina*) – рід риб родини окуневих

Перкопсоподібні (Percopsiformes) – ряд риб класу променеперих

Перламутр – внутрішній шар черепашок молюсків

Перламутрівки (*Argynnis*) – рід метеликів родини німфалід

Перли – арагоніт біогенного походження, виникає всередині мушлі

Перлівка (*Melica*) – рід трав родини тонконогових (злакових)

Перлівкові (Meliceae) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Перлівниці (*Unio*) – рід прісноводних двостулкових моллюсків

Перлівниця товстостінна (*Unio crassus*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин

Пермський період і пермська система – останній геологічний період Палеозойської ери

Перо, пір'я – рогове утворення шкіри птахів

Перокрилки (Ptiliidae) – родина комах, найдрібніші представники ряду твердокрилих

Пероксидази – група ферментів класу оксидоредуктаз

Пероксисома, мікротільце – одномембранна клітинна органела, що містить ферменти-оксидази

Пероноспоріві гриби (Peronosporaceae) – родина грибів

Перохвості летяги, акробатцеві (Acrobatidae) – родина ссавців ряду кускусоподібних

Персея (*Persea*) – рід рослин родини лаврових

Персик (*Prunus persica*) – рослина родини розових

Перстач (*Potentilla*) – рід рослин родини розових

Перфузія – проходження рідини (зокрема, крові) через тканину

Перцеві (Piperaceae) – родина квіткових рослин порядку перцевітих

Перцеїди – див. *Туканові*

Перцевіті (Piperales) – порядок квіткових рослин

Першозвірі, яйцекладні (Prototheria) – підклас примітивних ссавців, що з'єднують в собі риси ссавців і рептилій

Першоаящери – див. *Дзьобоголові*

Песець, лисиця полярна (*Vulpes lagopus*) – вид ссавців родини собачих

Песимум – в біології використовується у різних значеннях: в екології як протилежне поняттю оптимум, в фізіології як послаблення діяльності органа

Петалонія зостеролисна (*Petalonia zosterifolia*) – вид водоростей родини сцитосифонових, внесений до Червоної книги України

Петерманнієві, петерманієві (Petermanniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Петіпа, Тамара Сергіївна (1927–1992) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: гідробіологія

Петля Генле – частина ниркового каналця, яка утворює петлю

Петрів хрест (*Lathraea*) – рід рослин родини вовчкових

Петросавієві (Petrosaviaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку петросавієцвітих

Петрушка (*Petroselinum*) – рід рослин родини селерових

Петунія (*Petunia*) – рід рослин родини пасльонових

Пецилієві (Peciliidae) – родина риб ряду коропозуподібних

Печеристі тіла – структурна одиниця еректильної тканини пеніса

Печериця, шампінйон (*Agaricus*) – рід грибів порядку агарикових, три види якого внесені до Червоної книги України

Печерний ведмідь (*Spelaearctos spelaeus*) – вимерлий вид роду ведмедів

Печерний лев (*Panthera leo spelaea*) – вимерлий підвид лева

Печінка – велика травна залоза

Печінкові сисуні, фасціоли (*Fasciola*) – рід черв'як класу трематод

Печіночники (Marchantiophyta, Hepaticophyta) – відділ зелених рослин

Печіночниця – 1) (*Fistulina*) рід грибів флори України; 2) (*Hepatica*) рід рослин родини лютикових

Пижмо (*Tanacetum*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Пижьян (*Coregonus lavaretus pidschian*) – підвид риб родини лососевих

Пилки-риби (*Pristis*) – рід риб родини пилкорилих скатів

Пилкова трубка – виріст пилкового зерна, що утворюється в насінних рослин після запилення

Пилкове зерно – чоловічі гамети рослини

Пилковий мішок – частина пиляка

Пилковхід, мікропіле – отвір оболонки насінного зачатку

Пилкоїдові (Alleculidae) – родина жуків

Пилконосі акули (Pristiophoridae) – родина хрящових риб надряду акули

Пилкорилоподібні (Pristiformes) – ряд скатів класу хрящових риб

Пилкоротиця південна (*Temnostoma meridionale*) – вид комах ряду двокрилих родини дзюрчалок, внесений до Червоної книги України

Пилкохвіст (*Poecilimon*) – рід комах ряду прямокрилих родини листових коників, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Пилок – чоловічий гаметофіт насінних рослин

Пилокарпус (*Pilocarpus*) – рід дерев родини рутових

Пилоносоподібні (Pristiophoriformes) – ряд акул класу хрящових риб

Пилорил звичайний, риба-пилка (*Pristis pristis*) – скат ряду пилкорилоподібних

Пиляк – частина тичинки

Пильчаки, кам'яні окуні (*Serranus*) – рід риб родини кам'яноокуневих

Пильчакові, кам'яноокуневі (Serranidae) – родина риб ряду окунеподібних

Пильщики – загальна назва трьох родин перетинчатокрилих

Пильщики агрусові – збірна назва кількох видів перетинчастокрилих комах з родини справжніх пильщиків

Пирій (*Elytrigia*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Пирій ковилолистий (*Elytrigia stipifolia*) – вид судинних рослин родини тонконогових (злакових) – внесений до Червоної книги України

Пирійник (*Elymus*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Пискавка (*Anser erythropus*) – вид птахів родини качиних

Пищухи, сіноставці (*Ochotona*) – рід ссавців ряду зайцеподібних

Південні кити (*Eubalaena*) – рід ссавців родини гладеньких китів

Південні піскорії, піщанки (*Gymnammodytes*) – рід риб родини піскорієвих

Південноафриканські черепахи (*Chersina*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Півколові канали – частина внутрішнього вуха

Півкулі головного мозку – частини великого мозку

Півники (*Iris*) – рід рослин родини півникових, п'ять видів якого внесені до Червоної книги України

Півникові (Iridaceae) – родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Півнички (*Betta*) – рід бійцівських рибок родини макроподових

Північний морський лев – див. *Сивуч*

Північний олень, карібу (*Rangifer tarandus*) – вид ссавців родини оленевих

Північні буревісники – див. *Полярні буревісники*

Півонієві (Paeoniaceae) – родина квіткових рослин порядку півонієцвітих

Півонія (*Paeonia*) – рід рослин родини півонієвих

Півонія кримська (*Paeonia daurica*) – вид судинних рослин родини півонієвих, внесений до Червоної книги України

Півонія тонколиста (*Paeonia tenuifolia*) – вид судинних рослин родини півонієвих, внесений до Червоної книги України

Пігатрикси, дюки (*Pygathrix*) – рід приматів родини мавпових

Пігідій – задній відділ черевця ракоподібних

Пігмент – забарвлені речовини (органічні, різної природи), що входять до складу тканин організмів

Пігментні клітини – див. *Хроматофори*

Пігостиль – куприк птахів

Пігулочники (Curculionidae) – родина жуків

Під'язикові залози – слинні залози, розташовані під язиком

Підберезовик, бабка темна (*Boletus scaber*) – їстівний вид грибів родини болетових

Підбіл (*Tussilago*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Підвид – таксономічна категорія нижче вида

Підвишень (*Clitopilus*) – рід грибів флори України

Підгорський, Валентин Степанович (1937) – біолог, академік НАН України (2006) – за спеціальністю: мікробіологія, директор інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного, президент товариства мікробіологів України ім. С. М. Виноградського

Підкірка – скупчення нервових клітин під корою великих півкуль головного мозку

Підковка чубата, гіпокрепіс чубатий (*Hippocrepis comosa*) – вид судинних рослин родини бобових, внесений до Червоної книги України

Підковоноси (*Rhinolophus*) – рід рукокрилих ссавців родини підковоносих, два види якого внесені до Червоної книги України

Підковоносові, підковоносі кажани (Rhinolophidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Підкоришники (*Certhia*) – рід птахів-дуплогніздників родини підкоришникових

Підкорники (Aradidae) – родина комах ряду напівтвердокрилих

Підлісок – група рослин нижнього ярусу лісу

Підмаренник (*Galium*) – рід рослин родини маренових

Підмихайлівський зоопарк – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа

Піднебіння – дах ротової порожнини хребетних

Підобласть біогеографічна – складова одиниця біогеографічної області

Підоплічко, Володимир Іванович (1947) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: клітинна біологія

Підоплічко, Іван Григорович (1905–1975) – академік НАН України, за спеціальністю: зоологія і палеонтологія

Підоплічко, Микола Макарович (1904–1975) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: мікологія

Підорлики (*Aquila clanga*, *A. pomarina*) – назва двох видів птахів родини яструбових, внесених до Червоної книги України

Підосиковик, красноголовець (*Leccinum aurantiacum*) – їстівний вид базидіо-мікотових грибів родини болетових

Підсім'ядольне коліно – див. *Гіпокотиль*

Підсніжник (*Galanthus*) – рід рослин родини амарилісових, три види якого внесені до Червоної книги України

Підсоколик великий, чеглок (*Falco subbuteo*) – вид птахів родини соколиних, вид фауни України

Підсоколик малий, дербник (*Falco columbarius*) – вид птахів родини соколиних, вид фауни України

Підуст волзький (*Chondrostoma variable*) – вид променеперих риб ряду коропоподібних родини коропових, внесений до Червоної книги України

Підуст (*Chondrostoma*) – рід риб родини коропоподібних, представлений в фауні України двома видами

Підцарство – допоміжна таксономічна категорія нижче царства

Підшлункова залоза – орган травної системи

Пізноцвіт (*Colchicum*) – рід рослин родини пізноцвітових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Пізноцвітові (Colchicaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Пізоліт безкореневий (*Pisolithus arrhizus*) – вид грибів родини склеродермових, внесений до Червоної книги України

Пікніди – особливі органи розмноження грибів та лишайників

Пікорнавіруси (Picornaviridae) – родина РНК-вмісних вірусів вищих хребетних

Пікрамнієві (Picramniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку пікрамнієцвітих

Пікродендрові (Picrodendraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Пікша (*Melanogrammus aeglefinus*) – промислова риба родини тріскових

Пілайєла прибережна (*Pylaiella littoralis*) – вид водоростей родини ектопарпових, внесений до Червоної книги України

Піленгас, пеленгас, пілінгас, кефаль червоногуба (*Liza haematocheilus*) – риба родини кефалевих, інтродукований вид фауни України

Пілокарпус (*Pilocarpus*) – рід дерев родини рутових

Пілоричний клапан – сфінктер, що відокремлює шлунок від дванадцятипалої кишки

Пілоричний шлунок – частина шлунку

Пілоричні залози – залози шлунку

Пілоричні придатки – вирости кишкового тракту

Пілтдаунська людина – див. *Еоантрон*

Пілюльниця куленосна, кульківник куленосний (*Pilularia globulifera*) – вид судинних рослин родини марсилієвих, внесений до Червоної книги України

Пілюльщики (Byrrhidae) – родина жуків

Пімента (*Pimenta*) – рід рослин родини миртових, до якого належить пімента лікарська – рослина, з якої отримують духмянний перець

Пінагор (*Cyclopterus lumpus*) – риба родини круглонерих

Пінгвіни, пінгвінові (Spheniscidae) – родина пінгвіноподібних

Пінгвіноподібні (Sphenisciformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Пінни (*Pinna*) – рід тропічних прісноводних молюсків

Піноцитоз – поглинання клітиною рідких речовин за рахунок випінів цитоплазми

Пінявки (Aphrophoridae) – родина комах

Піпові, без’язикові (Pipidae) – родина безхвостих земноводних

Піптопор (*Piptoporus*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Пір’яні кліщі (Analgesoidea) – надродина паразитичних кліщів

Піраміда екологічна – графічна модель, що відображає зниження трофічних показників з підвищенням трофічного рівня

Пірамідна система – система нейронів кори

Пірамідні нейрони Беца – основні нейрони мозку, що названі на честь їх відкривача київського анатома В. О. Беца

Піранози – родина хижих риб ряду харациноподібних

Піраньйові (*Serrasalmodae*) – родина хижих риб ряду харациноподібних

Піренейд – структура хлоропласта водоростей

Піреноміцети (*Pyrenomycetes*) – група сумчастих грибів

Піретрум (*Pyrethrum*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Піридоксин, вітамін В6 – водорозчинний вітамін, потрібний для процесів обміну амінокислот, формування антитіл і гемоглобіну, руйнування гомоцистеїну

Піримідинові основи – природні органічні сполуки, що входять до складу нуклеїнових кислот

Піровиноградна кислота – в іоній формі є однією з ключових метаболічних речовин

Піроплазмиди (*Piroplasmida*) – ряд паразитичних найпростіших класу споровиків

Пірофітові водорості (*Pyrrhophyta*) – відділ джугитикових водоростей

Піруват – аніон піровиноградної кислоти

Піруватдегідрогеназа – поліферментний комплекс

Пір'яні кліщі (*Analgesoidea*) – надродина паразитичних кліщів

Піскарки (*Callionymus*) – рід риб родини піскаркових, два види якого внесені до Червоної книги України

Піскаркові (*Callionymidae*) – родина риб ряду окунеподібних

Піскожили (*Arenicola*) – рід багатощетинкових червів

Піскозакріплювальні насадження – насадження, штучно створені на пісках

Піскорисві (*Ammodytidae*) – родина риб ряду окунеподібних

Піскорії південні, піщанки (*Gymnammodytes*) – рід риб родини піскорисєвих

Пісочники, зуйки (*Charadrius*) – рід птахів ряду сивкоподібних родини сивкових, два види якого внесені до Червоної книги України

Пістряки (*Chrysops*) – рід мух родини гедзів

Пістрякові (*Cleridae*) – родина жуків

Пістрянка понтійська (*Zygaena sedi*) – вид комах ряду лускокрилих родини пістрянок, внесений до Червоної книги України

Пістрянки (*Zygaenidae*) – родина метеликів

Піт – водний розчин солей, що виділяється потовими залозами ссавців

Пітекантроп, яванська людина (*Homo erectus*) – викопний підвид людей, який жив близько 700- 27 тисяч років тому і вважається локальним варіантом людини прямо ходячої

Пітові (Pittidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Пітони (Pythoninae) – підродина змій

Піхва – 1) відділ жіночої репродуктивної системи людини; 2) нижня розширена частина листка однодольних рослин

Пічкури – головним чином представники риб роду *Gobio* та деяких інших родини коропових, два види якого внесені до Червоної книги України

Пічкури-білопери (*Romanogobio*) – рід риб родини коропоподібних

Піщанки (Gerbillinae) – підродина гризунів родини хом'яків

Піщанкові – 1) (Ammodytidae) – родина риб ряду оку неподібних; 2) (Gerbillidae) – родина ссавців ряду гризунів

Плавальний міхур – специфічний гідростатичний орган костистих риб

Плавти (Naucoridae) – родина клопів

Плавун щитолистий (*Nymphoides peltata*) – вид судинних рослин родини бобівникових, внесений до Червоної книги України

Плавуни (*Berardius*) – рід зубатих китів

Плавунцеві, жуки-плавунці (Dytiscidae) – родина водяних комах ряду твердокрилих, два види якої внесені до Червоної книги України

Плавунці (птахи) – (*Phalaropus*) рід птахів родини бекасових

Плавунчики – 1) (Halipidae) – родина комах ряду твердокрилих; 2) (*Phalaropus*) – рід птахів родини баранцевих

Плавушник (*Hottonia*) – рід рослин родини первоцвітових

Плавці – органи руху або регуляції положення тіла водних тварин

Плавчикові (Halipidae) – родина водяних жуків

Плагіотетей некероподібний (*Plagiothecium neckeroidium*) – вид мохоподібних родини плагіотетейових, внесений до Червоної книги України

Плагіохілові (Plagiochilaceae) – родина мохів порядку юнгерманієвих

Плазма крові – рідка частина крові

Плазматична (клітинна) мембрана, плазмолема – основна будівельна структура клітини

Плазміда – кільцева (рідше лінійна) молекула ДНК, що знаходиться в цитоплазмі, головним чином, прокаріотичних клітин

Плазмін – фібринолізин, фермент класу гідролаз

Плазмогени – нехромосомні, позаядерні гени

Плазмодесма – цитоплазматичний канал в клітинній оболонці рослинних клітин

Плазмодії (*Plasmodium*) – рід паразитичних найпростіших джгутикових

Плазмоліз – явище відділення протопласту від клітинної стінки у рослин

Плазмон у біології – сукупність генів, розташованих поза ядром

Плазмопара (*Plasmapara*) – рід грибів класу оомицетів

Плазмоцити – компоненти імунної системи

Плазуни, рептилії (*Reptilia*) – клас черепних тварин типу хордових

Плакодерми – див. *Панцирні риби*

Плакодонти (*Placodontia*) – ряд плазунів надряду *Sauropterygia*

Плакоїдна луска – тип луски хрящових риб

Плакула – 1) гіпотетичний предок багатоклітинних тварин, 2) особливий тип бластули губок, червів, асцидій

Плакун (*Lythrum*) – рід багаторічних рослин родини плакунових, один з яких внесений до Червоної книги України

Плакунові (*Lythraceae*) – родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Планарії (*Planariidae*) – родина типу плоских червів

Планктон – сукупність дрібних багатоклітинних організмів, що пасивно ширяють у товщі води

Планула – личинка кишковопорожнинних

Пласник, осмунда (*Osmunda*) – рід папоротеподібних рослин

Пластиди – особливі двомембранні органели рослинної клітини, які здійснюють процеси синтезу речовин

Пластинозяброві риби (*Elasmobranchii*) – підклас хрящових риб

Пластинчасті, фагоцителоподібні (*Placozoa, Phagocytellozoa*) – тип первинних багатоклітинних тварин

Пластинчастовусі (*Scarabaeidae*) – родина комах ряду жуків

Пластинчастодзьобі – підряд птахів ряду гусеподібних

Пластичний обмін – див. Анаболізм

Пластом – сукупність генетичного матеріалу, що міститься в пластидах рослинної клітини

Пластрон – 1) черевний щит кісткового панцира черепах; 2) шар повітря навколо дихалець водяних комах

Платан, чинар (*Platanus*) – рід рослин родини платанових

Платанові (Platanaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку протеецвітих

Платиктеніди (Platyctenida) – ряд бентосних організмів типу реброплавів

Плаун (*Lycopodium*) – рід рослин родини плаунових, один з яких внесений до Червоної книги України

Плаунець заплашний (*Lycopodiella imundata*) – вид судинних рослин родини плаунових, внесений до Червоної книги України

Плаункові – родина (Selaginellaceae) і порядок (Selaginellales) плауноподібних рослин порядку плаункових

Плаунові – родина (Lycopodiaceae) і порядок (Lycopodiales) плауноподібних рослин порядку плаунових

Плаунок плауноподібний (*Selaginella selaginoides*) – вид судинних рослин родини плаункових, внесений до Червоної книги України

Плауноподібні (Lycopodiophyta) – відділ вищих спорових рослин

Плаунчик швейцарський (*Lycopodioides helveticum*) – вид судинних рослин родини плаункових, внесений до Червоної книги України (2009) як зниклий в природі

Плацента, послід – ембріональний орган ссавців, що поєднує організми матері і плода

Плацентарні, вищі звірі, справжні звірі (Eutheria) – таксон (звичайно інфра-клас) найбільш високорозвинених ссавців, які утворюють плаценту під час вагітності

Плацентація – спосіб розташування сім'язчатків на плодолистках рослин

Плаценосна ящірка (*Chlamydosaurus kingii*) – вид тварин родини агамових

Плевел (*Lolium*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Плевра – сполучнотканинна оболонка, що у ссавців укриває легені

Плевральна щілина в легенях – порожнина плеври

Плеврокладула білувата (*Pleurocladula albescens*) – вид мохоподібних родини цефалозієвих, внесений до Червоної книги України

Плевроккок (*Pleurococcus*) – рід зелених водоростей

Плевромейсві (Pleuromeiaceae) – родина вимерлих плауноподібних рослин порядку лепідодендронових

Плеврот (*Pleurotus*) – рід грибів флори України

Плезіантрон – викопна людиноподібна мавпа близька до австралопітека

Плезіозаври (Plesiosauria) – група мезозойських морських плазунів

Плейотропія – явище впливу одного гена на кілька фенотипічних рис

Плейстон – сукупність водних організмів, які тримаються на поверхні води

Плейстоцен – епоха четвертинного періоду кайнозою

Плектенхіма – несправжня тканина у нижчих рослин

Плероневра хвойна (*Pleroneura coniferarum*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини Ксіелід, внесений до Червоної книги України

Плесно – частина стопи

Плетуха сольданелова (*Calystegia soldanella*) – вид судинних рослин родини березкових, внесений до Червоної книги України

Плече – проксимальний сегмент руки

Плечовий пояс – відділ скелету наземних хребетних пояс верхніх кінцівок

Плечоніги, брахіоподи (Brachiopoda) – тип первинноротих тварин

Плиски (*Motacilla*) – рід співочих птахів родини плискових

Плискові (Motacillidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Плід – орган покритонасінних рослин, або тваринний організм, що розвивається внутрішньоутробно

Плікутерія любомирського (*Plicuteria lubomirskii*) – вид черевонігих моллюсків ряду легеневих, внесений до Червоної книги України

Пліозаври (*Pliosaurus*) – рід вимерлих плазунів

Пліопітекм (*Pliopithecus*) – рід викопних людиноподібних мавп

Пліоцен – епоха третинного періоду Кайнозою

Пліснява, плісень, цвіль, цвілеві гриби – збірна назва різноманітних грибів-мікроміцетів

Плітки (*Rutilus*) – рід риб родини коропоподібних

Плодик – частина складного апокарпного плоду

Плодове тіло (у грибів) – багатоклітинна структура міцеліальних організмів

Плодожерки (*Cydia*) – рід метеликів родини листовійок

Плодолисток – орган у квітці покритонасінних рослин

Плодоніжка – частина стебла у рослин

Плодоношення – період визрівання плодів у рослин

Плодоріжки (*Anacamptis*) – рід судинних рослин родини зозулинцевих, сім видів якого внесені до Червоної книги України

Плодючість, плідність – ступень здатності живих організмів давати потомство

Плоїдність – число хромосомних наборів в каріотипі

Плоскоспермові (Placospermataseae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Плоскирка (*Blicca bjoerkna*) – риба родини коропових, вид фауни України

Плоскі черви (Platyhelminthes) – тип первинноротих тварин

Плоскотілка червона (*Cucujus cinnabarinus*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-плоскотілок, внесений до Червоної книги України

Плоскуха, куряче просо (*Echinochloa*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Плосткотілки (Cuculidae) – родина комах ряду жуків

Площиці (*Phthirus*) – рід паразитичних комах ряду вошей

Площиця, лобкова воша (*Phthirus pubis*) – комаха підряду вошей

Плюмбагові (Plumbaginaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Плюмула – брунечка, зародковий пагін

Плюрипотентність – особливість стовбурових клітин, здатність клітини до диференціювання в будь-яку клітину

Плютей (*Pluteus*) – рід грибів флори України

Плющ (*Hedera*) – рід рослин родини аралієвих

Плямиста гієна (*Crocota crocota*) – вид ссавців родини гієнових

Плямистий олень (*Cervus nippon*) – вид ссавців родини оленевих

Плямистий тюлень, ларга (*Phoca vitulina largha*) – вид ссавців родини тюленевих

Побережники (*Calidris*) – рід птахів родини баранцевих

Побережники (*Limicola*) – рід птахів родини бекасових

Поварницін, Володимир Олексійович (1899–1962) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Поведінка – сукупність реакцій тварини на зовнішні фактори

Поверхневий апарат клітини – комплекс речовин на поверхні клітини: клітина оболонка (клитинна стінка), глікокалікс

Повзик (*Sitta europaea*) – вид птахів родини повзикових, вид фауни України

Повзикові (Sittidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Повзуновидні, лабіринтові риби (Anabantoidei) – підряд риб ряду окунеподібних

Повитиці (*Cuscuta*) – рід рослин родини березкових

Повіки – рухливі шкірні складки навколо очей у хребетних тварин

Повітряні корені – невматофори, дихальні корені рослин

Повітряні мішки – частина складної дихальної системи птахів

Повойничкові (Elatinaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Повстянка дніпровська, цимбохазма дніпровська (*Cymbochasma borys-thenica*) – вид судинних рослин родини вовчкових, внесений до Червоної книги України

Погадки – округлий шматок неперетравлених решток їжі тваринного походження (шерсть, пір'я, кістки) – які зригують деякі хижі птахи

Погоничі (*Porzana*) – рід птахів родини пастушкових

Погонофори (Pogonophora) – клас тварин типу кільчастих червів

Погребняк, Петро Степанович (1900–1976) академік НАН України, за спеціальністю: екологія рослин

Погремок (*Rhinanthus*) – рід рослин родини вовчкових

Подалірій (*Iphiclides podalirius*) – вид комах ряду лускокрилих родини кошатцевих, внесений до Червоної книги України

Подвійне дихання – особливий тип дихання у птахів, який здійснюється в польоті за участі повітряних мішків

Подвійне запліднення – процес запліднення у квіткових рослин, в якому приймають участь два спермія, що запліднюють гаплоїдну яйцеклітину і диплоїдну центральну клітину зародкового мішка

Поділ – в біології процес утворення з однієї батьківської клітини двох та більше дочірніх

Подладанник (*Cytinus*) – рід рослин родини рафлезієвих

Подозамітові – родина (Podozamitaceae) і порядок (Podozamitales) (Podozamitales) голонасінних рослин

Подокарп, ногоплідник (*Podocarpus*) – рід рослин хвойних рослин родини подокарпових

Подокарпові, ногоплідникові – родина (Podocarpaceae) і порядок (Podocarpaceales) голонасінних рослин порядку подокарпових

Подорожник (*Plantago*) – рід рослин родини подорожникових

Подорожники (*Calcarius*) – рід співочих птахів родини вівсянкових

Подорожникові (Plantaginaceae) – родина квіткових рослин порядку ранникоцвітих

Подостемові (Podostemaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Подотека – роговий покрив ніг у птахів або плазунів

Подразливість – здатність клітин і організмів виходити із стану фізіологічного спокою

Подразник – будь яка сила, що приводить до реакцій живих систем

Подушкоподібні рослини – характерна форма тіла деревних рослин

Поживні речовини – органічні і неорганічні сполуки, необхідні для життя організму

Позіхання – мимовільний дихальний рух

Пойкілотермні тварини, холодокровні тварини – тварини, не здатні підтримувати високу стабільну температуру тіла

Покоління – 1) сукупність будь яких організмів, які належать до певного вікового інтервалу, вік яких вписується в часовий проміжок між народженням їх дітей; 2) нащадки від послідовних схрещувань, або періодів розмноження

Покриви, покривні тканини – тканини, що вкривають тіло зовні

Покривники (Urochordata) – підтип тварин типу хордових

Покривники – див. *Личинковохордові*

Покритонасінні (Angiospermae) – надклас (або відділ) вищих рослин

Покритороті мохуватки (Phylactolaemata) – клас безхребетних тварин типу мохуваток

Покрищелепні, ентогнати (Entognatha) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Поксвіруси (Poxviridae) – родина вірусів

Полин (*Artemisia*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих) – два види якого внесені до Червоної книги України

Полин звичайний, чорнобиль, нехвороща (*Artemisia vulgaris*) – вид багаторічних трав'янистих рослин роду полин

Полин кримський, євшан-зілля (*Artemisia taurica*) – вид рослин родини айстрових

Поліандрія у біології – багатомужжя у тварин

Полівки – позатаксономічна збірна група мишоподібних гризунів, яка об'єднує щонайменш чотири роди

Полівкові (Arvicolidae) – родина ссавців ряду гризунів

Полігамія (в біології) – різновид шлюбних стосунків між самками та самцями, за якого особі одній статі відвідає більше одної особи протилежної статі

Полігінія – спаровування за період розмноження самця з кількома самками

Поліглокан – особлива целюлоза бобових

Поліембріонія – розвиток кількох зародків з однієї заплідненої яйцеклітини

Полікарпія – здатність рослин цвісти багато разів

Полікарпов, Геннадій Григорович (1929 – 2012) – академік НАН України, за спеціальністю: радіобіологія

Поліксена (*Zerynthia polyxena*) – вид комах ряду лускокрилих родини кошатцевих, внесений до Червоної книги України

Полілецитальне яйце – багатожовткова яйцеклітина

Полімастігінні (Polymastigina) – група паразитичних джугитикових типу найпростіших

Полімастія – багатососковість у людини, атавізм

Полімерази – група ферментів

Полімеразна ланцюгова реакція, ПЛР – специфічна ампліфікація ДНК, процес ампліфікації *in vitro*, при якому фрагмент ДНК розміром до 15 тисяч пар нуклеотидів може бути розмноженим (ампліфікованим)

Полімери біологічні – див. *Біополімери*

Поліміксоподібні (Polymixiiformes) – ряд риб класу променеперих

Поліморфізм – дискретна варіація певної характеристики в межах популяції

Полінуклеотиди – нуклеїнові кислоти

Поліомавіруси (Polyomaviridae) – родина вірусів

Поліпептиди – полімерні сполуки на основі залишків амінокислот

Поліпи – нестатева стадія розвитку тварин типу кнідарій

Поліпіл (*Polypilus*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Поліплоїд – ядро, клітина, організм, що мають більше ніж два гаплоїдних набори

Поліплоїдія – геномна мутація, кратне збільшення кількості хромосом

Поліподії (Polypodiozoa) – клас кишковопорожнинних тварин

Поліподіофіти – див. *Папоротеподібні*

Поліподіум, багатоніжка (*Polypodium*) – рід папоротеподібних рослин родини багатоніжкових

Поліпор (*Polyporus*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Полісахариди – полімерні вуглеводи

Полісифонія дрібношипова (*Polysiphonia spinulosa*) – вид водоростей родини родомелієвих, внесений до Червоної книги України

Полісоми – комплекс, утворений з іРНК і рибосом

Полісомія – наявність зайвих хромосом

Поліспермія – в біології проникнення в яйцеклітину при заплідненні кількох спермій

Полістіхум (*Polystichum*) – рід папороті родини аспленієвих

Політенія – наявність у ядрі соматичних клітин гігантських інтерфазних хромосом, що виникають внаслідок ендомітозу

Політенні хромосоми – гігантські інтерфазні хромосоми, що виникли внаслідок численних реплікацій,

Політрихові – родина (Polytrichaceae), порядок (Polytrichales) і клас (Polytrichopsida) мохів порядку політрихових

Поліфагія – здатність живих організмів споживати різні форми їжі

Поліфілія – походження представників таксону від різних попередникових форм

Пологи – фізіологічний процес народження самкою потомства

Полоз візерунковий (*Elaphe dione*) – вид плазунів ряду змії родини вужевих, внесений до Червоної книги України

Полоз ескулапів, полоз лісовий, ескулапова змія (*Zamenis longissimus*, *Elaphe longissima*) – тварина родини вужевих, яку помилково (це неядовита змія) зображено на емблемі медицини, внесений до Червоної книги України

Полоз жовточеревий, полоз каспійський (*Hierophis caspius*) – вид плазунів ряду змії родини вужевих, внесений до Червоної книги України

Полоз леопардовий (*Zamenis situla*) – вид плазунів ряду змії родини вужевих, внесений до Червоної книги України

Полоз сарматський, полоз палласів (*Elaphe sauromates*) – вид плазунів ряду змії родини вужевих, внесений до Червоної книги України

Полоз чотирилінійний – див. *Чотирисмугий полоз*

Полози – назва декількох родів (*Dolichophis*, *Coluber*, *Zamenis*, *Elaphe* та ін.) плазунів родини вужевих

Полози-гірофіси (*Hierophis*) – рід тварин родини вужевих

Полози-доліхофіси, (*Dolichophis*) – рід змій родини вужевих

Полози-елафе – див. *Лазячі полози*

Полози-заменіси (*Zamenis*) – рід тварин родини вужевих

Полуниця (*Fragaria*) – рід рослин родини розових

Поляков, Ілля Михайлович, (1905–1976) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біологія

Полярне тільце – клітина, яка утворюється під час дозрівання яйцеклітини

Полярні буревісники, північні буревісники (*Fulmarus*) – рід птахів родини буревісникових

Польовиця (*Agrostis*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Польові миші (*Apodemus*) – рід ссавців родини мишачих

Польська кошеніль (*Porphyrophora polonica*) – вид комах ряду рівнокрилих родини червецьві гігантських, внесений до Червоної книги України

Польський гриб (*Boletus badius*, *Imleria badia*, *Xerocomus badius*) – їстівний гриб родини болетових

Помаранча, бігардія, гіркий апельсин (*Citrus aurantium*) – рослина роду цитрусів родини рутових

Померанча, померанець – плід, тип плода, характерний для рослин роду цитрусів

Помацентрові (Pomacentridae) – родина риб ряду окунеподібних

Помело, шеддок, помпельмус (*Citrus maxima*) – вид рослин роду цитрусів родини рутових

Померанець – див. *Помаранча*

Помісь, метис – 1) потомство міжрасового браку; 2) тварина, яку одержують внаслідок парування представників кількох порід

Поморники (*Stercorarius*) – рід птахів родини поморникових

Поморникові (Stercorariidae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Помпельмус – див. *Помело*

Понтедерієві (Pontederiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку комеліноцвітих

Понтиколи (*Ponticola*) – рід риб родини бичкових

Понцирус (*Poncirus*) – рід рослин родини рутових

Попелюх, чернь червоноголова (*Aythya ferina*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Попелюхові (Erysiphaceae) – родина сумчастих грибів

Попереджуюче забарвлення – одна з форм захисного забарвлення тварин, відлякуюче забарвлення

Поперечносмугасті м'язи – скелетні м'язи, що мають поперечно-полосату структуру

Попов, Михайло Григорович (1893–1955) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Поповник (*Leucanthemum*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Популяційна біологія – галузь біології, що досліджує популяції організмів

Популяція – сукупність організмів, що займають обмежений ареал і вільно схрещуються між собою

Порей (*Allium porrum*) – рослина родини амарилісових

Пори – найдрібніші отвори у біологічних структурах

Порівняльна анатомія і фізіологія – галузь біології, яка вивчає будову та функцію живих організмів через порівняння їх у різних угруповань або на різних етапах життя.

Порічки, червона смородина (*Ribes rubrum*) – рослина родини агрусових

Порода – штучно виведена генетично стійка група сільськогосподарських або домашніх тварин

Порожністі вени – судини, найбільші вени великого кола кровообігу

Порошиця – відхідник, зона випорожнення в клітинах інфузорій

Портер, Родні (1917–1985) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1972)

Портулак (*Portulaca*) – рід рослин родини потрулакових

Портулакові (Portulacaceae) – родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Поручайник – див. *Коловодник ставковий*

Поручайник (*Tringa stagnatilis*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Порфиридиум (*Porphyridium*) – рід водоростей класу бангієвих

Порфірини – барвні органічні речовини (пігменти)

Порхавка болотяна (*Bovista paludosa*) – вид грибів родини дощовикових, внесений до Червоної книги України

Порхавки – дощовики, народна назва групи грибів з групи гастероміцетів

Порядок (у біології) – систематична категорія у ботаніці рівня ряду у тварин

Посивіння – вікове зниження вмісту меланіну у волоссі

Посідонієві (Posidoniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку частухоцвітих

Послід – див. *Плацента*

Послідовність викопних форм – етапи еволюції вимерлих істот, важливий доказ реальності еволюції

Посмітюха, жайворонок чубатий (*Galerida cristata*) – вид птахів родини жайворонкових, вид фауни України

Поспєлов, Володимир Петрович (1872–1949) – академік НАН України, за спеціальністю: ентомологія

Посуми – див. *Кускусові*

Посумові (Pseudocheiridae) – родина ссавців ряду кускусорподібних

Потовиділення – процес виділення поту потовими залозами ссавців

Потові залози – трубчасті залози шкіри більшості ссавців

Поттінгерієві (Pottingeriaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку бруслиноцвітих

Похідні шовкопряди (Thaumetopoeidae) – родина метеликів

Походження життя – сукупність теоретичних і експериментальних досліджень про виникнення життя

Походження людини – див. *Антропогенез*

Початок – тип суцвіття з видовженою потовщеною віссю

Пояси кінцівок – частини скелета у хребетних тварин і людини

Пояскові (Clitellata) – клас безхребетних тварин типу кільчастих червів

Правила макроеволюції – закономірності макроеволюції та антропогенезу

Правило Глогера – емпіричне правило, згідно з яким у одного і того ж виду пігментація виражена більше у особин, що мешкають в областях з більш теплим і вологим кліматом

Правило Копа – емпіричне узагальнення, яке стверджує про походження нових систематичних груп від неспеціалізованих предків

Правильна квітка, актиноморфна квітка – квітка, через яку можна провести більше двох площин симетрії

Правцева паличка (*Clostridium tetani*) – анаеробна бактерія роду кластридій

Празиофіцієві (Prasinophyceae) – клас рослин відділу зелених водоростей

Прайд – сімейна зграя левів і приматів

Праймер – невеликі одноланцюгові молекули ДНК, що застосовуються в полімеразній ланцюговій реакції (ПЛР)

Прангос (*Prangos*) – рід рослин родини селерових

Прангос трироздільний (*Prangos trifida*) – вид судинних рослин родини селерових, внесений до Червоної книги України

Прапапоротники (Pteridophytes) – підклас прадавніх вимерлих папоротей

Презинджантроп – див. *Людина уміла*

Премоляри – малі корінні зуби, група кутніх зубів, розташованих за іклами перед молярами

Пренатальний розвиток – внутрішньоутробний розвиток до періоду пологів

Прерії – північноамериканська форма степу

Преформізм – вчення про наявність у статевих клітинах сформованих за-родків

Преципітація – одна з імунологічних реакцій, може бути застосованою як метод лабораторної діагностики захворювань

Приапуліди (Priapulida) – клас безхребетних тварин типу головохоботних

Приворотень (*Alchemilla*) – рід рослин родини селерових

Придаток яєчка – статева залоза у ссавців

Приймочка – частина квітки (частина маточки, яка приймає пилок)

Приквітки – невеликі листочки на квітконіжці

Прикидові, притвірники (Ptinidae) – родина жуків, які у разі небезпеки прикидаються мертвими

Прикус – характер змикання зубних рядів

Прилистки – листкоподібні вирости біля основи листків

Прилистники – частина листка

Примарові (Phasmatodea) – ряд комах типу членистоногих

Примати (Primates) – ряд плацентарних ссавців

Приматологія – галузь зоології, яка вивчає сучасних та викопних приматів

Примнезиофіцієві (Prymnesiophyceae) – клас організмів відділу типу гаптофітів

Примордії – зачатки органів

Примула – див. *Первоцвіт*

Принасічник, покрівелька – м'ясистий виріст сім'яніжки навколо насінини

Принцип засновника – див. *Ефект засновника*

Припливні ритми – періодичні зміни в водних екосистемах викликані підвищенням та зниженням рівня води морів

Приплід – одноразове потомство

Припутень (*Columba palumbus*) – вид птахів родини голубиних, вид фауни України

Природа – матеріальний світ

Природний добір – виживання найбільш пристосованих у боротьбі за існування

Природний заповідник – природна територія (акваторія), що суворо охороняється державою

Природні біотичні ресурси – всі складові живої природи, що мають потенційну користь для людини

Природно-заповідний фонд України – сукупність всіх природних охороняємих об'єктів в межах України

Природознавство – див. *Натуралізм*

Природознавчий державний музей НАН України – один з найстаріших і найбагатших за науковими природничими фондами серед музеїв Європи, діє у м. Львів з 1870

Присоски (*Apletodon*) – рід риб родини присоскоперових

Присоскопероподібні (Gobiesociformes) – ряд променеперих риб

Присосок – орган кріплення рослин і тварин

Присосок малоголовий (*Apletodon dentatus*) – риба родини присоскоперових, вид фауни України

Пристігкове травлення – травлення, що відбувається на мембранах ворсинок тонкого кишечника

Прихованошійні черепахи (Cryptodira) – підряд рептилій ряду черепах

Приховуюче забарвлення – форма захисного забарвлення тварин, має маскуючий характер

Приходькова, Єлізавета Костянтинівна (1892–1975) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Причепи (*Echeneis*) – рід риб родини причепових

Причепові (Echeneidae) – родина риб ряду окунеподібних

Прищеп – частина рослини, яка прищеплюється

Прищипування – видалення верхівки рослини

Пріануліди (Priapulida) – тип морських первиннопорожнинних черв'яків над-типу головохоботних

Пріони – патогенні начала білкової природи, що викликають хворобу Крейтцфельдта-Якоба

Прісноводний кримський краб (*Potamon tauricum*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Прісноводні черепахи (Emydidae) – родина плазунів ряду черепах

Проанти – рослини, що цвітуть до розпускання листків

Проба у біології – вибірка живого матеріалу для дослідження

Пробка – біологічна тканина деяких рослин

Пробковий дуб – див. *Дуб корковий*

Провідні тканини рослин – складні тканини, що здійснюють транспорт води та речовин

Провідні шляхи – системи нейронів та їх відростків

Провідність у біології – проведення нервового збудження

Провінція біогеографічна – складова одиниця біогеографічної підобласті

Провітаміни – речовини, які в організмі перетворюються на вітаміни

Прогестерон – гормон жовтого тіла яєчника, відповідальний за васкуляризацію ендометрію в другій половині менструального циклу

Прогестини – 1) жіночі статеві гормони; 2) лікарські препарати на основі прогестерону

Прогнозування екологічне – передбачення поведінки природних систем

Прогрес біологічний – високий потенціал виживання, процвітання видів – збільшення чисельності особин і широке розселення

Продельфіни (*Stenella*) – рід ссавців родини дельфінових

Продихи – високоспеціалізовані структури, отвори в епідермі рослин

Продукція в екологічних системах – речовина і енергія, які виробляє екосистема

Продуценти – всі організми з автотрофним живленням

Просхидни (*Zaglossus*) – рід ссавців, що відкладають яйця, родини ехиднових

Прозауроподи (Prosauropoda) – інфраряд ряду ящепротазових динозаврів

Прозенхіма – загальна назва рослинних тканин

Прозопис (*Prosopis*) – рід рослин родини бобових

Прозорі бички, афії (*Aphia*) – рід риб родини бичкових

Прокамбій – бічна твірна тканина у рослин

Прокаріоти, доядерні, дроб'янки – надцарство, яке охоплює одноклітинні організми, що не мають ядра

Проконсул (*Proconsul*) – рід викопних приматів

Проктотрупоїдні наїзники (Proctotrupeoidea) – надродина комах

Проламіни – прості запасні білки зерна

Пролесник (*Mercurialis*) – рід рослин родини молочайних

Пролін (Pro) – амінокислота, що входить до складу білків

Проліска (*Scilla*) – рід рослин родини гіацинтових

Проліферація – 1) новоутворення клітин і тканин шляхом розмноження, 2) проростання квітки або плоду

Проломник (*Androsace*) – рід рослин родини первоцвітів

Промезина – частина тіла людини, дно таза, яке утворено групою поперечносмугастих м'язів і фасцій

Променеве ураження – пошкодження, що викликане іонізуючим випромінюванням

Променепері (Actinopterygii) – клас черепних тварин типу хордових

Проміжний мозок – відділ головного мозку

Проміжний обмін – перетворення речовин в організмі

Проміжний хазяїн – організм, в тілі якого паразити проходять частину свого розвитку, не пов'язану зі статевим розмноженням

Проміжні клітини – особлива група клітин кишковопорожнинних

Проморфологія – галузь біології, яка вивчає симетрію в будові тіла

Промотор – ділянка ДНК, з якою зв'язується РНК-полімераза і ініціює транскрипцію

Пронефрос – орган виділення зародків нижчих хребетних

Пронуклеус – гаплоїдне ядро статевої клітини

Пронурок, ручійка (*Cinclus cinclus*) – вид птахів родини пронуркових, вид фауни України

Пропластиди – органоїди, з яких розвиваються пластиди

Пропліопітек (*Propithecus*) – викопна невелика людиноподібна мавпа

Прополіс – зібраний з рослин та модифікований організмом бджіл клей, який бджоли використовують при догляді за вуликом

Пропорції тіла – співвідношення між різними частинами тіла, що виражаються в індексах тіла

Пропріоцептори – чутливі нервові закінчення

Проптеридофіти (Propteridophyta) – відділ вимерлих рослин

Проростання насіння – початкова стадія розвитку рослини

Проросток – початкова стадія розвитку рослини

Проскурник, алтей (*Althaea officinalis*) – вид рослин родини мальвових

Просо (*Panicum*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Просові (Paniceae) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Простагландини – високоактивні тканинні регулятори ліпідної природи

Простеномфалія карпатська (*Prostenomphalia carpathica*) – вид червононогих моллюсків ряду легеневих, внесений до Червоної книги України

Протестична група – небілковий компонент, пов'язаний з білком

Прострїл (*Pulsatilla patens*) – рослина родини жовтецевих

Присянка (*Emberiza calandra*) – вид птахів родини вівсянкових, вид фауни України

Проталій – статеве покоління спорових рослин

Протаміни – низькомолекулярні основні білки ядра

Протандрія – більш раннє дозрівання пиляків

Протеази, протеїнази, протеолітичні ферменти – ферменти, що розщеплюють білки

Протеї (Proteidae) – родина хвостатих земноводних

Протеїди – складні білки

Протеїни – прості білки

Протеїнкіназа – комплекс ферментів групи кіназ

Протеїноїди – склеропротеїни, білки опірних і покривних тканин

Протейні (Proteaseae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку протеєцвітих

Протейноцвіті (Proteales) – порядок рослин

Протейові (Proteidae) – родина хвостатих земноводних

Протеоглікани – сполуки білків і вуглеводів, що знаходиться в сполучній тканині

Протеоліз – процес поступового розщеплення білків

Протеолітичні ферменти – див. *Протеази*

Протерандрія – раннє досягання пиляків

Протерогонія – досягання приймочок раніше пиляків

Протерозойська ера, протерозой – період розвитку життя Землі

Протисти (Protista) – царство еукарітів, що включає найпростіші, водорості та деякі гриби.

Протистологія – галузь біології, яка вивчає найпростіших і інших одноклітинних еукаріот

Протобіонти – пробіонти, попередники живої матерії

Протодерма – клітини меристеми рослин

Протозоологія – галузь біології, яка вивчає одноклітинних тварин

Протоклітина – гіпотетичний предок клітини, впорядкована сферична система ліпідів

Протолепідодендронові – родина (Protolepidodendraceae) і порядок (Protolepidodendrales) рослин відділу плауноподібних

Протомери – окремі ланцюги білків

Протонема – передросток, одна з життєвих форм мохоподібних рослин

Протонефридії – орган виділення безхребетних

Протоплазма – цитоплазма і ядро клітини

Протопласт – вміст клітини, яка має клітинну стінку

Протофібрили – білкові нитки, складова м'язового волокна

Протромбін – білок плазми крові

Протури, безвусикові, безсяжкові (Protura) – ряд примітивних комах

Профаза – перша стадія непрямого поділу клітини, мітозу

Проферменти – неактивні попередники ферментів

Прохідні риби – риби, які мігрують для нересту на далекі відстані

Прохлорофіти (Prochlorales) – порядок підкласу прокаріотних організмів

Прохлорофітові водорості (Prochlorophyta) – відділ синьозелених водоростей

Прохорез – зміна зони поширення організмів після зледеніння

Процесинг – визрівання іРНК

Прудка жаба (*Rana dalmatina*) – вид земноводних ряду безхвостих родини жаб, внесений до Червоної книги України

Прудка ящірка – див. *Ящірка прудка*

Прузінер, Стенлі (1942) – біохімік, невролог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1997)

Прусаки (*Blattella*) – рід комах ряду тарганів

Пруси (*Calliptamus*) – рід комах родини саранових

Прядильні залози – залози деяких комах, які виділяють речовину, що твердне на повітрі в міцну нитку – шовковинку

Пряма кишка – кінцевий відділ товстої кишки

Прямокрилі (Orthoptera) – ряд комах типу членистоногих

Прямоплави (Orthonectida) – тип первинноротих тварин

Прямоходіння – вертикальне положення тіла тварин при пересуванні на двох ногах

Пряні рослини – рослини, що містять ароматичні або пекучо-смакові речовини

Псамофіти – рослини, що живуть на пісках

Псарус черевастий (*Psarus abdominalis*) – вид комах ряду двокрилих родини дзюрчалок або повисюх, внесений до Червоної книги України

Псатирела (*Psathyrella*) – рід грибів флори України

Псевдобрій цинклідеподібний (*Pseudobryum cinclidioides*) – вид мохоподібних родини плагіомнієвих, внесений до Червоної книги України

Псевдовампірові (Megadermatidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Псевдогамія – 1) гіногенез у тварин, 2) утворення зародку у насінині без запліднення у рослин

Псевдоген – ген, експресія якого порушена внаслідок перебудов або мутацій

Псевдозухії (Pseudosuchia) – ряд вимерлих плазунів

Псевдокалієргон (*Pseudocalliergon*) – рід мохоподібних родини амблістегієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Псевдомонади (*Pseudomonas*) – рід бактерій типу протеобактерій

Псевдопаразитизм – випадкове проникнення вільноживучого організму в тіло іншого організму, де він мешкає і живиться нетривалий час

Псевдоподії – псевдоніжки, тимчасові цитоплазматичні вирости у певних клітин

Псевдорхіс білуватий, лейкорхіс білуватий (*Pseudorchis albida*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Псевдоскорпіони (Pseudoscorpionida) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Псевдотрохета п'ятикільчаста (*Fadejewobdella quinqueannulata*) – вид п'явок ряду безхоботних п'явок, внесений до Червоної книги України

Псевдотсуга (*Pseudotsuga*) – рід хвойних рослин родини соснових

Псевдофаенопс Якобсона (*Pseudophaenops jacobsoni*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-турунів, внесений до Червоної книги України

Псилотові – назва порядку (Psilotales) і родини (Psilotaceae) рослин відділу папоротеподібних

Псилотоподібні (Psilotopsida) – клас рослин відділу папоротеподібних

Псилофітові (Psilophyta) – викопна група судинних рослин

Псилоцибе (*Psilocybe*) рід грибів флори України

Пситакозаври (*Psittacosaurus*) – рід рогатих динозаврів

Психоламаркізм – помилкова теорія еволюції, згідно з якою еволюційний розвиток спричинює вольовий акт самого організму

Психрофіти – рослини вологих і холодних ґрунтів

Псілоксилонові (Psiloxylaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Птахи (Aves) – клас черепних тварин типу хордових

Птахи-миші (Coliiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Птахи-носороги (Bucerotidae) – родина птахів ряду сиворакшеподібних

Птахи-пічники (Furnariidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Птахоїди справжні (Theraphosidae) – родина павуків

Птахомлічник (*Ornithogalum*) – рід рослин родини лілійних

Птахотазові динозаври (Ornithischia) – ряд рослиноїдних динозаврів

Птах-секретар (*Sagittarius serpentarius*) – птах ряду соколоподібних, єдиний вид власної родини

Пташиний грип – тип вірусної інфекції, що викликається вірсом грипу штаму H5N1, поширений у птахів

Пташині базари – скупчення різних видів морських птахів на обмеженій території

Пташині колонії – спільні гніздища птахів одного чи кількох видів

Пташник крихітний, орнітопус крихітний (*Ornithopus perpusillus*) – вид судинних рослин родини бобових, внесений до Червоної книги України

Птеранодон (Pteranodon) – рід літаючих динозаврів птерозаврів

Птерилії – оперені ділянки тіла птахів, що чергуються з неопереними – аптеріями

Птериневр Козлова (*Pterygoneurum kozlovii*) – вид мохоподібних родини потієвих, внесений до Червоної книги України

Птерідофілові (Pteridophyllaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку жовтцевоцвітих

Птерогоній граціозний (Pterogonium gracile) – вид мохоподібних родини левкодонткових, внесений до Червоної книги України

Птеродактилі (Pterodactyloidei) – вимерлі птахи

Птерозаври, літаючі ящери (Pterosauria) – вимерлі літаючі рептилії мезозойської ери

Птерокарпус сандаловий – див. *Санталове дерево*

Птеросифонія пірчаста (Pterosiphonia pennata) – вид водоростей родини родомелієвих, внесений до Червоної книги України

Птеростемонові (Pterostemonaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецьвітих

Птилідієві (Ptilidiaceae) – родина мохів порядку юнгермадієвих

Птиходій складчастий (Ptychodium plicatum) – вид мохоподібних родини лескеєвих, внесений до Червоної книги України

Пугач (*Bubo bubo*) – вид птахів ряду совоподібних родини совових, внесений до Червоної книги України

Пуголовки (*Benthophilus*) – рід риб родини бичкових

Пуголовок – личинка безхвостих земноводних

Пуголовочки (*Benthophiloides*) – рід риб родини бичкових

Пуду (*Pudu*) – рід ссавців родини оленевих

Пуерарія (*Pueraria*) – рід рослин родини бобових

Пузанок – екологічна форма чорноморсько-азовського оселедця

Пукцинія (*Puccinia*) – рід іржастих грибів

Пул – набір генів певної особини чи популяції

Пульпа – сполучна тканина зуба

Пульс – ритмічні поштовхи стінки артеріальних судин, які можна визначати на дотик

Пума (*Puma concolor*) – вид ссавців родини котячих

Пунктарія (*Punctaria*) – рід водоростей родини пунктарієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Пуночка (*Plectrophenax nivalis*) – вид птахів родини вівсянкових, вид фауни України

Пупавка (*Anthemis*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Пупарій – псевдококон, жорстка оболонка дорослої личинки мухи

Пуповина – орган плацентарних ссавців

Пупок – рубець на черевній стінці ссавців

Пуп'янок – нерозкрита квітка

Пуринові основи – природні похідні пурину, що входять до складу нуклеїнових кислот

Пуркинсь, Ян Євангеліста (1787, 1869) – біолог та громадський діяч– член-кореспондент Петербурзької академії наук (з 1836)

Пуркіне волокна – провідні волокна міокарду

Пурпур – барвник, що добувають з морських молюсків

Пурпурні бактерії, родобактерії – фотосинтезуючі бактерії типу протеобактерій

Пустеля – тип посушливого ландшафту, що характеризується дуже бідною флорою та специфічною фауною

Пустельниця головчата (*Eremogone cephalotes*) – вид судинних рослин родини гвоздикових, внесений до Червоної книги України

Пустирник (*Leonurus*) – рід рослин родини глухокропивових

Пустище – 1) занедбані необроблені землі на місці лісів, знищених вирубками і пожежами; 2) тип рослинності

Путасу (*Micromesistius*) – рід риб родини тріскових

Путораки (*Diplomesodon*) – рід ссавців родини землерийкових

Путран'їві (Putranjivaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Пуфи – випини на хромосомах, де відбувається інтенсивний синтез РНК

Пух – різновид пір'я

Пухирник (*Utricularia*) – рід рослин родини пухирникових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Пухирникові (Lentibulariaceae) – родина квіткових рослин порядку раннікоцвітих

Пухівка, гага (*Somateria mollissima*) – вид патахів ряду гусеподібних родини качиних, внесений до Червоної книги України

Пухлинотворні віруси – віруси, що викликають появу пухлин

Пухοїди і воші (Phthiraptera) – ряд комах з неповним перетворенням

Пучки судинно-волокнисті – провідні структури рослин

Пушиця (*Eriophorum*) – рід рослин родини осокових

Пушкар, Микола Сидорович (1930-1995) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: кріобіологія

Пуща – густий багатоярусний ліс

Пшеницеві (Triticeae) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Пшениця (*Triticum*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Пшениця дика однозернянка (*Triticum boeoticum*) – вид судинних рослин родини тонконогових (злакових) – внесений до Червоної книги України

Пшениця м'яка (*Triticum aestivum*) – найбільш поширена культурна пшениця, як правило, гексаплоїдних сортів

Пшениця тверда (*Triticum durum*) – багатий на клейковину вид пшениц, як правило, тетраплоїд

Пшенична нематода (*Anguina tritici*) – шкідник, вид рослинних нематод

Пшінка – див. *Жовтець*

П'явиці (*Ouleta*) – рід жуків-шкідників родини лістоїдів

П'явка аптечна (*Hirudo verbana*) – вид п'явок ряду безхоботних п'явок, внесений до Червоної книги України

П'явка медична (*Hirudo medicinalis*) – вид п'явок ряду безхоботних п'явок, внесений до Червоної книги України

П'явки (Hirudinea) – підклас (за старою систематикою клас) безхребетних тварин типу кільчастих червів

П'ядуни (Geometridae) – родина нічних метеликів

П'ясток – частина кисті передньої кінцівки тетрапод

П'ятипалі тушканчики (Allactagidae) – родина ссавців ряду гризунів

П'ятиустки, язичкові (Pentastomida) – підклас ракоподібних класу веслоногих раків

Радіопротектори – вид радіаційного захисту, ослаблення результату впливу іонізуючого випромінювання на організм шляхом введення в нього певних хімічних речовин

Радіорезистентність – протидія організму радіації

Радіосенсибілізація – підвищення радіочутливості організму, окремих клітин або тканин до дії іонізуючого випромінювання

Радіостимуляція – стимуляція організмів малими дозами випромінювання

Радіочутливість – реактивність біологічних об'єктів щодо дії іонізуючого опромінення

Радула, тертка – апарат, який у молюсків слугує для подрібнення їжі

Радулові (Radulaceae) – родина мохів порядку юнгермадієвих

Радченко, Володимир Григорович (1952) – біолог, ентомолог, академік НАН України (2009), за спеціальністю: екосистемологія

Расвський, Клаус (1936) – імунолог, іноземний член НАН України (2003), Німеччина

Райграс (*Arrhenatherum*) – рід трав'янистих рослин

Райдерево – див. *Скумнія*

Райдужна оболонка – тонка рухома діафрагма ока у хребетних тварин з отвором

Райдужник морський (*Coris julis*) – риба родини губаневих, вид фауни України

Райдужники (*Coris*) – рід риб родини губаневих

Райдужниці – 1) (*Melanotaeniidae*) родина риб; 2) (*Donaciinae*) підродина жуків

Райдужниця велика (*Apatura iris*) – вид комах ряду лускокрилих родини німфалід, внесений до Червоної книги України

Райки – див. *Квакуї*

Райські вдовиці (*Vidua*) – рід птахів родини вдовицевих

Райські мухоловки (*Terpsiphone*) – рід птахів родини мухоловкових

Райські птахи (*Paradisaeidae*) – родина птахів ряду горобцеподібних

Райхштайн, Тадеуш (1897-1996) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1950)

Раки (*Astacidea*) – інфраряд десятиногих раків

Раки-богомолі (*Stomatopoda*) – ряд вищих ракоподібних

Раки-богомолі, ротоногі (*Stomatopoda*) – ряд ракоподібних членистоногих тварин

Раки-відлюдники (*Paguroidea*) – надродина десятиногих раків

Ракова сивка (*Dromas ardeola*) – птах родини *Dromadidae*

Ракоподібні (*Crustacea*) – підтип тварин типу членистоногих

Ракоскорпіони, морські скорпіони, евриптериди (*Eurypterida*) – викопний ряд членистоногих з класу меростомових

Ракша – див. *Сиворакша*

Ракшеподібні (*Coraciiformes*) – ряд птахів надряду кілегрудих

Рамаліна (*Ramalina canariensis*) – вид грибів родини рамалінових, три види якого внесені до Червоної книги України

Рамапитекі (*Ramapithecus*) – рід вимерлих людиноподібних мавп

Рамарія (*Ramaria*) – рід грибів флори України

Рамі, китайська кропива (*Boehmerianivea*) – рослина родини кропивних, волокна якої використовують при виготовленні певних тканин

Рамон-і-Кахаль, Сантьяго (1852–1934) – лікар і гістолог, один з основоположників сучасної нейробиології, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1906), Іспанія

Рамфорінхи (*Rhamphorhynchus*) – рід вимерлих літаючих ящерів

Ранв'є, Луї-Антуан (1835–1922) – лікар-анатом, гістолог, котрий відкрив у хребетних вузли або Ранв'є перехоплення у периферичній і центральній нервовій системі

Ранв'є перехоплення – ділянка аксона без мієлінової оболонки

Ранник (*Scrophularia*) – рід судинних рослин родини ранникових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Ранникові (Scrophulariaceae) – родина квіткових рослин порядку ранникоцвітих

Ранникоцвіті (Scrophulariales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Рапани (*Rapana*) – рід хижих морських черевоногих молюсків

Рапатеєві (Rapateaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Раси людини – систематичний внутрішньовидовий поділ людини розумної за географічним принципом

Раси у біології – внутрішньовидові угруповання або групи популяцій живих організмів

Ратцебург, Юліус Теодор Крістіан (1801–1871) – ентомолог, засновник вчення про шкідливих лісових комах, Німеччина

Раувольфія (*Rauvolfia*) – рід рослин родини кутрових

Раус, Френсіс Пейтон (1879–1970) – патолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1966), США

Рафідофітові водорості (Raphidophyta) – відділ зелених рослин

Рафія (*Raphia*) – рід рослин родини пальмових

Раффлезієві (Rafflesiaceae) – родина квіткових рослин порядку раффлезієцвітих

Раффлезієцвіті (Rafflesiales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Раффлезія (*Rafflesia*) – рід рослин родини раффлезієвих

Рахис – 1) вісь складного листка; 2) вісь складного колосу; 3) основна вісь репродуктивного пагону; 4) ложе корзинки складноцвітих

Рахкавкові – див. *Квакшеві*

Рацемази – ферменти класу ізомераз

Рдесник (*Potamogeton*) – рід багаторічних водяних рослин родини рдесникових

Рдесникові (*Potamogetonaceae*) – родина квіткових рослин порядку рдесникоцвітих

Реабсорбція – зворотне всмоктування води з розчиненими у ній корисними речовинами

Реакліматизація, реінтродукція – повернення виду в місце, де він раніш існував

Ребра – парні елементи осьового скелету хребетних

Реброплави (*Stenophora*) – тип кишковопорожнинних тварин

Реверсія у генетиці – відновлення у мутантного організму нормального фенотипу

Ревертаза – фермент ретровірусів (в тому числі онкогенних)

Ревінь (*Rheum*) – рід рослин родини гречкових

Ревіталізація у біології – поняття, що характеризує процеси відновлення, оживлення, відтворення

Ревуни (*Aloautta*) – рід широконосих мавп родини павукоподібних

Регенерація – відновлення втрачених або пошкоджених органів, тканин, цілого організму з його частини

Регнерія палермська (*Roegneria panormitana*) – вид судинних рослин родини тонконогових, внесений до Червоної книги України

Реготун чорноголовий (*Larus ichthyaetus*) – вид птахів родини мартинових, вид фауни України

Регрес – 1) (біологічний) еволюційний занепад групи організмів; 2) (морфологічний) спрощення організації живої системи

Регули – див. *Менструація*

Регулятор у генетиці – ген, який визначає активність структурних генів

Регулятори росту рослин – органічні сполуки, які викликають стимуляцію чи пригнічення розвитку рослин, в тому числі фітогормони

Редовський, Іван Іванович (1774–1807) – ботанік, дослідник флори Сибіру і Камчатки, придворний ботанік графа О. К. Розумовського, Латвія–Росія

Редукційне тільце – нездатні до запліднення гаплоїдні клітини, що утворюються під час оогенезу

Редукційний поділ – див. *Мейоз*

Редукція у біології – неповний розвиток або повне зникнення органу

Редуплікація – див. *Реплікація*

Редуценти – організми, що розкладають мертву органічну речовину до стану простих неорганічних сполук

Редька (*Raphanus*) – рід рослин родини капустяних

Редька приморська (*Raphanus maritimus*) – вид судинних рослин родини капустяних, внесений до Червоної книги України

Резеда (*Reseda*) – рід рослин родини резедових

Резедові (Resedaceae) – родина квіткових рослин порядку каперцевітих

Резерват – природоохоронна територія, де головним об'єктом охорони є один з компонентів природного комплексу

Резонатор у біології – різні структури тіла, які використовуються тваринами для підсилення звуків

Резус, макак-резус, бенгальський макак (*Macaca mulatta*, *Macaca rhesus*) – вид макак родини мартішкових

Резус-фактор – антиген еритроцитів, одна з 29 систем груп крові людини

Реінтродукція – див. реакліматизація

Рейвен, Пітер (1936) – ботанік, іноземний член НАН України (1994), Китай–США

Рекапітуляція – повторення в ембріогенезі ознак дорослих предків

Рекомбінантна ДНК – нова послідовність ДНК, утворена *in vitro* шляхом лігування двох або більше не гомологічних молекул ДНК

Рекомбінантний білок – білок, отриманий за допомогою рекомбінантної ДНК

Рекомбінація – перерозподіл генетичного матеріалу батьків у потомства

Рекон – елементарна одиниця генетичної рекомбінації

Рекультивация в екології – відновлення природних ландшафтів

Рекурренція – повторна поява в ході еволюції подібних форм

Релаксація – зниження тонусу скелетної мускулатури

Релаксин – статевий гормон хребетних

Релікти – таксони рослин і тварин, які залишково збереглися від широко розповсюджених в минулому представників флори і фауни

Ремез (*Remiz pendulinus*) – вид співочих птахів родини ремезових, вид фауни України

Ременецвітник (*Loranthus*) – рід напівпаразитних кущів родини ременецвітникових

Ремипедії (Remipedia) – клас безхребетних тварин типу кільчастих тихоходів

Ремезуби (*Mesoplodon*) – рід ссавців родини дзьоборилих китів

Ремнепелюстник козячий (*Himantoglossum caprinum*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Ременецвітникові, омелові (Loranthaceae) – родина квіткових рослин порядку сандалоцвітих

Ременецвітні, лорантові (Loranthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сандалоцвітих

Ремнеці (Ligulinae) – підродина стьожкових черв'яків

Ренатурація – перехід молекули біополімеру від денатурованого до нативного стану

Ренатурація ДНК – процес возз'єднання одиночних ланцюгів ДНК, поновлення водневих зв'язків між комплементарними основами

Ренін – протеолітичний фермент хребетних

Ренін-ангіотензіна система (РАС) – гормональна система хребетних, яка регулює кров'яний тиск і об'єм крові в організмі

Реобазис – ток мінімальної сили, що викликає збудження

Реовіруси (Reoviridae) – родина сферичних вірусів, які містять РНК

Реомюр, **Рене Антуан** (1683–1757) – природознавець, винахідник спиртового термометра, Франція

Реофільні тварини, реофіли – тварини, що пристосувалися жити у швидких течіях

Репарація у біології – відновлення нативної структури ДНК

Реплікація, редуплікація – 1) біосинтез ДНК; 2) подвоєння молекулярних і субклітинних структур

Реплікони – одиниця процесу реплікації, ділянка ДНК, яка містить один сайт ініціації реплікації

Репресія у біології – пригнічення активності гена

Репресор – регуляторний білок, який пригнічує транскрипцію генів

Репродуктивна ізоляція – бар'єри несхрещування між видами

Репродуктивні органи – органи рослин і тварин, які виконують функцію розмноження

Рептилії – див. *Плазуни*

Рестієві (Restionaceae) – родина квіткових рослин порядку рестієцвітих

Рестієцвіті (Restionales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Рестриктази, ферменти рестрикції (ендонуклеази) – які розрізають ДНК в певних специфічних ділянках

Рестрикція – 1) розривання ланцюжка ДНК під дією певного фермента; 2) обмеження імунної відповіді за антигенами головного комплексу гістосумісності

Ресурси біологічні – природні компоненти та сили природи, що використовуються або можуть бути використані людиною

Ретардація – сповільнення темпів ембріонального розвитку

Ретикуло-ендотеліальна система, РЕС – система клітин мезенхімального походження, які здатні перетворюватися на макрофаги

Ретикулярна тканина – різновид сполучної тканини, яка є основою кровотворних органів

Ретикулярна формація, сітчастий утвір – структура головного мозку, сітка нейронів, що здійснює активацію кори головного мозку і контролює рефлекторну діяльність спинного мозку

Ретинол, вітамін А – жиророзчинний вітамін, потрібний для синтезу зорових пігментів, підтримання цілісності шкіри і слизових оболонок, нормального розвитку зубів і кісток, забезпечення репродуктивних функцій, антиоксидант

Ретровіруси (Retroviridae) – родина РНК-вмісних вірусів

Ретциус, Андерс Адольф (1796–1860) – анатом і натураліст, запровадив доліхо- і брахікефальну класифікацію людських рас за розміром черепа, Швеція

Ретциус, Андерс Яхан (1742–1821) – ботанік, міколог, зоолог, хімік і фармацевт, один з провідних класифікаторів живої природи, Швеція

Рефлекс – автоматична цілісна стереотипна реакція тваринного організму на певний подразник

Рефлекторна дуга – нейронний ланцюг, який забезпечує певний рефлекс

Рефлесогенна зона – область розташування рецепторів, подразнення яких викликає безумовний рефлекс

Рефрактерність – зниження збудливості клітин

Рефугіуми – місця переживання під час зледенінь

Рецептори – 1) чутливі нервові утворення аналізаторів; 2) білкові комплекси, розташовані на зовнішній плазматичній мембрані

Рецепція – сприйняття та перетворення енергії подразників у нервові сигнали

Рецесивність – відсутність фенотипічного прояву одного з алелей у гетерозигот

Реципієнт – клітина або організм, який щось отримує

Реципрокні схрещування – система з 2-х схрещувань прямого і зворотного, що відрізняються підбором схрещується батьківських форм за статтю, що застосовується при гібридизації

Речовина Нісля, тигроїд – специфічна речовина нервової клітини

Решітка (гриб) – народна назва декількох грибів: іноді так називають моховик тріщинкуватий, іноді – козяк, іноді – моховик зелений

Решітка Пеннета – таблиця, яку використовують для передбачення генетичних результатів схрещування

Решіточник червоний (*Clathrus ruber*) – вид грибів родини решіточникових, внесений до Червоної книги України (2009)

Риба-ліра, піскарка велика (*Callionymus lyra*) – риба родини піскаркових, вид фауни України

Рибалочки (*Alcedo*) – рід птахів родини рибалочкових

Рибалочкові (Alcedinidae) – родина птахів ряду ракшеподібних

Риба-меч – див. Мечорил

Риби (Pisces) – парафілетична група водних хребетних тварин, зазвичай холоднокровних (точніше екзотермних) із вкритим лусками тілом та зябрами, наявними протягом всього життя

Риби-ангели, помакантові (Pomacanthidae) – родина риб ряду окунеподібних

Риби-жаби – див. Жаби-риби

Риби-качечки, риби-присоски (*Lepadogaster*) – рід риб родини присоскопєрових

Риби-ластівки (Monodactylidae) – родина риб ряду окунеподібних

Риби-лоцмани (*Naucrates*) – рід риб родини ставридових

Риби-метелики (*Chaetodon*) – рід тропічних морських риб родини щетинозубих

Риби-папуги (Scaridae) – родина риб ряду окунеподібних

Риби-ропухи – див. *Жаби-риби*

Риби-хірурги (Acanthuridae) – родина риб ряду окунеподібних

Риби-шаблі (*Lepidopus*) – рід риб родини волосохвостових

Рибний пугач (*Bubo blakistoni*) – вид птахів родини совиних

Рибовіруси – віруси, що містять РНК

Рибоза – моносахарид з групи пентоз, що входить до складу РНК

Рибозмії (Ichthyophiidae) – родина ряду безногих амфібій

Рибоїдні кажани, зайцегиуби (*Noctilio*) – рід ссавців родини зайцегиубових

Рибонуклеази – ферменти класу гідролаз

Рибонуклеїнові кислоти (РНК) – клас нуклеїнових кислот, на основі рибози

Рибонуклеопротеїди – сполуки РНК та білка

Рибонуклеотиди – мономери РНК

Рибоподібні – позатаксономічна група, що об'єднує риб та круглоротих

Рибопропускні споруди – гідротехнічні споруди, що ними пропускають (переміщують) рибу через греблі або в обхід природних перешкод

Рибосома – немембранна органела клітини, функція якої біосинтез білка

Рибофлавін, лактофлавін, вітамін росту, вітамін В2 – водорозчинний вітамін, попередник деяких коферментів, компонент ферментів

Рибулоза – моносахарид, пентоза

Рибці (*Vimba*) – рід риб родини коропових, один вид якого, рибець малий (*Vimba tenella*) – внесений до Червоної книги України

Рижик (*Lactarius deliciosus*) – вид грибів роду родини сиріожкових, вид флори України

Рижій (*Camelina*) – рід рослин родини капустяних

Ризина – орган кріплення лишайників

Ризоїд – коренеподібне утворення у нижчих рослин і мохів

Ризоплака темноглазкова (*Rhizoplaca melanophthalma*) – вид грибів родини леканорових, внесений до Червоної книги України

Ризосфера – шар ґрунту навколо коренів

Рикетсії (Rickettsiaceae) – родина бактерій

Рилізінг-гормони – див. *Рилізінг-фактори*

Рилізінг-фактори, рилізінг-гормони – нейрогормони гіпоталамуса

Риндич, Алла Володимирівна (1939) – біолог, член-кореспондент НАН України (1997)

Риніофіти (Rhyniophyta) – відділ вимерлих рослин

Ринія (*Rhynia*) – рід найдавніших викопних рослин

Риновіруси (*Rhinovirus*) – рід вірусів родини пікорнавірусів

Ринопитеки (*Rhinopithecus*) – рід мавпових

Ринхіт – див. Казарка плодова

Ринхоликові (Rhynchocalycaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Ринхонеллати (Rhynchonellata) – клас безхребетних тварин типу плечоногих

Риодиніди – див. *Немеїди*

Рипартитес (*Ripartites*) – рід грибів флори України

Рис (*Oryza*) – рід рослин родини злакових

Рисові (**Oryzeae**) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Рись (*Lynx lynx*) – вид ссавців ряду хижих родини котячих, внесений до Червоної книги України

Ритми біологічні – коливання зміни та інтенсивності процесів життєдіяльності

Ритуал у біології – певний стереотип поведінки між особинами одного виду

Рифи коралові – рифи, утворені мадрепоровими коралами

Рицинулеї (Ricinulei) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Ришта (*Dracunculus medinensis*) – нематода, паразит людини

Риючи оси (Sphescoidea) – надродина ос ряду перетинчастокрилих комах

Рівненський зоопарк – зоологічний парк загальнодержавного значення, діє у м. Рівне з 1982

Рівні організації живого – біологічні системи, для яких характерний певний тип взаємодії елементів, просторовий і часовий масштаби процесів

Рівноваги органи – органи, що сприймають зміни положення тіла

Ріг амона – див. *Гіпокамп*

Ріг тритона (*Charonia tritonis*) – морський черевоногий молюск, що має найбільш відому сувенірну мушлю

Рід – основна надвидова таксономічна категорія

Рідколісся – тип лісу, дерева в якому не утворюють зімкнутої лісової заповни

Ріжки пурпурові (*Claviceps purpurea*) – паразитний гриб класу сумчастих

Ріжкове дерево (*Ceratonia siliqua*) – рослина родини бобових

Різновид, різновидність – внутрішньовидова таксономічна категорія в ботанічній номенклатурі

Різозубоподібні (*Heterodontiformes*) – ряд акул класу хрящових риб

Різощиткові (*Heterostraci, Pteraspides*) – вимерлі хребетні тварини

Різоморфи – шнуровидні сплетіння гіф базидіальних грибів

Різофора (*Rhizophora*) – рід мангрових дерев і кущів

Різофорові (*Rhizophoraceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Різухові (*Najadaceae*) – родина квіткових рослин порядку наядоцвітих

Різиці – передні зуби з одним коренем у більшості ссавців

Рінодерми (*Rhinodermatinae*) – підродина безхвостих амфібій

Рінхіти (*Rhynchites*) – рід жуків родини трубоккрутів

Ріпа (*Brassica rapa*) – вид рослин роду капусти родини капустяних

Ріпак (*Brassica napus*) – вид трав'янистих рослин роду капусти родини капустяних

Ріпаківий білан (*Pieris rapae*) – метелик родини біланових

Ріпідистії (*Rhipidistia*) – ряд вимерлих кистеперих риб

Ріпогонові (*Rhipogonaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Ріст – процес збільшення будь-якої організму з часом

Ріхтер, Андрій Олександрович (1871–1947) – фізіолог рослин, академік АН СРСР (1935) – Росія

Річкова камбала європейська – див. *Глось*

Річкові дельфіни, амазонські дельфіни (*Platanistoidea*) – надродина зубатих китоподібних

Річкові камбали (*Platichthys*) – рід риб родини камбалових

Річкові раки – загальна назва двох родин ряду десятиногих раків

Річні кільця – річні шари на деревині, трубчастих кістках, черепащі молюсків

Річчієві (*Ricciaceae*) – родина мохів порядку маршанцієвих

Річчія (*Riccia*) – рід маршанцієвих мохів

Ріше, Шарль Робер (1850–1935) – фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1913), Франція

РНК – див. *Рибонуклеїнові кислоти*

Роббінс, Фредерік Чапмен (1916–2003) – вірусолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1954), США

Робертс, Річард Джон (1943) – біохімік та молекулярний біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1993), Велика Британія

Робінія, біла акація (*Robinia*) – рід дерев або кущів родини бобових

Рогаті динозаври, цератопсы (*Ceratopsia*) – підряд плазунів ряду птахотазових

Рогаті жайворонки (*Eremophila*) – рід птахів родини жайворонкових

Рогатка, чотирирогий бичок (*Triglopsis girard*) – риба родини керчакових

Рогатки, рогаті жаби (*Ceratophrys*) – рід безхвостих амфібій родини рогаткових

Рогачі, гребінчастовусі (*Lucanidae*) – родина жуків

Роги – тверді утвори на головах тварин

Рогівка – передній відділ зовнішньої фіброзної оболонки ока

Рогіз (*Turpha*) – єдиний рід рослин родини рогозових, один з яких, внесений до Червоної книги України

Роговик Біберштейна (*Cerastium biebersteinii*) – вид судинних рослин родини гвоздичних, внесений до Червоної книги України

Роговиця роговикові, діходон роговиковий (*Dichodon cerastioides*) – вид судинних рослин родини гвоздикових, внесений до Червоної книги України

Рогович, Панас Семенович (1813–1878) – біолог, ботанік, палеонтолог, директор Ботанічного саду Університету Св. Володимира у 1852–1868, Україна

Рогові губки (*Seraospongia* або *Keratosoa*) – ряд класу губок типу кишково-порожнинних

Рогові корали, горгонарії (*Gorgonaria*) – ряд восьмипроменевих коралів

Рогозові (*Turphaceae*) – родина квіткових рослин порядку рогозоцвітих

Рогозоцвіті (*Turphales*) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Рогоклюви (*Eurylaimi*) – підряд птахів

Рогохвіст-авгур (*Urocerus augur*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини рогохвостів, внесений до Червоної книги України

Рогохвости (Siricidae) – родина комах з підряду сидячочеревих перетинчастокрилих

Родбелл, Мартін (1925–1998) – біохімік та молекулярний ендокринолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1994), США

Родезійська людина (*Homo rhodesiensis*) – викопна людина, яка існувала від 130-300 тис. років до 490 тис. років тому і відрізнялася сумішу архаїчних та прогресивних рис будови

Роди – фізіологічний процес виходу плода з материнського організму

Родиола рожева (*Rhodiola rosea*) – лікарський вид судинних рослин родини товстолистих, внесений до Червоної книги України

Родовідне дерево – див. *Генеалогічне дерево*

Рододендрон (*Rhododendron*) – рід рослин родини вересових, один з яких, внесений до Червоної книги України

Родопсин – основний зоровий пігмент, міститься в паличках сітківки ока

Родохортон пурпуровий (*Rhodochorton purpureum*) – вид водоростей родини акрохетових, внесений до Червоної книги України

Рожа – див. *Шток-роза*

Рожевий мартин (*Rhodostethia rosea*) – птах підродини мартинових (Larinae)

Рожевий шпак (*Sturnus roseus*) – птах родини шпакових ряду горобцеподібних є шпак рожевий

Розалія альпійська (*Rosalia alpina*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Розвиток у біології – взаємопов'язані кількісні та якісні перетворення живих систем, розрізняють індивідуальний (онтогенез) і історичний (філогенез) розвиток

Розвідка біологічна – бактеріологічна розвідка, вид спец розвідки, один із заходів щодо захисту військ від впливу біологічної (бактеріологічної) – зброї

Розетка у рослин – група листя, скупчено розташованого на укороченому стеблі

Розеткові рослини – рослини із сильно вкороченими міжвузлями та добре розвиненим листям

Розмарин (*Rosmarinus*) – рід багаторічних рослин родини глухокропивових

Розмаринові (Rosmarinoideae) – підродина квіткових рослин порядку губоцвітих

Розмноження, відтворення, репродукція – біологічний процес, відтворення собі подібних, що пов'язано зі збільшенням чисельності

Розові (Rosaceae) – родина квіткових рослин порядку розоцвітих

Розоцвіті (Rosales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Розселення – розширення області ареалу

Розширення функцій – один із принципів функціональної еволюції організмів

Розщеплення у генетиці – поява у потомстві гібрида нащадків різного генотипу і фенотипу

Роїптелєйні (Rhoipteleaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку букоцвітих

Рокита (*Salix fragilis*) – рослина роду вербових

Рокитник (*Cytisus*) – рід рослин родини бобових

Ролл, Яків Володимирович (1887–1961) – гідробіолог, член-кореспондент НАН України (1939)

Роман карпатський (*Anthemis carpatica*) – вид судинних рослин родини айстрових, внесений до Червоної книги України (2009)

Романенко, Віктор Дмитрович (1930) – гідробіолог, академік НАН України (1988)

Романенко, Олександр Вікторович (1956) – еколог, член-кореспондент НАН України (2012)

Романові (Anthemideae) – триба квіткових рослин порядку айстроцвітих

Ромашка (*Matricaria*) – рід однорічних рослин родини айстрових

Ромбовижний мозок – відділ стовбурової частини головного мозку

Ромбові скати (*Raja*) – рід хрящових риб родини скатових

Ропуха зелена (*Bufo viridis*) – земноводна тварина родини ропухових, вид фауни України

Ропуха очеретяна (*Bufo calamita*) – вид земноводних ряду безхвостих земноводних родини ропух роду ропух, внесений до Червоної книги України

Ропуха сіра, ропуха звичайна (*Bufo bufo*) – земноводна тварина родини ропухових, вид фауни України

Ропухи (*Bufo*) – рід земноводних тварин родини ропухових

Ропухові (Bufonidae) – родина земноводних тварин ряду безхвостих амфібій

Роридулові (Roridulaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Росичка (*Drosera*) – рід комахоїдних рослин родини росичкових, два види якого внесені до Червоної книги України

Росичкові (Droseraceae) – родина квіткових рослин порядку росичкоцвітих

Росичкоцвіті (Droserales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Рослинна формація – група рослинних асоціацій, в яких є пануючий ярус

Рослинне угруповання – сукупність рослин від фітоценозу до групи випадкових особин

Рослинний покрив – сукупність фітоценозів певних територій або всієї планети

Рослинний світ, флора – сукупність видів рослин

Рослинні ресурси – всі рослинні організми, які використовуються або можуть бути використаними

Рослинність – рослинний покрив, сукупність фітоценозів Землі або окремих її регіонів

Росолисті (Drosophyllaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Росомаха (*Gulo gulo*) – хижий ссавець родини куницевих

Росс, Рональд (1857–1932) – паразитолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1902), Індія – Велика Британія

Ростральний – розташований ближче до переднього відділу тіла, роstrуму

Рострум – передоковий відділ черепу зі щелепами у хребетних

Ротанг (*Calamus*) – рід ліан родини пальмових

Ротань-головешка (*Perccottus glenii*) – риба родини головешкових, інвазований вид фауни України

Ротики, антиринум (*Antirrhinum*) – рід рослин родини подорожникових

Ротман, Джеймс (1950) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2013), США

Ротова порожнина – передній відділ травного тракту

Ротоногі – див. *Раки-богомолі*

Рочела водоростеподібна (*Roccella phycopsis*) – вид грибів родини рочелових, внесений до Червоної книги України

Роя англійська (*Roya anglica*) – вид водоростей родини мезотенієвих, внесений до Червоної книги України

Рубенчик, Лев Йосипович (1896–1988) – мікробіолог, член-кореспондент НАН України (1939)

Рубець – початковий відділ чотирикамерного шлунку жуйних тварин

Рубус (*Rubus*) – рід рослин родини розових

Рубчик – місце на насінині

Рудбекія (*Rudbeckia*) – рід рослин родини айстрових

Рудиментарні органи – рудименти, органи, недорозвинені чи спрощені в процесі еволюції

Рудольфі, Карл Асмунд (1771–1832) – біолог, зоолог, ботанік, основоположник гельмінтології, Швеція–Німеччина

Ружа – див. *Троянда*

Рука – верхня кінцівка людини та приматів

Рукокрилі (Chiroptera) – ряд плацентарних ссавців

Руконіжкові – див. *Айайєві*

Рульс, Карл Францевич (1814–1858) – біолог, фундатор екологічного напрямку у зоогеографії, Росія

Румія критмолиста (*Rumia crithmifolia*) – вид судинних рослин родини селезових, внесений до Червоної книги України

Рунець овечий, кровосиска овеча (*Melophagus ovinus*) – безкрила муха

Рупія (*Ruppia*) – рід водних рослин порядку частухоцвітих

Руппіїві, рупіїві (Ruppiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку частухоцвітих

Рупрехт, Франц Йозеф (1814–1870) – ботанік, систематик живої природи, Німеччина–Чехія–Росія

Русавскія долоненосна (*Rusavskia digitata*) – вид грибів родини телосхістових, внесений до Червоної книги України

Русак – див. *Засць сірий*

Рускус (*Ruscus*) – рід рослин родини лілійних, один з яких в Червоній книзі України

Рускусові (Ruscaceae) – родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Руслиця угорська (*Elatine hungarica*) – вид судинних рослин родини руслицевих, внесений до Червоної книги України

Руссеєві (Rousseaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Рута (*Ruta*) – рід рослин родини рутових

Рутвиця (*Thalictrum*) – рід судинних рослин родини жовтецевих, два види якого внесені до Червоної книги України

Рутин – природна сполука, флавоноїд

Руткові (Fumariaceae) – родина квіткових рослин порядку макоцвітих

Рутовик коріандрolistий (*Callianthemum coriandrifolium*) – вид судинних рослин родини жовтецевих, внесений до Червоної книги України

Рутові (Rutaceae) – родина квіткових рослин порядку рутоцвітих

Рутоцвіті (Rutales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Ручійка – див. *Пронурок*

Ручко, Гнат Омелянович (1886–1938) – мікробіолог, член-кореспондент НАН України (1934)

Рютімейер, Карл Людвіг (1825–1895) – біолог, зоолог, палеонтолог, один з основоположників архезоології, Німеччина – Швейцарія

Рябки (*Pterocles*) – рід птахів родини рябкових

Рябкові (Pteroclididae) – родина птахів ряду рябкоподібних

Рябкоподібні (Pteroclidiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Рябодзьобі крячки (*Thalasseus*) – рід птахів родини мартинових

Рябчик (*Fritillaria*) – рід трав'янистих рослин родини лілійних, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Ряд – таксономічна категорія тварин

Рядовка (*Tricholoma*) – рід грибів флори України, два види якого внесені до Червоної книги України

Ряпушки – два види риб родини сигових

Ряска (*Lemna*) – рід дрібних плаваючих рослин родини ароїдних

Ряскові (Lemnaceae) – родина квіткових рослин порядку ароїдноцвітих

Ряст (*Corydalis*) – рід зіллястих рослин родини руткових

Рястка (*Ornithogallium*) – рід рослин родини лілійних, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Сабаль (*Sabal*) – рід рослин родини пальмових

Сабеліди (Sabellidae) – родина багатощетинкових черв'яків

Савана – тип тропічного біому, для якого характерною є трав'яниста рослинність та рідко розташовані дерева і чагарники

Саванові ліси – ксерофільні сезонні тропічні ліси

Савка (*Oxyura leucocephala*) – вид птахів ряду гусеподібних родини качиних, внесений до Червоної книги України

Саврурові (Saururaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку перцевоцвітих

Савчук, Микола Панасович (1899–1976) – зоолог, член-кореспондент НАН України (1948)

Сагач, Вадим Федорович (1943) – фізіолог, член-кореспондент НАН України (1995)

Сагітальний – розташований спереду назад

Сагітоїди, стрілкоподібні (Sagittoidea) – клас безхребетних тварин типу шетинкощелепних

Сагові пальми – види пальм роду метроксилонів, з серцевини стовбура сагових пальм добувають крохмаль, з якого роблять особливу крупу

Саговникоподібні, саговниковидні, саговникові, цикадопсиди (Cycadopsida) – клас голонасінних рослин відділу вищих рослин

Саджа (*Syrhaptus paradoxus*) – вид птахів родини рябкових, вид фауни України

Садовий жасмин – див. *Чубушник*

Сажки, сажкові хвороби – ураження зернових певними видами грибів

Сазан – див. *Корон*

Сазерленд, Ерл (1915–1974) – фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1971), США

Сайга, сайгак (*Saiga tatarica*) – вид ссавців родини бикових (порожнисто-рогих), вид фауни України

Сайди (*Pollachius*) – рід риб родини тріскових

Сайки (*Boreogadus*) – рід риб родини тріскових

Саймірі (*Saimiri*) – рід мавп родини капуцинових

Сайра (*Cololabis saira*) – риба родини макрелешукових

Сайт рестрикції – коротка послідовність нуклеотидів в молекулі ДНК, яка розпізнає ферментом рестриктазою

Сайт у біології – місце розташування точкової мутації

Сакі (*Pithecia*) – рід мавп родини сакієвих

Сакієві (Pitheciidae) – одна з п'яти родин мавп Нового Світу

Саккуліна (*Sacculina*) – рід вусоногих раків, які паразитують на інших ракоподібних (крабах)

Сакові (Pitheciidae) – родина ссавців ряду приматів

Сакральний у біології – той, що відноситься до крижі, крижовий

Саксаул (*Haloxylon*) – рід рослин родини лободових

Саксаулова сойка (*Podoces panderi*) – птах родини воронових

Сакура (*Prunus serrulata*) – вид декоративних дерев родини розових

Салака, балтійський оселедець (*Clupea harengus membras*) – балтійський підвид оселедця атлантичного

Саламандра плямиста, саламандра вогняна (*Salamandra salamandra*) – вид земноводних ряду хвостатих земноводних родини саламандрових, внесений до Червоної книги України

Саламандрові (Salamandridae) – родина земноводних тварин ряду хвостатих амфібій

Салангани (*Collocalia*) – рід птахів родини серпокрильцевих

Салат – див. *Латук посівний*

Саліцилова кислота – органічна кислота, функціонує як рослинний гормон

Салстон, Джон Едвард (1942) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2002), Велика Британія

Салярії (*Salaria*) – рід риб родини собачкових

Сальвадоріві (Salvadoraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Сальвінієві (Salviniales) – порядок папоротеподібних рослин

Сальвінія плаваюча (*Salvinia natans*) – вид судинних рослин родини сальвінієвих, внесений до Червоної книги України

Сальмонели (*Salmonella*) – рід бактерій, які мають форму паличок

Сальник – ділянка очеревини, що опускається від шлунку вниз у вигляді мішка і має багато відкладень жиру

Сальні залози – прості альвеолярні залози, розташовані у ссавців в шкірі

Сальпи (Salpidae) – родина підтипу покривників

Сальтаторне проведення – стрибкоподібне проведення нервових імпульсів

Сальтації – раптові, стрибкоподібні перетворення організмів

Самобезплідність – нездатність рослини до самозапилення

Самозапилення – процес перенесення пилку з пиляка на приймочку квіткі тієї самої рослини.

Самозапіднення, автогамія, автоміксис – злиття чоловічої та жіночої статевих клітин, що належать одній особині

Самоплідність – самофертильність, автофертильність, здатність рослини до самозапилення

Саморегуляція, авторегуляція – властивість біологічних систем автоматично встановлювати і підтримувати на визначеному, відносно постійному рівні, ті чи інші біологічні показники

Самостерильність, автостерильність – неспроможність рослин і гермафродитних тварин до самозапліднення

Самофертильність – див. *Самоплідність*

Самуельсон, Бенгт Ингемар (1934) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1982), Швеція

Самшит (*Buxus*) – рід рослин родини самшитових

Самшитові (Вихасеae) – родина квіткових рослин порядку самшидоцвітих

Самшидоцвіті (Buxales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Санталове дерево, сандалове дерево, птерокарпус сандаловий (*Pterocarpus santalinus*) – вид рослин роду птерокарпусів родини бобових, яке має яскраво забарвлену неароматну деревину

Санталові, сандалові (Santalaceae) – родина квіткових рослин порядку сандалоцвітих

Санталоцвіті (Santalales) – порядок квіткових рослин

Сапіга-полохрум (*Polochrum repandum*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини сапігієвих ос, внесений до Червоної книги України

Сапіндові (Sapindaceae) – родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Сапіндоцвіті (Sapindales) – порядок квіткових рослин

Саподіла (*Manilkara zapota*) – плодове дерево родини сапотових

Сапоніни – природні глікозиди

Сапота (*Calocarpum sapota*) – плодове дерево родини сапотових

Сапотові (Sapotaceae) – родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Сапробіонти – організми, що живуть у водойм з достатньо великим вмістом органічних речовин

Сапробність – здатність водяних організмів жити у воді з певною кількістю органічної речовини.

Сапропель – відклади мертвих рослин та тварин на дні водойм

Сапротрофи – сапрофаги, гетеротрофні організми, які живляться мертвими тілами або екскрементами тварин

Сапрофаги – див. *Сапротрофи*

Сапрофіти – один з різновидів рослин-гетеротрофів, що живляться органічною речовиною ґрунту

Сапсан (*Falco peregrinus*) – вид птахів ряду соколоподібних родини соколиних, внесений до Червоної книги України

Сарана – декілька видів комах родини саранових

Саранові (*Acrididae*) – родина комах з ряду прямокрилих

Сараценія (*Sarracenia*) – рід хижих рослин родини сараценієвих

Сарг, морський карась великий (*Diplodus sargus*) – риба родини спарових, вид фауни України

Сарган звичайний (*Belone belone*) – риба родини сарганових, вид фауни

Сарганові (*Belonidae*) – родина риб ряду сарганоподібних

Сарганоподібні (*Beloniformes*) – ряд риб класу променеперих

Саргасум (*Sargassum*) – рід морських бурих водоростей родини саргасових

Сардина (*Sardina pilchardus*) – риба родини оселедцевих, вид фауни України

Сардинели, сардинки (*Sardinella*) – рід риб родини оселедцевих

Сардинки – див. *Сардинели*

Саркобатові (*Sarcobataceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Саркодові, різоподи або корененіжки (*Sarcodina*) – клас (за іншою системою підтип) найпростіших

Саркодон (*Sarcodon*) – рід грибів флори України

Саркозухи – див. Крокодили гігантські

Сарколема – клітинна мембрана м'язового волокна або клітини

Сарколенові (*Sarcolaenaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Саркомер – основна одиниця міофібрил поперечно-посмугованих м'язів

Саркоплазма – міоплазма, цитоплазма м'язових клітин

Саркосома куляста (*Sarcosoma globosum*) – вид грибів родини саркосомових, внесений до Червоної книги України

Саркоспоридії (*Sarcocystis*) – рід найпростіших підкласу кокцидій

Саркофагіди, сірі м'ясні мухи (*Sarcophagidae*) – родина комах ряду двокрилих

Сарна – див. *Козуля європейська*

Сарнобики, орикси (*Oryx*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Сарпи (*Sarpa*) – рід риб родини спарових

Сарраценієві, сараценієві (Sarraceniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересовцвітих

Сарцини – бактерії кулеподібної форми (кокки), що утворюють кубічні пакетоподібні скупчення

Сатир евксинський (*Pseudochazara euxina*) – вид комах ряду лускокрилих родини сатирів, внесений до Червоної книги України

Сатир залізний (*Hipparchia statilinus*) – вид комах ряду лускокрилих родини сатирів, внесений до Червоної книги України

Сатирові, сатири (Satyridae) – родина денних метеликів

Сатурнієві – див. Павиноочкові

Сатурнії (*Saturnia*) – рід комах ряду лускокрилих, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Сафлор (*Carthamus*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Сафлорна муха (*Acanthiophilus helianthi*) – комаха родини мух-пестрокрилок або мух-осетниць; шкідник

Сахариди – прості вуглеводи (різноманітні цукрі і прості полісахариди крохмаль, целюлоза, глікоген).

Сахароза – дисахарид з групи олігосахаридів

Сахароміцети (*Saccharomyces*) – рід дріжджів з класу аскоміцетів

Сахельантроп (*Sahelanthropus tchadensis*) – викопний вид гомінідів, представники якого існували 6-7 млн років тому, вважається найпізнішим спільним предком шимпанзе та людини

Сашник іржавий (*Schoenus ferrugineus*) – вид судинних рослин родини осокових, внесений до Червоної книги України

Свайники, стронгіліди (Ankylostomatidae, Strongylida) – загальна назва деяких паразитичних нематод

Свербига (*Bunias*) – рід рослин родини капустяних

Свердлила (Lymexylidae) – родина комах ряду жуків

Свердлярчі губки (Clionidae) – родина ряду чотирипроменевих губок

Сверція багаторічна, бешишниця багаторічна (*Swertia perennis*) – вид судинних рослин родини тирличевих, внесений до Червоної книги України

Свидина (*Swida*) – рід дерев або кущів родини деренуватих

Свині, кабани (*Sus*) – рід ссавців родини свинячих

Свинкові, кавієві (Caviidae) родина ссавців ряду гризунів

Свинолапові (Chaeropodidae) – родина ссавців ряду бандикутоподібних

Свинорій (*Synodon*) – рід рослин родини злакових

Свинуха, свинушка (*Paxillus*) – рід грибів ряду агарикових, рід флори України, один з яких, внесений до Червоної книги України

Свиня дика – див. *Кабан дикий*

Свинячі, кабанячі (Suidae) – родина нежуйних парнокопитних

Свириденко, Павло Олексійович (1897–1971) – зоолог, академік НАН України (1948)

Свиштуля татарська (*Conioselinum vaginatum*) – вид судинних рослин родини селерових, внесений до Червоної книги України

Свиштунові (Leptodactylidae) – родина амфібій

Свищ (*Anas penelope*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Свіренко, Дмитро Онисифорович (1888–1944), член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: гідробіологія

Світлі горбані, умбріни (*Umbrina*) – рід риб родини горбаневих

Світляки (*Lampirus*) – рід комах ряду жуків

Священний ібіс (*Threskiornis aethiopicus*) – птах родини ібісових

Севастопольська біологічна станція ім. Ковалевського – установа Відділення загальної біології НАН України

Севастопольський дельфінарій – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа

Северцов, Микола Олексійович (1827–1885) – біолог, зоолог, зоогеограф, орнітолог, ботанік, етнограф, геолог

Северцов, Олексій Миколайович (1866–1936) – біолог, морфолог, академік НАН України, за спеціальністю: зоологія

Севрюга звичайна (*Acipenser stellatus*) – вид променеперих риб ряду осетроподібних родини осетрових, внесений до Червоної книги України

Сегментація – 1) члениста будова тіла деяких тварин або органів; 2) поділ яйця під час розвитку зародку; 3) ділення будь-чого складного на окремі частини

Сегментина вилискуюча (*Segmentina nitida*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Сегнозаври (*Segnosaurus*) – рід вимерлих плазунів

Сезам – див. *Кунжут*

Сейба (*Ceiba*) – рід великих тропічних дерев родини мальвових

Сейвал (*Balaenoptera borealis*) – кит родини полосатиків підряду вусатих китів

Сеймурії (*Seymouria*) – рід ранньпермських тетрапод, які поєднали в собі риси як земноводних, так і рептилій

Сейрофора, ксантоанаптіхія (*Seiophora*) – рід грибів родини телосхістових, два види якого внесені до Червоної книги України

Сейсмонастія – швидкий рух органу рослини від механічного впливу

Сейсоніди (*Seisonidea*) – клас безхребетних тварин типу колововерток

Секвенування – встановлення послідовностей нуклеотида пар або амінокислот в молекулах нуклеїнових кислот та білків

Секвойя (*Sequoia sempervirens*) – єдиний живий вид деревних рослин з монотипового роду секвой родини кипарисових

Секвоядендрон, мамонтове дерево, вілінгтонія (*Sequoiadendron giganteum*) – єдиний вид роду секвоядендронів родини кіпарисових

Секрет, берш (*Sander volgensis*) – риба родини окуневих, вид фауни України

Секретар (*Sagittarius serpentarius*) – птах ряду соколоподібних (*Accipitri-formes*) – єдиний вид власної родини

Секрети – речовини, що виробляються різноманітними залозами

Секретин – пептидний гормон особливих клітин тонкого кишечника

Секреція у біології – виділення хімічних сполук (секретів) з клітини

Секуринога (*Securinega*) – рід квіткових рослин родини молочайних

Секція у біології – надвидова таксономічна категорія в ботанічній номенклатурі

Селлагіnellа, плаунок (*Selaginella*) – єдиний рід рослин родини селлагіnellових

Селанія сизувата (*Saelania glaucescens*) – вид мохоподібних родини дитрихових, внесений до Червоної книги України

Селевінія (*Selevinia betpakdalaensis*) – ссавець ряду гризунів, єдиний вид роду селевіній

Селезінка – орган лімфоїдного кровотворення та імунного захисту

Селекція – галузь біології, яка вивчає методи створення сортів, гібридів рослин та порід тварин, штамів мікроорганізмів з потрібними людині якостями.

Селера (*Apium graveolens*) – городня пряна рослина родини селерових

Селерові, зонтичні (Ariaceae) – родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Селероцвіті, аралієцвіті (Ariales, Araliales) – порядок квіткових рослин

Селитрянкові (Nitrariaceae) – родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Селітрянка Шобера (*Nitraria schoberi*) – вид судинних рослин родини селітрянкових, внесений до Червоної книги України

Селяви, шемаї (*Alburnoides*) – рід риб родини коропових

Сельва – тропічні ліси Південної Америки

Сенна, касія (*Cassia acutifolia*) – рослина родини бобових

Сенсибілізація у фізіології – біологічний процес, унаслідок якого підвищується чутливість організму щодо повторної дії на нього чужорідних речовин

Сенсили – чутливі утворення безхребетних

Сенсорні органи – високоспеціалізовані органи тварин для сприйняття різних подразників

Сент-Дьйорді, Альберт (1893–1986) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1937), Угорщина – США

Сепіоліди (Sepiolida) – ряд головоногих молюсків

Септи – перетинки в клітинах грибів, а також в тілах рослинних і тваринних організмах

Септорія (*Septoria*) – рід грибів-паразитів рослин

Сераделла (*Ornithopus*) – рід рослин родини бобових

Серау – див. *Сероу*

Сервал (*Leptailurus serval*) – хижий ссавець родини котячих

Середземноморські тонкопалі гекони, тонкопалі гекони (*Mediodactylus*; *Cryptopodion*) – рід плазунів родини геконових

Середнє вухо – частина вуха, що складається з ряду сполучених між собою повітроносних

Середні тритони (*Mesotriton*) – рід земноводних родини саламандрових

Середній мозок – відділ стовбуру головного мозку

Середовище – всі живі та неживі об'єкти, що природно існують на Землі або в деякій її частині

Середовище живильне – розчин для вирощування ізольованих клітин, тканин, органів у культурі *in vitro* (в штучних умовах)

Середоплодень – внутрішня частина оплодня у рослин

Середостіння – простір між лівим і правим плевральними мішками

Серезжа – тип суцвіття у рослин

Серицин, шовковий клей – білок натурального шовку

Серін – амінокислота, входить до складу білків

Серія – надвидова таксономічна категорія в ботаніці

Серна, скельна коза (*Rupicapra rupicapra*) – вид ссавців родини свинячих, вид фауни України

Серозна оболонка – сполучно-тканинна мембрана, вистилає порожнини тіла людини і тварин

Серологія – галузь біології, яка вивчає властивості сироватки крові та їхні зміни під час захворювань

Серотонін – гормон, медіатор нервової системи

Сероу, козоріг, козеріг, серау (*Capricornis*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Серпій, клязея (*Klasea*) – рід судинних рослин родини айстрових, два види якого внесені до Червоної книги України

Серпоклюв (*Ibidorhyncha struthersii*) – вид птахів підряду куликів ряду сивкоподібних

Серпокрилки (Drepanidae) – родина невеликих метеликів, схожих на п'ядунів

Серпокрильцеподібні (Arodiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Серпокрильці (*Apus*) – рід птахів родини серпокрильцеві, два види якого внесені до Червоної книги України

Серпула, хатній гриб (*Serpula*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Серпулиди (Serpulidae) – родина сидячих багатощетинкових кільчастих червів

Серуліна зубчаста (*Serrulina serrulata*) – вид червевоногих ряду легеневих, внесений до Червоної книги України

Серце – центральний орган кровоносної системи

Серцевидки (Cardiidae) – родина двостулкових молюсків

Серцевина – внутрішня частина стебла, стовбура або кореня рослин

Серцевинні промені – одно- або багаторядні шари паренхімних клітин, що пересікають деревину і луб стебел і коріння дводольних рослин

Сесбанія (*Sesbania*) – рід рослин родини бобових

Сеслерія голуба (*Sesleria caerulea*) – вид судинних рослин родини тонконогових, внесений до Червоної книги України

Сецернетії (Secernentea) – клас безхребетних тварин типу круглих черв'яків

Сеча – продукт життєдіяльності хребетних тварин, що виділяється нирками

Сечеллантрові (Setchellanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Сечівник, уретра – орган видільної системи

Сечовиділення – процес виділення сечі

Сечовидільна система – сукупність органів, які виводять з організму надлишок води.

Сечовий міхур – непарний порожнистий м'язовий орган видільної системи

Сечовина, карбамід, продукт білкового обміну

Сечоводи – трубчасті протоки, по яких виводиться сеча

Сечостатева система – пов'язані між собою органи статевої та видільної системи

Сечоутворення – утворення сечі в нирках

Серков, Пилип Миколайович (1908–2011) – фізіолог, педагог, академік НАН України (1979)

Сибірний, Андрій Андрійович (1948) – біолог, академік НАН України (2012)

Сибірський козел (*Capra sibirica*) – вид парнокопитних

Сивки (*Pluvialis*) – рід птахів родини сивкових

Сивкові (Charadriidae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Сивкоподібні (Charadriiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Сиворакша (*Coracias garrulus*) – вид птахів ряду ракшеподібних родини сиворакшевих, внесений до Червоної книги України

Сиворакшеві (Coraciidae) – родина птахів ряду ракшеподібних

Сивуч, північний морський лев (*Eumetopias jubatus*) – вид морських ссавців, найбільший представник родини вухатих тюленів

Сивучеві (Otariidae) – родина ссавців ряду хижих

Сигі (*Coregonus*) – рід промислових риб родини лососевих

Сигілярієві (Sigillariaceae) – родина викопних плауноподібних рослин порядку лепідодендронових

Сигнальні системи – системи нервових процесів, тимчасових зв'язків і реакцій, що формуються в головному мозку в результаті впливу зовнішніх і

внутрішніх подразнень і забезпечують пристосування організму до навколишнього середовища

Сигові (Coregonidae) – родина лососеподібних риб

Сида (*Sida*) – рід трав'янистих рослин родини мальвових

Сидячооки (Basommatophora) – підряд легеневих молюсків класу червононогих

Сидячочереві (Symphyta) – підряд комах ряду перетинчастокрилих

Сизигіnum ароматний – див. *Гвоздичне дерево*

Сизий голуб (*Columba livia*) – вид птахів родини голубиних

Силурійський період, силур, силурійська система – геологічний період, третій період палеозоя, після ордовіка, перед девонам

Симарубові (Simaroubaceae) – родина квіткових рослин порядку рутоцвітих

Симбіогенез – гіпотеза про походження деяких внутрішньоклітинних структур еукаріотів в результаті серії симбіозів прокариотів

Симбіоз – тісне співіснування різних біологічних видів

Симбіонт – учасник симбіозу

Симбіотопія – співіснування різних видів в одному біотопі

Симетризація – виникнення білатеральної симетрії в ембріогенезі радіально симетричних зародків

Симетрія у біології – закономірна просторова організація організму відносно однієї або декількох осей симетрії

Симіаси (*Simias*) – рід приматів родини мавпових

Симмондсієві (Simmondsiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Симпатична нервова система – частина автономної нервової системи разом з парасимпатичною і ентеральною нервовою системою

Симпатричне (екологічне) видоутворення – еволюційна ситуація коли фактором ізоляція є дифереціація по різним екологічним нішам

Симпатрія – спільне існування на одній території видів одного роду

Симпекма Брауера (*Symplecta braueri*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Симпласт – 1) (у тварин) будова тканини без поділу на окремі клітини; 2) (у рослин) єдина система протопластів, з'єднаних плазмодесмами

Симпловкові (Simplocaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Симподій – осьовий орган рослин

Симфізи – перехідні з'єднання між кістками скелету

Симфіли (Symphyla) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Синантроп (*Sinanthropus pekinensis*, *Homo erectus pekinensis*) – викопна людина, яка існувала близько 600-400 тис. років тому у Східній Азії

Синантропні організми – тварини, рослини і мікроорганізми, різною мірою пов'язані з людиною і пристосувалися до умов, створених або видозмінених людиною

Синапс – анатомічний контакт між двома нейронами

Синапсис – кон'югація хромосом

Сингамія – див. *Запліднення*

Сингіль (*Liza aurata*) – риба родини кефалевих, вид фауни України

Синекологія – галузь екології, яка вивчає взаємовідносини організмів різних видів

Синергіди – особливі клітини зародкового мішка

Синець звичайний (*Ballerus ballerus*) – риба родини коропових, вид фауни України

Синець-білоочка (*Ballerus sapa*) - риба родини коропових, вид фауни України

Синицеві (Paridae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Синиці (*Parus*) – рід співочих птахів родини синицевих

Синиця вусата (*Panurus biarmicus*) – вид птахів родини сугорових, вид фауни України

Синиця довгохвоста (*Aegithalos caudatus*) – вид птахів родини довгохвостих синиць, вид фауни України

Синкарпні плоди – дво- чи багатогніздові ценокарпні плоди

Синовіальна рідина – рідина, що міститься в суглобовій сумці

Синтетична теорія еволюції – сучасний дарвінізм

Синузія – частина фітоценозу

Синус в анатомії – пазуха, заглиблення, розширення, довгий замкнутий канал

Синцитій – тип будови деяких тваринних тканини

Синюха (*Polemonium*) – рід рослин родини синюхових

Синюхові (Polemoniaceae) – родина квіткових рослин порядку синюхоцвітих

Синюхоцвіті (Polemoniales) – порядок квіткових рослин

Синявцеві, голуб'янкові (Lycaenidae або Cupidinidae) – родина денних метеликів

Синявці (Lycaenidae) – родина денних метеликів, п'ять видів якої внесені до Червоної книги України а один – до Європейського Червоного списку

Синяк (*Echium*) – рід рослин родини шорстколистих

Синьга (*Melanitta nigra*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Синьки (*Melanitta*) – рід птахів родини качиних

Синьохвісти (*Tarsiger*) – рід птахів родини мухоловкових

Синьошийка (*Luscinia svecica*) – вид птахів родини мухоловкових, вид фауни України

Сип білоголовий (*Gyps fulvus*) – вид птахів ряду соколоподібних родини яструбових, внесений до Червоної книги України

Сипункуліди (Sipunculida) – тип первинноротих тварин

Сипуха (*Tyto alba*) – вид птахів ряду совоподібних родини сипухових, внесений до Червоної книги України

Сирени (*Siren*) – рід водяних земноводних родини сиренових

Сирени, морські корови (Sirenia) – ряд плацентарних ссавців

Сироватка крові – плазма крові, з якої видалено фактори зсідання

Сироїжка (*Russula*) – рід шапинкових грибів порядку агарікальних

Сисні інфузорії (Suctoria) – підклас інфузорій

Система біологічна – сукупність функціонально пов'язаних елементів і процесів, об'єднаних в ціле

Система органічного світу – упорядкована система органічного світу

Систематика – галузь біології, наука, яка вивчає та створює класифікацію живих істот

Системна біологія – міждисциплінарна система знань, яка вивчає складні взаємодії в живих системах

Систола – один зі станів серцевого м'язу при серцебитті

Ситник (*Juncus*) – рід квіткових рослин родини ситникових, три види якого внесені до Червоної книги України

Ситник, Костянтин Меркурійович (1926) – ботанік, фізіолог рослин, академік НАН України (1973)

Ситникові (Juncaceae) – родина квіткових рослин порядку ситникоцвітих

Ситникоцвіті (Juncales) – порядок квіткових рослин

Ситняг (*Eleocharis*) – рід рослин родини осокових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Ситоподібні трубки – основні клітини флоєми

Ситостерин – найпоширеніший стерин рослин

Сифон у біології – орган двостулкових моллюсків

Сифонові водорості (Siphonophyceae) – клас зелених водоростей

Сифонокладус маленький (*Siphonocladus pusillus*) – вид водоростей родини сифонокладових, внесений до Червоної книги України

Сифонофори (Siphonophora) – підклас гідрозоїв

Сич волохатий (*Aegolius funereus*) – вид птахів ряду совоподібних родини совиних, внесений до Червоної книги України

Сич хатній (*Athene noctua*) – вид птахів родини совиних, вид фауни України

Сичик-горобець (*Glaucidium passerinum*) – вид птахів ряду совоподібних родини совиних, внесений до Червоної книги України

Сичі (*Athene*) – рід птахів родини совиних

Сичуг – частина шлунку жуйних, так званий залозистий шлунок

Сіалові кислоти – речовини, що знаходяться у всіх тканинах і рідинах тваринного організму

Сіаманги (*Symphalangus syndactylus*) – вид приматів родини гібонових

Сіблінги – див. *Сибси*

Сібси, сіблінги – потомство одних батьків

Сіванітек (*Sivapithecus*) – викопна людиноподібна мавпа

Сігілярії – назва родини (Sigillariaceae) або порядку (Sigillariales) викопних деревовидних плауноподібних рослин

Сіда (*Sida*) – рід рослин родини мальвових

Сідоров, Володимир Анатолійович (1952), член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія рослин

Сізігіум (*Syzigium*) – рід рослин родини миртових

Сільські ластівки (*Hirundo*) – рід птахів родини ластівкових

Сім'я – див. *Сперма*

Сім'явивідна протока – парний порожнистий орган у самців (переважно у представників хребетних), що є продовженням придатку яєчка

Сім'ядолі – перші листки рослин, які закладені ще в насінні

Сім'яна рідина – рідка частина сперми

Сім'яники – чоловічі статеві залози

Сім'яні пухирці – залозисті розширення кінцевого відділу сім'япроводу

Сім'янка – тип плоду рослин

Сім'яприймач – додатковий орган жіночої статевої системи у деяких тварин

Сім'япровід – парний орган у самців ссавців

Сінаптозаври (Synptosauria) – підклас вимерлих водних плазунів

Сінг, Річард Лоренс Міллінгтон (1914–1994) – біохімік, Нобелівська премія з хімії (1952), Велика Британія

Сінгами (*Syngamus*) – рід нематод ряду стронглід

Сінкаріон – 1) ядро зиготи; 2) пара ядер, яка виникає в гіфах грибів

Сінна паличка (*Bacillus subtilis*) – грам-позитивна аеробна ґрунтова бактерія, як і всі представники роду, утворює ендоспори

Сінниця (*Coenonympha*) – рід комах ряду лускокрилих родини сатирів, два види якого внесені до Червоної книги України

Сіноїди (Psocoptera) – ряд комах типу членистоногих

Сіноставки (Ochotonidae) – родина ссавців

Сіноставці – див. *Пищухи*

Сінура (*Synura*) – рід колоніальних золотистих водоростей

Сінусо-передсердний вузол – особлива ділянка правого передсердя

Сінхітриум (*Synchytrium*) – рід грибів класу хітридіоміцетів

Сінь, Юань Лю (1927) – біолог, іноземний член НАН України (1992) за спеціальністю: молекулярна біологія

Сіобла бальзамінова (*Siobla sturmi*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини справжніх пильщиків, внесений до Червоної книги України

Сіпарунові (Siparunaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лавроцвітих

Сіра речовина – частина центральної нервової системи, яка складається переважно з нервових клітин

Сірий дельфін (*Grampus griseus*) – вид ссавців родини дельфінових

Сірий кит (*Eschrichtius robustus*) – морський ссавець підряду вусатих китів

Сірий коконопряд виїмчастий (*Phyllodesma ilicifolia*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Сірий тюлень, довгомордий тюлень (*Halichoerus grypus*) – вид справжніх тюленів

Сірий хом'ячок (*Cricetulus migratorius*) – вид ссавців ряду гризунів родини хом'якових, внесений до Червоної книги України

Сірі Вовчки (*Glis*) – рід ссавців родини вовчкових

Сірі полівки, сірі нориці (*Microtus*) – рід ссавців родини полічкових

Сірі тригли (*Eutrigla*) – рід риб родини триглових

Сірі хом'ячки (*Cricetulus*) – рід ссавців родини хом'якових

Сітка у біології – другий відділ шлунку жуйних

Сітківка – внутрішня світлочутлива оболонка ока хребетних і деяких молюсків, що містить фоторецептори

Сітчастий утвір – див. *Ретикулярна формація*

Сітчастокрилі (Neuroptera) – ряд комах типу членистоногих

Скабіоза (*Scabiosa*) – рід рослин родини черсакових

Скалярії (*Pterophyllum*) – рід риб родини цихлідових

Скам'янілості – скам'янілі залишки вимерлих тварин чи рослин

Скапанія (*Scapania*) – рід мохоподібних родини скапанієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Скарабей (*Scarabaeus*) – рід жуків родини пластинчатовусих

Скарабей священний (*Scarabaeus sacer*) – вид комах ряду твердокрилих родини стафілінідів, внесений до Червоної книги України

Скати (Batoidea) – один з двох надрядів пластинчатозябрових хрящових риб

Скати-метелики, гімнури (*Gymnura*) – рід хрящових риб родини скатометеликових

Скатові (Rajidae) – родина хрящових риб ряду скатоподібних

Скатометеликові (Gymnuridae) – родина хрящових риб ряду орлякоподібних

Скатоподібні (Rajiformes) – ряд скатів класу хрящових риб

Сквамарина (*Squamarina*) – рід грибів родини стереокаулонових, три види якого внесені до Червоної книги України

Скелезубоподібні (Tetraodontiformes) – ряд риб класу променеперих

Скелет – сукупність твердих тканин у тваринному організмі, що формує опору тіла

Скеляри (*Monticola*) – рід птахів родини мухоловкових, два види якого внесені до Червоної книги України

Скельна ластівка (*Ptyonoprogne rupestris*) – вид птахів родини ластівкових, вид фауни України

Скелльні ящірки (*Darevskia*) – рід тварин родини справжніх ящірок

Скерета Жакена (*Crepis jacquini*) – вид судинних рослин родини айстрових, внесений до Червоної книги України

Скипидар – складна суміш вуглеводнів, що виділяють з хвойних рослин

Складчастогуби (*Tadarida*) – рід ссавців родини бульдогових

Складчастокрилі оси (*Vespoidea*) – надродина ос

Склера – щільна сполучнотканинна оболонка ока

Склерейди – структурні елементи механічної тканини рослин

Склеренхіма – механічна тканина рослин

Склерифікація – потовщення клітинних оболонок рослин

Склеродерма зірчаста (*Scleroderma geaster*) – вид грибів родини склеродермових, внесений до Червоної книги України

Склероїди, кам'яністі клітини – вид тканини в рослинному організмі

Склеротинія (*Sclerotinia*) – рід сумчастих грибів групи діскоміцети

Склеротом – зачаток скелету

Склерофіти – посухостійкі рослини

Склисте тіло – прозора желеподібна речовина, що заповнює простір очного яблука

Скляниці (*Sesiidae*) – родина комах ряду лускокрилих

Скок, Володимир Іванович (1932–2003) – фізіолог, академік НАН України (1979)

Скок, Марина Володимирівна – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біологія рецепторів

Сколециди, нижчі черви (*Scolecida*) – підклас первинноротих безцеломних червів

Сколівські Бескиди – національний природний парк, Львівська область

Сколії (*Scolia*) – рід перетинчастокрилих комах родини сколієвих ос, два види якого внесені до Червоної книги України

Сколопендрові (*Scolopendromorpha*, *Scolopendrida*) – ряд хижих багатоніжок з класу губоногі

Скопа (*Pandion haliaetus*) – вид птахів ряду соколоподібних родини скопиних, внесений до Червоної книги України

Скопині (*Pandionidae*) – родина птахів ряду соколоподібних

Скополія (*Scopolia*) – рід рослин родини пасльонових

Скоротлива вакуоля, мембранний органод деяких найпростіших, який викидає продукти метаболізму

Скорпени, морські йоржи (*Scorpaena*) – рід риб родини скорпенових

Скорпенові (Scorpaenidae) – родина риб ряду скорпеноподібних

Скорпеноподібні (Scorpaeniformes) – ряд риб класу променеперих

Скорпідій скорпіоноподібний (*Scorpidium scorpioides*) – вид мохоподібних родини каліергонових, внесений до Червоної книги України

Скорпіон кримський (*Euscorpius tauricus*) – вид ракоподібних ряду скорпіонів, внесений до Червоної книги України

Скорпіони (Scorpiones) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Скорпіонові мухи (Mecoptera) – ряд комах типу членистоногих

Скосари – роди жуків родини довгоносиків

Скостеніння, осифікація – формування кісткової тканини

Скреб, скраб – густі зарослі вічнозелених чагарників

Скреблянки, акантоцефали, колючеголові (anthoccephala) – тип первинно-порожнинних паразитичних тварин

Скринінг – відбір, сортування як правило на популяційному рівні

Скрипаль, Іван Гаврилович (1939) – біолог, член-кореспондент НАН України (1992)

Скрипуни (*Saperda*) – рід жуків родини вусачів

Скрученик (*Spiranthes*) – рід судинних рослин родини зозулинцевих, два види якого внесені до Червоної книги України

Скрябін, Георгій Костянтинович (1917–1989) – біолог, мікробіолог, біохімік, академік АН СРСР (1979)

Скрябін, Костянтин Іванович (1878–1972) – біолог, один з засновників гельмінтології

Скумбрієві (Scombridae) – родина риб ряду окунеподібних

Скумбрієві тунці (*Auxis*) – рід риб родини скумбрієвих

Скумбрії, макрелі (*Scomber*) – рід морських риб родини скумбрієвих

Скумпія, райдерево (*Cotinus coggygria*) – рослина родини сумахових

Скунси, смугасті скунси (*Mephitis*) – рід ссавців родини скунсові ряду хижі

Скунсові (Mephitidae) – родина ссавців ряду хижих

Скутигер (*Scutigera*) – рід грибів флори України

Славки – див. *Кропив'янки*

Сладенієві (Sladeniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересовітих

Сланкі рослини – рослини з горизонтальними приземними пагонами, що можуть укорінюватися

Слань, талом – вегетативне тіло багатоклітинних водоростей, грибів, лишайників, печіночникових та антоцеротовидних, що не має вегетативних органів

Слива (*Prunus*) – рід плодових рослин родини розових

Слижі, барбатула (*Barbatula*) – рід риб родини баліторових

Слиз – в'язка рідина, яка складається переважно з глікозаміногліканів

Слизова оболонка – внутрішня оболонка порожнистих органів, яка контактує з зовнішнім середовищем

Слизовики (Мухомусота) – поліфілетична група найпростіших.

Слизові бактерії – див. *Міксобактерії*

Слимак великий строкатий (*Helix lucorum*) – вид черевоногих молюсків ряду легеневих, внесений до Червоної книги України

Слимак виноградний (*Helix pomatia*) – вид молюсків фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Слимаки – збірна група наземних молюсків

Слимакоїд кримський, турун кримський (*Carabus scabrosus tauricus* або *Procerus scabrosus tauricus*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-турунів, внесений до Червоної книги України

Слина – змішаний секрет усіх слинних залоз

Слинні залози – травні залози, що відкриваються у ротову порожнину і секретують слину

Слиновиділення – процес виділення слини

Слиноутворення – процес утворення слини

Слізна залоза – сукупність секреторних клітин ссавців, яка виробляє сльози

Сліпа кишка – придаток у місці переходу тонких кишок в товсті у хребтних тварин

Сліпа пляма – місце виходу зорового нерву із сітківки

Сліпаки – група ссавців родини сліпакових, під якою розуміється іноді один (*Spalax*) – а іноді два роди (*Spalax*) і (*Nannospalax*); п'ять видів цієї групи внесені до Червоної книги України

Сліпакові (Spalacidae) – родина ссавців ряду гризунів

Сліпачок звичайний, сліпушок звичайний, сліпунець звичайний (*Ellobius talpinus*) – вид ссавців ряду гризунів родини хом'якових, внесений до Червоної книги України

Сліпняки (Miridae) – родина клопів

Сліпуни (Typhlopidae) – родина плазунів підряду змій

Слони, слонови (Elephantidae) – родина ссавців ряду хоботних

Слонова черепаха (*Chelonoidis elephantopus*) – вид сухоподільних черепах

Слонові стрибунчики, слонячі стрибунчики, слонові землерийки, стрибунцеві (Macroscolididae) – родина ссавців, яку виділяють в окремий ряд стрибунцеподібних

Слуква – див. *Вальдшнеп*

Слух – здатність організмів сприймати коливання певного діапазону органами слуху

Слухова система – див. *Слуховий аналізатор*

Слухова труба – див. *Євстахієва труба*

Слуховий аналізатор – слухова система, орган чуття, сукупність механічних, рецепторних та нервових структур, здатних сприймати звукові хвилі

Слуховий нерв – VIII пара черепно-мозкових нервів, чутливий нерв

Слухові кісточки (молоточок, ковадло, стремінце) – ланцюг, що поєднує барабанну перетинку і внутрішнє вухо

Сльози – секрет слізних залоз, який змачує око

Сльозовиділення – процес виділення сльози

Смак – здатність відчувати різні види їжі

Смакова брунька – смакова чашечка, структура, розташована на поверхні язика

Смакова система – див. *Смаковий аналізатор*

Смаковий аналізатор – орган смаку, аналізатор зовнішнього середовища, що відповідає за дегустаційну функцію в організмі, сприймаючи збудження від хеморецепторів

Смакові бруньки, смакові чашечки – структури, розташовані на поверхні язика

Смаку орган – див. *Смаковий аналізатор*

Смарида (*Spicara*) – рід риб родини смаридових

Смаридові, центракантові (Centracanthidae) – родина риб ряду окунеподібних

Смерека – див. *Ялина*

Смеречник (*Pinicola nucleator*) – вид птахів родини в'юркових, вид фауни України

Смертність – інтенсивність загибелі особин в популяції

Смерть – завершення життєдіяльності організму як відокремленої цілісної системи

Смикавець (*Cyperus*) – рід рослин родини осокових

Смикавцеві, комишеві (Cyperoideae, або Scirpoideae) – підродина квіткових рослин порядку імбироцвітих

Смілак (*Smilax*) – рід рослин родини смілакових

Смілакові (Smilacaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Смілка (*Silene*) – рід рослин родини гвоздичних, шість видів якого внесені до Червоної книги України

Смірнов, Валерій Веніамінович (1937–2002) – академік НАН України, за спеціальністю: вірусологія і мікробіологія

Смірновіела редукована (*Sergiosmirnovia reducta*) – вид ракоподібних ряду циклопів, внесений до Червоної книги України

Смітс, Олівер (1925) – генетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2007), США

Смоква – див. *Інжир*

Смоківниця (*Ficus*) – рід рослин родини тутових

Смоли у біології – природні продукти життєдіяльності смолоносних рослин

Смолосім'яникові (Pittosporaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Смоляні ходи, смоляні канали – довгі трубчасті міжклітинні порожнини у рослин, заповнені смолою

Смолянка (*Viscaria*, *Lychnis*) – рід рослин родини гвоздикових

Смородина (*Ribes*) – рід рослин родини агрусових

Смородина червона – див. *Порічки*

Смородинні (Grossulariaceae) – родина квіткових рослин порядку ломикоменевоцвітих

Смугастий окунь (*Morone saxatilis*) – риба родини моронових, вид фауни України

Смугасти тюлень (*Histiophoca*) – рід ссавців родини тюленевих

Смугастикові (Balaenopteridae) – родина ссавців ряду китоподібних

Смугасті ласки, африканські ласки (*Poecilogle*) – рід хижих ссавців родини куницевих

Смугач – див. *Фінвал*

Снелл, Джордж Дейвіс (1903–1996) – генетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1980), США

Снігова коза (*Oreamnos americanus*) – ссавець родини бикових (порожнисторогих)

Сніговий баран (*Ovis nivicola*) – вид ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Сніговий барс (*Uncia uncia*) – ссавець родини котячих

Снігові в'юрки (*Montifringilla*) – рід птахів родини горобцевих

Снігові полівки, снігові нориці (*Chionomys*) – рід ссавців родини полівкових

Снігур (*Pyrrhula pyrrhula*) – вид птахів родини в'юркових, вид фауни України

Сновидіння – особливий період, стан сну, коли людина сприймає певні суб'єктивні образи, що виникають в її свідомості

Собака домашній (*Canis familiaris*) – одомашнений ссавець родини собачих

Собаки (*Canis*) – рід ссавців родини собачих

Собачий зуб – див. *Кандик*

Собачі (Canidae) – родина ссавців ряду хижих

Собачки (*Blennius*) – рід риб родини собачкових

Собачки-сфінкси (*Aidablennius*) – рід риб родини собачкових

Собачкові (Blenniidae) – родина риб ряду окунеподібних

Соболевськія сибірська (*Sobolewskia sibirica*) – вид судинних рослин родини капустяних, внесений до Червоної книги України

Соболь (*Martes zibellina*) – вид ссавців роду куниць родини куницевих

Сова – збірне поняття для всіх середніх за розмірами птахів ряду совоподібних

Сова болотяна (*Asio flammeus*) – вид птахів ряду совоподібних родини совиних, внесений до Червоної книги України

Сова бородата (*Strix nebulosa*) – вид птахів ряду совоподібних родини совиних, внесений до Червоної книги України

Сова вухата (*Asio otus*) – вид птахів родини совиних, вид фауни України

Сова довгохвоста (*Strix uralensis*) – вид птахів ряду совоподібних родини совиних, внесений до Червоної книги України

Сова сіра (*Strix aluco*) – вид птахів родини совиних, вид фауни України

Совиний папуга, какапо (*Strigops habroptilus*) – вид птахів ряду папугоподібних

Совині, совові, справжні сови (Strigidae) – родина птахів ряду совоподібних

Совка (*Otus scops*) – вид птахів ряду совоподібних родини совиних, внесений до Червоної книги України

Совки (Noctuidae) – родина нічних метеликів, чотири види якої внесені до Червоної книги України

Совоподібні (Strigiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Созінов, Олексій Олексійович (1930) – академік НАН України, за спеціальністю: генетика

Созологія – галузь біології, яка вивчає співвідношення природи і суспільства

Сойка (*Garrulus glandarius*) – вид птахів родини воронових, вид фауни України

Сойфер, Валерій (1936) – іноземний член НАН України, за спеціальністю: генетика

Сокирки (*Consolida*) – рід рослин родини жовтецевих

Сокироносиця струнка, в'язіль стрункий (*Securigera elegans*) – вид судинних рослин родини бобових, внесений до Червоної книги України

Соколи (*Falco*) – рід птахів родини соколиних

Соколині (Falconidae) – родина птахів ряду соколоподібних

Соколоподібні (Falconiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Соланіни – глікоалколоїди пасльонових рослин

Солдатик – див. *Червоноклоп безкрилий*

Солдаткін, Олексій Петрович (1955, член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: новітні біомедичні технології

Солемії (*Solemya*) – рід двостулкових молюсків

Соленогастри, борозенчасточереві (Solenogastres) – клас боконервових молюсків

Солієві, язикові (Soleidae) – родина риб ряду камбалоподібних

Солії – див. *Морські язики*

Соловейки (*Luscinia*) – рід птахів родини мухоловкових

Солодка, лакриця (*Glycyrrhiza*) – рід рослин родини бобових, один вид якого (солодка гола (*Glycyrrhiza glabra*)) внесений до Червоної книги України

Солодушка (*Hedysarum*) – рід судинних рослин родини бобових, три види якого внесені до Червоної книги України

Соломина – циліндричне стебло злаків

Солонгой (*Mustela altaica*) – вид ссавців родини куницевих

Солоріна (*Solorina bispora*) – рід грибів родини пельтигерових, два види якого внесені до Червоної книги України

Солянка (*Salsola*) – рід рослин родини амарантових

Сольпуга звичайна (*Galeodes araneoides*) – вид ракоподібних ряду сольпуг, внесений до Червоної книги України

Сольпуги (Solifugae) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Сом звичайний (*Silurus glanis*) – риба родини сомових, вид фауни України

Сом каналний, ікталур плямистий (*Ictalurus punctatus*) – риба родини ікталурових, вид фауни України

Сома – сукупність клітин всього тіла багатоклітинного організму, виключаючи статеві клітини

Соматична гібридизація – генетична рекомбінація поза сексуальним процесом, відбувається шляхом злиття соматичних клітин в одну (соматичний гібрид)

Соматична нервова система – частина периферійної нервової системи

Соматичний – тілесний, той що стосується тіла

Соматотропін – соматотропний гормон, пептидний гормон, що виробляється в спеціальних клітинах острівців Лангерганса підшлункової залози і гіпоталамусі

Соми (*Silurus*) – рід риб родини сомових

Сомики (*Ameiurus*) – рід риб родини ікталурових

Соміти – первинні сегменти тіла

Сомові (Siluridae) – родина риб ряду сомоподібних

Сомоподібні (Siluriformes) – ряд риб класу променеперих

Сон (фізіологічний процес) – природний фізіологічний процес перебування організму у стані мінімальної мозкової діяльності

Сон, сон-трава (*Pulsatilla*) – рід судинних рослин родини жовтецевих, п'ять видів якого внесені до Червоної книги України

Соневі – див. *Вовчкові*

Сонератія (*Sonneratia*) – рід рослин родини сонератієвих

Соні – див. *Вовчкові*

Сонні артерії – артерії, по яких відбувається кровопостачання органів голови та шиї

Сонцевик фау-біле (*Nymphalis vaualbum*) – вид комах ряду лускокрилих родини німфалід, внесений до Червоної книги України

Сонцевики – див. *Німфаліди*

Сонценасінник таємний (*Heliosperma arcanum*) – вид судинних рослин родини гвоздикових, внесений до Червоної книги України

Сонцевіт, сонянка (*Helianthemum*) – рід рослин родини чистуватих

Соня лісова – див. *Вовчок лісовий*

Соня ліщинна – див. *Вовчок ліщинний*

Соня садова – див. *Вовчок садовий*

Соня сіра – див. *Вовчок сірий*

Сонянка – див. *Сонцевіт*

Сонячне сплетення – сукупність великих нервових вузлів і гілок

Сонячний окунь високотілий (*Lepomis gibbosus*) – риба родини сонячноокуневих, вид фауни України

Сонячник гладкий (*Fumanopsis laevis*) – вид судинних рослин родини чистових, внесений до Червоної книги України

Сонячні окуні (*Lepomis*) – рід риб родини вухатих окунів

Сонячноокуневі – див. *Вухаті окуні*

Соняшник (*Helianthus*) – рід рослин родини айстрових

Соняшникові (*Heliantheae*) – триба квіткових рослин порядку айстроцвітих

Сопухові (*Tytonidae*) – родина птахів ряду совоподібних

Сорбіт – шестиатомний аліфатичний спирт

Сорбоза – моносахариди з групи кетогексоз

Сорго (*Sorghum*) – рід одно- та багаторічних рослин родини тонконогових (злакових)

Сорока (*Pica pica*) – вид птахів родини воронових, вид фауни України

Сорокопуди (*Lanius*) – рід співочих птахів родини сорокопудових, два види якого внесені до Червоної книги України

Сорокопудові (*Laniidae*) – родина птахів ряду горобцеподібних

Сорт – форма культурних рослин

Сорус – група спор, спорангіїв, гаметангіїв на поверхні талому нижчих рослин, на листках у папоротниківодних, а також група плодових тіл у нижчих грибів

Сосна (*Pinus*) – рід рослин родини соснових, два види якого внесені до Червоної книги України

Сосновий коконопряд – див. *Сосновий шовкопряд*

Сосновий шовкопряд, сосновий коконопряд (*Dendrolimus pini*) – метелик родини коконопрядових

Соснові – назва родини (Pinaceae) і порядку (Pinales) голонасінних рослин

Сосок грудний – зовнішня частина молочної залози людини і ссавців у вигляді круглого виступу, з якого у самиці дитина чи дитинча смочче молоко

Сосюрея (*Saussurea*) – рід судинних рослин родини айстрових, три види якого внесені до Червоної книги України

Соталії (*Sotalia*) – рід ссавців родини дельфінових

Софора (*Sophora*) – рід рослин родини бобових, один вид якого (софора китничкоподібна (*Sophora alopecuroides*)) – внесений до Червоної книги України

Соціальна екологія – галузь біології, яка вивчає взаємодію суспільства і природи

Соціальна поведінка – термін, який охоплює реакції тварин зі складною сімейною структурою популяцій

Соціальні тварини – деякі сімейні комахи і ссавці з особливим типом поведінки і соціальною структурою

Сочевниця (*Lens*) – рід однорічних зіллястих рослин родини бобових, один вид якого, сочевниця східна (*Lens orientalis*), внесений до Червоної книги України

Сочевички – ділянки кори рослин, через які відбувається газообмін

Соя (*Glycine*) – рід рослин родини бобових

Спадкові хвороби – захворювання, обумовлені порушеннями в процесах збереження, передачі та реалізації генетичної інформації

Спадковість – здатність організмів передавати свої ознаки й особливості розвитку потомству

Спадковість цитоплазматична – генетичні ознаки, що закодовані в ДНК пластид та мітохондрій

Спайковий потенціал – швидке пікоподібне коливання електричного потенціалу, яке супроводжує збудження в нервових і м'язових клітинах (волокнах)

Спайники (*Diplozoon*) – рід плоских червів

Спар (*Sparus aurata*) – риба родини спарових, вид фауни України

Спарасис (*Sparassis*) – рід грибів флори України

Спаржа (*Asparagus*) – рід рослин родини спаржевих

Спарові (Sparidae) – родина риб ряду окунеподібних

Спектри екологічні – відсоткові співвідношення різних систематичних та екологічних категорій на певній території або в біоценозі

Спелеофауна – сукупність тварин, які живуть в печерах, тріщинах

Спеодіаптомус Бірштейна (*Speodiptomus birsteini*) – вид ракоподібних ряду каланоїдів, внесений до Червоної книги України

Сперанський, Олексій Дмитрович (1888–1961) – фізіолог, патолог, академік АН СРСР (1939) – Росія

Сперма, сім'я, еякулят – рідина, яку виділяють самці вищих хребетних тварин при еякуляції і що містить сперматозоїди

Сперматиди – чоловічі статеві клітини 4 стадії розвитку

Сперматогенез – утворення і розвиток чоловічих статевих клітин (сперматозоїдів)

Сперматогонії – первинні чоловічі статеві клітини

Сперматозоїд – зазвичай рухома чоловіча гамета

Сперматофор – капсула, що заповнена сперматозоїдами

Сперматохнус особливий (*Spermatochnus paradoxus*) – вид водоростей родини сперматохнових, внесений до Червоної книги України

Сперматоцити – чоловічі гаметоцити на стадії мейозу, виділяють два покоління відповідно до поділів мейозу

Спермацет – біла жироподібна маса, яка продукується в фіброзному спермацетовому мішку в голові кашалота, а також деяких інших китоподібних

Спермій – нерухома чоловіча статеві клітина вищих рослин

Сперрі, Роджер Волкотт (1913–1994) – нейропсихолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1981), США

Спеціалізація у біології – напрям еволюційного процесу

Спинальний – той, що відноситься до хребта чи спинного мозку

Спинний мозок – нижній відділ центральної нервової системи, розташований в хребтовому каналі.

Спиномозкова рідина – ліквор, цереброспінальна рідина, рідина, яка циркулює у порожнинах шлуночків головного мозку

Спиномозкові нерви – 31 пара нервів, які відходять симетричними парами по обидва боки спинного мозку

Спиноріг європейський, спиноріг сірий (*Balistes capriscus*) – риба родини спинорогових, вид фауни України

Спинорогові (Balistidae) – родина риб ряду скелезубоподібних

Спиношипоподібні (Notacanthidae) – ряд риб класу променеперих

Спиртове бродіння – анаеробний ферментативний процес, що здійснюється певними мікроорганізмами

Співак, Микола Якович (1943) – біолог, член-кореспондент НАН України (2006)

Співвідношення статей – параметр популяцій, який характеризує її статеву структуру

Співочі птахи (Passeri) – підряд птахів ряду горобцеподібних

Спікули – 1) вапняні або кремнієві скелетні елементи деяких безхребетних; 2) частина чоловічого статевого апарату нематод

Спіралізація хромосом – процес укорочення і ущільнення хромосом під час клітинного поділу

Спірогира (*Spirogyra*) – рід ниткуватих зелених водоростей, один вид якого, спірогира Рейнгарда (*Spirogyra reinhardii*) – внесений до Червоної книги України

Спірохети (Spirochaetes) – тип грам-негативних бактерій, які мають довгі клітини спіральної форми

Спіруліна (*Spirulina*) – рід осцилляторієвих цианобактерій

Сплайсинг – визрівання новосинтезованої матричної РНК

Сплячка зимова – див. *Гібернація*

Сплячка літня – див. *Естивація*

Сполучна тканина – тканина тваринного організму, для якої характерна добре виражена міжклітинна речовина

Спондиліосоми (*Spondyliosoma*) – рід риб родини спарових

Спорангій – орган нестатевого розмноження водоростей, рослин і грибів, в якому утворюються спори

Спори – репродуктивна структура з одної чи кількох клітин, пристосована для поширення і виживання, розвивається за певних умов

Спориш, гірчак (*Polygonum*) – рід рослин родини гречкових

Споровики – велика група найпростіших, до якої належать одноклітинні нерухомі паразити

Спорові рослини – рослини, які розмножуються спорами

Спорогенез – процес утворення спор

Спорогоній – нестатеве покоління мохоподібних

Спородерма – оболонка спор та пилкових зерен

Спорофіл – бічний орган пагону спорофіта судинних рослин

Спорофіт – нестатеве покоління рослин

Спороциста – стадія розвитку деяких найпростіших

Справжні бджоли – див. *Бджолині*

Справжні звірі – див. *Плацентарні*

Справжні кобри (*Naja*) – рід отруйних змій родини аспідів

Справжні оси, складчастокрилі оси (*Vespoidea*) – родина перетинчастокрилих комах

Справжні сови – див. *Совині*

Справжні тихоходи (*Eutardigrada*) – клас безхребетних тварин типу тихоходів

Справжні тюлені (*Phocidae*) – родина ссавців ряду хижих.

Справжні цикади, співочі цикади (*Cicadidae*) – родина комах ряду напівтвердокрилих

Справжні ящірки, ящіркові (*Lacertidae*) – родина ящірок ряду лускатих плазунів

Справжній домашній гриб (*Serpula lacrymans*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Спрага – відчуття дефіциту води

Спрінгбок (*Antidorcas marsupialis*) – ссавець з підродино справжніх антилоп

Спрути – ненаукова назва восьминогів, а іноді всіх великих головоногих молюсків

Сріблянкові (*Argentinidae*) – родина риб ряду лососеподібних

Ссавці (*Mammalia*) – клас черепних тварин типу хордових

Ссання – вроджений безумовний рефлекс у дитинчат ссавців

Стабілізуючий відбір – форма природного добору, спрямованого на виживання найбільш поширених особин

Стабільність розвитку – показник популяційного гомеостазу

Ставковики (*Lymnaea*) – рід черевоногих молюсків ряду легеневих, два види якого внесені до Червоної книги України

Ставриди (*Trachurus*) – рід риб родини ставридових

Ставридові, карангові (Carangidae) – родина риб ряду окунеподібних

Ставромедузи – назва класу (Staurozoa) і ряду (Stauromedusae) кишквопорожнинних тварин

Стадність – особливість сімейних угруповань у тварин

Стадо – група мігруючих риб або кочуючих ссавців

Старіння – процес поступового руйнування і втрати важливих функцій організму або його частин

Старков, Арсен Вікторович (1874–1927) – анатом, академік НАН України (1921)

Стародавньощелепі (Archaeognatha) – ряд комах типу членистоногих

Статеве розмноження – відтворення організмів гаметами

Статевий процес – див. *Зaplіднення*

Статевий цикл – комплекс морфо-фізіологічних процесів в організмі статевозрілих жіночих особин, що періодично повторюється та пов'язаний з розмноженням

Статеві гормони – гормони, які продукуються статевими залозами

Статеві залози, гонади – статеві органи тварин, що продукують гамети і гормони

Статеві клітини – див. *Гамети*

Статеві органи – 1) органи, які мають безпосереднє відношення до розмноження, 2) гонади – органи тварин, в яких формуються статеві клітини

Статеві хромосоми – хромосоми, що визначають стать у тварин

Статоліти – отоліти частина вестибулярного апарату

Статоцисти – механорецепторні органи рівноваги у безхребетних

Стать – характеристика особин за принципом продукування ею того чи іншого типу гамет

Стафілін волохатий (*Emus hirtus*) – вид комах ряду твердокрилих родини стафілінідів, внесений до Червоної книги України

Стафілін Плігінського (*Tasgius pliginskii*) – вид комах ряду твердокрилих родини стафілінідів, внесений до Червоної книги України

Стафіліни – див. *Жуки-хижаки*

Стафілококи (*Staphylococcus*) – рід грам-позитивних бактерій

Стахиурові (Stachyuraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку крососоцвітих

Стая – група мігруючих птахів

Стація – ділянка простору з необхідними для існування виду умовами

Стеарин – суміш твердих вищих жирних кислот

Стеаринова кислота – насичена вища жирна кислота, що входить до складу жирів

Стебло – видовжений пагін вищих рослин, що слугує їм механічною опорою

Стебловий метелик, кукурудзяний метелик (*Ostrinia nubilalis*) – метелик родини трав'яних вогнівок

Стевенієлла сатириподібна (*Steveniella satyrioides*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Стегно – частина задньої ноги хребетних

Стегноспермові (Stegnospermataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Стегозаври (*Stegosaurus*) – рід стегозавроподібних щитоносних динозаврів

Стегоцефали (Stegocephalia) – група вимерлих земноводних

Стейнман, Ральф Марвін – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2011)

Стеліс кільчастий (*Stelis (Heterostelis) annulata*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини бджіл-мегахілід, внесений до Червоної книги України

Стеллер, Георг Вільгельм (1709–1746) – біолог, ботанік, зоолог, географ, етнограф, Німеччина

Стемонові (Stemonaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку панданоцвітих

Стемонурові (Stemonuraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку падубоцвітих

Стенбоки, штейнбоки (*Raphicerus*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Стено (**Стенон**, **Стенсен**), **Ніколаус** (1638–1686) – природознавець, анатом, геолог, теолог

Стенобіонти – біологічні види з малою пристосовуваністю до змін

Стенограф (*Tomicus stenographus*) – жук підродина короїдів

Стенофагія – вузькоспеціалізоване живлення тварин

Степ – біом помірного поясу, для якого характерне переважання трав'янистої рослинності

Степові жайворонки (*Melanocorypha*) – рід птахів родини жайворонкових

Степові журавлі (*Anthropoides*) – рід птахів родини журавлиних

Стерв'ятник (*Neophron percnopterus*) – вид птахів родини яструбних, вид фауни України

Стереум (*Stereum*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Стерилізація – 1) повне звільнення різних речовин, предметів, харчових продуктів від живих мікроорганізмів, 2) знепліднення – позбавлення організму здатності до статевого розмноження

Стерини, стероли – органічні спирти групи стероїдів

Стеркулієві (Sterculiaceae) – родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Стерлядь, чечуга (*Acipenser ruthenus*) – вид променеперих риб ряду осетроподібних родини осетрових, внесений до Червоної книги України

Стероїди – біологічно активні речовини тетрациклічної структури молекули.

Стероїдні гормони – група фізіологічно активних речовин, в тому числі статеві гормони і кортикостероїди, що мають тетрациклічну структуру молекули

Стефанобериксоподібні (Stephanobercysiformes) – ряд риб класу променеперих

Стигеоклоніум пучкуватий (*Stigeoclonium fasciculare*) – вид водоростей родини хетофорових, внесений до Червоної книги України

Стизи (*Stizus*) – рід комах ряду перетинчастокрилі родини риючих ос-крабронід, два вида якого внесені до Червоної книги України

Стизоїд тризубий (*Stizoides tridentatus*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини риючих ос-крабронід, внесений до Червоної книги України

Стилідієві (Stylidiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Стилофора ніжна (*Stilophora tenella*) – вид водоростей родини сперматохноних, внесений до Червоної книги України

Стимулятори біологічні – речовини, що посилюють певні фізіологічні реакції

Стиракс (*Styrax*) – рід рослин родини стиракових

Стираксові (Styracaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Стігма, вічко – специфічна світлосприймаюча органела, притаманна найпростішим

Стікта (*Sticta*) – рід грибів родини лобарієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Стілодій – частина плодолистика

Стілонема Альсіді (*Stylonema alsidii*) – вид водоростей родини гоніотріхієвих, внесений до Червоної книги України

Стілоніхія (*Stylonychia*) – рід черевовійчастих інфузорій, об'єкт цитологічних і генетичних досліджень

Стільбові (Stilbaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Стінні ящірки (*Podarcis*) – рід тварин родини справжніх ящірок

Стінолаз (*Tichodroma muraria*) – вид птахів родини повзикових, вид фауни України

Стовбур мозку – відділ головного мозку, що включає довгастий мозок, міст та середній мозок і безпосередньо переходить у спинний мозок

Стовбурові клітини – незрілі клітини, що не втратили здатність перетворюватися на інші клітини

Стовпчастий мезофіл – див. *Палісадна тканина*

Стовпчик – частина маточки квітки

Стойка, Ростислав Степанович (1950) – біохімік, член-кореспондент НАН України (2006)

Стоколос (*Bromus*) – рід рослин родини злакових

Стоколосові (Bromeae) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Стокротка – див. *Маргаритка*

Столисникові (Haloragaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Столони – видозмінений пагін з довгими тонкими міжвузлями

Стоноги – див. *Мокриці*

Стопа – див. *Ступня*

Стравохід – пряме продовження глотки, що проводить їжу з порожнини рота й глотки до шлунка

Страсбургер, Едуард Адольф (1844–1912) – біолог, ботанік, Німеччина

Страсбургерієві (Strasburgeriaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку крососомоцвітих

Страстоцвіт – див. *Пасифлора*

Стратифікація – тривале витримування насіння рослин при певній температурі, імітація впливу зимових умов, використовується для прискорення їхнього проростання

Страус (*Struthio camelus*) – птах родини страусових

Страусник (*Matteuccia*) – рід папоротей родини оноклеєвих

Страусоподібні (Struthioniformes) – ряд птахів надряду безкілевих

Страхов, Тимофій Данилович (1890–1960) – біолог, член-кореспондент НАН України (1948)

Стрелітцієві (Strelitziaceae) – родина квіткових рослин порядку імбирецвітих

Стремінце – одна зі слухових кісточок

Стрептококи (*Streptococcus*) – рід сферичних грам-позитивних бактерій т

Стрептоміцети (*Streptomyces*) – рід бактерій-актиноміцетів

Стрес – неспецифічна реакція організму у відповідь на дуже сильну дію зовні, яка перевищує норму, а також відповідна реакція нервової системи

Стрибаючі гени – див. *Транспозони*

Стрибка, гостроносик (*Chelon labrosus*) – риба родини кефалєвих, вид фауни України

Стрибун Бессера (*Cephalota besseri*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-стрибунів, внесений до Червоної книги України

Стрибуни, жуки-стрибуни (Cicindelinae) – підродина жуків родини турунів

Стрихнін – індоловий алкалоїд, сильна отрута

Стрихнос (*Strychnos*) – рід рослин родини логанієвих, деякі представники якого продукують стрихнін

Стрілиця – див. Стрілолист

Стрілки (Coenagrionidae) – родина бабок підряду рівнокрилих бабок, два види якої внесені до Червоної книги України

Стріловухи (*Otonycteris*) – рід ссавців родини гладконосих кажанів

Стрілолист, стрілиця (*Sagittaria*) – рід рослин родини частухових

Стрічкарки (*Catocala*) – рід комах ряду лускокрилих родини совки, шість видів якого внесені до Червоної книги України

Стробіли – видозмінені пагони або частини пагонів, що несуть на собі спорангії

Стробілярна теорія – одна з гіпотез про походження та сутність квітки

Строкати буревісники (*Calonectris*) – рід птахів родини буревісникових

Строкати дятли (*Dendrocopos*) – рід птахів родини дятлових

Строкати мухоловки (*Ficedula*) – рід птахів родини мухоловкових

Строкати рибалочки (*Ceryle*) – рід птахів родини рибалочкових

Строкатка степова (*Lagurus lagurus*) – вид ссавців родини полівкових, занесений до Червоної книги України

Строма – основа органів тварин, яка складається з пухкої або щільної волокнистої неоформленої сполучної тканини

Строматопоройдеї (Stromatoporoidea) – група викопних колоніальних безхребетних

Стронгіліди – див. *Свайники*

Строфант комбе (*Strophanthus kombe*) – лікарська рослина родини кутрових, з насіння якої отримують серцеві глікозиди

Строфарія (*Stropharia*) – рід грибів флори України

Строчок (*Gyromitra*) – рід грибів флори України

Структурний ген – ділянка ДНК, який кодує РНК і білки, що має чітке місце в хромосомі; він несе інформацію про послідовність амінокислот у білковій молекулі

Стручечок – тип плоду у рослин родини капустяних

Стручковий перець (*Capsicus*) – рід рослин родини пасльонових

Стручок – тип плода, сухий плід, який утворюється з двох плодолистків

Ступня – стопа, дистальний відділ кінцівки стопоходячих чотириногих хребетних

Субальпійська рослинність – рослинність високогірних областей, поширена звичайно нижче альпійської рослинності, в субальпійському висотному поясі

Субпопуляція – підрозділ популяції

Субституція органів – заміна в ході еволюції одного органу іншим

Субституція функцій – втрата в ході еволюції функції

Субстрат у біології – поживне середовище

Субталамус – частина проміжного мозку

Сувійки (*Vorticella*) – рід одноклітинних тварин ряду круговійчастих інфузорій

Сугайник (*Doronicum*) – рід судинних рослин родини айстрових, два види якого внесені до Червоної книги України

Суглоб – рухоме з'єднання кісток скелета, розділених щілиною

Судаки (*Sander*) – рід риб родини окуневих, два види якого внесені до Червоної книги України

Судини кровоносні – див. *Кровоносні судини*

Судини – трубчасті органи у тварин і рослин, по яких рухається рідина

Судинна оболонка – хоріоідея, сполучнотканинна пігментована оболонка ока

Судинні рослини – таксон невизначеного рангу між відділом та класом відділу вищих рослин царства зелених рослин

Сукуленти – рослини, що мають спеціальні тканини для запасу води

Сукцесія – послідовна необоротна і закономірна зміна одного біоценозу іншим

Султан (суцвіття) – тип суцвіття, характерний для багатьох видів злаків

Султанка (*Porphyrio porphyrio*) – вид птахів родини пастушкових, вид фауни України

Султанкові – див. *Барабулеві*

Сумах лаконосний, лакове дерево (*Rhus verniciflua*) – рослина родини сумахових,

Сумах, оцтове дерево (*Rhus*) – рід рослин родини сумахових

Сумахові, анакардієві (Anacardiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Сумація – взаємодія синаптичних процесів на мембрані нейрону

Сумка – особливий орган, спеціальна шкірна складка, пристосована для виношування яйця і недорозвинених дитинчат у самок нижчих ссавців

Сумчастий ведмідь – див. *Коала*

Сумчастий вовк (*Thylacinus cynocephalus*) – вимерлий хижий ссавець

Сумчастий диявол (*Sarcophilus harrisi*) – хижий сумчастий ссавець

Сумчастий мурахоїд – див. *Намбат*

Сумчастий тушканчик (*Sminthopsis laniger*) – вид ссавців родини хижих сумчастих

Сумчасті квакші (*Gastrotheca*) – рід безхвостих земноводних родини квакш

Сумчасті кроти (Notoryctiformes) – ряд сумчастих ссавців

Сумчасті куниці (*Dasyurus*) – рід ссавців родини хижих сумчастих ссавців

Сумчасті летяги – назва роду (*Petaurus*) і родини (Petauridae) ссавців ряду кускусорподібних

Сумчасті, нижчі звірі (Marsupialia) – інфраклас (за класичною систематикою ряд) ссавців, які доношують дитинчат у зовнішній сумці

Суниця (*Fragaria*) – рід рослин родини розових

Суничник (*Arbutus*) – рід рослин родини вересових, один вид якого, суничник дрібноплодий (*Arbutus andrachne*), внесений до Червоної книги України

Супліддя – сукупність плодів, які утворюються з квіток одного суцвіття

Супресія – генетичні процеси, що відбуваються у клітинах і призводять до ліквідації або послаблення наслідків мутацій

Сурикат (*Suricata suricatta*) – вид ссавців родини мангустових

Суріанові (Surianaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку бобоцвітих

Суріпиця, суріпка (*Barbarea*) – рід рослин родини капустяних

Сусак (*Butomus*) – рід рослин родини сусакових

Сусакові (Butomaceae) – родина квіткових рослин порядку сусакоцвітих

Сусакоцвіті (Butomales) – порядок квіткових рослин

Суторові (Paradoxornithidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Суходуб, Леонід Федорович (1948) – біофізик, член-кореспондент НАН України (2009)

Сухожілля – щільні сполучнотканинні тяжі або пластини, які з'єднують елементи скелету

Сухожілок – див. *Сухожілля*

Сухоніс (*Anser cygnoides*) – птах родини качиних

Сухопутні черепахи (Testudinidae) – родина рептилій ряду черепах

Сухоцвіт (*Gnaphalium*) – рід рослин родини айстрових

Суцвіття – система видозмінених пагонів, що несуть квітки

Суцільноголові (Holocerphali) – підклас хрящових риб

Сушеня, Леонід Михайлович (1929) – зоолог, гідробіолог, президент НАН Білорусі (1992–1997), академік АН СРСР (1990), Білорусь

Сфагн, сфагновий мох (*Sphagnum*) – рід сфагнових або торф'яних (білих) мохів, п'ять видів якого внесені до Червоної книги України

- Сфагнові** (Sphagnaceae) – родина мохів порядку сфагнових
- Сфагнові мохи** (Sphagnopsida) – клас рослин відділу мохів
- Сфацелярія карликова** (*Sphacelaria nana*) – вид водоростей родини сфацелярієвих, внесений до Червоної книги України
- Сфекси** (*Sphex*) – рід комах родини риючих ос-сфецид, два види якого внесені до Червоної книги України
- Сфеноклеєві** (Sphenocleaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку пасльоноцвітих
- Сфенофілові** (Sphenophyllaceae) – родина хвощеподібних рослин порядку клинолистових
- Сферосепалові** (Sphaerosepalaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих
- Сферотека** (*Sphaerotheca*) – рід борошнисторосяних грибів
- Сферофорус** (*Sphaerophorus*) – рід лишайників родини сферофорових
- Сфінгозин** – аліфатичний ненасичений аміноспирт
- Сфінголіпіди** – клас складних ліпідів
- Сфінгомієліни** – природні сполуки з групи сфінголіпідів
- Сфінктер** – кільцевий м'яз, що слугує для звуження або замикання проходу або отвору в тілі
- Схизейні** (Schizaeales) – порядок папоротеподібних рослин
- Схизоміди** (Tartarides) – ряд павукоподібних з групи джгутоногих
- Схрещування** – об'єднання генетичного матеріалу різних клітин в одній
- Сценедесмус** (*Scenedesmus*) – рід зелених водоростей
- Сцинкові** (Scincidae) – родина плазунів з підряду ящірок
- Сцифоїдні** (Scyphozoa) – клас кишковопорожнинних тварин
- Сьомга, лосось атлантичний** (*Salmo salar*) – вид риб родини лососєвих
- Таволга польська** (*Spiraea polonica*) – вид судинних рослин родини розових, внесений до Червоної книги України
- Таз** у біології – основа поясу нижніх кінцівок наземних щребетних
- Тайга** – це біом хвойних лісів помірного та частково субарктичного поясу Північної півкулі
- Таймені** (*Hucho*) – рід риб родини лососєвих
- Такакові мохи** (Takakiopsida) – клас рослин відділу мохів

Такін (*Budorcas taxicolor*) – парнокопитний ссавець родини бичачих (порожнисторогих)

Таксис – рухова реакція одноклітинних істот клітин організмів у відповідь на стимул, що діє односпрямовано

Таксодіум (*Taxodium*) – рід рослин родини кипарисових

Таксон – одиниця класифікації живих організмів

Таксономічні категорії, таксономічні ранги – поняття, які застосовуються в систематиці для позначення супідрядних груп рослин і тварин

Таксономія – наука про об'єднання живих істот у групи на основі аналізу притаманних їм ознак

Таксоценоз – екологічне угруповання одного таксону

Тактильна чутливість – відчуття, що виникає при дії на шкірну поверхню різних механічних стимулів

Таламус – парна симетрична область головного мозку хребетних тварин, головна частина проміжного мозку

Таласофіт – 1) загальна назва морських водоростей; 2) стародавній етап еволюції рослинного покриву Землі, період панування водоростей

Таліацеї (Thaliacea) – клас тварин типу хордових

Талінові (Talinaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Тамарикс (*Tamarix*) – рід рослин родини тамариксових

Тамариксоцвіті (Tamaricales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Тамнолія щетиниста (*Thamnozia vermicularis*) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Танагрові (Thraupidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Танімастикс ставковий (*Tanymastix stagnalis*) – вид ракоподібних ряду голих зяброногів, внесений до Червоної книги України

Таніни, таніди – група фенольних сполук рослинного походження, що містять велике число гідроксильних груп (-OH)

Тапінома кінбурнська (*Tapinoma kinburni*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини мурашок, внесений до Червоної книги України

Тапірові (Tapiridae) – родина ссавців ряду непарнокопитних

Тапісцієві (Tapisciaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гуертеєцвітих

Тар гімалайський (*Hemitragus jemlahicus*) – великий ссавець родини бикових (порожнисторогих)

Тарабрін, Віктор Павлович (1931–1990) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Тарантули (*Lycosa*) – рід великих павуків родини павуків-вовків

Тараня (*Rutilus rutilus heckelii*) – риба родини корошових, представник фауни України

Тарбаган (*Marmota sibirica*) – вид ссавців роду бабаків

Тарбаганчик (*Pygeretmus pumilio*) – вид родини тушканчикових

Таргани (Blattodea) – ряд комах типу членистоногих

Таргонія підлиста (*Targionia hypophylla*) – вид мохоподібних родини таргонієвих, внесений до Червоної книги України

Таро, колоказія їстівна (*Colocasia esculenta*) – вид рослин родини ароїдних

Тарпан (*Equus caballus gmelini*) – вимерлий підвид коня дикого

Тарпоноподібні, елопсоподібні (Eloporiformes) – ряд променеперих стародавніх кісткових риб

Таргариди – див. *Шизоміди*

Тарханов, Іван Романович (1846–1908) – фізіолог, перекладач, педагог, автор відкриття впливу рентгенівських променів на перебіг життєвих функцій, Грузія–Росія

Тархун – див. *Естрагон*

Татарське зілля – див. *Аїр*

Таурин – сульфурвмісна амінокислота, що синтезується в організмі тварин

Таурохолева кислота – одна з жовчних кислот

Тау-сагиз (*Scorzonera tau-saghyz*) – вид рослин родини айстрових (складноцвітих)

Тафа (*Phascogale tapoatafa*) – вид сумчастих тварин родини кволових

Тафономія – галузь палеонтології, яка вивчає закономірності процесів перетворення залишків організмів.

Тахігенез – спрощення індивідуального розвитку

Тахіни (Tachinidae) – родина коротковусих двокрилих комах

Тахітелія – прискорений темп еволюції

Тваринний світ, фауна – всі представники царства тварин певної місцевості

Теїди, американські варани (Teiidae) – родина ящірок

Тейлер Макс (1899–1972) – вірусолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1951)

Тейлорія язичкова (*Tayloria lingulata*) – вид мохоподібних родини сплахнових, внесений до Червоної книги України

Тейтем, Едуард – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1958)

Тека – стулка панцира діатомових водоростей

Теофілові (Tecophilaeaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Телантроп – викопна людина, яка існувала приблизно 700-800 тис. років тому в Південній Африці

Телієус (*Maculinea teleus*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Телергони – речовини, що виділяються тваринами у зовнішнє середовище

Телефора (*Thelephora*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Теліптерисові (Thelypteridaceae) – родина папоротеподібних рослин

Теліфони (Thelyphonida) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Телодонти (Thelodonti) – підклас вимерлих безщелепних

Теломера – гетерохроматинова ділянка на кінці хромосоми, яка виконує захисну функцію і регулює кількість клітинних поділів

Теломна теорія – вчення про спільне походження та незалежний розвиток всіх органів вищих рослин з осьових структур (теломів)

Теломорфоз – напрямок еволюції у бік вузької спеціалізації

Телофаза – заключна стадія мітозу при поділі клітини

Темідові (Themidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Темін, Говард Маргін (1934–1994) – генетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1975)

Темпи еволюції – швидкість еволюційного процесу

Тенрекові (Tenrecidae) – родина ссавців ряду тенрекоподібних

Тенрекоподібні (Afrosoricida) – ряд плацентарних ссавців

Тентакулати, щупальцеві (Tentaculata) – клас кишквопорожнинних тварин типу реброплавів

Тентакуліти (Tentaculita) – клас вимерлих морських молюсків

Теоброрма (*Theobroma*) – рід рослин родини мальвових

Теобромін – алкалоїд, міститься здебільшого, у бобах какао

Теорель, Гуго (1903–1982) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1955)

Теоретична біологія – розділ біології, який вивчає загальні закономірності життя

Теорія еволюції – наукова теорія, що пояснює поступальний історичний розвиток життя на Землі від простих форм (клітини, бактерії) до складних

Теорія катастроф – катастрофізм, застаріла система уявлень про зміни живого світу в часі під впливом подій, що призводять до масового вимирання організмів

Теофілін – метилксантин, похідне пурину, гетероциклічний алкалоїд рослинного походження

Теофрастові (Theophrastaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересовцвітих

Теплокровність, гомойтермність – здатність організмів підтримувати відносно сталу високу температуру тіла

Теплопродукція – утворення теплоти в тваринному організмі внаслідок тканинного енергообміну

Терапсиди (Therapsida) – ряд вимерлих плазунів підкласу звіроподібних

Тераріум – посудина для утримання суходільних тварин

Тератогенез – формування аномалій у процесі ембріонального розвитку

Тератологія – галузь біології, яка вивчає вроджені порушення будови організмів.

Терен колючий (*Prunus spinosa*) – вид рослин родини розових

Теріодонти (Theriodontia) – підряд вимерлих плазунів

Теріологія, мамаліологія, мамалогія – галузь зоології, яка вивчає ссавців

Теріофауна – видовий склад ссавців певної місцевості

Термінальний кодон, стоп-кодон – кінцевий триплет, межовий, заключний, на якому зупиняється трансляція

Терміти (Isoptera) – ряд комах типу членистоногих

Термопсис (*Thermopsis*) – рід рослин родини бобових

Терморегуляція – сукупність фізіологічних процесів, спрямованих на підтримання сталої температури тіла

Терморцепція – сприйняття рецепторами тварини зміни температури

Термосбеніві (Thermosbaenacea) – ряд ракоподібних тварин

Термофіли – тип екстремофілів, організми, які живуть при великих температурах

Тернерові (Turneraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Тернстремієві (Ternstroemiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересецвітих

Терофіти – життєва форма рослин, однорічні рослини, що переживають несприятливу (холодну або суху) пору року у вигляді насіння

Тероцефали (Therocerphalia) – підряд звіроподібних ряду териодонтів

Терпени – клас вуглеводнів рослинного походження

Терпеноїди – органічні сполуки, які приймають активну участь в метаболізмі рослин

Терпугові (Hexagrammidae) – родина риб ряду скорпеноподібних

Тертка – див. *Падула*

Тестостерон – чоловічий статевий гормон, стероїд за хімічною природою

Тетанус – стан довготривалого, безперервного напруження м'язу

Тетерук (*Lyrurus tetrrix*) – вид птахів ряду куродібних родини тетерукових, внесений до Червоної книги України

Тетерукові (Tetraonidae) – родина птахів ряду куроподібних

Тетрада – 1) бівалент гомологічних хромосом в профазі-1 мейозу; 2) група з чотирьох гаплоїдних нестиглих пилкових зерен; 3) група з чотирьох гаплоїдних спор

Тетрадіклідові (Tetradiclidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Тетрадонтофора блакитна (*Tetradontophora bielaniensis*) – вид ногохвосток ряду подуроморф, внесений до Червоної книги України

Тетракарпові (Tetracarpaeaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Тетрамеза пунктирована (*Tetramesa punctata*) – вид комах ряду перетинчатокрылих родини евритомід, внесений до Червоної книги України

Тетрамельсові (Tetramelaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гарбузоцвітих

Тетрамеристові (Tetrameristaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересецвітих

Тетраподи, чотириногі (Tetrapoda) – надклас, що охоплює всі класи наземних щелепних хребетних тварин

Тетрафісові мохи (Tetraphidopsida) – клас рослин відділу мохів

Тетрахондрові (Tetrachondraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Тетри – група видів акваріумних риб родини харацинових

Тетрігидові (Tetrigoidea) – надродина прямокрилих комах

Тетрози – моносахариди з чотирма атомами Карбону в молекулі

Тигр (*Panthera tigris*) – вид ссавців роду пантер родини котячих

Тигроїд – див. *Речовина Нісля*

Тилакоїд – структурна одиниця хлоропластів

Тилацинові (Thylacinidae) – родина вимерлих ссавців ряду хижих сумчастих, найвідоміший вид родини, сумчастий або тасманійський вовк, останній представник якого в 1936 році помер в зоопарку на Тасманії

Тіляпії (*Tilapia*) – рід риб родини цихлових

Тимелієві (Thymeliaceae) – родина квіткових рослин порядку тимелієцвітих

Тимелієцвіті (Thymeliales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Тимідин – піримідиновий дезоксирибонуклеозид, складається із азотистої основи тиміну та пентози дезоксирибози

Тимідинфосфорні кислоти, тимідинфосфати – нуклеотиди ДНК за участю тиміну

Тимін – піримідинова азотиста основа

Тимія мекленбурзька (*Timmia megapolitana*) – вид мохоподібних родини тимієвих, внесений до Червоної книги України

Тимофєєв-Ресовський, Микола Володимирович (1900–1981) – видатний біолог, генетик

Тимофіївка (*Phleum*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Тимофіївкові (Phleaeae) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Тимоцити, Т-лімфоцити, Т-клітини – лімфоцити, що відіграють центральну роль у здійсненні клітинної специфічної імунної відповіді

Тинамуподібні (Tinamiformes) – ряд птахів надряду безкілевих

Тинівки (*Prunella*) – рід птахів родини тинівкових

Тинівкові (Prunellidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Тип (таксономічна категорія) – найвища таксономічна категорія в систематичній тварин

Тип вищої нервової діяльності – сукупність вроджених і набутих властивостей нервової системи

Тип нервової системи – характер організації нервової системи у різних типів тварин

Типограф (*Ips typographus*) – жук родини короїдів

Тиранові, тиранові мухоловки (Tyranidae) – родина горобцеподібних птахів

Тиранозаври (*Tyrannosaurus*) – рід тиранозаврових тероподів, динозаври

Тиреоїдні гормони – йодовані похідні амінокислоти тирозина

Тиреотропний гормон, ТТГ – гормон передньої долі гіпофіза

Тиреоцити – епітеліальні клітини щитоподібної залози, основна функція якої полягає в синтезі тироксину та трийодтироніну

Тирлич, лихоманник (*Gentiana*) – рід рослини родини тирличевих, сім видів якого внесені до Червоної книги України

Тирличеві (Gentianaceae) – родина квіткових рослин порядку тирличецвітих

Тирличецвіті (Gentianales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Тирозин (Tyr) – амінокислота, входить до складу білків

Тироксин – основний гормон, який виробляє щитоподібна залоза

Тис (*Taxus*) – рід рослин родини тисових

Тис ягідний, негній-дерево (*Taxus baccata*) – вид судинних рослин родини тисових, внесений до Червоної книги України

Тисові – назва родини (Taxaceae) і порядку (Taxales) голонасінних рослин

Титанотерісві – див. *Бронтомерії*

Титр у біології – міра кількості речовини в імунології і біохімії

Тифії (*Tiphia*) – рід ос родини тифїїд

Тихогенез – гіпотеза, згідно якій еволюція базується на випадкових змінах

Тихоокеанські форелі (*Parasalmo*) – рід риб родини лососевих

Тихоходи, тиходки, тардигради (Tardigrada) – тип первинноротих тварин

Тичинка – орган квітки, в якому утворюються пилкові зерна

Тіамін, аневрин, вітамін В1 – водорозчинний вітамін, потрібний для здійснення процесів клітинного дихання, синтезу пентоз і ацетилхоліну, окиснення спиртів

Тікодєндрові (Ticodendraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку букоцвітих

Тіландсія (*Tillandsia*) – рід рослин родини бромелієвих

Тілеція (*Tilletia*) – рід сажкових грибів, що спричиняють хвороби сільсько-господарських зернових культур (сажки)

Тіло – фізична оболонка живої істоти

Тілоріз (*Stratiotes*) – рід рослин родини водокрасових

Тімелієві (Timaliidae) – родина горобцеподібних птахів

Тімпанальні органи – органи слуху комах

Тім'ячко – зони хрящової тканини черепа новонароджених

Тінберген, Ніколас (1907–1988) – етолог, орнітолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1973)

Тиньолоби (Melandryidae) – родина комах ряду жуків

Тионові бактерії (Thiobacillus) – хемосинтезуючі бактерії

Тітанозухі (Titanosuchidae) – родина вимерлих плазунів, які зникли під час останнього періоду зледеніння

Тічка – психофізіологічний стан самок ссавців перед спарюванням

Тканина у біології – сукупність клітин спільного походження і однакової будови і форми вищих рослин та тварин, що виконують спільну функцію

Тканинна рідина – рідка речовина міжклітинних та навколо клітинних проміжків

Тканинна сумісність, гістосумісність – стан, при якому клітини або органи донора нормально функціонують у реципієнта

Ткачикові (Ploceidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Ткачикові горобці (*Plocepasser*) – рід птахів родини ткачикових

Ткачі (*Ploceus*) – рід птахів родини ткачикових

Т-лімфоцити – лімфоцити, що відіграють центральну роль у здійсненні клітинної специфічної імунної відповіді

Товарієві (Tovariaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Товкач, Федір Іванович (1954) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: вірусологія

Товстий кишечник – товста кишка, кінцева ділянка шлунково-кишкового тракту наземних тварин і людини

Товстоголовки, головчаки (Hesperiidae) – родина метеликів, два види якої внесені до Європейського Червоного списку

Товстогубі кефалі (*Chelon*) – рід риб родини кефалевих

Товстолисті (Crassulaceae) – родина квіткових рослин порядку ломикаме-невоцвітих

Товстолоби (*Hypophthalmichthys*) – рід, що включає два види (товстолоба білого та товстолоба строкатого), родини коропоподібних, певною мірою акліматизовані в Україні

Товстянка (*Pinguicula*) – рід судинних рослин родини пухирникових, три види якого внесені до Червоної книги України

Тогавіруси (Togaviridae) – родина вірусів

Тодієві (Todidae) – родина птахів ряду сиворакшеподібних

Токо (*Tockus*) – рід птахів родини птахів-носорогів

Токовище – місце токування птахів, скупчення їх з метою розмноження

Токоферолі, вітамін Е – жиророзчинний вітамін, помагає запобігти окисненню ненасичених жирних кислот і холестеролу, підтримує цілісність клітинних мембран, перешкоджає розвитку атеросклерозу

Токсикологія – галузь біології, яка вивчає отруйні (токсичні) речовини, потенційну небезпеку їхнього впливу на організми й екосистеми

Токсини – отрути органічного походження, що синтезуються внаслідок метаболізму

Токсоплазми (*Toxoplasma*) – рід паразитичних найпростіших

Токування – явище, коли на обмеженому просторі збираються самці птахів і конкурують між собою за увагу самок

Толай (*Lepus tolai*) – вид ссавців ряду зайцеподібних

Толерантність у біології – біологічне та екологічне поняття терпимості живих організмів до умов навколишнього природного середовища та інших факторів зовнішнього впливу

Толіпела проліферуюча (*Tolypella prolifera*) – вид водоростей родини нітелових, внесений до Червоної книги України

Толкунчики (Empididae) – родина двокрилих комах

Томандерсієві (Thomandersiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Томарес (*Tomares*) – рід комах ряду метеликів родини синявців, два види якого внесені до Червоної книги України

Томат, помідор (*Solanum lycopersicum*) – вид рослин родини пасльонових

Тонегава, **Сусумі** (1839) – молекулярний біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1987), Японія

Тонкий кишечник – передній відділ травного тракту

Тонкодзьобі очеретянки (*Luscinola*) – рід птахів родини кропив'янкових

Тонконіг (*Poa*) – рід рослин родини тонконогових (злакових), два види якого внесені до Червоної книги України

Тонконогові, злакові (Poaceae або Gramineae) – родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих, серед яких головні культурні рослини

Тонкопалий ховрашок (*Spermophilopsis leptodactylus*) – вид ссавців з ряду гризунів

Тонкопалі гекони – див. *Середземноморські тонкопалі гекони*

Тонкопанцирні (Leptostraca) – ряд вищих раків

Тонкопряди (Hepialidae) – родина метеликів

Тонкотілі мавпи (Colobinae) – підродина мавпових ряду приматів

Тонoplast – мембрана вакуолі, частини клітини

Тонофібрили – ниткоподібні структури в епітеліальних клітинах

Тонус – стан довготривалого збудження нервових центрів і м'язів

Топачевський Вадим Олександрович (1930–2004) – академік НАН України, за спеціальністю: зоологія

Топачевський Олександр Вікторович (1897–1975) – академік НАН України, за спеціальністю: гідробіологія

Топінамбур, земляна груша (*Helianthus tuberosus*) – бульбоносна рослина роду соняшників родини айстрових

Топічні зв'язки, хорологічні зв'язки – форма зв'язку між популяціями в біоценозі, коли один вид змінює фізико-хімічні фактори для іншого

Тополя (*Populus*) – рід деревних листопадних рослин родини вербових

Тополя тремтяча – див. *Осика*

Тополя чорна, осокір (*Populus nigra*) – широко розповсюджене в Україні дерево родини вербових

Топорик (*Fratercula cirrhata*) – морський птах, вид роду тупиків

Торакальний, грудний – той, що стосується області грудей, грудної порожнини

Торелль, **Отто Мартін** (1828–1900) – біолог, зоолог, геолог, полярний дослідник

Торея найрозгалуженіша (*Thorea ramosissima*) – вид водоростей родини тореєвих, внесений до Червоної книги України

Торнабеа щитоподібна (*Tornabea scutellifera*) – вид грибів родини фісцієвих, внесений до Червоної книги України

Торричеллієві, торричеллієві (Torricelliaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Тортела ламка (*Tortella fragilis*) – вид мохоподібних родини потієвих, внесений до Червоної книги України

Тортула Ранда (*Tortula randii*) – вид мохоподібних родини потієвих, внесений до Червоної книги України

Торф – корисна копалина рослинного походження, утворена протягом тисяч років з недорозкладених рослинних залишків

Тотипотентність, омніпотентність – здатність однієї клітини багатоклітинного організму давати початок цілому новому організму шляхом поділу

Тофілдієві (Tofieldiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку частухоцвітих

Тофільдія чашечкова (*Tofieldia calyculata*) – вид судинних рослин родини тофільдієвих, внесений до Червоної книги України

Точильники (Anobiidae) – родина комах ряду жуків

Трабекули – пластинки, перегородки і тяжі, що утворюють остов органу

Трав'яний краб (*Carcinus aestuarii*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Трава канаркова (*Phalaris*) – рід однорічних або багаторічних трав'янистих рослин родини тонконогових (злакових)

Трави, трав'янисті рослини – життєва форма рослин, що не утворює дерев'янистого стебла

Травлення – процес засвоєння їжі тваринним організмом

Травна система – система органів у багатоклітинних тварин, призначена для переробки і видобування з їжі поживних речовин

Травний тракт – травна система багатоклітинних тварин

Травник (*Tringa totanus*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Травні залози – органи, що виділяють ферменти і секрети, які забезпечують травлення

Трагопани (*Tragopan*) – рід птахів родини фазанових

Традесканція (*Tradescantia*) – рід рослин родини коммелінових

Транзиція – мутація, зумовлена заміною однієї азотистої основи іншою в молекулі нуклеїнової кислоти

Трансверсія – мутація, зумовлена заміною пуринової основи (аденін, тимін) на пиримидинову (гуанін, цитозин) і навпаки

Трансгени – один чи група генів, що використовуються для перенесення в геном іншого організму

Трансгенний організм, генетично модифікований організм, ГМО – організм, генотип якого було змінено за допомогою методів генної інженерії, що містить в своєму геномі чужинний рекомбінантний ген (гени)

Трансгресія в біології – перекривання розподілів значень ознак у близьких видів

Трансдукція – процес переносу бактеріальної ДНК з однієї клітини в іншу бактеріофагом

Транскрипція – процес синтезу РНК з використанням ДНК як матриці

Транслокація – тип хромосомних мутацій, при якому відбувається перенесення ділянки хромосоми на іншу, негомологічну

Трансляція – процес матричного синтезу білків з амінокислот

Транспірація – випаровування води з поверхні рослин, що відбувається через продихи та кутикулу

Транспозиція – переміщення певних генетичних елементів з одного місця хромосоми в інше

Транспозони, мобільні гени, стрибаючі гени, мандруючі гени – мобільні ділянки ДНК, здатні до пересування по геному і розмноження

Транспорт речовин – доставка необхідних сполук до органів і тканин, а також виведення продуктів обміну речовин

Трансферази – окремий клас ферментів, що каталізують перенесення залишків між молекулами

Трансферини – білки плазми крові, які транспортують іони Феруму

Трансформація – генетична модифікація клітини за допомогою введення нового генетичного матеріалу

Траунштейнера куляста (*Traunsteinera globosa*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Траутфеттер, Рудольф (1809–1889) – біолог, ботанік, натураліст

Трахеї – провідні елементи деревини і органи дихання тварин

Трахеїди – основні провідні елементи ксилеми рослин

Трахеїнодихаючі (Tracheata) – підтип членистоногих тварин

Трахеоли – органи дихання наземних членистоногих

Трахея – орган дихальної системи, що лежить спереду від стравоходу

Трахіліди (Trachylida) – ряд гідроїдних кишчовопорожнинних

Трахуза опушена (*Trachusa pubescens*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини бджіл-мегахілід, внесений до Червоної книги України

Трач схожий (*Tenthredo propinqua*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини справжніх пильщиків, внесений до Червоної книги України

Трегалоза – вуглевод з групи невідновлюваних дисахаридів

Трематоди, сисуні, двоустки (Trematoda) – клас паразитичних безхребетних тварин типу плоских червів

Треонін (Thr) – амінокислота, що входить до складу білків

Трепанги – назва кількох видів безхребетних тварин типу голкошкірих класу голотурій

Третинний період – застаріла назва тимчасового інтервалу геологічної історії Землі

Третьяков, Дмитро Костянтинович (1878–1950) – академік НАН України, за спеціальністю: зоологія хребетних

Триба – таксономічна категорія у тварин, що займає проміжне положення між підродиною і родом

Тригли сірі (*Eutrigla*) – рід риб родини триглових

Тригли-ластівки, морські півні (*Chelidonichthys*) – рід риб родини триглових

Триглицериди, жири – одна з ключових груп біомолекул

Триглови (Triglidae) – родина риб ряду скорпеноподібних

Тридакни (*Tridacna*) – рід двостулкових молюсків родини серцевидкових

Тризубець (*Trigloch*) – рід рослин родини тризубцевих

Тризубі бички (*Tridentiger*) – рід риб родини бичкових

Тризубцеві (Juncaginaceae) – родина квіткових рослин порядку тризубцевцвітих

Тризубцевцвіті (Juncaginales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Триодтіронін – гормон щитоподібної залози

Трикарбонних кислот цикл – див. цикл Кребса

Трикігтеві черепахи (Trionychidae) – родина рептилій ряду черепах

Триконоднти (Triconodonta) – ряд вимерлих ссавців

Трилієві (Trilliaceae) – родина квіткових рослин порядку діоскорейноцвітих

Трилобіти (Trilobita) – клас вимерлих морських членистоногих

Трименієві (Trimeniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку австробелієцвітих

Триніус, Карл Бернгард (1778–1844) – біолог, ботанік

Тринія Біберштейна (*Trinia biebersteinii*) – вид судинних рослин родини селерових, внесений до Червоної книги України

Триози – загальна хімічна назва класу тривуглеводневих моносахаридів

Трипалій мартин, трипала чайка (*Rissa tridactyla*) – вид біляводних птахів родини мартинові

Трипалі дятли (*Picoides*) – рід птахів родини дятлових

Трипалі лінивці (Bradypodidae) – родина ссавців ряду неповнозубих

Трипалі мартини (*Rissa*) – рід птахів родини мартинових

Трипалі тушкани (Dipodidae) – родина ссавців ряду гризунів

Трипалі чайки (*Rissa*) – рід біляводних птахів родини мартинових

Трипаносоми (*Trypanosoma*) – рід паразитичних найпростіших класу джгутикових

Трипереткові (Turnicidae) – родина птахів ряду журавлеподібних

Триплет, кодон – комбінація з трьох послідовно розташованих нуклеотидів в молекулі нуклеїнової кислоти

Трипси (Thysanoptera) – ряд комах типу членистоногих

Трипсин – травний фермент дванадцятипалої кишки

Триптофан (Trp) – амінокислота, що входить до складу білків

Тритикале (*Triticale*) – гібриди на основі жита й пшениці

Тритон альпійський (*Mesotriton alpestris*) – вид земноводних ряду хвостатих земноводних родини саламандрових, внесений до Червоної книги України

Тритон дунайський (*Triturus dobrogicus*) – вид земноводних ряду хвостатих земноводних родини саламандрових, внесений до Червоної книги України

Тритон Кареліна (*Triturus karelinii*) – вид земноводних ряду хвостатих земноводних родини саламандрових, внесений до Червоної книги України

Тритон карпатський (*Lissotriton montandoni*) – вид земноводних ряду хвостатих земноводних родини саламандрових, внесений до Червоної книги України

Тритони – загальна назва декількох родів тварин з ряду хвостатих амфібій

Триуридові, триурисові (Triuridaceae) – родина квіткових рослин порядку триуридоцвітих

Триуроцвіті (Triuridales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Триурисові – порядок (Triuridales) та єдина родина (Triuridaceae) однодольних рослин

Трифіза фрина (*Triphysa phryne*) – вид комах ряду лускокрилих родини сатирирів, внесений до Червоної книги України

Трифізафрина (*Triphysa phryne*) – вид комах ряду лускокрилі родини сатири

Трифоліата (*Poncirus trifoliata*) – вид рослин родини рутових

ТрихіNELI (*Trichinella*) – рід паразитичних круглих червів

Трихобласти – клітини епіблеми кореня рослин, що здатні утворювати кореневі волоски

Трихограми (*Trichogramma*) – рід комах родини трихограматид

Триходерма (*Trichoderma*) – рід грибів-гіфоміцетів, представників якого використовують в сільськогосподарській практиці в боротьбі з певними фітопатогенами культур

Триходіни (*Trichodina*) – рід паразитичних війчастих інфузорій

Трихолома (*Tricholoma*) – рід грибів флори України

Трихоломопсис (*Tricholomopsis*) – рід грибів флори України

Трихоміцети (Trichomycetes) – клас справжніх грибів

Трихомні бактерії – грамнегативні бактерії, що утворюють ланцюжки клітин, з'єднаних плазмодесмами

Трихомонади (*Trichomonas*) – рід паразитичних джгутикових найпростіших

Трихомонадіди (Trichomonadida) – ряд джгутиконосців

Трихоплакс (*Trichoplax*) – єдиний рід тварин в типі пластинчастих, які вважаються моделлю походження багатоклітинних організмів

Трицепс – м'яз, що починається трьома головками

Трицератопс (*Triceratops*) – рід викопних трав'яїдних динозаврів з групи рогатих динозаврів

Триасовий період, триас – перший геологічний період мезозойської ери

Трибонема (*Tribonema*) – рід жовто-зелених водоростей

Тригонієві (Trigoniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Тріскачка ширококрила (*Bryodemella tuberculata*) – вид комах ряду прямокрилих родини саранових, внесений до Червоної книги України

Тріскові (Gadidae) – родина риб ряду тріскоподібних

Тріскоподібні (Gadiformes) – ряд променеперих риб

Тріхолома, рядовка (*Tricholoma*) – рід агарикових грибів

Троглобіонти – тварини, які постійно живуть у печерах, тріщинах гірських порід, перечних водоймах або водотоках

Троглодит (*Homo troglodites*) – міфічна людина, за К. Ліннеєм, підвид людини, печерна людина

Трогноподібні (Trogoniformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Троїцький Герман Васильович (1913–1992) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біохімія

Тромб – згусток крові, що утворюється у кровеносних судинах

Тромбопластин – фактор зсідання крові

Тромбоцит, кров'яна пластинка – формений елемент крові, фрагмент цитоплазми без ядра

Тропізм – реакція відповіді рослин на різні дії подразників зовнішнього середовища

Тропічна рослинність – сукупність фітоценозів, характерних для тропічного поясу

Трофіка – живлення в біології, послідовність ланцюга живлення

Трофіка нервова – регуляція живлення тканин, яка здійснюється нервовою системою

Трофічна мережа – сукупність трофічних ланцюгів

Трофічний ланцюг – набір взаємовідношень між різними групами організмів, які визначають послідовність перетворення біомаси і енергії в екосистемі

Трофічний рівень – сукупність організмів, об'єднаних типом живлення

Трофічні зв'язки – хто ким і у який спосіб живиться, основа будь якого біоценозу

Трофобласт – зовнішній шар клітин у зародків ссавців на стадії бластоцисти

Трофоцит – клітинний елемент, функція якого полягає в живленні інших

Трохега (*Tocheta*) – рід п'явок ряду безхоботних п'явок, два види якого внесені до Червоної книги України

Троходендрові (Trochodendraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку трохондероцвітих

Трохулюс (*Trochulus*) – рід червононогих ряду легеневих молюсків, два види якого внесені до Червоної книги України

Троянда, шипшина (*Rosa*) – рід і культурна форма рослин родини розових

Трубковерти (Attelabidae) – родина комах ряду жуків

Трубкозуб (*Orycteropus afer*) – ссавець, єдиний представник родини трубкозубих

Трубконоси (*Murina*) – рід кажанів родини лиликових

Трубкоцвіт Біберштейна (*Solenanthus biebersteinii*) – вид судинних рослин родини шорстколистих, внесений до Червоної книги України

Трубочники (*Tubifex*) – рід кільчастих черв'яків родини водяних зміюк

Трупіоди – див. *Некрофаги*

Трутовик (*Polyporus*) – рід грибів родини трутовикових, два види якого внесені до Червоної книги України

Трутові гриби – несистематична група грибів відділу базидіоміцети

Трухляки (Pythidae) – родина комах ряду жуків

Трюфель (*Tuber*) – рід делікатесних сумчастих грибів з порядку пецицієвих, рідкісний рід флори України, види внесені до Червоної книги

Трехперка чорноголова (*Tripterygion tripteronotus*) – вид променеперих риб ряду окунеподібних родини трехперових, внесений до Червоної книги України

Трехперкові (Tripterygiidae) – родина риб ряду окунеподібних

Тсуга (*Tsuga*) – рід рослин родини соснових

Туалетні губки – група видів рогових губок

Тубулін – особливий структурний білок

Тугун (*Coregonus tugun*) – прісноводна риба роду сигів родини лососевих

Тукало, Михайло Арсентійович (1951), член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія

Туканові (Ramphastidae) – родина птахів ряду дятлоподібних

Тукнерарія Лаурера, тукерманопсис Лаурера, цетрарія Лаурера (*Tuckneraria laureri*) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Туко-туко (*Stenomys*) – рід ссавців родини тукотукових

Тулуб – центральна в анатомічному відношенні частина тіла у тварин

Тульчинська, Віра Петрівна (1907–1994), член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Туменок-Малашенко Юрій Романович (1931–2006) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Тунберг, Карл Петер (1743–1828) – біолог, ботанік

Тунг, масляне дерево (*Aleurites*) – невеликий рід дерев родини молочайних

Тундра – біом арктичного поясу Землі

Тундрова куріпка, полярна куріпка (*Lagopus muta*) – птах підродини тетерукових родини фазанових

Тунці (*Thunnus*) – рід риб родини скумбрієвих

Тупасподібні (Scandentia) – ряд плацентарних ссавців

Тупаї (*Tupaia*) – рід ссавців родини тупаєвих

Тупан (*Fratercula*) – рід птахів родини алькових

Тупики (*Fratercula*) – рід птахів родини алькових

Тур (*Bos primigenius*) – вид вимерлих диких представників роду биків

Туракові, бананоїди (Musophagidae) – родина птахів ряду туракоподібних

Турачі (*Francolinus*) – рід птахів родини фазанових

Турбелярії (Turbellaria) – клас безхребетних тварин типу плоских червів

Тургор – внутрішній осмотичний тиск у живій клітині

Турикаспія лінкта (*Turricaspia lincta*) – вид черевоногих молюсків, внесений до Червоної книги України

Турівка – див. *Чанолоч пахуча*

Турнепс (*Brassica campestris*) – дворічна кормова рослина родини хрестоцвітих

Турнієві (Thurniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Турпан (*Melanitta fusca*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Туруни, жужелиці (Carabidae) – рід комах ряду твердокрилих родини жуків-турунів, сім видів якого внесені до Червоної книги України

Турухтан (*Philomachus pugnax*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Турча (*Hottonia*) – рід рослин родини первоцвітових

Тутовий шовкопряд (*Bombyx mori*) – метелик родини справжніх шовкопрядів

Тувові (Mogaseae) – родина рослин порядку розоцвітих

Тучні клітини, мастоцити – високоспеціалізовані імунні клітини сполучної тканини хребетних тварин

Тушканчик великий (*Allactaga jaculus*) – вид ссавців ряду гризунів родини тушканчикових, внесений до Червоної книги України

Туя (*Thuja*) – рід вічнозелених хвойних дерев і кущів родини кипарисових
Тхорі (*Putorius*) – 1) рід або підрід ссавців родини куницевих, два види якого внесені до Червоної книги України, 2) більш широке поняття по відношенню до певних видів куницевих

Тювик європейський, яструб коротконогий (*Accipiter brevipes*) – вид птахів родини яструбиних, вид фауни України

Тюлені звичайні, тюлені справжні (*Phoca*) – рід ссавців родини тюленячих

Тюлені-монахи (*Monachus*) – рід ссавців родини тюленячих, один вид якого внесений до Червоної книги України

Тюленячі (Phocidae) – родина ссавців ряду хижих

Тюлень кільчастий – див. *Нерпа кільчаста*

Тюлень-монах (*Monachus monachus*) – вид ссавців ряду ластоногих родини справжніх тюленів, внесений до Червоної книги України

Тюльки (*Clupeonella*) – рід риб родини оселедцевих

Тюльпан (*Tulipa*) – рід рослин родини лілійних, сім видів якого внесені до Червоної книги України

Тюльпанове дерево, ліріодендрон тюльпановий (*Liriodendron*) – рід рослин родини магнолієвих

Тютюн (*Nicotiana*) – рід рослин родини пасльонових

Убаїн – серцевий глікозид

Укарі (*Cacajao*) – рід мавп родини сакових

Убіквісти – види тварин і рослин з різноманітними екологічними умовами життя

Убіхіони – біологічно активні речовини

Угай тихоокеанський (*Tribolodon brandtii*) – риба родини коропових, вид фауни України

Угіддя – місця концентрації цінних видів, як правило мисливських тварин

Углозубові (Hynobiidae) – родина найпримітивніших хвостатих амфібій

Уголев, Олександр Михайлович (1926–1991) – фізіолог, академік АН СРСР (1984), Росія

Угруповання – природна сукупність організмів різних видів

Удабнопітек (*Udabnopithecus sgaredziensis*) – вид вимерлих людиноподібних мавп

Удави (Voinae) – підродина неотруйних змій родини удавових

Удавові (Boidae) – родина змій

Удонелліди (Udonellida) – ряд війчастих червів

Уеллер, Томас Гакл (1915–2008) – вірусолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1954)

Українське біофізичне товариство – громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу

Українське біохімічне товариство – установа відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України

Українське ботанічне товариство – громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу

Українське гідроекологічне товариство – громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу

Українське ентомологічне товариство – громадська організація відділення загальної біології НАН України

Українське мікробіологічне товариство – громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу

Українське наукове товариство кріобіології і кріомедицини – установа відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України

Українське наукове товариство паразитологів – установа відділення загальної біології НАН України і громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу

Українське палеонтологічне товариство – установа відділення наук про землю НАН України

Українське радіобіологічне товариство – громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу

Українське товариство генетиків і селекціонерів – установа відділення загальної біології НАН України і громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу

Українське товариство клітинних біологів та біотехнологів – установа відділення загальної біології НАН України

Українське товариство клітинної біології – установа відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України

Українське товариство охорони природи, УкрТОП – громадська екологічна організація, створення якої було предтечею хрущовської відлиги; під тиском УкрТОП у 1967 уряд УРСР створив Держкомприроди як центральний орган влади з питань охорони природи

Українське товариство фізіологів рослин – установа відділення загальної біології НАН України

Українське фізіологічне товариство імені І. Павлова – громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу

Український центр кільцювання птахів – громадське об'єднання, яке веде науково-дослідницьку й популяризаторську роботу щодо дослідження міграцій птахів

Улар (*Tetrao gallus*) – вид гірських птахів родини фазанових

Уліти, коловодники (*Tringa*) – рід птахів родини бекасових

Улотрикс (*Ulothrix*) – рід зелених водоростей

Улотрихальні (Ulotrichales) – порядок зелених водоростей

Ульва (*Ulva*) – рід зелених водоростей

Ульвофіцієві (Ulvophyceae) – клас рослин відділу зелених водоростей

Ультрамикроелементи – хімічні елементи, що зустрічаються в клітині в надзвичайно малих концентраціях

Умбілікарія багатолистоподібна (*Umbilicaria subpolyphylla*) – вид грибів родини умбілікарієвих, внесений до Червоної книги України

Умбра звичайна (*Umbra krameri*) – вид променеперих риб ряду щукоподібних родини умбрових, внесений до Червоної книги України

Умбріна світла, горбань світлий (*Umbrina cirrosa*) – вид променеперих риб ряду окунеподібних родини горбаневих, внесений до Червоної книги України

Умброві (Umbridae) – родина риб ряду щукоподібних

Умовне гальмування – форма умовно-рефлекторної діяльності

Умовний рефлекс – пристосувальна реакція організму, що виникає на певні подразнення завдяки нервовій системі

Унгер, Франц (1800–1870) – біолог, автор низки теорій, на яких базується сучасна ботаніка, Австрія

Унгуляти (Ungulata) – надряд тварин класу ссавців

Уніваленти – поодинокі, неспарені хромосоми в першому редукційному поділі

Уніпотентність – здатність стовбурових клітин до перетворення лише на один тип клітин

Уотсон, Джеймс Дьюї (1928) – біолог, іноземний член НАН України (1995) за спеціальністю: генетика, Нобелівська премія у галузі фізіології та медицини (1962)

Уотсона-Крика модель – структурна модель дволанцюгової молекули ДНК

Урацил – піримідинова азотиста основа, що є компонентом рибонуклеїнової кислоти (РНК)

Урбанізоване середовище – мегаполіс як середовище існування організмів

Урбозоологія – галузь біології, яка вивчає тварин в містах

Урбоценози – міські екосистеми

Уреаза – гідролітичний фермент з групи амідаз

Уридин – нуклеозид РНК, який складається з урацилу і рибози.

Уроміцес (*Uromyces*) – рід іржастих грибів

Уростиль – паличкоподібна кістка безхвостих амфібій

Урофора Дзедушицького (*Urophora dzieduszyckii*) – вид комах ряду двокрилих родини осетниць, внесений до Червоної книги України

Уроцистіс (*Urocystis*) – рід сажкових грибів

Уруть – див. *Водопериця*

Усай, Бернардо Альберто (1887–1971) – фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1947), Аргентина

Уснея (*Usnea*) – рід лишайників родини пармелієвих, один вид якого, уснея квітуча (*Usnea florida*), внесений до Червоної книги України

Успадковувасемість – частини мінливості потомства, що зумовлена генетичними факторами

Успадковування, успадковуваність – властивість передавання із покоління в покоління певних ознак

Устіляго (*Ustilago*) – рід сажкових грибів

Устриця їстівна (*Ostrea edulis*) – вид двостулкових ряду устриць, внесений до Червоної книги України

Устричні (Ostreidae) – родина морських двостулкових молюсків, що об'єднує близько 25 родів, одні з найпопулярніших серед промислових груп морських безхребетних

Утевський, Арон Михайлович (1904–1988) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біохімія

Ухтомський, Олексій Олексійович (1875–1942) – фізіолог, творець вчення про домінанту, академік АН СРСР (1935), Росія

Фабр, Жан Анрі (1823–1915) – біолог, ентомолог, Франція

Фабрициєва сумка – лімфоепітеліальний орган, розташований в задній частині клоаки у птахів

Фаворов, Олексій Михайлович (1900–1981) – генетик, член-кореспондент НАН України (1951)

Фаготрофи – тварини, що живляться іншими організмами

Фагоцитела – гіпотетичний предок багатоклітинних тварин

Фагоцителоподібні – див. *Пластинчасті*

Фагоцити – імунокомпетентні клітини, здатні до захоплення і перетравлювання бактерій

Фагоцитоз – активне захоплення і поглинання мікроскопічних сторонніх об'єктів

Фаетонови (Phaethontidae) – родина птахів ряду фаетоноподібних

Фаетоноподібні (Phaethontiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Фаср, Ендрю (1959) – молекулярний генетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2006), США

Фазан (*Phasianus colchicus*) – вид птахів родини фазанових, інвазований вид фауни України

Фазани (*Phasianus*) – рід птахів родини фазанових

Фазанові (Phasianidae) – родина птахів з ряду куроподібних

Фактори еволюції – механізми і причини органічної еволюції

Фактори росту – гормоноподібні речовини хребетних

Фактори середовища – див. *Екологічні фактори*

Фаланукові – див. *Мадагаскарські вівери*

Фалопісві труби – див. *Маткові труби*

Фамінцин, Андрій Сергійович (1835–1918) – ботанік, академік Петербурзької АН (1891), першим ввів термін «обмін речовин» стосовно рослин

Фанерозойський еон, фанерозой, – сучасний геологічний еон, який характеризується поширенням на Землі тваринних форми життя

Фанерофіти – життєва форма рослин, у яких бруньки і пагони, призначені для переживання несприятливого періоду, розташовані високо над землею

Фасетка, оматидій – структурна одиниця фасеткового ока

Фасеткові очі – складні очі, утворені великою кількістю оматидіїв, у безхребетних

Фасколосоматиди (Phascolosomatidea) – клас безхребетних тварин типу сипункулід

Фасциоли – див. *Печінкові сисунки*

Фасціація – явище потворності у рослин

Фасції – оболонки м'язів, судин, нервів, внутрішніх органів утворені волокнистою сполучною тканиною

Фасціола печінкова – паразит людини і тварин

Фауна – історично сформована сукупність видів тварин, що живуть в певній області і входять до всіх її біогеоценозів

Фауністика – галузь зоології, яка вивчає видовий склад тварин певних регіонів

Фацелія (*Phacelia*) – рід трав'янистих або кущових рослин родини водолистових

Фація – одиниця флористичного угруповання

Федченко, Олексій Павлович (1844–1873) – біолог, географ, мандрівник, Росія

Фейхоа, ака (*Feijoa sellowiana*) – вид рослин родини миртових

Фекалії – див. *Екскременти*

Фелема – див. *Корок*

Фелінові (Phellinaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Фелоген – вторинна меристематична тканина

Фелодендрон (*Phellodendron*) – рід рослин родини рутових

Фелодерма – внутрішній шар перидерми рослин

Фелоринія геркулесова, фелоринія півчасто-луската (*Phellorinia herculeana*) – вид грибів родини фелоринієвих, внесений до Червоної книги України

Фемінізація – 1) розвиток у особин чоловічої статі жіночих вторинних статевих ознак; 2) збільшення частки самок у будь-якій сукупності організмів

Фен – елементарна ознака, яка кодується одним геном

Фенакодуси (*Phenacodus*) – вимерлий рід ссавців

Фенек (*Vulpes zerda*) – вид ссавців роду лисиць

Фенетика – галузь генетики, що вивчає мінливість на рівні фенотипу

Фенікс – див. *Фінікова пальма*

Фенілаланін (Phe) – амінокислота, входить до складу білків

Феногенетика – розділ генетики, що вивчає вплив генів на процес розвитку особини

Фенограма – графічне відображення генетичних стосунків споріднених ор-

ганізмів

Фенодевіації – різкі відхилення від нормального фенотипу

Фенокопія – неспадкова стрибкоподібна зміна фенотипу

Фенологія – галузь біології, що досліджує залежності між термінами прояву явищ у живій природі

Феозооспорові водорості (Phaeozoosporogophyceae) – клас бурих водоростей

Феолепіота золотиста (*Phaeolepiota aurea*) – вид грибів родини рядовкових, внесений до Червоної книги України

Фердман, Давид Лазарович (1903–1970) – біохімік, член-кореспондент НАН України (1939)

Фери (Ferae) – за сучасною молекулярною систематикою, клада тварин класу ссівців

Феритин – глобулярний білковий комплекс.

Ферментативний каталіз – вибіркове прискорення хімічних реакцій у живому організмі

Ферментація – процес деградації органічних речовин під впливом ензимів

Ферменти конститутивні – ферменти, що постійно наявні у клітинах

Ферменти протеолітичні – ферменти класу гідролаз

Ферменти, ензими – біологічні каталізатори білкової або РНК природи

Ферокактус (*Ferocactus*) – рід рослин родини кактусових

Феромони – біологічно активні речовини, продукти зовнішньої секреції, які виділяють тварини

Фертилізин – речовина, що виділяється яйцеклітинами й викликає аглютинацію сперматозоїдів

Фертильність організмів – здатність зрілого організму давати потомство

Ферула (*Ferula*) – рід рослин родини селерових

Ферчготт, Роберт Френсіс (1916–2009) – фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1998), США

Феталізація – спосіб еволюційних змін організмів

Физенові (Physenaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Филантові (Phyllanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Филономові (Phyllonomaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку падубоцвітих

Фіалка (*Viola*) – рід квіткових рослин родини фіалкових, три види якого внесені до Червоної книги України

Фіалка триколірна – див. *Братки*

Фіалкові (Violaceae) – родина квіткових рослин порядку фіалкоцвітих

Фіалкоцвіті (Violales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Фібігер, Йоганнес Андреас Грїб (1867–1928) – мікробіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1926), Данія

Фібрили – ниткоподібні структури цитоплазми

Фібрилярні білки – білки, що утворюють фібрили

Фібрин – водонерозчинний білок, який утворюється з фібриногену під час зсідання крові

Фібриноген – глікопротеїд плазми крові, який бере участь в процесах зсідання крові

Фібриноліз – розчинення внутрішньо- та позасудинних кров'яних тромбів

Фібробласти – численна група клітин сполучної тканини з різним ступенем диференціації

Фіброїн – білок павутиння та шовку

Фібупопорія (*Fibuloporia*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Фіга – див. *Інжир*

Фізалис, мохунка (*Physalis*) – рід рослин родини пасльонових

Фізіологія – наука про життєві процеси, діяльність окремих органів, систем і організму в цілому

Фізіологія екологічна – розділ фізіології або екології

Фізіологія космічна – розділ фізіології, що вивчає особливості функціонування живих організмів в умовах космічного польоту

Фізіологія людини і тварин – розділ біології – наука про життєві процеси, діяльність окремих органів та їх системи і в цілому всього організму

Фізіологія праці – наука, яка вивчає питання режиму праці і відпочинку, раціональної робочої пози, робочих меблів, організації робочого місця, структури робочих рухів, тобто вплив трудового процесу на працездатність людини

Фізіологія рослин – наука, що вивчає процеси життєдіяльності рослинного організму та їхні взаємозв'язки з навколишнім середовищем

Фікобіліни – пігменти червоних водоростей і ціанобактерій

Фікобіонт – водоростевий компонент лишайників

Фікоміцес (*Phycomyces*) – рід нижчих грибів порядку мукорових

Фікоміцети (*Phycomycetes*) – клас нижчих грибів

Фіксація фаз – тип еволюційних змін органів

Фікус (*Ficus*) – рід рослин родини шовковицевих

Філаменти – елементи цитоскелету

Філезієві (*Philesiaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Філембріогенез – еволюційні зміни ходу індивідуального розвитку організмів

Філетична еволюція – тип еволюції, при якій один вид трансформується з часом в інший

Філідрові (*Philydraceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку комеліноцвітих

Філогенез – історичний розвиток як окремих видів і систематичних груп організмів, так і органічного світу в цілому

Філогенетика – див. *Філогенетична систематика*

Філогенетична систематика – область біологічної систематики, що базується на ідентифікації еволюційних взаємин таксонів різних рівнів

Філогенетичне дерево – схематичне зображення еволюційних взаємозв'язків між таксономічними угрупованнями, які мають спільного предка

Філогенетичні ряди – види, що поступово змінюють один одного.

Філогенія – наука про філогенез

Філогеографія – область геногеографії, що базується на даних молекулярної генетики

Філодій – 1) сплющений черешок листка у вигляді листової пластинки, 2) (*Phyllodium*) – рід рослин родини бобових

Філоїд – листоподібний виріст у нижчих і вищих спорових рослин

Філоксери (*Phylloxeridae*) – родина напівжорсткокрилих комах

Філом – боковий орган пагонів вищих рослин

Філомедузи (*Phyllomedusa*) – рід земноводних родини квакшевих

Філопор рожево-золотистий (*Phylloporus pelletieri*) – вид грибів родини боровикових, внесений до Червоної книги України

Філофора псевдорогата (*Phyllophora pseudoceranoides*) – вид водоростей родини філофорових, внесений до Червоної книги України

Філярії – див. *Нитчаткові*

Фільтратори – водяні тварини, які живляться дрібним планктоном чи детритом

Фіналізм – вчення про строго запрограмований характер еволюції, яка йде до певної мети

Фінвал, смугач (*Balaenoptera physalus*) – вид ссавців родини смугачевих ряду китоподібних

Фінгерпринтинг ДНК, метод генетичних «відбитків пальців» – полягає в порівняльному аналізі та ідентифікації геномів за допомогою рестриктного аналізу і гель-електрофорезу гіперваріабельних ділянок ДНК

Фінзен, Нільс Рюберг (1860–1904) – фізіолог, Нобелівська премія з фізіології й медицини (1903), Данія

Фінік – див. *Фінікова пальма*

Фінікова пальма, фенікс (*Phoenix*) – рід рослин родини пальмових

Фіна – личинка стьожкових червів

Фінта (*Alosa fallax*) – риба родини оселедцевих, вид фауни України

Фісиденс (*Fissidens*) – рід мохоподібних родини фісидентових, три види якого внесені до Червоної книги України

Фісташка (*Pistacia*) – рід рослин родини сумахових

Фісташка туполиста (*Pistacia mutica*) – вид судинних рослин родини фісташкових, внесений до Червоної книги України

Фісташкові (Anacardiaceae) – родина квіткових рослин порядку рутоцвітих

Фістула – неприродний канал в тілі

Фітобентос – сукупність рослин, що ростуть на дні водойм

Фітовірусологія – наука, яка вивчає віруси рослин

Фітогеографія – галузь біогеографії, яка вивчає географічні закономірності поширення рослин

Фітогормони – фізіологічно активні речовини рослин, що утворюються в рослинах у дуже малих кількостях і досить неспецифічно регулюють їх ріст і розвиток

Фітоедафон – сукупність організмів, що живуть в ґрунті

Фітоклімат – зміни клімату, спричинені рослинами

Фітолейми – вид викопних решток рослин

Фітомаса – біомаса рослин на одиницю площі

Фітомастигін (*Phytomastigina* або *Phytomastigophorea*) – клас найпростіших підтипу джгутиконосців

Фітон – група рослин, що складають екологічну єдність

Фітоністичні теорії – теорії про основу будови рослин

Фітонциди – біологічно активні речовини, що утворюються рослинами, які вбивають чи пригнічують ріст і розвиток бактерій

Фітопалеонтологія – див. *Палеоботаніка*

Фітопатологія – галузь біологічної науки, що вивчає хвороби рослин

Фітопланктон – зазвичай водорості, що ширяють в товщі води

Фітостерини – рослинні високомолекулярні циклічні спирти, структурно подібні до холестерину

Фітостироли – біомолекули рослин

Фітосфера – частина біосфери, зайнята рослинами

Фітофаги – тварини, що живляться виключно рослинною їжею

Фітофтора (*Phytophthora*) – рід паразитичних грибів порядку пероноспорівих класу ооміцетів

Фітохром – фоторецептор, синьо-зелений пігмент

Фітоценетичні принципи – екологічні принципи, сформульовані П. Жаккаром

Фітоценоз – закономірне поєднання рослин на тій чи іншій території

Фітоценологія – розділ ботаніки, вчення про рослинні угруповання

Фітоценотипи – групи видів рослин, які мають різне значення у створенні властивостей рослинних угруповань

Фіфі (*Tringa glareola*) – вид птахів родини бекасових, належить до фауни України

Фіцджеральд, Роберт (1830–1892) – ботанік, орнітолог, таксидерміст, геодезист, інженер, поет, Ірландія – Австралія

Фішер, Едмонд Генрі (1920) – фізіолог, Нобелівська премія з фізіології і медицини (1992), Швейцарія–США

Флавівіруси (*Flaviviridae*) – родина вірусів

Флавіни – органічні сполуки споріднені з рибофлавіном

Флавоноїди – похідні фенольних сполук, жовті, коричневі пігменти рослин

Флагелларієві (*Flagellariaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Фламініго (*Phoenicopterus*) – рід птахів, єдиний у родині фламінігових та ряді фламінігоподібних

Флемінг, Александр (1881–1955) – біолог, відкривач лізоциму та винахідник пеніциліну, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1945), Велика Британія

Флемінг, Вальтер (1843–1905) – біолог, гістолог, засновник цитогенетики, Німеччина

Флоема, луб – головна провідна тканина судинних рослин, що проводить органічні речовини у низхідному напрямку

Флокс (*Phlox*) – рід рослин родини синюхових

Флокулярія Рікена (*Floccularia rickenii*) – вид грибів родини рядовкових, внесений до Червоної книги України

Флора – сукупність видів рослин, поширених на конкретній території

Флоридієві водорості (Florideophyceae) – клас червоних водоростей

Флористика – галузь біогеографії, що вивчає видовий склад рослин

Флорі, Говард Волтер (1898–1968) – фармаколог, винахідник пеніциліну, Нобелівська премія з фізіології і медицини (1945), Велика Британія

Флуктуюча асиметрія – різновид біологічної асиметрії

Флуранс, Марі-Жан-П'єр (1794–1867) – біолог, фізіолог, лікар, Франція

Фолади (*Pholas*) – рід морських двостулкових молюсків

Фолацин – див. *Фолієва кислота*

Фолієва кислота – фолацин, вітамін В9, водорозчинний вітамін, потрібний у метаболізмі амінокислот і нуклеїнових кислот, формуванні еритроцитів і нормальному розвитку нервової трубки зародка

Фолікули – різної форми багат шарові мішечкоподібні утворення в різних органах хребетних

Фолікулін – жіночий статевий гормон з групи естрогену

Фоліота, чешуйчатка (*Pholiota*) – рід грибів флори України

Фоллітропін – гонадотропний гормон хребетних

Фольборт, Георгій Володимирович (1885–1960) – фізіолог, академік НАН України (1951), Росія–Україна

Фома (*Phoma*) – рід сферопсидальних грибів

Фомін, Олександр Васильович (1869–1935) – ботанік, академік НАН України (1921)

Фомітопсис (*Fomitopsis*) – рід грибів-руйнівників деревини

Фонорецептори – рецептори, що сприймають звукові коливання

Форамініфери (Foraminifera) – амебоподібні тварини типу найпростіших, які мають зовнішній скелет

Форезії – переміщення одного організму за рахунок іншого

Форелеві окуні, чорні окуні (*Micropterus*) – рід риб ряду окунеподібних

Форелі, пструги – загальна назва кількох прісноводних видів і форм риб родини лососевих

Форель райдужна, пструг райдужний (*Parasalmo mykiss*, *Oncorhynchus mykiss*) – риба родини лососевих, належить до фауни України

Форель струмкова, пструг струмковий (*Salmo trutta*) – риба родини лососевих, належить до фауни України

Форма – внутрішньовидова таксономічна категорія у рослин

Формація – угруповання рослин у геоботаніці

Формені елементи крові – клітини і клітинні елементи крові

Формієві (Phormiaceae) – родина квіткових рослин порядку амарилісоцвітих

Формула квітки – умовне позначення будови квітки буквами і цифрами

Фороніди (Phoronida) – тип первинноротих тварин

Форстер, Йоганн Рейнгольд (1729–1798) – орнітолог, ботанік, зоолог, мандрівник, Німеччина–Росія–Англія

Фоса (*Cryptoprocta ferox*) – вид хижих ссавців родини фаланукових

Фосілії, скам'янілості – будь-які решки організмів геологічного минулого

Фосфатази – група ферментів-гідролаз

Фосфатиди – складні ліпіди за участю ортофосфатів

Фосфоліпіди – складні ліпіди за участю залишків фосфорної кислоти

Фосфопротеїди – складні глобулярні білки

Фосфорилази – ферменти класу трансфераз

Фосфорилування – включення до біомолекул молекули залишків фосфорної кислоти

Фосфотрансферази – див. *Кінази*

Фотоавтотрофи – див. *Фототрофи*

Фотобіологія – галузь біології, яка вивчає дію світла на живі організми

Фотоперіодизм – фізіологічна реакція організмів на добовий ритм освітлення

Фоторецептори – світлочутливі сенсорні нейрони

Фоторецепція – сприйняття світла одноклітинними організмами або спеціалізованими утвореннями фоторецепторами

Фотосинтез – процес синтезу органічних сполук з вуглекислого газу та води з використанням енергії світла й за участю фотосинтетичних пігментів

Фототропізм – зміна напряму росту органів рослин у відповідь на однобічну дію світла

Фототрофи, фотоавтотрофи – фотосинтезуючі автотрофні організми

Фоцена звичайна – див. *Морська свиня звичайна*

Фоценові – див. *Морські свині*

Фрагментація тіла – вид нестатевого розмноження

Фрагмідіум (*Phragmidium*) – рід іржавих грибів

Фрагмопласт – зародок клітинної стінки

Франкенієві (Frankeniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Франкенія припорошена (*Frankenia pulverulenta*) – вид судинних рослин родини франкенієвих, внесений до Червоної книги України

Францевич, Леонід Іванович (1935) – зоолог, член-кореспондент НАН України (1990)

Фратрія – одиниця групи видів в зоогеографії і ботаніці

Фрачники (*Lixus*) – рід жуків родини довгоносиків

Фреатофіти – рослини з глибокою кореневою системою

Фрегатові (Fregatidae) – родина птахів ряду пеліканоподібних

Фримові (Phrymaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Фрини (Amblypygi) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Фріз, Гуго де (1848–1935) – біолог, ботанік, генетик, Нідерланди

Фріс, Еліас Магнус (1794–1878) – ботанік, основоположник мікології, Швеція

Фрітчіела (*Fritschiella*) – рід улотрикових водоростей

Фріш, Карл фон (1886–1982) – етолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1973), Австрія–Німеччина

Фруктоза, фруктовий цукор – моносахарид кетоза з групи гексоз

Фруланієві (Frullaniaceae) – родина рослин відділу мохоподібних

Фруланія Яка (*Frullania jackii*) – вид мохоподібних родини фруланієвих, внесений до Червоної книги України

Фузаріум (*Fusarium*) – рід грибів гіфоміцетів
Фузулініди (Fusulinida) – ряд вимерлих форамініфер
Фук'єрієві (Fouquieriaceae) – родина квіткових рослин порядку вересовітих
Фукоза – компонент рослинних і тваринних полісахаридів
Фукоксантин – жовтий пігмент бурих, золотистих і діатомових водоростей
Фукостерин – стерин бурих водоростей
Фукус (*Fucus*) – рід бурих водоростей родини фукусових
Фук'єрієві (Fouquieriaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересовітих
Фуллер, Баррі – крібіолог, іноземний член НАН України (2009), Велика Британія
Фульгенсія пустельна (*Fulgensia desertorum*) – вид грибів родини телосхістових, внесений до Червоної книги України
Фульмари – див. *Глушії*
Фунарієві (Funariaceae) – родина мохів порядку фунарієвих
Фунарієві (Funariales) – порядок рослин відділу мохоподібних
Фундальні залози – трубчасті залози слизової оболонки та стінок шлунку хребетних, головні залози шлунку
Функієві (Funkiaceae) – родина квіткових рослин порядку амарилісоцвітих
Фуранози – група моносахаридів

Хавкін, Володимир Аронович (1860–1930) – бактеріолог, творець перших вакцин проти чуми і холери, Україна–Швейцарія

Хазмогамія – див. *Затиллення*

Хазмофіти – рослини, пристосовані до життя на кам'янистих ґрунтах

Хазяїн – організм, який містить паразита або симбіотичного партнера

Халаза – одна або дві спіральні смужки тканини, що підвішують жовток яйця в центрі білка

Халікотерієві (Chalicotheriidae) – вимерла родина ряду непарнокопитних

Халькограф (*Pityogenes chalcographus*) – жук-короїд родини граверів

Хамедафна чашечкова, торфяниця чашечкова (*Chamaedaphne calyculata*) – вид судинних рослин родини вересових, внесений до Червоної книги України

Хамелеони (Chamaeleonidae) – родина ящірок, здатних змінювати своє забарвлення

Хамеропс (*Chamaerops*) – монотипний рід віяльних пальм

Хамефіти – життєва форма рослин, невисокі рослини, чії бруньки відновлення розташовуються низько над землею на зимуючих пагонах

Ханос, пильчак-ханос (*Serranus cabrilla*) – вид риб родини кам'яноокуневих, належить до фауни України

Хара (*Chara*) – рід водоростей родини харових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Харакопіг скіфський (*Characopygus scythicus*) – вид комах ряду перетинчатокрылих родини пильщиків-цефід, внесений до Червоної книги України

Харациноподібні (Characiformes) – ряд риб класу променеперих

Харді-Вайнберга закон – одна з основ популяційної генетики

Харза (*Martes flavigula*) – вид ссавців роду куниць родини мустелових

Харіус європейський (*Thymallus thymallus*) – вид променеперих риб ряду лососеподібних родини лососевих, внесений до Червоної книги України

Харіусові (Thymallidae) – родина риб ряду лососеподібних

Харківський дельфінарій – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа

Харківський зоопарк – об'єкт природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, діє з 1895

Харові, харові водорості – назва класу (Charophyceae) і відділу (Charophyta) давньої групи рослин, які поєднують ознаки водоростей і вищих рослин

Хатні миші (*Mus*) – рід ссавців родини мишачих

Хатні миші (*Mus*) – рід ссавців родини мишачих

Хатні сичі (*Athene*) – рід птахів родини совиних

Хвилі життя – спалахи та падіння чисельності організмів у популяціях

Хвилівник (*Aristolochia*) – рід рослин родини хвилівникових

Хвилівникові (Aristolochiaceae) – родина квіткових рослин порядку хвилівникоцвітих

Хвилівникоцвіті (Aristolochiales) – порядок квіткових рослин

Хвіст – відділ тіла хребетних, розташований на задньому кінці тіла

Хвойні – відділ (Pinophyta) та клас (Pinopsida) голонасінних рослин

Хвосьняк (*Hippuris*) – рід вищих рослин родини водянососонкових

Хвостате ядро – велика парна ділянка сірої речовини (ядер) у кінцевому мозку

Хвостаті земноводні (Caudata) – ряд земноводних тварин

Хвостокколи (*Dasyatis*) – рід хрящових риб родини хвостоколових

Хвостоколові (*Dasyatidae*) – родина хрящових риб ряду орлякоподібних

Хвоц (*Equisetum*) – рід багаторічних трав'янистих спорових рослин, єдиний рід у своєму класі, належить до відділу хвоцеподібних

Хвоцеподібні, еквізетофіти (*Equisetophyta*) – відділ вищих спорових рослин

Хвоцові (*Equisetaceae*) – родина хвоцеподібних рослин порядку хвоцових

Хвоя, глиця – видозмінене листя багатьох голонасінних (хвойних) рослин

Хеки (*Merluccius*) – рід риб родини хекових

Хекові (*Merlucciidae*) – родина риб ряду тріскоподібних

Хеліцери – перша пара головних кінцівок у хеліцерових

Хеліцерові (*Chelicerata*) – підтип тварин типу членистоногих

Хельвінгієві (*Helwingiaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку падубоцвітих

Хеміосмотична теорія – вчення про механізм перетворення енергії в біологічних мембранах при синтезі АТФ

Хемодинаміка – галузь біології, яка вивчає перетворення і переміщення хімічних речовин в живих системах

Хемокомунікація – комунікація між організмами за допомогою хімічних речовин

Хемолюмінесценція – люмінесценція (світіння) тіл, викликана хімічною реакцією

Хемонастія – рух органу рослини у відповідь на хімічний подразник

Хеморецепція – здатність живих істот сприймати зміни концентрації певних речовин в навколишньому середовищі

Хемосинтез – процес синтезу органічних речовин з вуглекислого газу

Хемосинтезуючі мікроорганізми – організми, що здійснюють хемосинтез

Хемосистематика – розділ систематики, який вивчає різноманітність хімічного складу організмів, їхніх органів і тканин

Хемотаксис – одна з форм спрямованих рухів примітивних тварин

Хемотропізм – рух рослин під впливом хімічних сполук

Хемотрофі – археї і бактерії, що здійснюють хемосинтез

Хеномелес, айва японська (*Chaenomeles*) – рід рослин родини розових

Хермеси (*Adelgidae*) – родина клопів

Хети – див. *Щетинки*

Хетоморфа зернова (*Chaetomorpha zernovii*) – вид водоростей родини кладофорових, внесений до Червоної книги України

Хижак – тварина, що полює на рівну собі по рівню організації здобич

Хижацтво – тип відносин між біологічними популяціями, при яких хижак живиться іншими організмами (жертвами)

Хижачики (Reduviidae) – найбільша за кількістю видів родина клопів

Хижі (Carnivora) – ряд плацентарних ссавців

Хижі сумчасті, кволоподібні (Dasyuriformes) – ряд сумчастих ссавців

Хижокопитні (Ferungulata) – за сучасною молекулярною систематикою, клада тварин класу ссавців

Химери – тварини або рослини, що складаються з генетично різнорідних тканин

Химерний ген – ген, сконструйований із фрагментів ДНК різного походження

Химероподібні (Chimaeriformes) – ряд тварин класу хрящових риб

Хитрідіомікотові гриби (Chytridiomycota) – відділ грибів

Хіази – фігури, які утворюють хромосоми в профазі-I мейозу

Хілотерії (*Chilotherium*) – вимерлий рід родини носорогових

Хімічна біоценологія – розділ біоценології, що досліджує функціональну роль у біоценозі хімічних речовин

Хімоденін – поліпептидний гормон, що продукується в слизовій оболонці дванадцятипалої кишки

Хімотрипсин – протеолітичний фермент більшості хребетних

Хімус – рідкий або напіврідкий вміст шлунка чи кишечника

Хінін – головний алкалоїд кори хінного дерева

Хінне дерево (*Cinchona*) – рід рослин родини маренових

Хіодоноподібні (Hiodontiformes) – ряд риб класу променеперих

Хіонофіли – рослини і тварини, що живуть в областях з глибокосніжними зимами

Хіонофіти – рослини, що розвиваються на поверхні снігу чи льоду, часто викликаючи так зване «цвітіння» снігу

Хіонофоби – організми, не пристосовані до життя в умовах глибокого сніжного покриву і сильних снігопадів

Хірономіди – див. *Комарі-звонці*

Хіроптерофільні квітки – квіти, які запилюються кажанами

Хітин – опорний полісахарид безхребетних

Хітони – див. *Панцирні*

Хітридіоміцети (Chytridiomycota) – відділ царства грибів

Хламідії (Chlamydiaceae) – родина бактерій-внутрішньоклітинних паразитів

Хламідобактерії (Chlamydoacteriaceae) – грамнегативні бактерії, які утворюють «нитки» з циліндричних клітин

Хламідомонада (*Chlamydomonas*) – рід мікроскопічних одноклітинних зелених водоростей грушоподібної або овальної форми

Хлібне дерево, артокарпус (*Artocarpus altilis*) – однодомне дерево родини тутових

Хлібний комарик, гессенська муха (*Mayetiola destructor*) – комаха родини галиць

Хлорантові (Chloranthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку хлорантоцвітих

Хлораракхіофітові водорості (Chlorarachniophyta) – відділ зелених рослин

Хлорела (*Chlorella*) – рід мікроскопічних одноклітинних зелених водоростей

Хлоренхіма, асиміляційна паренхіма, мезофіл – хлорофілоносна фотосинтезуюча паренхімна тканина рослин

Хлорококальні, хлорококові (Chlorococcales) – порядок зелених водоростей класу хлорофітових

Хлоропласти – тип пластид, органели, які зустрічаються в клітинах фотосинтезуючих еукаріот, містять хлорофіл і за допомогою яких відбувається фотосинтез.

Хлорофіл – зелений пігмент, присутній в клітинах рослин, деяких водоростей і ціанобактерій, що надає їм відповідного кольору

Хлорофіцієві (Chlorophyceae) – клас рослин відділу зелених водоростей

Хмелеграб (*Ostrya*) – рід рослин родини березових

Хміль (*Humulus*) – рід багаторічних рослин родини коноплевих

Хоани – внутрішні отвори носа хребетних тварин, що сполучають носову порожнину з глоткою

Хоанові (Choanata) – надклас черепних тварин типу хордових

Хобот – довгий рухливий ніс, що зустрічається у слонів та у деяких тварин неповнозубих

Хоботні (Proboscidea) – ряд плацентарних ссавців

Хоботок – виріст на передньому кінці тіла тварини

Ховрахи (*Spermophilus*) – рід ссавців родини білячих, три види якого внесені до Червоної книги України

Ходуличник – див. *Кулік-довгоніг*

Холева кислота – монокарбонова триоксикислота з групи жовчних кислот

Холестаз – зменшення надходження жовчі до дванадцятипалої кишки

Холестерин – речовина з групи стеринів

Холецистокінін – нейропептидний гормон

Холін – вітамін групи В (вітамін В4 або Вр), попередник важливого нейро-медіатора – ацетилхоліну

Холінестерази – фермент групи естераз класу гідролаз карбонових кислот

Холодкові (*Asparagaceae*) – родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Холодкоцвіті (*Asparagales*) – порядок квіткових рослин

Холодний, Микола Григорович (1882–1953) – біолог, академік НАН України (1929)

Холодок (*Asparagus*) – рід рослин родини лілійних

Холодок Палласа, холодок коротколистий (*Asparagus pallasii*) – вид судинних рослин родини холодкових, внесений до Червоної книги України

Холодокровні тварини – див. *Пойкілотермні тварини*

Хомінг – див. *Інстинкт дому*

Хом'як звичайний (*Cricetus cricetus*) – вид ссавців ряду гризунів родини хом'якових, внесений до Червоної книги України

Хом'якові (*Cricetidae*) – родина ссавців ряду гризунів

Хом'ячки – загальна назва невеличких за розмірами представників родини хом'якові

Хондрина вівсяна (*Chondrina avenacea*) – вид червононогих ряду легеневих, внесений до Червоної книги України

Хондріом – сукупність генів, розташованих у ДНК мітохондрій

Хондріосома – див. *Мітохондрія*

Хондробласти – клітини, що входять до складу хрящової тканини

Хондрокраніум – ембріональний череп хребетних, утворений хрящовою тканиною

Хондрцити – основні клітини хрящової тканини

Хондруля Більца (*Chondrula bielzi*) – вид червононогих ряду легеневих, внесений до Червоної книги України

Хонотрихи (Chonotricha) – підклас найпростіших класу інфузорій

Хопкінса закон – закон про співвідношення періодичних явищ в живій природі і географічних показників

Хорда – несегментована скелетна вісь хордових тварин

Хордові (Chordata) – тип вторинноротих тварин

Хордотональні органи – органи чуття комах та ракоподібних

Хоріоідея – див. *Судинна оболонка*

Хоріон – зовнішня зародкова оболонка

Хоріонічний гонадотропін – гонадотропний гормон, який виробляється ворсинками хоріона і плацентою приматів

Хоріоценоз – дрібна сукупність видів у місці концентрації в біотопі, внутрішня структурна одиниця екосистеми

Хорологічні зв'язки – див. *Топічні зв'язки*

Хорологія – галузь біології, яка розглядає різні біологічні явища в просторовій перспективі

Хорольський ботанічний сад – природоохоронна територія загальнодержавного значення, м. Хорол Полтавської обл.

Хортобійнти – організми, які живуть у траві

Хохітва (*Tetrax tetrax*) – вид птахів ряду журавлеподібних родини дрохвиних, внесений до Червоної книги України

Хохляч (*Cystophora cristata*) – вид ссавців родини тюленевих

Хохулеві (Desmanidae) – родина ссавців ряду комахоїдних

Хохуля руська (*Desmana moschata*) – вид ссавців ряду комахоїдних родини кротових, внесений до Червоної книги України

Хребет – частина скелета хребетних, яка є головною віссю та опорою тіла

Хребетні (Vertebrata) – підтип черепних тварин типу хордових

Хребтоплави – див. *Гладиші*

Хребці – кісткові або хрящові елементи хребта хребетних тварин

Хржонщевський, Никанор Адамович (1836–1906) – біолог, фізіолог і гістолог, Росія – Україна

Хризантема (*Chrysanthemum*) – рід квіткових рослин родини айстрових

Хризобаланові (Chrysobalanaceae) – родина квіткових рослин порядку мальпігцевітих

Хризоліна карпатська (*Chrysolina carpatica*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-листоїдів, внесений до Червоної книги України

Хризомонадові (*Chrysomonadales*) – клас відділу золотистих водоростей

Хрін (*Armoracia*) – рід рослин родини капустяних

Хрінниця (*Lepidium*) – рід судинних рослин родини капустяних, два види якого внесені до Червоної книги України

Хроматоріна двоока (*Chromadorina bioculata*) – вид нематод ряду арелаймід, внесений до Червоної книги України

Хроманема – вищий рівень комплектації ДНК у хромосоми

Хроматида – структурний елемент хромосоми

Хроматин – комплекс молекул ДНК та специфічних білків, що складають тіло хромосоми

Хроматофори, пігментні клітини – пігментовмісні світловідбиваючі клітини у земноводних, риб, рептилій, ракоподібних і головоногих

Хроміси (*Chromis*) – рід риб родини помацентрових, один з яких занесений до Червоної книги України

Хромомери – потовщені, сильно спіралізовані ділянки ДНК

Хромопласти – пластиди з жовтим, помаранчевим або червоним забарвленням

Хромопротеїди – складні білки з забарвленою небілковою групою

Хромосоми – великі молекулярні структури ядра, де міститься більша частина ДНК клітини, і які призначені для її зберігання, реалізації і передачі спадкової інформації

Хромосомна теорія спадковості – вчення про локалізацію спадкових факторів у хромосомах клітин

Хромосомний набір – сукупність усіх хромосом, притаманна клітинам даного організму

Хромосомні перебудови – порушення структури хромосом, які відбуваються синхронно в обох хроматидах

Хромоцентри – конденсований стан хроматину в ядрі на стадії інтерфази

Хронобіологія – галузь науки, яка досліджує періодичні (циклічні) феномени, що протікають в живих організмах в часі та їх адаптацію до сонячних і місячних ритмів

Хроодактилон (*Chroodactylon*) – рід водоростей родини гоніотріхієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Хроококкові водорості (*Chroococcales*) – порядок ціанобактерій (синьо-зелених водоростей)

Хрустан (*Eudromias morinellus*) – вид птахів родини сивкових, належить до фауни України

Хрущі (*Melolontha*) – рід комах родини пластинчастовусих

Хрящ – різновид сполучної тканини

Хрящ-молочник (*Lactarius*) – рід грибів родини сиріоїжкових, три види якого занесені до Червоної книги України

Хрящові риби (Chondrichthyes) – клас черепних тварин типу хордових

Хуацеві (Huaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку квасеницевітих

Хурма (*Diospyros*) – рід рослин родини ебенових

Хугієві (Capromyidae) – родина ссавців ряду гризунів

Х'юбел, Девід Хантер (1926–2013) – фізіолог, Нобелівська премія у галузі фізіології та медицини (1981)

Царство у біології – одна з найвищих таксономічних категорій

Царьок – див. *Сонячний окунь звичайний*

Цвет, Михайло Семенович (1872–1919) – біохімік та фізіолог рослин, автор хроматографічного методу, Росія

Цвіль – пліснява, плісень, цвілеві гриби – група мікроскопічних грибів

Цвіркун візантійський (*Pseudomogoplistes buzantius*) – вид комах ряду прямокрилих родини лускатих цвіркунів, внесений до Червоної книги України

Цвіркунові (Grylloidae) – родина комах ряду прямокрилих

Цвіркуноподібні (Gryllacridodea) – надродина комах з ряду прямокрилі

Цвітіння – період фізіологічних процесів статевого розмноження у квіткових рослин

Цвітіння води – бурхливе розмноження ціанобактерій в водоймах

Цебіді – див. *Цінкохвості*

Цедрела (*Cedrela*) – рід квіткових рослин родини мелієвих

Цезальпінія (*Caesalpinia*) – рід рослин родини бобових

Целіна – природний степ

Целобластула – 1) один з видів бластули багатоклітинних організмів; 2) вільно плаваюча личинка деяких губок, кнідарій, голкошкірих

Целозія (*Celosia*) – рід рослин родини амарантових

Целом – вторинна порожнина тіла багатоклітинних тварин, порожнина між стінкою тіла і внутрішніми органами що містить вистилку з епітелію

Целонітес аббревіатус кримський (*Celonites abbreviatus tauricus*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини складчастокрилих ос, внесений до Червоної книги України

Целурозаври (Coelurosauria) – найчисельніша група динозаврів-теропод

Целюлаза – фермент класу гідролаз, який розщеплює целюлозу

Целюлоза, клітковина – природний полімер, полісахарид на сонві глюкози, волокниста речовина, головна складова частина оболонки рослинних клітин

Цемент зубний – специфічна тверда тканина, яка вкриває корінь та шийку зубів ссавців

Ценеліда сітчаста (*Caenolyda reticulata*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини павутинних пильщиків, внесений до Червоної книги України

Ценк, Майнхарт (1932–2011) – біолог, хімік, фізіолог, іноземний член НАН України (1992), Німеччина

Ценковський, Лев Семенович (1822–1887) – ботанік, протозоолог і бактеріолог, член-кореспондент Петербурзької АН (1881), винахідник вакцини від сибірської виразки, Польща – Росія

Ценобій – 1) сінкарпний сухий плід; 2) колонія одноклітинних організмів, з'єднаних між собою

Ценобіоз – спільне життя організмів

Ценогенез – пристосування організму, що виникає на стадії зародку (плоду) або личинки і не зберігається у дорослої особини

Ценоз – сукупність організмів, поєднаних трофічними зв'язками

Ценолестові, щуроподібні опосуми (Caenolestidae) – родина ссавців ряду ценолестоподібних

Центральна нервова система (ЦНС) – система органів, побудована з нервових клітин, яка координує функціонування та взаємозв'язок всіх інших органів та систем органів організму

Центральне гальмування – активний нервовий процес, який виникає у ЦНС та призводить до пригнічення або попередження збудження

Центрархові – див. *Вухаті окуні*

Центри походження культурних рослин та одомашнених тварин – географічні місця, де знаходиться найбільше різноманіття генетичних форм певних видів культурних рослин чи одомашнених тварин

Центріоль – невелика органела, що входить до складу клітинного центру і приймає участь в утворенні веретена поділу під час розмноження клітин та утворенні війок та джгутиків

Центролепісові (Centrolepidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Центромера – ділянка в середині хромосоми, що характеризується специфічною нуклеотидною послідовністю і структурою і поділяє хромосому на плечі

Центроплакусові (Centroplacaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Центросома – див. *Клітинний центр*

Цепеї (*Serapea*) – рід наземних легеневих молюсків родини геліцид

Цератозаври (Ceratosauria) – інфраряд тероподових динозаврів

Цератофій багаторогий (*Ceratophyus polyceros*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-землерійів, внесений до Червоної книги України

Церафронеїди (Ceraphronoidea) – надродина наїзників, до якої входять найдрібніші представники класу комах

Церебралізація – див. Цефалізація

Церебросиди – глікофінголіпіди, природні органічні сполуки

Цереброспинальна рідина – див. *Спинномозкова рідина*

Цереус (*Cereus*) – рід рослин родини кактусових

Церіантарії (Seriantharia) – ряд коралових поліпів підкласу шестипроменевих коралів

Церцеріс горбкуватий (*Cerceris tuberculata*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини риючих ос-крабронідів, внесений до Червоної книги України

Церцидофілові, багрянникові (Cercidiphyllaceae) – родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Церцис (*Cercis*) – рід рослин родини бобових

Цесарки (*Numida*) – рід птахів родини цесаркових

Цесаркові (Numididae) – родина птахів ряду куроподібних

Цестоди, стьожкові черви (Cestoda) – клас безхребетних тварин типу плоских червів

Цетрарія (*Cetraria*) – рід лишайників родини пармелієвих

Цетрарія ісландська – див. *Ісландський лишайник*

Цетрарія океза – див. *Алоцетрарія океза*

Цетрарія степова, целокаулон степовий, корнікулярія степова (*Cetraria steprae*) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Цефалізація, церебралізація – процес збільшення маси головного мозку

Цефалокариди (Cephalocarida) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Цефалотові (Cephalotaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку квасеницецвітих

Цефус Загайкевича (*Cephus zahaikewitshi*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини пильщиків-цефідів, внесений до Червоної книги України

Цехновіцер, Марко Мойсійович (1890–1945) – мікробіолог, академік АМН СРСР (1944)

Цибулеві (Alliaceae) – родина квіткових рослин порядку амарилісоцвітих

Цибулина – видозмінений пагін рослин

Цибуля (*Allium*) – рід трав'янистих рослин родини цибулевих, десять видів якого внесені до Червоної книги України

Цибуля ведмежа – див. *Черемша*

Цибуля шалот, кушівка (*Allium ascalonicum*) – багаторічна рослина родини цибулевих

Цикл Кребса, цикл трикарбонових кислот цикл, цитратний цикл – центральна частина загального шляху катаболізму, циклічний біохімічний процес клітинного дихання

Цикл розвитку – сукупність послідовних стадій в онтогенезі організму, що змінюють одна одну

Цикламен коський, цикламен Кузнецова (*Cyclamen coum*) – вид судинних рослин родини первоцвітових, внесений до Червоної книги України

Цикламен, альпійська фіалка (*Cyclamen*) – рід багаторічних трав'янистих рослин родини первоцвітових

Циклантові (Cyclanthaceae) – родина квіткових рослин порядку циклантоцвітих

Циклантоцвіті (Cyclanthales) – порядок квіткових рослин

Цикліфори (Cycliophora) – тип первинноротих тварин

Циклічна квітка, квітка, у якої всі частини (тичинки, пелюстки і т. п.) утворюють кола

Цикломорфоз – сезонна зміна морфологічних форм

Циклопи (Cyclopidae) – родина веслоногих рачків

Циклоспорові водорості (Cyclosporoophyceae) – клас бурих водоростей

Цикорієві – див. *Латукові*

Цикорій (*Cichorium*) – рід трав'янистих рослин родини складноцвітих

Цикорій салатний, ендивій (*Cichorium endivia*) – вид рослин родини складноцвітих, який культивується

Цикута, віха (*Cicuta*) – рід рослин родини селерових

Цимбопгон, лимонне сорго, цитронелла, лимонграс (*Cymbopogon*) – рід рослин родини злакових

Цимодоцієві (Cymodoceaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку частухоцвітих

Цинамон – див. *Кориця*

Цингерія Біберштейна (*Zingiber biebersteiniana*) – вид судинних рослин родини тонконогових (злакових), внесений до Червоної книги України

Цинерарія (*Cineraria*) – рід рослин родини айстрових

Цинія – див. *Майорці*

Цинкернагель, Рольф Мартін (1944) – імунолог, Нобелівська премія у галузі фізіології та медицини (1996), Швейцарія

Цинклідот водяний (*Cinclidotus aquaticus*) – вид мохоподібних родини потієвих, внесений до Червоної книги України

Цинодonti (Cynodontia) – вимерла група теріодонтів з ряду терапсід

Циріллові (Cyrillaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Циркадні ритми – циклічні коливання інтенсивності різних біологічних процесів, пов'язані зі зміною дня і ночі

Цирцеастрові (Circaeasteraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку жовтецевоцвітих

Циста – неактивна (спляча) форма мікроорганізму, зокрема деяких бактерій та найпростіших

Цистеїн (Cys) – амінокислота, входить до складу білків

Цистоїдеї – група вимерлих морських безхребетних типу голкошкірих

Цис-транс-тест – генетичний метод аналізу

Цистрон – ділянка хромосоми, що відповідає локусу

Цитидин – нуклеозид, компонент РНК

Цитінові (Cytinaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Цитогенетика – галузь генетики, яка вивчає зв'язок генетичних процесів з будовою хромосом

Цитозин – одна з 5 азотистих основ, що входять до складу клеїнових кислот

Цитозоль, гіалоплазма – внутрішньоклітинна рідина

Цитокінез, цитотомія – поділ цитоплазми клітини після поділу ядра

Цитокініни – клас рослинних гормонів, які стимулюють поділ клітин та їх диференціацію

Цитоліз – процес руйнації клітин еукаріот

Цитолізини, цитотоксини – антитіла, які викликають цитоліз

Цитологія – розділ біології, що вивчає структурно-функціональну організацію клітин

Цитоплазма – частина клітини між зовнішньою мембраною і ядром, її внутрішній напіврідкий вміст без ядра

Цитоплазматична спадковість – спадкова передача генів, що знаходяться в ДНК цитоплазматичних органел або цитоплазми

Цитоплазматична стерильність – генетичне явище, пов'язане з цитоплазматичною спадковістю

Цитопласт – обмежена мембраною ділянка цитоплазми без ядра, що виникла при фрагментації ізольованого протопласта

Цитоскелет – цитоплазматичні білкові структури, що підтримують форму тваринної клітини

Цитотехнології – біотехнологічні маніпуляції з клітинами

Цитотоксини – специфічні антитіла білкової природи

Цитотомія – див. *Цитокінез*

Цитофаринкс – див. *Клітинна глотка*

Цитохімія – галузь цитології, яка вивчає хімічний склад живої клітини

Цитохроми – маленькі мембранні гемопротеїни, що залучені в процес електронного транспорту крізь мембрани

Цитохромоксидази – ферменти класу оксидоредуктаз

Цитратний цикл – див. *Цикл Кребса*

Цитрина – див. *Лимон*

Цитринець – див. *Лимонниця*

Цитрон (*Citrus medica*) – вид вічнозелених рослин роду цитрусових родини рутових

Цитронелла – див. *Цимбопогон*

Цитрулін – природна амінокислота

Цитрус (*Citrus*) – рід вічнозелених рослин родини рутових

Цитрусові (*Citroideae*) – підродина квіткових рослин порядку рутоцвітих

Цихласоми (*Cichlasoma*) – рід риб родини циклових

Цицанія – див. *Водяний рис*

Цицин, Микола Васильович (1898–1980) – ботанік, генетик і селекціонер, академік АН СРСР (1939) – Росія

Ціанеї – див. *Ціанобактерії*

Ціанкобаламін, вітамін В12 – водорозчинний вітамін, потрібний для синтезу нуклеїнових кислот, дозрівання червоних кров'яних тілець

Ціанобактерії, синьозелені водорості (*Cyanophyta*) – відділ зелених рослин

Ціатеєві (*Suathaeales*) – за класичною систематикою, порядок папоротеподібних рослин

Ціатейні (*Suathaeaceae*) – родина папоротеподібних рослин

Цівети, вівери (*Viverra*) – рід ссавців родини хижих

Цівка – одна з кісток ноги птахів, розташована між гомілкою і пальцями

Ціпкохвості, цебїди (*Cebidae*) – родина мавп

Ціп'яки (*Taeniidae*) – родина стьожкових черв'яків

Цмин (*Helichrysum*) – рід рослин родини айстрових

Цокори (*Myospalax*) – рід гризунів родини хом'якових

Цокорові (*Myospalacidae*) – родина ссавців ряду гризунів

Цукрова тростина (*Saccharum*) – рід рослин родини злакових

Цукровий буряк (*Beta vulgaris saccharifera*) – рослина, різновид буряка звичайного, сировина для цукрової промисловості

Чабер (*Satureja*) – рід рослин родини глухо кропивових

Чавича (*Oncorhynchus tshawytscha*) – риба роду тихоокеанських лососів

Чага, березовий гриб – неплідна форма базидіального гриба трутовика скошеного (*Inonotus obliquus*) – використовується в медицині

Чагарник – 1) кущі, одна з життєвих форм рослин; 2) ландшафт, де домінуючою формою рослинності є кущі

Чаговець, Василь Юрійович (1873–1941) – фізіолог, один з основоположників електрофізіології, академік АН України (1939)

Чаговець, Ростислав Всеволодович (1904–1982) – біохімік, академік НАН України (1967)

Чаєцвіті (Theales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин, який сучасна систематика поділяє на три порядки: мальвоцвіті, вересоцвіті і мальпігієцвіті

Чай, чайний кущ, камелія китайська (*Camellia sinensis*) – вид рослин родини чайних, вічнозелений кущ роду камелій

Чайка білохвоста (*Vanellochettusia leucura*) – вид птахів родини сивкових, вид фауни України

Чайка, чибіс (*Vanellus vanellus*) – вид птахів родини сивкових, вид фауни України

Чайки (*Vanellus*) – рід птахів родини сивкових

Чайлахян, Михайло Христофорович (1902–1991) – фізіолог рослин, творець гормональної теорії розвитку рослин, академік АН СРСР (1968), Вірменія–Росія

Чайне дерево, малалеука (*Malaleuca leucodendron*) – рід рослин родини миртових

Чайний гриб – зооглея, яка являє собою результат симбіозу оцтовокислих бактерій роду *Acetobacter* і дріжджів

Чайний кущ – див. *Чай*

Чайні, чаєві (Theaceae) – родина квіткових рослин порядку чаєцвітих

Чайот (*Sechium*) – рід рослин родини гарбузових

Чамаришок – див. *Мірикарія*

Чапараль – рослинне угруповання колючих чагарників

Чаплеві (Ardeidae) – родина птахів ряду лелекоподібних

Чаплі (*Ardea*) – рід птахів родини чаплевих або збірна група представників різних родів родини чаплеві

Чаполоч пахуча, зубрівка, турівка (*Hierochloe odorata*) – рослина родини злакових, трава, яку використовують при виготовленні відомої настоянки

Часник (*Allium sativum*) – дворічна рослина родини амарилісових

Часничник (*Alliaria*) – рід рослин родини капустяних

Часничник (*Marasmius*) – рід грибів флори України

Часничницеві, земляні жабки, жаби-землянки (Pelobatidae) – родина земноводних тварин ряду безхвостих амфібій

Часничиця звичайна (*Pelobates fuscus*) – земноводна тварина родини часничицевих

Частуха (*Alisma*) – рід рослин родини частухових.

Частухові (Alismataceae) – родина квіткових рослин порядку частухоцвітих

Частухоцвіті (Alismatales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Чашечка – сукупність видозмінених листків (чашолистиків)

Чашолистки – частина квітки, зовнішня частина оцвітини

Чебачок амурський (*Pseudorasbora parva*) – риба родини коропових, вид фауни України

Чебрець, чабрець, чабрик (*Thymus*) – рід рослин родини глухо кропиво-вих, два види якого внесені до Червоної книги України

Чеглок – див. *Підсоколик великий*

Чеграви, крячки каспійські (*Hydroprogne*) – рід птахів родини мартинових

Чейн, Ернст Боріс (1906–1979) – біохімік, відкривач пеніциліну, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1945), Німеччина–Велика Британія

Чекани (*Saxicola*) – рід птахів родини мухоловкових

Чекініола пластисцелідина (*Cecchiniola platyscelidina*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-листоїдів, внесений до Червоної книги України

Чемериця (*Veratrum*) – рід рослин родини лілійних

Чемерник – див. *Морозник*

Чемпедак (*Artocarpus champeden*) – фруктове дерево родини тутових

Чепури – див. *Білі чаплі*

Черв'яги, червугові (Caeciliidae) – родина земноводних ряду безногих

Червець, кошеніль (*Dactylopius coccus*) – вид комах ряду рівнокрилих родини червців гігантських

Черви (Vermes) – збірна (поліфілетична) група тварин, яка включає безхребетних з тонким видовженим тілом і м'якими покривами

Червиця пахуча, червиця вербова (*Cossus cossus*) – нічний метелик, шкідник

Червінець непарний (*Lucaena dispar*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі

Червона книга, список видів живих організмів, які підлягають охороні на державному рівні

Червона смородина – див. *Порічки*

Червоне дерево – див. *Махагонь*

Червоний вовк, куон (*Canis alpinus*) – вид ссавців родини собачих

Червоний корал – див. *Благородний корал*

Червоні водорості, багрянки (Rhodophyta) – відділ зелених рослин

Червоноволі казарки (*Rufibrenta*) – рід птахів родини качиних.

Червоноголовець – див. *Бабка*

Червонодзьобі черні (*Netta*) – рід птахів родини качиних

Червоноклоп безкрилий, солдатик, москалик (*Pyrrhocoris apterus*) – клоп родини червоноклопів

Червугові – див. *Черв'яги*

Червці (Collembola) – надродина комах ряду клопів, шкідники рослин

Чергування поколінь – закономірна зміна в організмі генерацій, що розрізняються типом розмноження

Черевна порожнина – частина вторинної порожнини тіла хребетних

Черевійчасті черви, гастротрихи (Gastrotricha) – тип первинноротих тварин

Червоногі (Gastropoda) – клас безхребетних тварин типу молюсків

Червченко, Тетяна Михайлівна (1929) – біолог, член-кореспондент НАН України (1995)

Черета (*Bidens*) – рід рослин родини айстрових

Черемха, черемшина (*Prunus padus*) – рослина роду слив родини розових

Черемша, дикий часник, цибуля ведмежа (*Allium ursinum*) – багаторічна трав'яниста рослина підроддини цибулевих

Черемшина – див. *Черемха*

Череп – сукупність кісток голови черепних тварин, що складається з мозкового і лицевого відділів

Черепahi (Testudines) – ряд тварин класу плазунів

Черепашка – панцир молюсків і деяких інших безхребетних

Черепашкові раки, остракоди (Ostracoda) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Черешня (*Prunus avium*) – рослина роду слив родини розових

Черешок – невелика стеблина, звужена частина листка, яка з'єднує листкову пластинку зі стеблом

Черкаський міський зоопарк – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа, м. Черкаси

Чернай, Олександр Вікентьєвич (1821–1898) – біолог, зоолог, вперше дав аналіз всієї української фауни, Україна

Черниця – див. Чорниця

Чернишов, Борис Ісидорович (1988–1950) – геолог, академік НАН України (1939)

Черні (*Aythya*) – рід птахів родини качиних, два види якого внесені о Червоної книги України

Чернь черноголова – див. Попелюх

Черсак (*Dipsacus*) – рід багаторічних трав'янистих рослин родини черсакових

Черсакові (Dipsacaceae) – родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Черсакоцвіті (Dipsacales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Четвериков, Сергій Сергійович (1980–1950) – генетик-еволюціоніст, основоположник популяційної генетики, Росія

Четвертинний період, антропоген – найновіший період розвитку життя на Землі, який триває дотепер

Чехоня (*Pelecus cultratus*) – риба родини корошових, вид фауни України

Чечевиці (*Carpodacus*) – рід птахів родини в'юркових

Чечітки (*Acanthis*) – рід птахів родини в'юркових

Чиж (*Spinus spinus*) – вид птахів родини в'юркових, вид фауни України

Чикотень, дрізд-чикотень (*Turdus pilaris*) – вид птахів родини мухоловкових, вид фауни України

Чина (*Lathyrus*) – рід однорічних і багаторічних трав'янистих рослин родини бобових, тр види якого внесені до Червоної книги України

Чинар – див. *Платан*

Чирок-свистунець, чирка мала (*Anas crecca*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Чирок-тріскунець, чирка велика (*Anas querquedula*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Чиру, оронго (*Pantholops hodgsoni*) – тварина родини бичачих

Чисельність – популяційний параметр, кількість організмів, що відносяться до однієї популяції в певний момент часу

Чист кримський (*Cistus tauricus*) – вид судинних рослин родини чистових, внесений до Червоної книги України

Чиста лінія – генотипово однорідні потомки однієї особини одержані внаслідок самозапилення у рослин або серії близькоспоріднених схрещувань у тварин

Чистець (*Stachys*) – рід рослин родини глухокропивових

Чистець вузьколистий (*Stachys angustifolia*) – вид судинних рослин родини губоцвітих, внесений до Червоної книги України

Чистові (Cistaceae) – родина квіткових рослин порядку чистецьких

Чистотіл звичайний, ластовчине зілля (*Chelidonium majus*) – єдиний вид монотипного роду Чистотіл родини макових

Чистоцвіті (Cistales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Чишкун – див. *Мушмула*

Чій (*Achnatherum*) – рід рослини родини тонконогових

Чілібуха бловотна – див. *Горіх бловотний*

Чіпкохвості мавпи – див. *Капуцинові*

Членистоногі, артроподи (Arthropoda) – тип первинноротих тварин

Чоботар – див. *Шилодзьобка*

Чоботар, шилодзьобка (*Recurvirostra avosetta*) – вид птахів ряду сивкоподібних родини чоботарових, внесений до Червоної книги України

Чоботарові (Recurvirostridae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Човнодзьоб (*Cochlearius cochlearius*) – вид птахів родини чаплевих

Чозенія (*Chosenia*) – рід рослин родини вербових

Чопи (*Zingel*) – рід променеперих риб ряду окунеподібних родини окуневих, два види якого внесені до Червоної книги України

Чорний амур (*Mylopharyngodon piceus*) – риба родини корошових, вид фауни України

Чорнильний мішок, чорнильна залоза – непарний захисний орган у більшості головоногих молюсків

Чорниця, борівка, черниця (*Vaccinium myrtillus*) – чагарникова рослина родини вересових

Чорниш, коловодник лісовий (*Tringa ochropus*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Чорні грифи (*Aegyptus*) – рід птахів родини яструбиних

Чорні окуні – див. *Форелеві окуні*

Чорнобиль у ботаніці – див. Полин звичайний

Чорнобильник, полин звичайний (*Artemisia vulgaris*) – вид багаторічних трав'янистих рослин роду полиней

Чорнобривцеві (*Tageteae*) – триба квіткових рослин порядку айстроцвітих

Чорнобривці (*Tagetes*) – рід однорічних трав'янистих рослин родини айстрових

Чорногуз – див. *Лелека білий*

Чорнодзьобі крячки (*Gelochelidon*) – рід птахів родини мартинових

Чорнокорінь (*Cynoglossum*) – рід рослин родини широколистих

Чорноморсько-каспійські бички (*Neogobius*) – рід риб родини бичкових

Чорноплідна горобина – див. *Аронія*

Чорноп'ята антилопа (*Aepyceros melampus*) – африканський ссавець родини бичачих (порожнисторогих)

Чорнотілки (*Tenebrionidae*) – родина комах ряду твердокрилих

Чорнушка манто (*Erebia manto*) – вид комах ряду лускокрилих родини сатирів, внесений до Червоної книги України

Чорнушки (*Proterebia*) – рід комах ряду лускокрилих родини сатирів, два види якого внесені до Червоної книги України

Чорнянка карпатська, нігрітеля карпатська (*Nigritella carpatica*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Чортів гриб, боровик чортів (*Boletus satanas*) – вид грибів родини болетових

Чотиригорбкова пластинка – частина мозку

Чотириногі – див. *Тетраноди*

Чотириочкові (*Anablepidae*) – родина прісноводних риб ряду карпозубоподібних

Чотирипроменеві губки (*Tetraxonida*) – ряд морських безхребетних класу звичайних губок

Чотирирога антилопа (*Tetracerus quadricornis*) – індійська антилопа, єдиний вид бичачих, що має не два, а чотири роги

Чотирисмутий полоз, полоз чотирилінійний (*Elaphe quatuorlineata*) – неотруйна змія з роду полоз-елаф родини полозових

Чохлоносці (Coleophoridae) – родина молеподібних метеликів

Чубатий олень (*Elaphodus cephalophus*) – єдиний вид роду чубатих оленей підродина мунтжакових

Чубаті зозулі (*Clamator*) – рід птахів родини зозулевих

Чубаті собачки (*Coryphoblennius*) – рід риб родини собачкових

Чубушник, садовий жасмин (*Philadelphus*) – рід кущів родини гортензієвих, широко культивується як декоративна рослина

Чукучанові (Catostomidae) – родина риб ряду коропоподібних

Чумиза – див. Китайське просо

Чутливість – здатність організму сприймати подразнення, що надходять з навколишнього середовища або з власних тканин і органів

Чуфа (*Cyperus esculentus*) – рослина родини осокових

Шаблезубі тигри (Machairodontinae) – вимерла підродина котячих

Шаблерогі антилопи – див. *Конячі антилопи*

Шабля-риба (*Trichiurus lepturus*) – риба родини волосохвостових

Шавлія (*Salvia*) – рід багаторічних трав'янистих рослин або півкущів родини губоцвітих, два види якого внесені до Червоної книги України

Шакал (*Canis aureus*) – вид ссавців родини собачих, вид фауни України

Шакали – загальна назва чотирьох видів роду собак

Шалашников, Олександр Петрович (1857–1890) – мікробіолог-паразитолог, розробник методу вакцинації худоби проти сибірки, Росія – Україна

Шалений огірок, огірок-пирскач (*Ecballium elaterium*) – вид родини гарбузових

Шаллі, Ендрю Віктор (1926) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1977), США

Шандра (*Marrubium*) – рід рослин родини глухокропивових

Шапинка (*Verpa*) – рід грибів флори України

Шапавалов, Олександр Іванович (1932–1983) – фізіолог, член-кореспондент АН СРСР (1981), Росія

Шапошников, Володимир Миколайович (1884–1968) – мікробіолог, академік АН СРСР (1953), Росія

Шарівки (*Sphaerium*) – рід дрібних двостулкових молюсків з округлою черепашкою

Шароголові дельфіни, гринди (*Globicephala*) – рід ссавців родини дельфінових

Шарп, Філіп Аллен (1944) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1993), США

Шарпесьські волокна – пучки сполучнотканинних фібрил, які разом з еластичними волокнами проникають з окістя в кісткову тканину

Шафран (пряність) – найдорожча у світі пряність, сухі приймочки шафрану посівного

Шафран, крокус (*Crocus*) – рід трав'янистих багаторічних рослин родини північних, шість видів якого внесені до Червоної книги України

Шашечниці (*Melitaea*) – рід денних метеликів родини німфалід

Шванн, Теодор (1810–1882) – фізіолог та гістолог, першовідкривач пепсину, Німеччина

Шваннівські клітини, лемоцити – допоміжні клітини нервової тканини

Швартау, Віктор Валентинович (1957) – фізіолог-рослин, член-кореспондент НАН України (2009)

Шварц, Станіслав Семенович (1919–1976) – зоолог, еколог, академік АН СРСР (1970), Росія

Шведські мухи (*Oscinella*) – рід комах родини злакових мух

Шед (*Alosa sapidissima*) – риба родини оселедцевих

Шеддок – див. *Помело*

Шейхцерієві (Scheuchzeriaceae) – родина квіткових рослин порядку шейхцерієвіцевитих

Шейхцерія (*Scheuchzeria*) – рід рослин родини шейхцерієвих, один вид якого, шейхцерія болотна (*Scheuchzeria palustris*), внесений до Червоної книги України

Шекман, Ренді Вейн (1948) – цитолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2013), США

Шелфорда закон толерантності – закон, згідно з яким існування виду визначається лімітуючими чинниками, що знаходяться не тільки в мінімумі, але і в максимумі

Шеляг-Сосонко, Юрій Романович (1933) – ботанік, академік НАН України (1990)

Шемаї – див. *Селяви*

Шепфієві (Schoerfiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сандалоцвітих

Шеррінгтон, Чарлз Скотт (1857–1952) – нейрофізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1932), Велика Британія

Шерстистий носоріг (*Coelodonta antiqitatis*) – вимерлий ссавець ряду непарнокопитних

Шерстисті лемури – див. *Авагі*

Шерстисті мавпи, лаготрікси (*Lagothrix*) – рід приматів родини павукоподібних мавп

Шерстокрили (Dermoptera) – ряд плацентарних ссавців

Шерстокрилові (Syncephalidae) – родина ссавців ряду шерстокрилів

Шершні (*Vespa*) – рід соціальних жалячих перетинчастокрилих комах підродини паперових ос надродина справжніх ос

Шестипроменеві губки, склянні губки (Hexactinellida) – клас первинних багатоклітинних тварин

Шестипроменеві корали (Hexacorallia) – підклас коралових поліпів

Шеффер, Якоб Хрїстіан Готтліб (1718–1790) – орнітолог, ентомолог, ботанік, Німеччина

Шибляк – тип середземноморської рослинності, який складається з посухостійких чагарників та низькорослих дерев

Шиверкія подільська (*Schivereckia podolica*) – вид судинних рослин родини капустяних (хрестоцвітих) – внесений до Червоної книги України

Шигели (*Shigella*) – рід грам-негативних нерухомих бактерій паличкоподібної форми

Шизогонія – стадія нестатевого розмноження в життєвому циклі малярійного плазмодія

Шизоміди, тартариди (Schizomida) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Шилодзьобка, чоботар (*Recurvirostra avosetta*) – вид птахів ряду сивкоподібних родини чоботарових, внесений до Червоної книги України

Шилодзьобкові (Recurvirostridae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Шилохвіст (*Anas acuta*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Шильник водяний (*Subularia aquatica*) – вид судинних рослин родини капустяних (хрестоцвітих), внесений до Червоної книги України

Шильниця (*Subularia*) – рід рослин родини капустяних

Шимпанзе (*Pan*) – рід родини гомінідів ряду приматів

Шиншилові (Chinchillidae) – родина ссавців ряду гризунів

Шиншилові шури (Abrosomidae) – родина ссавців ряду гризунів

Шип – твердий масивний колючий виріст на стеблі рослини, що розвивається з поверхневих тканин

Шип (*Acipenser nudiiventris*) – риба родини осетроподібних, належить до фауни України, внесена до Червоної книги України

Шипоноски – див. *Горбатки*

Шипохвості летяги (Anomaluridae) – родина ссавців ряду гризунів

Шипшина – рід *Rosa* або дикорослі види роду троянд

Шипшина донецька (*Rosa donetzica*) – вид судинних рослин родини розових, внесений до Червоної книги України

Шипшина Чацького (*Rosa czackiana*) – вид судинних рослин родини розових, внесений до Червоної книги України

Широбоков, Володимир Павлович (1942) – біолог, академік НАН України (2003)

Широкий стьожак (*Diphyllobothrium latum*) – вид стьожкових червів

Широковухи (*Barbastella*) – рід ссавців родини лиликових, один вид якого, широковух європейський (*Barbastella barbastellus*) – внесений до Червоної книги України

Широконіска (*Anas clypeata*) – вид птахів родини качиних, належить до фауни України

Широконосі мавпи, американські мавпи (Platyrrhini) – група приматів, мавпи Нового Світу

Широкопалий рак (*Astacus astacus*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України і до Європейського Червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі

Широкороти (*Eurystomus*) – рід птахів родини сиворакшевих

Широкохвіст середземноморський, очеретянка широкохвоста (*Cettia cetti*) – вид птахів родини кропив'янкових, вид фауни України

Шишка – генеративний орган голонасінних, видозмінений пагін, що розвивається на гілках хвойних рослин

Шишкари (*Loxia*) – рід птахів родини в'юркових

Шишкогриб лускатий, лускач (*Strobilomyces strobilaceus*) – вид грибів родини борошкочових, внесений до Червоної книги України

Шишкоподібна залоза, шишкоподібне тіло – див. *Eniřiz*

Шкіра – зовнішній покрив тваринного організму, який захищає тіло від широкого спектру зовнішніх впливів, бере участь в диханні, терморегуляції, обмінних і багатьох інших процесах

Шкірястокрилі (Dermaptera) – ряд комах типу членистоногих

Шлегелієві (Schlegeliaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Шлегель, Герман (1804–1884) – біолог, орнітолог, автор першого наукового дослідження змії, Німеччина

Шлейден, Маттіас Якоб (1808–1881) – ботанік, біолог, основоположник онтогенетичного методу в морфології рослин, Німеччина

Шлунковий сік – майже безбарвна сильно кисла багатокомпонентна рідина, яку виробляють залози шлунку для забезпечення процесу травлення

Шлунок – розширена ділянка травної трубки

Шмальгаузен, Іван Іванович (1884–1963) – біолог, академік НАН України (1922) та АН СРСР (1935), Росія

Шмальгаузен, Іван Федорович (1849–1894) – палеоботанік) – член-кореспондент Петербурзької АН (1893), Росія – Україна

Шовкова косиця – див. *Білотка альпійська*

Шовкова трава, очеретниця (*Digraphis arundin*) – вид рослин родини злакових

Шовковицеві (Moraceae) – родина квіткових рослин порядку кропивоцвітих

Шовковиця (*Morus*) – рід рослин родини шовковицевих

Шовкопряд алліона (*Lemonia ballioni*) – вид комах ряду лускокрилих родини шовкопрядів-лемоніїдів (жовтих шовкопрядів), внесений до Червоної книги України

Шовкопряд кульбабовий (*Lemonia taraxaci*) – вид комах ряду лускокрилих родини шовкопрядів-лемоніїдів (жовтих шовкопрядів), внесений до Червоної книги України

Шовкопряди – метелики різних родин, що використовувалися при виробництві шовку

Шоколадне дерево – див. *Какао*

Шоломниця (*Scutellaria*) – рід рослин родини глухокропивових, два види якого внесені до Червоної книги України

Шолудивник, митник (*Pedicularis*) – рід рослин родини вовчкових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Шорстколисті (Boraginaceae) – родина квіткових рослин порядку шорстко-листоцвітих

Шорстколистоцвіті (Boraginales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Шостак, **Джек Вільям** (1952) – цитогенетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2009), Велика Британія–США

Шпак звичайний (*Sturnus vulgaris*) – вид птахів родини шпакових, належить до фауни України

Шпак рожевий (*Sturnus roseus*) – вид птахів ряду горобцеподібних родини шпакових, внесений до Червоної книги України

Шпакові (Sturnidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Шпанські мушки, шпанки (*Lytta*) – рід жуків родини наливників

Шпеман, **Ганс** (1869–1941) – ембріолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1935), Німеччина

Шпергель (*Spergula*) – рід рослин родини гвоздикових

Шпинат (*Spinacia*) – рід рослин родини амарантових

Шпора – рогове утворення на кінцівках деяких тварин

Шпоркові жаби (*Xenopus*) – рід безхвостих земноводних родини піпових

Шпорова чайка (*Hoplopterus spinosus*) – вид птахів родини сивкових, вид фауни України

Шпрот європейський (*Sprattus sprattus*) – риба родини оселедцевих

Шпроти (*Sprattus*) – рід риб родини оселедцевих

Шренк, **Леопольд Іванович фон** (1826–1894) – біолог, зоолог, геолог і етнолог, академік Петербурзької АН (1863), Росія

Штам – культура тканин, що утворилася з клітин первинної культури або клон мікроорганізмів з певними властивостями

Шток-роза, рожа (*Alcea*) – рід рослин родини мальвових

Штраух, **Олександр Олександрович** (1832–1893) – зоолог, творець першої герпетологічної колекції, описав 25 видів плазунів, академік Петербурзької АН (1879), Росія

Штучний добір – допуск людиною до розмноження найбільш цінних особин з метою отримання від них потомства

Шуба, Михайло Федорович (1928–2007) – біофізик, академік НАН України (1990)

Шугайчики (*Ixobrychus*) – рід птахів родини чаплевих

Шуліки (*Milvus*) – рід птахів родини яструбових, два види якого внесені до Червоної книги України

Шульман, Георгій Євгенович (1929–2016) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: гідробіологія

Шульце, Франц Ейльхард (1840–1921) – зоолог, автор назв низки біологічних таксонів, Німеччина

Шумахер, Генріх Крістіан (1757–1830) – біолог, ботанік, міколог, малаколог, лікар, Данія – Німеччина

Шумний, Володимир Костянтинович (1934) – генетик, іноземний член НАН України (2003), академік АН СРСР (1990), Росія

Щавелева кислота, оксалатна кислота – тверда кристалічна речовина, що міститься у шавлю, шпинаті, бегонії

Щавель (*Rumex*) – рід рослин родини гречкових

Щасний, Сергій Михайлович (1875–1943) – біолог, мікробіолог і епідеміолог, фахівець з питань анафілаксії, імунології, епідеміології, Україна

Щебрушка (*Clinopodium*) – рід рослин родини глухокропивових

Щеврики (*Anthus*) – рід птахів родини пліскових

Щелепи – органи деяких тварин, розташовані в області ротового отвору, що слугують для захоплення і подрібнення їжі

Щелепні, щелепнороті (Gnathostomata) – таксон тварин, звичайно у ранзі надкласу або інфратипу.

Щелепнороті – див. *Щелепні*

Щелепоногі (Maxilloroda) – клас водних ракоподібних

Щеплення – штучний вегетативний спосіб розмноження рослин

Щепотьєв, Федір Львович (1906–2000), ботанік-дендролог – член-кореспондент НАН України (1965)

Щербак, Микола Миколайович (1927–1998), зоолог – член-кореспондент НАН України (1992)

Щетинки, хети – вирости кутикули у безхребетних.

Щетинкозубові (Chaetodontidae) – родина риб ряду окунеподібних.

Щетинкохвості (Thysanura) – ряд комах типу членистоногих

Щетинкощелепні, морські стрілки (Chaetognatha) – тип вторинноротих тварин

Щетинцеві (Thryonomyidae) – родина ссавців ряду гризунів

Щиглик (*Carduelis carduelis*) – вид птахів родини в'юркових, вид фауни України

Щипівки (*Cobitis*) – рід риб родини в'юнових

Щирицеві (Amaranthaceae) – родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Щириця – див. *Амарант*

Щитівки – спільна назва комах трьох родин підряду кокцид

Щитки – ущільнені та потовщені ділянки кутикули у безхребетних або рогові пластинки шкіри хребетних

Щитник (*Dryopteris*) – рід папоротей

Щитники (Pentatomidae) – надродина комах ряду блощиць

Щитникові, аспідеві (Dryopteridaceae, Aspidiaceae) – родина папоротеподібних рослин

Щитні (Trioops) – родина ракоподібних класу зяброногих

Щиток – 1) частина зародка між брунькою і ендоспермом; 2) тип суцвіття, у якого нижні квітконіжки довші за верхні

Щитолісник звичайний (*Hydrocotyle vulgaris*) – вид судинних рослин родини аралієвих, внесений до Червоної книги України

Щитомордники (*Gloydus*) – рід отруйних змій родини гадюкових.

Щитонігі черепахи (Podocnemidae) – родина рептилій ряду черепах

Щитоноски (Cassidinae) – підродина жуків родини листоїдів

Щитоподібна залоза – непарна залоза внутрішньої секреції

Щілинозуби (*Solenodon*) – рід ссавців з ряду мідицеподібних, отруйні тварини

Щілиномордові (Nycteridae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Щоголь (*Tringa erythropus*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Щука звичайна (*Esox lucius*) – риба родини щукових, вид фауни України

Щукові (Esocidae) – родина риб ряду щукоподібних

Щукоподібні (Esociformes) – ряд променеперих риб

Щупальцеві, тентакулати (Tentaculata) – клас морських тварин типу реброплавів

Щупальця, щупальці, мацальця – рухомі вирости тіла у кишковопорожнинних, молюсків та ін.

Щупики – парні членисті придатки кінцівок ротового апарату у ракоподібних, багатоніжок і комах.

Щупики – придатки щелеп у деяких груп безхребетних

Щур – див. *Пацюк чорний*

Щуроподібні опосуми (Caenolestidae) – родина класу сумчастих

Щурячі їжаки, гімнурові (Echinosoricinae) – підродина їжаків

Щучник (*Deschampsia*) – рід багаторічних трав'янистих рослин родини тонконогових

Ювенільність – віковий нестатевий стан організму

Юка (*Yucca*) – рід рослин родини пальмових

Юнг (Юнгіус), **Іоахім** (1587–1657) – біолог, ботанік, математик, лікар, філософ

Юнгерманієві (Jungermanniales) – за класичною систематикою, порядок рослин відділу мохоподібних

Юринея Талієва (*Jurinea talievii*) – вид судинних рослин родини айстрових, внесений до Червоної книги України

Юрський період, Юра – частина Мезозойської ери

Яблуна (*Malus*) – рід рослин родини розових

Яванська людина – див. Пітекантроп

Яванське яблуко (*Syzygium samarangense*) – вид плодових дерев родини миртових

Явантроп, нгандонгська людина, солойська людина (*Homo erectus soloensis*) – викопна людина, яка існувала 60-50 тисяч років тому

Яглиця (*Aegopodium*) – рід рослин родини селерових

Ягнятник – див. *Бородач*

Ягода – тип соковитого плода

Ягуар (*Panthera onca*) – вид ссвців роду пантер родини котячих

Ягуарунді (*Felis yaguarundi*) – вид ссавців роду кішок родини котячих

Ядерно-цитоплазматичне відношення – фактор, що регулює розмір клітини

Ядерце, нуклеоль – структури в складі ядра, зближені ділянки хромосом, на яких відбувається синтез рибосомних рибонуклеїнових кислот

Ядро, нуклеус – складова еукаріотичної клітини, що містить спадкову інформацію

Яєчник – жіночий статевий орган тварин

Язик – непарний орган, що міститься на дні ротової порожнини хребетних тварин

Язичник (*Ligularia*) – рід судинних рослин родини айстрових, два види якого внесені до Червоної книги України

Язичок зелений (*Coeloglossum viride*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Яйце – 1) жіноча статеві клітина тварин, те саме, що яйцеклітина чи ооцит; 2) яйцеклітина або зародок у щільній захисній оболонці

Яйцеві оболонки – захисні структури яйця хребетних

Яйцеводи – порожнисті органи, по яких рухаються яйцеклітини у хребетних

Яйцеживородіння – спосіб відтворення потомства, при якому зародки розвиваються в яйцях, які знаходяться в тілі матері

Яйцеїди – група комах-наїзників

Яйцеклад – спеціальний орган у самок комах, призначений для відкладання яєць

Яйцекладні – див. *Периозвірі*

Яйцеклітина – жіноча статеві клітина

Яйцеродіння – спосіб відтворення потомства, при якому самка відкладає яйця чи ікру

Як (*Bos mutus*) – вид ссавців роду биків родини бичачих

Якобсонів орган – частина орган нюху у деяких хребетних тварин

Ялина, смерека (*Picea*) – рід рослин родини соснових

Ялиця (*Abies*) – рід хвойних рослин родини соснових

Яловець (*Juniperus*) – рід хвойних рослин родини кипарисових, два види якого внесені до Червоної книги України

Ялоу, Розалін Сасмен (1921–2011) – біофізик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1977), США

Ялтинський зоопарк – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа

Яльці (*Leuciscus*) – рід променеперих риб подини коропових родини коропових, два види якого внесені до Червоної книги України

Яльці-андруги (*Telestes*) – рід риб родини коропоподібних

Яманака, Сінья (1962) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2012), Японія

Ямкоголові (Crotalidae) – родина отруйних змій

Ямкохвості, каудофовеати (Caudofoveata) – клас безхребетних тварин типу молюсків

Ямс – збірна назва групи тропічних видів рослин родини діоскорейних, що культивуються

Янус червононогий (*Janus femoratus*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини пильщиків-цефід, внесений до Червоної книги України

Японська мушмула, локва (*Mespilus japonica*) – вид рослин родини розових

Яровізація – фізіологічне явище у рослин, які для цвітіння і утворення насіння мають зазнати впливу низьких позитивних температур

Ярусність – структурування фітоценозу

Ясен (*Fraxinus*) – рід деревних рослин родини маслинових, два види якого внесені до Червоної книги України

Ясенець білий (*Dictamnus albus*) – вид судинних рослин родини рутових, внесений до Червоної книги України

Ясна – тканини, що оточують ротову порожнину у ссавців

Яструб коротконогий, тювик європейський (*Accipiter brevipes*) – вид птахів родини яструбиних внесений до Червоної книги України

Яструб великий (*Accipiter gentilis*) – вид птахів родини яструбиних, вид фауни України

Яструби (*Accipiter*) – рід птахів родини яструбиних, один вид якого,

Яструбина сова (*Surnia ulula*) – вид птахів родини совиних, вид фауни України

Яструбині (Accipitridae) – родина птахів ряду соколоподібних

Яструбині орли (*Hieraetus*) – рід птахів родини яструбиних

Ячмінь (*Hordeum*) – рід рослин родини тонконогових

Ящери – 1) ряд плацентарних ссавців або панголіни (*Pholidota*); 2) ненаукова назва величезних викопних рептилій

Ящірка зелена (*Lacerta viridis*) – вид родини справжніх ящірок, внесений до Червоної книги України

Ящірка кримська (*Podarcis taurica*) – тварина родини справжніх ящірок, вид фауни України

Ящірка прудка (*Lacerta agilis*) – вид родини справжніх ящірок, звичайний вид фауни України

Ящурка різнобарвна, різноколірна, піщана (*Eremias arguta*) – вид родини справжніх ящірок, вид фауни України

Наукове видання

**ВЕЛИКА УКРАЇНЬСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ.
ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ**

**З НАПРЯМУ
«БІОЛОГІЯ»**

(у 2-х частинах)

Частина II: М–Я

Укладачі:

доктор біологічних наук, професор
Межжерін Сергій Віталійович
Межжеріна Ярослава Олександрівна

Відповідальна за випуск *Межжеріна Я. О.*
Комп'ютерне верстання *Кочубей О. Є.*

Підписано до друку 30.11.2016 р.
Формат 60x84/16. Друк офсетний. Обл. вид. арк. 10,2
Наклад 100 пр. Зам. _____

ТОВ «ДІА»

03022, м. Київ, вул. Васильківська, 45
тел.: +38 (044) 2669843

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №1149 від 12.12.2002